

UNIVERSITATEA ECOLOGICĂ BUCUREȘTI

FACULTATEA DE DREPT

Program de studii universitare de licență: Drept

Forma de învățământ : cu frecvență redusă/la distanță

SUPORT DE CURS PENTRU DISCIPLINA

DREPT CIVIL. TEORIA GENERALĂ

Titular de disciplină: Prof. univ. dr. Cristian Jora

București

2024-2025

CUPRINS

- a. Date privind titularul de disciplină**
- b. Date despre disciplină**
- c. Obiectivele disciplinei**
- d. Competențe acumulate după parcurgerea cursului**
- e. Surse și mijloace de lucru**
- f. Structura cursului**
- g. Cerințe preliminare**
- h. Durata medie de studiu individual**
- i. Evaluarea**

Cap. I. Noțiunea, rolul, principiile și delimitarea dreptului civil de alte ramuri de drept

Cap. II Teoria legii civile

Cap. III Raportul juridic civil. Definiție. Caractere juridice. Izvoare. Subiecte

Cap. IV Structura raportului juridic civil. Conținutul raportului juridic civil

Cap. V Raportul Juridic civil. Obiectul raportului juridic civil. Bumurile

Cap. VI Actul juridic civil. Condițiile de formă și de validitate a actului juridic civil

Cap. VII Actul juridic civil. Obiectul și cauza actului juridic civil

Cap. VIII Actul juridic civil. Forma actului juridic civil

Cap. IX Modalitățile actului juridic civil

Cap. X Actul juridic civil. Efectele actului juridic civil

Cap. XI Nulitatea actului juridic civil

Cap. XII Probele

Cap. XIII Prescripția extinctivă. Considerații generale. Sfera de aplicare. Termenele de prescripție extinctivă

Cap. XIV Cursul prescripției extinctive. decăderea

INTRODUCERE

Suportul de curs al disciplinei Drept civil. Teoria generală este destinat, în principal, studenților Facultății de Drept din cadrul Universității Ecologice din București, forma de învățământ cu frecvență redusă (IFR), dar poate constitui material de studiu și pentru cursanții care urmează forma de învățământ cu frecvență (IF).

Astfel fiind, a fost considerată oportună o abordare sintetică a materiei, sistematizată și concisă, care să permită dobândirea de către studenți a noțiunilor și elementelor fundamentale aparținând acestui domeniu, în același timp urmărindu-se însușirea unui mod de gândire logico-juridic corect, necesar înțelegerii și aplicării reglementărilor aferente în practică.

a. Date privind titularul de disciplină

Numele și prenumele Jora Cristian

E-mail cristian.jora@ueb.education

b. Date despre disciplină

Anul de studiu I

Semestrul I

c. Obiectivele disciplinei

Obiectivul general al disciplinei

- Studenții vor învăța să identifice, să descrie și să analizeze principalele tehnici și procese implicate în comunicarea interpersonală. Astfel, aceștia vor putea să comunice mai eficient în viața personală și profesională.
- Cursul va presupune o cantitate suficientă de lecturi în vederea familiarizării cu principalele noțiuni teoretice. Seminarul se construiește în jurul unor aplicații practice, implicând lucrul individual și în echipă.

Obiective speciale

- Familiarizarea cu elementele fundamentale pentru procesul de comunicare și sedimentarea lor.
- Identificarea nivelului propriu legat de anumite abilități esențiale pentru comunicare, precum și dezvoltarea acestora. –
- Deprinderea abilităților de a folosi cu succes anumite tehnici și strategii de comunicare

d. Competențe acumulate după parcurgerea cursului

Competențe profesionale

- Cunoașterea și înțelegerea cadrului conceptual juridic specific reglementărilor în domeniul dreptului civil;
- Definirea și clasificarea teoriilor, paradigmelor și principiilor utilizate în studiul dreptului;
- Utilizarea conceptelor și teoriilor din domeniul juridic, pentru explicarea și interpretarea textelor de lege (normelor juridice) ;
- Aplicarea teoriilor, a principiilor și a conceptelor într-un context determinat;
- Analiza datelor preliminare, interpretarea acestora, realizarea de clasificări și a unor delimitări conceptuale;
- Elaborarea unor proiecte profesionale cu utilizarea teoriilor, principiilor și metodelor specifice dreptului;
- Utilizarea adecvată a teoriilor, principiilor și conceptelor juridice însușite într-un proiect profesional;
- Identificarea normelor juridice din sistemul de drept românesc și european și a principalelor instrumente juridice care au relevanță pentru dreptul civil;
- Explicarea și interpretarea normelor juridice naționale, prin utilizarea cunoștințelor însușite;
- Identificare prevederilor legale din ordinea juridică, aplicabile într-un context determinat;
- Realizarea studiului juridic și distingerea între prevederile relevante față de cele irelevante care au incidență în rezolvarea unor situații specifice

Competențe transversale

Completarea cunoștințelor de specialitate prin abordarea interdisciplinară a problematicii specifice profesiei.

Realizarea, în mod eficient și responsabil, în condiții de relativă autonomie și sub asistență de specialitate a sarcinilor profesionale.

Dezvoltarea profesională continuă prin utilizarea în mod eficient a resurselor de comunicare și a surselor de informare și formare profesională.

Însușirea și aplicarea tehnicii lucrului în echipă, inclusiv prin participarea la procesele simulate organizate de facultate.

e. Resurse și mijloace de lucru

În scopul unei pregătiri temeinice sugerăm studenților efectuarea tuturor testelor de evaluare, astfel încât rezultatul pregătirii să fie cât mai obiectiv. Este indicat ca studenții să-și alcătuiască propriile planuri și scheme, pentru o mai bună sistematizare a cunoștințelor dobândite.

Fiecare curs debutează cu prezentarea obiectivelor care trebuie atinse prin studierea temei respective.

Se recomandă studenților să citească cu atenție obiectivele și apoi, la finalul cursului, să fie revăzute pentru a verifica dacă au fost atinse în întregime.

Testele de evaluare prezentate la finele fiecărui curs urmăresc să permită verificarea modalităților de învățare și că conducă la îmbunătățirea cunoștințelor. Timpul recomandat rezolvării testelor este de 30 de minute.

Se recomandă rezolvarea testelor numai după studierea în întregime a unui curs, fără consultarea rezultatelor.

La fiecare curs există indicată o bibliografie selectivă, pe care studenții sunt îndrumați să o parcurgă.

f. Structura cursului

Cap. I. Noțiunea, rolul, principiile și delimitarea dreptului civil de alte ramuri de drept

Cap. II Teoria legii civile

Cap. III Raportul juridic civil. Definiție. Caractere juridice. Izvoare

Cap. IV Structura raportului juridic civil. Subiectele și conținutul raportului juridic civil

Cap. V Raportul Juridic civil. Obiectul raportului juridic civil. Bunele

Cap. VI Actul juridic civil. Condițiile de formă și de validitate a actului juridic civil

Cap. VII Actul juridic civil. Obiectul și cauza actului juridic civil

Cap. VIII Actul juridic civil. Forma actului juridic civil

Cap. IX Modalitățile actului juridic civil

Cap. X Actul juridic civil. Efectele actului juridic civil

Cap. XI Nulitatea actului juridic civil

Cap. XII Probele

Cap. XIII Prescripția extinctivă. Considerații generale. Sfera de aplicare. Termenele de prescripție extinctivă

Cap. XIV Cursul prescripției extinctive. Decăderea

La sfârșitul fiecărui capitol există modele de teste de autoevaluare care vor ajuta studenții să stabilească singuri ritmul de învățare și necesitățile proprii de repetare a unor teme.

Totodată, sunt formulate patru teme de control, în vederea evaluării pe parcurs, astfel :

T1 Aplicarea legii civile în timp

T2 Modalitățile actului juridic civil

T3 Efectele nulității actului juridic civil

T4 Asemănări și deosebiri între prescripția extinctivă și decădere

g. Cerințe preliminare

Pentru o mai bună înțelegere a materiei este necesară coroborarea cunoștințelor dobândite la această disciplină cu cele acumulate la celelalte materii de studiu.

h. Durata medie de studiu individual

Durata medie de învățare este estimată a fi de 28 de ore, iar pentru examen este necesar un studiu de cel puțin o săptămână.

i. Evaluarea

La încheierea studierii cursului este obligatorie realizarea celor 4 teme de control.

Înainte susținerii examenului se recomandă parcurgerea întregii materii, durata estimată pentru această activitate fiind de aproximativ o săptămână.

Forma de evaluare :

- Examen
- Stabilirea notei finale :
 - Evaluarea finală 60%
 - Teste pe parcursul semestrului 40%

CAPITOLUL I.

Noțiunea, rolul, principiile și delimitarea dreptului civil de alte ramuri de drept

Introducere: În cadrul acestui capitol sunt prezentate probleme introductive privind noțiunea de drept civil, rolul acestuia în cadrul sistemului de drept, principiile dreptului civil și delimitarea dreptului civil de celelalte ramuri de drept.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Conținut

1. Semnificația noțiunii de drept în general

Statul și dreptul au apărut în strânsă corelație, au evoluat și au ajuns, ca și astăzi, între cele două instituții să existe o simbioză perfectă.

În epoca modernă dreptul a fost definit ca o totalitate de reguli de conduită (norme) instituite și sancționate de către stat și a căror aplicare și respectare este asigurată, la nevoie (când nu sunt respectate de bună voie) prin forța coercitivă a statului (prin exercitarea funcțiilor sale – administrative și judecătorești).

Dreptul este definit ca fiind totalitatea normelor care reglementează acțiunile omului în societate și a căror respectare este asigurată prin forța coercitivă a statului.

2. Noțiunea de drept civil

2. 1. Dreptul public și dreptul privat

Un drept reprezintă întotdeauna un interes. În cazul în care interesul (interesele) reglementat (e) are (au) un caracter general această caracteristică ne situează în sfera *dreptului public* și când acest interes are un caracter particular, personal ne aflăm în prezența *dreptului privat*. Această divizare în *drept public* și *drept privat* este o moștenire din dreptul roman, dar aceasta nu exclude, ci dimpotrivă include caracterul *unic* al dreptului fiecărui stat.

Statul, ca organizație socială care exprimă și apără interesele tuturor indivizilor – membrilor săi, participă și el ca *parte* în raporturile juridice ce se stabilesc între aceștia. Într-o asemenea ipoteză, în cazul raporturilor juridice în care statul participă ca parte, ne aflăm în prezența unui raport juridic de *drept public*. Întâlnim frecvent astfel de situații în cazul ramurilor de: drept administrativ, drept financiar, drept penal, drept procesual penal, drept constituțional etc.

În cazul raporturilor juridice care se stabilesc între persoane particulare, chiar dacă participă și statul în această calitate, ne aflăm în prezența *dreptului privat*. Astfel de raporturi juridice sunt reglementate de dreptul civil, dreptul comercial, dreptul familiei, dreptul muncii etc.

2. 2. Definiția dreptului civil

Dreptul civil este *acea ramură care reglementează raporturi patrimoniale și nepatrimoniale stabilite între persoane fizice și persoane juridice aflate pe poziții de egalitate juridică*.

Din analiza conținutului definiției dreptului civil rezultă următoarele *elemente* care individualizează această ramură de drept de celelalte și anume:

- dreptul civil este o ramură distinctă a sistemului de drept românesc, o totalitate de norme juridice;
- al doilea element rezultat din definiția de mai sus – *conținutul dreptului civil* – este cuprins în *izvoarele dreptului civil* (respectiv, Codul civil și alte legi) adică totalitatea normelor dreptului civil.

Normele de drept civil sunt ordonate în *instituții de drept civil*, respectiv grupe de norme de drept civil care reglementează subdiviziuni ale dreptului civil, iar instituțiile de drept civil sunt: raportul juridic civil, actul juridic civil, prescripția extinctivă, subiectele dreptului civil, drepturile reale principale, obligațiile civile, contractele civile speciale, dreptul de proprietate intelectuală, succesiunile (dreptul de moștenire) cu cele două forme: devoluțiunea succesorală legală și devoluțiunea succesorală testamentară.

- *obiectul dreptului civil* – ca cel de al treilea element al definiției – este format din *raporturile patrimoniale și raporturile nepatrimoniale* care se stabilesc între persoanele fizice și cele juridice. În acest sens art.2 alin. (1) C. civ. prevede că dispozițiile acestuia „*reglementează raporturile patrimoniale și cele nepatrimoniale dintre persoane, ca subiecte de drept civil*”.

Raportul patrimonial este raportul juridic al cărui conținut este evaluabil pecuniar, poate fi exprimat în bani (de exemplu, raporturile izvorâte din contractele de vânzare, de transport sau dintr-un fapt ilicit care cauzează prejudicii materiale etc.).

Raportul nepatrimonial este acel raport juridic al cărui conținut nu poate fi evaluat în bani (de exemplu, raportul juridic civil care are în conținutul său dreptul la nume, domiciliu – în cazul persoanei fizice sau dreptul la o anumită denumire, un sediu etc. pentru persoana juridică).

Raporturile juridice cu un obiect format din raporturi patrimoniale și nepatrimoniale se regăsesc și în alte ramuri de drept cum ar fi, dreptul familiei, dreptul comercial, dreptul muncii, dreptul securității sociale, drept financiar, dreptul internațional privat etc.

Astfel fiind:

a.dreptul civil nu reglementează toate raporturile patrimoniale și nepatrimoniale ce se derulează în societate;

b.necesitatea determinării raporturilor patrimoniale și nepatrimoniale, care constituie obiectul dreptului civil, de cele care formează obiectul altor ramuri de drept.

- *subiectele dreptului civil* – constituie cel de-al patrulea element ce se desprinde din conținutul definiției raporturilor dreptului civil român și acestea sunt persoanele fizice și persoanele juridice.

Persoana fizică este omul privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile [art. 25 alin. (2) C. civ.].

Persoana juridică este orice formă de organizare care, întrunind condițiile cerute de lege, este titulară de drepturi și de obligații civile, [art. 25 alin. (3) C. civ.].

- *poziția juridică* a subiectelor raportului juridic civil, ca ultim element al definiției, este una de *egalitate juridică* – adică nici una din părți nu se subordonează celeilalte. Aceasta este *trăsătura caracteristică* a raportului de drept civil și constituie și metoda de reglementare specifică dreptului civil.

3. Accepțiunile sintagmei *drept civil*

În literatura de specialitate citată mai sus expresia de *drept civil* este folosită cu mai multe înțelesuri, sensul fiecăreia dintre aceste semnificații desprinzându-se cu ușurință, analizând contextul în care este folosită.

Astfel, un prim înțeles este cel reieșit din definiția formulată mai sus, unde sintagma *drept civil* înseamnă de fapt ramura dreptului civil – adică acea totalitate de norme juridice care reglementează raporturile juridice de drept civil (în doctrină sunt utilizate expresiile de *drept obiectiv* și *drept pozitiv*).

Dreptul pozitiv este produsul experienței colective a tuturor națiunilor civilizate, care se numește *drept natural*.

Un al doilea înțeles este acela de element al *conținutului raportului juridic civil* cunoscut sub formula – *drept subiectiv civil* – adică acea posibilitate recunoscută de legea civilă subiectului activ – titularul dreptului subiectiv civil – potrivit căruia acesta poate avea o anumită conduită sau poate cere o conduită corespunzătoare dreptului său de la subiectul pasiv, iar în caz de nevoie poate apela la forța de constrângere a statului pentru a-și apăra dreptul său.

Dreptul civil, într-un al treilea sens, desemnează o ramură a științei juridice, și anume, acea ramură a științei juridice care are ca obiect de studiu și cercetare dreptul civil ca ramură de drept.

4. Rolul dreptului civil

Trebuie să precizăm încă de la început, că rolul dreptului civil sub acest aspect are în vedere dreptul civil ca ramură de drept.

Rolul dreptului civil ca *drept comun* rezultă din situațiile în care atunci când o altă ramură de drept nu conține norme proprii de reglementare al unui anumit aspect al unui raport juridic, se apelează la norma corespunzătoare din dreptul civil.

Dreptul civil „împrumută” norme ale sale altor ramuri de drept, când acestea n-au norme proprii pentru un caz ori aspect, ori invers, alte ramuri de drept „împrumută” norme de la dreptul civil].

Potrivit prevederilor art. 2 alin. (2) din Codul civil acesta „*este alcătuit dintr-un ansamblu de reguli care constituie dreptul comun pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale*”.

Remarcăm faptul că poziția de *drept comun* a dreptului civil, admisă anterior adoptării actualului Cod civil doar în doctrină, acum are și o consacrare legală în art. 2 alin.(2) C.civ. conform căruia: „Prezentul cod este alcătuit dintr-un ansamblu de reguli care constituie drept comun pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale”.

5. Principiile dreptului civil român

Sistemul de drept românesc este generat de anumite idei călăuzitoare – reguli de bază – principii fundamentale care sunt comune tuturor normelor de drept ce alcătuiesc sistemul.

Principiile fundamentale ale dreptului român sunt idei călăuzitoare (reguli de bază) care se regăsesc în întreaga legislație a României. Aceste principii sunt formulate de *Teoria generală a dreptului* și se regăsesc consacrate în Constituția României, revizuită și în alte acte normative importante cum sunt codurile.

Doctrina juridică a statuat că aceste principii sunt: principiul democrației, principiul legalității, principiul separației puterilor în stat, principiul egalității în fața legii.

Întrucât ramura dreptului civil este parte componentă a sistemului de drept românesc, toate principiile fundamentale aplicabile sistemului sunt aplicabile și ramurii.

Principiile fundamentale ale dreptului civil sunt acele idei călăuzitoare (reguli de bază) care privesc întreaga legislație civilă, care privesc toate instituțiile dreptului civil.

Au valoare de principii fundamentale ale dreptului civil următoarele reguli de bază:

- principiul proprietății;
- principiul egalității în fața legii civile;
- principiul îmbinării intereselor personale cu cele generale;
- principiul ocrotirii și garantării drepturilor subiective civile.

Principiile instituțiilor dreptului civil sunt reguli de bază, idei călăuzitoare care se aplică fie numai unei instituții, fie la două sau mai multe instituții de drept civil.

Asemenea principii sunt:

- principiul consensualismului – care se referă la forma actului juridic civil;
- principiul forței obligatorii (*pacta sunt servanda*, principiul irevocabilității și principiul relativității (*res inter alios acta, aliis neque nocere, neque prodesse potest*), care privesc efectele actului civil;
- principiul ocrotirii bunei-credințe, aplicabil mai multor instituții de drept civil (drepturi reale, răspunderea civilă etc.);
- principiul proximității gradului de rudenie, ca principiu specific devoluțiunii succesoriale legale.

5. 1. Principiile fundamentale ale dreptului civil

5.1.1. Principiul proprietății

În analiza acestui principiu fundamental trebuie avut în vedere că *dreptul de proprietate* este unul din drepturile fundamentale care caracterizează orice societate, aceasta fiind esența oricărui tip de relații de producție care determină și natura societății.

Importanța acestui drept reiese și din faptul consacrării sale în Constituția României în art. 44 unde se arată: „Dreptul de proprietate precum și creanțele asupra statului sunt garantate. Conținutul și limitele acestor drepturi sunt stabilite de lege”, iar în alin. (2) al aceluiași articol se prevede: „Proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege indiferent de titular. Cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate în condițiile prevăzute de legea organică, precum și prin moștenire legală”. În articolul 136 din Constituție se arată că: „(1) Proprietatea este publică sau privată. (2) Proprietatea publică este garantată și ocrotită de lege și aparține statului sau unităților administrativ teritoriale. (...). (4) Bunurile proprietate publică sunt inalienabile. (...) Proprietatea privată este inviolabilă, în condițiile legii organice”.

Actualul Cod civil consacră principiul proprietății în cuprinsul mai multor articole.

Astfel, în art. 552 C. civ. se prevede că proprietatea este publică sau privată, iar în art. 555 din același act normativ este definit dreptul de proprietate privată în sensul că: „Proprietatea privată este dreptul titularului de a poseda, folosi și dispune de un bun în mod exclusiv, absolut și perpetuu, în limitele stabilite de lege”.

Prin definiția dată dreptului de proprietate privată, art. 555 C. civ. a scos în evidență și conținutul acestui drept – adică *posesia*, *folosința* și *dispoziția* (*usus*, *fructus* și *abusus* sau *jus utendi* – respectiv, dreptul de a se servi de lucru, *jus fruiendi* – dreptul de a culege fructele și veniturile lucrului și *jus abutendi* – dreptul de a dispune de lucru).

Reamintim că în conformitate cu prevederile art. 136 din Constituție – proprietatea este publică sau privată, după forma și regimul juridic al acesteia.

Potrivit art. 286 din O.U.G. nr.57/2019 privind Codul administrativ, *domeniul public* este alcătuit din bunurile prevăzute la art. 136 alin. (3) din Constituție, din cele stabilite în anexele nr. 2-4 și din orice alte bunuri care, potrivit legii sau prin natura lor, sunt de uz sau de interes public, și sunt dobândite de stat sau de unitățile administrativ-teritoriale prin unul dintre modurile prevăzute de lege.

Domeniul public al statului este alcătuit din bunurile prevăzute la art. 136 alin. (3) din Constituție, din cele prevăzute în anexa nr. 2, precum și din alte bunuri care, potrivit legii sau prin natura lor, sunt de uz sau de interes public național.

Domeniul public al județului este alcătuit din bunurile prevăzute în anexa nr. 3, precum și din alte bunuri de uz sau de interes public județean, declarate ca atare prin hotărâre a consiliului județean, dacă nu sunt declarate prin lege ca fiind bunuri de uz sau de interes public național.

Domeniul public al comunei, al orașului sau al municipiului este alcătuit din bunurile prevăzute în anexa nr. 4, precum și din alte bunuri de uz sau de interes public local, declarate ca atare prin hotărâre a consiliului local, dacă nu sunt declarate prin lege ca fiind bunuri de uz sau de interes public național ori județean.

Potrivit prevederilor legale bunurile din domeniul public sunt *inalienabile* (adică nu pot fi înstrăinate, ele putând fi date în administrare, concesiune sau închiriere), *inesizabile* (în sensul că nu pot fi executate silit și asupra lor nu se pot constitui garanții reale) și *imprescriptibile* (adică nu pot fi dobândite prin uzucapiune sau prin efectul posesiei de bună credință a bunurilor mobile).

Dimpotrivă, bunurile proprietate privată sunt în principiu: alienabile, sesizabile și prescriptibile, în condițiile legii.

Proprietatea cooperatistă este reglementată prin Legea nr.1/2005, cu modificările și completările ulterioare, și potrivit art. 64 alin. (1) „Proprietatea societății cooperative este privată”, iar în alin. (2) se precizează că patrimoniul societății cooperative se compune din *partea divizibilă* și *partea indivizibilă* (*partea divizibilă* este parte a patrimoniului societății cooperative care cuprinde valoarea părților sociale emise în schimbul aportului membrilor cooperatori la capitalul social precum și dividendele cuvenite membrilor cooperatori; *partea indivizibilă* este parte a patrimoniului societății cooperative, acumulat de aceasta în decursul activității, mai puțin partea divizibilă care nu poate face obiectul distribuirii sau dobândirii între membrii cooperatori, [art. 6 lit. i) și j]).

5.1.2. Principiul egalității în fața legii civile

Privind acest principiu, cu trimitere la persoanele fizice, se face în art.16 alin. (1) din Constituție potrivit căruia „Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și discriminări”.

În dreptul civil acest principiu presupune faptul că subiectele raporturilor juridice civile, adică persoanele fizice și persoanele juridice, au o capacitate juridică egală, o aptitudine egală de a avea drepturi și obligații și o posibilitate egală de a exercita aceste drepturi. Toate persoanele fizice și juridice sunt egale în fața legii civile.

În art. 30 C. civ., se dispune că „Rasa, culoarea, naționalitatea, originea etnică, limba religia, vârsta, sexul sau orientarea sexuală, opinia, convingerile personale, apartenența politică, sindicală, la o categorie socială ori la o categorie defavorizată, avere, originea socială, gradul de cultură, precum și orice altă situație similară nu au nicio influență asupra capacității civile”

5.1 3. Principiul îmbinării intereselor individuale cu cele generale

Acest principiu se desprinde din prevederile Legii fundamentale în sensul că art. (1) prevede obligația tuturor cetățenilor să „respecte Constituția, supremația sa și legile”, iar în art. 57 din același act normativ, se dispune că aceștia trebuie „să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți”.

Potrivit prevederilor art. 14 alin.(1) C. civ. „Orice persoană fizică sau juridică trebuie să-și exercite drepturile și să-și execute obligațiile civile cu bună – credință, în acord cu ordinea publică și cu bunele moravuri”. Exercițarea drepturilor civile cu încălcarea acestui principiu constituie *abuz de drept* și este sancționat prin lege. În acest sens art. 15 C. civ. prevede că „Nici un drept nu poate fi exercitat în scopul de a vătăma sau păgubi pe altul ori într-un mod excesiv și nerezonabil, contrar bunei-credințe”.

5.1.4. Principiul ocrotirii și garantării drepturilor subiective civile

Principiul ocrotirii și garantării drepturilor subiective civile își găsește consacrarea atât în Constituția României, cât și în legislația civilă precum și în unele convenții internaționale.

În art. 44 din Legea fundamentală se prevede că: „Dreptul de proprietate, precum și creanțele asupra statului, sunt garantate. Proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular”, iar art. 26 C. civ. se dispune că „Drepturile și libertățile civile ale persoanelor fizice, precum drepturile și libertățile civile ale persoanelor juridice sunt ocrotite și garantate de lege”.

Potrivit art. 26 din *Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului*, „Toate persoanele sunt egale în fața legii și au, fără discriminare, dreptul la o ocrotire egală din partea legii”.

Garanții cu privire la drepturile subiective civile sunt prevăzute și în *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*.

Convenția cu privire la drepturile copilului consacră acest principiu prin art. 2 pct. 1, care prevede: „Statele părți se angajează să respecte și să garanteze drepturile stabilite în prezenta convenție *tuturor copiilor* din jurisdicția lor, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie, de naționalitate, apartenență etnică sau originea socială, de situația materială, incapacitatea fizică, de statutul la naștere sau de statutul dobândit al copilului ori al părinților sau al reprezentanților legali ai acestuia”.

5.1.5 Principiul bunei-credințe

Principiul bunei-credințe este consacrat în art. 57 din Constituție potrivit cu care „Cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți”. De asemenea, art. 14 alin.(1) din Codul civil consfințește acest principiu atât pentru persoanele fizice, cât și pentru cele juridice dispunând că: „Orice persoană fizică sau persoană juridică trebuie să-și exercite drepturile și să-și execute obligațiile civile cu bună-credință, în acord cu ordinea publică și bunele moravuri”. În alin. (2) al aceluiași articol se instituie o prezumție relativă, în sensul că „buna- credință se prezumă până la proba contrară”.

Codul civil face în dese rânduri trimitere la buna-credință în cuprinsul său, exemplificând aici doar câteva situații cuprinse în: art. 142 alin. (1) (administrarea bunurilor minorului); art. 293 alin. (2), (cazurile de nulitate absolută a căsătoriei); art. 557 alin. (1), (dobândirea dreptului de proprietate); art. 936 (opozabilitatea față de terți); art. 937 (dobândirea propreității mobiliare prin posesia de bună-credință); art.

1170 (buna-credință la negocierea și încheierea contractului); art. 1212 (invocarea erorii cu bună-credință), etc.

2. Delimitarea dreptului civil față de alte ramuri de drept

1. Necesitatea și criteriile delimitării

La baza delimitării dreptului civil față de alte ramuri de drept stau rațiuni atât teoretice, cât și practice.

În practică aplicarea corectă a legii depinde de problema *calificării* juridice a unui anumit raport de drept, adică de stabilirea corectă a apartenenței unui raport juridic concret la o ramură sau alta de drept.

Teoretic, această problemă a delimitării dreptului civil de alte ramuri de drept, este determinată de multitudinea asemănărilor (nu numai a deosebirilor) între diferitele ramuri de drept.

Numai o parte dintre raporturile patrimoniale și cele personale nepatrimoniale sunt reglementate de dreptul civil, o parte însemnată din aceste categorii de drepturi sunt reglementate și de alte ramuri de drept.

Numai printr-o operațiune de delimitare a acestor categorii de raporturi juridice având la bază anumite *criterii* se pot determina în concret care dintre acestea aparțin dreptului civil și care aparțin altor ramuri de drept.

Pentru delimitarea dreptului civil față de alte ramuri de drept se utilizează următoarele criterii: *obiectul de reglementare; metoda de reglementare; calitatea subiectelor; caracterul normelor; specificul sancțiunilor și principiile proprii.*

2. Ramurile de drept față de care se delimitează dreptul civil

2. 1. Dreptul civil și dreptul constituțional

Dreptul constituțional este acea ramură a dreptului care conține norme ce reglementează forma de guvernământ, organele statului, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor și simbolurile naționale.

Raporturile dintre dreptul constituțional și dreptul civil se pot identifica pe mai multe planuri astfel:

- Constituția prin normele sale consacră principii fundamentale pentru dreptul civil (principiul proprietății, principiul egalității în fața legii);
- principalele drepturi și libertăți ale omului consacrate în Legea fundamentală sunt și drepturi subiective civile ale persoanelor fizice;
- organele de stat reglementate de Constituție sunt în marea lor majoritate și persoane juridice;
- garanțiile juridice ale drepturilor subiective civile sunt stabilite prin Constituție.

Dreptul constituțional și dreptul civil prezintă unele asemănări și deosebiri prin prisma criteriilor de delimitare, astfel:

- în dreptul civil majoritatea raporturilor juridice au un caracter patrimonial, iar în dreptul constituțional predominante sunt raporturile personale nepatrimoniale;
- de regulă - subiectele raporturilor juridice de drept constituțional se află pe poziții de subordonare,
- în dreptul civil subiectele raporturilor juridice se află pe poziție de egalitate juridică;
- dreptul constituțional pretinde subiectelor sale o calitate specială – de organ de stat sau de cetățean român – normele de drept civil nu cer o asemenea calificare a subiectelor – fiind suficientă calitatea de persoană fizică sau persoană juridică;
- în dreptul civil predominante sunt normele dispozitive, iar în dreptul constituțional – normele imperative;
- sancțiunile specifice în dreptul constituțional (de exemplu: suspendarea din funcție, conform art. 95 din Constituție) nu presupune un proces, pe când restabilirea dreptului civil încălcat se realizează printr-un proces civil;
- atât dreptul constituțional, cât și dreptul civil au o serie de principii comune, dar și principii proprii, specifice fiecărei ramuri de drept civil sau constituțional.

2.2. Dreptul civil și dreptul administrativ

Dreptul administrativ este acea ramură a dreptului care reglementează raporturile sociale născute în cadrul realizării puterii executive a statului.

Între cele două ramuri de drept sunt o serie de asemănări și deosebiri și anume:

- în dreptul civil predomină raporturile patrimoniale, în dreptul administrativ majoritare sunt raporturile nepatrimoniale;
 - părțile în dreptul civil sunt pe poziții de egalitate juridică, în dreptul administrativ subiectele se află pe poziții de subordonare – de regulă;
 - în raporturile de drept administrativ este necesar ca măcar una din părți să fie organ al administrației publice, iar în dreptul civil raporturile pot fi numai între persoane fizice, numai între persoane juridice sau între persoane fizice și juridice.
- În situația în care un organ al administrației publice se află în raporturi de drept civil, calitatea lui este aceea de persoană juridică și nu ca purtător al autorității publice, împrejurare în care îl situează într-o poziție de egalitate juridică cu cealaltă parte.
- normele dispozitive sunt specifice dreptului civil, pe când cele imperative caracterizează dreptul administrativ;
 - dreptul administrativ are sancțiuni specifice, amenda contravențională și confiscarea care sunt diferite de cele ale dreptului civil.
- În practică, delimitarea dreptului civil față de dreptul administrativ este întâlnită în materia contenciosului administrativ.

2.3. Dreptul civil și dreptul financiar

Dreptul financiar este ramura de drept ale cărei norme juridice reglementează raporturile sociale născute în procesul constituirii, repartizării și utilizării sumelor cuprinse în bugetul de stat.

Asemănările și deosebirile între aceste două ramuri de drept sunt:

- majoritatea raporturilor de drept financiar sunt raporturi patrimoniale, ca și în dreptul civil;
- subordonarea caracterizează subiectele din raporturile de drept financiar;
- în raportul de drept financiar una din părți este obligatoriu un organ al statului cu atribuții fiscale;
- în dreptul financiar predomină normele imperative, pe când în dreptul civil predomină normele dispozitive;
- dreptul financiar dispune de sancțiuni proprii datorate pentru întârzierea sau neplata impozitelor;
- în afară de principii comune, în dreptul financiar și în dreptul civil întâlnim principii specifice.

24. Dreptul civil și dreptul comercial

Dreptul comercial este un ansamblu de norme juridice de drept privat care sunt aplicabile raporturilor juridice izvorâte din săvârșirea actelor juridice, faptelor și operațiunilor, considerate de lege fapte de comerț, precum și raporturile juridice la care participă persoanele care au calitatea de (comerciant), profesionist.

Atât dreptul civil, cât și dreptul comercial sunt subdiviziuni ale dreptului privat, de aceea între aceste două ramuri de drept vom întâlni multe asemănări, dar în același timp vom constata că fiecare ramură de drept are o autonomie proprie.

Între cele două ramuri de drept civil și comercial sunt următoarele deosebiri și asemănări:

- metoda de reglementare în ambele ramuri de drept este egalitatea juridică între părți;
- în raporturile de drept comercial una din părți trebuie să aibă calitatea de *profesionist*, chiar dacă în ambele ramuri subiectele sunt persoane fizice sau juridice;
- cele două ramuri de drept au pe lângă principii comune și principii proprii, specifice;
- ambele ramuri ale dreptului, civil și comercial, reglementează raporturi patrimoniale și raporturi personale nepatrimoniale stabilite între persoane fizice și persoane juridice;
- părțile acestor raporturi juridice sunt persoanele fizice și persoanele juridice, dar în cazul raporturilor de drept comercial, cel puțin unul din subiecți este calificat, adică trebuie să aibă calitatea de „profesionist”;
- între formele răspunderii civile și cele comerciale sunt o serie de deosebiri determinate de specificul fiecărei ramuri de drept;
- marea majoritate a normelor de drept civil și de drept comercial au caracter dispozitiv.

Reglementarea raporturilor juridice dintre profesioniști sunt prevăzute atât în Codul civil, cât și în unele legi speciale.

2.5. Dreptul civil și dreptul familiei

Dreptul familiei este ramura de drept „care reglementează raporturile personale și patrimoniale cei izvorăsc din căsătorie, rudenie, adopție și raporturile asimilate de lege, sub anumite aspecte, cu raporturile de familie, în scopul ocrotirii și întăririi familiei”.

Asemănările și deosebirile dintre cele două ramuri pot fi grupate astfel:

- proporția numerică dintre raporturile patrimoniale și cele nepatrimoniale este imensă, în sensul că în dreptul civil majoritare sunt cele patrimoniale, iar în dreptul familiei cele mai multe sunt nepatrimoniale;
- în ambele ramuri de drept se utilizează metoda egalității juridice, cu precizarea că în dreptul familiei poziția subiectelor este de subordonare în raporturile dintre părinți și copiii minori;
- calitatea subiectelor în dreptul familiei este una specială (calificată) de soți, părinți, copii, tutore, curator, ascendent, descendent, colateral etc. ;
- sancțiunile sunt specifice fiecărei ramuri de drept (decăderea din drepturile părintești este o sancțiune specifică dreptului familiei);
- în sfera principiilor, în cele două ramuri acționează atât principii comune, cât și cele proprii fiecăreia dintre ele.

2.6. Dreptul civil și dreptul muncii

Dreptul muncii a fost definit ca fiind acea ramură de drept care reglementează relațiile individuale și colective de muncă care se nasc între patronii și salariații care muncesc sub autoritatea lor, cu ocazia prestării muncii.

În sinteză asemănările și deosebirile dintre cele două ramuri pot fi exprimate astfel:

- obiectul de reglementare al ambelor ramuri de drept îl formează atât relațiile patrimoniale, cât și cele personale nepatrimoniale;
- în dreptul civil poziția de egalitate juridică a subiectelor se menține tot timpul, în dreptul muncii această poziție este prezentă numai la încheierea contractului individual de muncă, întrucât pe parcursul derulării raportului juridic de muncă intervine disciplina muncii care presupune un raport de subordonare a subiectului;
- sfera subiectelor este mai restrânsă în dreptul muncii decât în dreptul civil (capacitatea de muncă este prevăzută de lege la 15 ani);
- răspunderea civilă este caracteristică dreptului civil, pe când în dreptul muncii mai intervine pe lângă răspunderea patrimonială și una disciplinară;
- în dreptul muncii dominante sunt normele imperative, pe când în dreptul civil ponderea o dețin normele dispozitive;
- atât în dreptul civil, cât și în dreptul muncii, pe lângă unele principii comune acționează și principii proprii fiecărei ramuri de drept.

2.7. Dreptul civil și dreptul securității sociale

Dreptul securității sociale este acea ramură autonomă de drept aparținând dreptului public, alcătuită din ansamblul normelor juridice ce reglementează atât relațiile de asigurări sociale, cât și pe cele de asistență socială.

Interferența dreptului civil cu dreptul securității sociale se realizează pe mai multe planuri și aceasta este cauzată de originea dreptului securității sociale și anume de la dreptul civil, prin dreptul muncii, la dreptul securității sociale.

Atât în dreptul civil, cât și în dreptul securității sociale sunt reglementate raporturi juridice de regulă patrimoniale, între persoane fizice și juridice, care, în unele situații, au la bază un contract (de exemplu, art. 6 pct. IV din Legea nr. 263/2010; art. 20 și art. 21 din Legea nr. 76/2002).

Statutul subiectelor raporturilor juridice de dreptul securității sociale este definit prin dreptul civil.

O deosebire între dreptul civil și dreptul securității sociale este aceea că de regulă, în dreptul securității sociale sunt dominante normele imperative, pe când în dreptul civil majoritare sunt normele dispozitive.

2.8. Dreptul civil și dreptul procesual civil

Dreptul procesual civil este definit ca sistemul de norme care reglementează modul de judecată și de rezolvare a pricinilor privitoare la drepturi și interese civile, precum și modul de executare a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii.

Dreptul procesual reprezintă cealaltă față a dreptului material, aspectul său sancționator. Dreptul material civil ar fi ineficace dacă pe calea procesului civil nu s-ar asigura realizarea lui. De asemenea, procesul civil ar fi de neconceput fără existența unui drept material pe care să-l apere și să-l valorifice.

2.9. Dreptul civil și dreptul internațional privat

Dreptul internațional privat are ca obiect de reglementare raporturile de drept civil și de dreptul familiei în care este cuprins un element de *extraneitate* (cetățenie străină, naționalitate străină, încheierea sau executarea în străinătate a unui contract etc.).

Specific dreptului internațional privat este metoda de reglementare care rezidă în aceea că raportul cu elementul străin poate fi reglementat fie cu ajutorul *normelor conflictuale*, care indică legea competentă sub imperiul căreia se poate soluționa litigiul, fie cu ajutorul *normelor de trimitere* – adică a legii aplicabile unui asemenea raport.

Raporturile de drept internațional privat și corelația lor cu dreptul civil se desprind din analiza textelor cuprinse în Cartea a VII-a. dispoziții de drept internațional privat, art. 2557-2663 C. civ.

2.10. Dreptul civil și dreptul mediului

Dreptul mediului reprezintă, în abstract, ansamblul reglementărilor juridice și instituțiilor stabilite în vederea protecției, conservării și ameliorării mediului conform obiectivelor de dezvoltare durabile..

Dreptul civil și dreptul mediului își interferează sferele mai ales în ceea ce privește exercitarea dreptului de proprietate și a dezmembrămintelor sale asupra factorilor naturali ai mediului care sunt supuși factorilor naturali ai mediului reglementați de dreptul mediului (legislația de mediu).

Titularii dreptului de proprietate sunt obligați prin normele de mediu să respecte regulile consacrate privind ocrotirea și conservarea solului și subsolului, pădurilor etc., cu consecințe și cerințe juridice complementare.

Răspunderea pentru daune ecologice a dus la constituirea unui adevărat *drept civil al mediului* instituit prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005 privind protecția mediului, fapt ce face ca dispozițiile Codului civil în materie să rămână dreptul comun.

Potrivit art. 44 alin. (7) din Constituție „Dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului...”

Diferențele majore între cele două ramuri de drept sunt determinate de obiectul și metodele de reglementare diferite, în dreptul civil părțile raportului juridic se află pe poziții de egalitate juridică, în dreptul mediului acestea se găsesc într-o formă de subordonare specială.

În raporturile juridice de drept civil voința părților are un rol determinant în stabilirea conținutului acestora (a drepturilor și obligațiilor corelative), în raporturile de dreptul mediului conținutul este întotdeauna predeterminat, stabilit prin prevederi legale.

Titularul dreptului subiectiv activ, în raporturile de drept civil este determinat, iar subiectul pasiv este nedeterminat (în sensul că obligația de a nu face nimic de natură să stânjenească exercițiul dreptului revine tuturor persoanelor); în cazul raporturilor de dreptul mediului cel determinat în primul rând este titularul obligației de a face sau de a nu face ceva privind protecția și ameliorarea mediului.

Rezumat

Dreptul civil este acea ramură care reglementează raporturi patrimoniale și nepatrimoniale stabilite între persoane fizice și persoane juridice aflate pe poziții de egalitate juridică.

Principiile dreptului civil sunt principiul proprietății, principiul egalității în fața legii civile, principiul îmbinării intereselor individuale cu cele generale, principiul ocrotirii și garantării drepturilor subiective civile, principiul bunei credințe.

Test de autoevaluare

1. Principiile fundamentale ale dreptului civil sunt :
 - a. principiul proprietății, principiul egalității în fața legii civile, principiul îmbinării intereselor personale cu cele generale, principiul ocrotirii și garantării drepturilor subiective civile

- b. principiul consensualismului, principiul forței obligatorii a actului juridic civil, principiul relativității
- c. principiul ocrotirii bunei-credințe, principiul proximității gradului de rudenie

2. Principiul consensualismului :

- a. este un principiu fundamental al dreptului civil
- b. este un principiu al instituțiilor de drept civil
- c. este numai un principiu al raportului juridic de drept civil

Bibliografie selectivă

- G. Boroș, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București , 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020
- A. Pop, Gh. Beleiu, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
- C.T. Ungureanu, I.A.I. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția aV-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea general. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea general. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017
- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilăscu, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc, (coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea general, Editura Universul Juridic, București, 2018

CAPITOLUL II

Teoria legii civile

Introducere

În cadrul acestui capitol studiem izvoarele dreptului civil și interpretarea legii civile.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Conținut

1. Izvoarele dreptului civil

1.1. Noțiunea de izvor al dreptului civil

Într-un sens filozofic, noțiunea de izvor semnifică *condițiile de existență* care dau naștere normelor de drept civil – situație în care putem vorbi de *izvor de drept civil în sens material* – adică acele necesități care determină și impun la un moment dat apariția unor norme juridice civile și care pot fi de natură economică, socială sau politică .

Într-un al doilea sens se are în vedere *forma specifică* prin care se exprimă normele de drept civil – legi, hotărâri, ordonanțe de guvern etc. În această situație folosim expresia de *izvor formal*.

Actualul Cod civil reglementează în art.1 *Izvoarele dreptului civil*, în sensul că acestea sunt: „legea, uzanțele și principiile generale ale dreptului”, ca izvoare *formale* și jurisprudența, doctrina și morala precum și regulile de conviețuire socială, ca izvoare *neformale*.

În alin. (2) al art.1 se precizează *ordinea de aplicare* a izvoarelor dreptului civil, în sensul că „în cazurile neprevăzute de lege se aplică uzanțele, iar în lipsa acestora, dispozițiile privitoare la situații asemănătoare, iar când nu există asemenea dispoziții, principiile generale ale dreptului”.

Rezultă o anumită prioritizare a aplicării acestor izvoare formale, respectiv mai întâi se aplică legea; dacă nu există o prevedere legală care să reglementeze situația juridică dată se vor aplica uzanțele; dacă situația juridică respectivă este reglementată și de lege și de uzanțe, acestea din urmă se vor aplica numai dacă legea face trimitere expresă la ele [art. 1 alin. (3) C.civ.]. În cazul în care, pentru o situație juridică nereglementată de lege, nu există uzanțe, se aplică dispoziția legală care reglementează o situație juridică asemănătoare (analogia legii). În fine, dacă nu există nici o asemenea prevedere legală se vor aplica principiile generale ale dreptului (analogia dreptului).

O prevedere similară se regăsește reglementată și art.5 alin. (3) C. pr. civ., care dispune că „În cazul în care o pricină nu poate fi soluționată nici în baza legii, nici a uzanțelor, iar în lipsa acestora din urmă, nici în baza dispozițiilor legale privitoare la situații asemănătoare, ea va trebui judecată în baza principiilor generale ale dreptului, având în vedere toate circumstanțele acesteia și ținând seama de cerințele echității”.

1.2. Forme de exprimare a izvoarelor dreptului

Normele de drept civil sunt cuprinse în actele normative ce emană de la organele cu atribuții de legiferare. Prerogativele legiferării sunt stabilite prin Constituție.

În art. 67 din Constituție se prevede: „Camera Deputaților și Senatul adoptă legi, hotărâri și moțiuni, în prezența majorității deputaților”, iar în art. 73 alin. (1) se arată că „Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare”. „Legea se publică în Monitorul Oficial al României și intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei”, precizează art. 78 din Constituție.

În conformitate cu prevederile art. 14 alin. (1) din O.U.G. nr. 57/2019 privind Codul administrativ, „Guvernul este autoritatea publică a puterii executive, care funcționează în temeiul votului de încredere acordat de Parlament în baza programului de guvernare. Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice”, iar în art. 37 alin. (1) se prevede că: „(1) În exercitarea atribuțiilor sale, Guvernul adoptă hotărâri și ordonanțe. Hotărârile se emit pentru organizarea executării legilor. Ordonanțele se emit în temeiul unei legi speciale de abilitare, în condițiile art. 115 alin. (1) - (3) din Constituție. În situații extraordinare se adoptă ordonanțe de urgență, în condițiile art. 115 alin. (4) - (6) din Constituție”. În alin. (2) al art. 37 se precizează că „Membrii Guvernului pot propune proiecte de hotărâri și de ordonanțe; de asemenea, pot propune Guvernului proiecte de lege, în vederea exercitării dreptului de inițiativă legislativă al acestuia”.

În art. 38 alin. (3) se precizează că: „Hotărârile și ordonanțele Guvernului se semnează de prim-ministru, se contrasemnează de miniștrii care au obligația punerii lor în executare și se publică în Monitorul

Oficial al României, Partea I. Nepublicarea atrage inexistența hotărârii sau a ordonanței. Hotărârile care au caracter militar se comunică numai instituțiilor interesate”.

În conformitate cu art. 108 alin. (1), (2) și (3) din Constituție: „Guvernul adoptă *hotărâri* și *ordonanțe*. Hotărârile se emit pentru organizarea executării legilor. Ordonanțele se emit în temeiul unei legi speciale de abilitare, în limitele și în condițiile prevăzute de aceasta”.

În art.121-123 din Constituție și O.U.G.nr. 57/2019 privind Codul administrativ se prevede că autoritățile publice locale sunt consiliile locale, primarii aleși și prefecții numiți de Guvern. Consiliul local adoptă hotărâri, iar primarul ori prefectul emit *dispoziții*, respectiv *ordine*.

Principalele forme juridice în care pot fi exprimate izvoarele de drept civil sunt *legile*, *hotărârile* și *ordonanțele* Guvernului.

Izvoare de drept civil pot fi considerate și *decretele* care conțin norme generale, emise de Președintele României, în temeiul art. 100 alin. (1) din Constituție și care au ca obiect de reglementare relații sociale care intră în obiectul dreptului civil. Este evident că decretele prezidențiale individuale nu pot avea această calitate de izvor de drept civil.

De asemenea, pot avea caracter de izvor al dreptului civil și *ordinele*, *instrucțiunile*, *regulamentele* emise de un ministru sau alt șef al unui organ al administrației de stat, numai dacă acestea au ca obiect de reglementare relații sociale care fac obiectul dreptului civil.

Reglementările internaționale (Convenții, Pacte, Acorduri etc.) pot fi considerate izvoare ale dreptului civil în măsura în care acestea au fost ratificate de România (este *parte* la ele) și privesc relații sociale care fac obiectul dreptului civil român. Enumerăm o parte din acestea:

În art. 11 alin. (2) din Constituția României se prevede că: „Tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern”, iar în art. 20 din Constituție se prevede „Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.

Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile”.

În actualul Cod civil, art.4, intitulat „Aplicarea prioritară a tratatelor internaționale privind drepturile omului”, dispune: „(1) În materiile reglementate de prezentul cod, dispozițiile privind drepturile și libertățile persoanelor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Constituția, Declarația Universală a Drepturilor Omului, pactele și celelalte tratate la care România este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și prezentul cod, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care prezentul cod conține dispoziții mai favorabile”.

O aplicare prioritară, în raport cu dreptul civil intern, o au și normele dreptului Uniunii Europene, (dreptul comunitar), potrivit principiului priorității dreptului comunitar. În acest sens art. 5 C. civil dispune

că: „În materiile reglementate de prezentul cod, normele dreptului comunitar se aplică în mod prioritar, indiferent de calitatea sau statutul părților”.

1.3. Actele normative – izvoare ale dreptului civil

1.3.1. Izvoare formale

1.3.1.1. Legile

În general, noțiunea de lege are un sens *larg* prin care se au în vedere toate actele normative pentru a căror respectare intervine forța de constrângere a statului. În sens *restrâns* accepțiunea noțiunii de lege este aceea de act normativ edictat de puterea legislativă a țării, Parlamentul, compus din Camera Deputaților și Senat.

Legile constituționale sunt legile de revizuire a Constituției precum și Constituția însăși, [art. 73 alin. (2) din Constituția României].

Constituția este legea fundamentală a țării și deși constituie principalul izvor al dreptului constituțional, ea constituie și un important izvor pentru dreptul civil deoarece:

- drepturile fundamentale ale cetățenilor sunt în același timp drepturi subiective civile care au ca titular persoana fizică – ca și principalul drept real care este proprietatea, sub cele două forme – publică și privată;

- principiile fundamentale ale dreptului civil au ca izvor primar chiar textele constituționale;

- normele constituționale care reglementează organele statului interesează dreptul civil sub aspectul regimului juridic al persoanelor juridice române.

Legile organice sunt acele acte normative care reglementează, dezvoltă și detaliază anumite domenii, de importanță esențială pentru societate. Astfel, potrivit art. 73 alin. (3) lit. m) din Constituție, prin legea organică se reglementează „regimul general al proprietății și al moștenirii”, instituții de bază ale dreptului civil.

Legile ordinare reprezintă categoria celorlalte legi adoptate de Parlament și care au ca obiect de reglementare o anumită sferă de relații sociale. Astfel de legi ordinare sunt: Legea nr. 31/1990, Legea societăților; Legea fondului funciar nr. 18/1991; Legea nr. 33/1994 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică; Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe nr. 8/1996; Legea cadastrului și publicității imobiliare nr. 7/1996; Legea cu privire la actele de stare civilă nr. 119/1996; Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente; Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului; Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății ș.a.

În această categorie a legilor ordinare intră și codurile. *Codul* nu este altceva decât o grupare sistematizată de norme juridice care au ca obiect reglementarea majorității relațiilor sociale specifice unei ramuri de drept. În acest sens vorbim de Codul penal, Codul de procedură penală, Codul civil, Codul de procedură civilă, Codul fiscal, Codul muncii etc.

- *Decretele-legi* – sunt acte normative care au fost adoptate de către Consiliul Frontului Salvării Naționale, iar mai apoi de către Consiliul Provizoriu de Uniune Națională, în perioada decembrie 1989 – mai 1990 – dată la care au fost organizate alegerile democratice.

- *Decretele* – sunt unele acte normative emise de fostul Consiliu de Stat, înainte de anul 1990 și au fost menținute în vigoare întrucât conțin norme prin care se reglementează raporturi juridice ce fac obiectul dreptului civil. (De exemplu: Decretul nr. 212/1974 privind ratificarea Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale).

1.3.1.2. Hotărârile și Ordonanțele Guvernului României

Hotărârile Guvernului sunt emise pe baza și în vederea executării legilor.

Printr-o hotărâre a Guvernului sunt reglementate relații care sunt prin natura lor inferioare ca importanță față de cele reglementate prin lege.

Ordonanțele Guvernului României – sunt emise în temeiul unei legi speciale de abilitare în limitele și condițiile prevăzute de aceasta.

Ordonanțele sunt *simple* – când sunt emise în temeiul legii de abilitare și *de urgență*, când sunt emise în lipsa unei legi de abilitare emisă de Parlament și sunt justificate prin apariția unor împrejurări excepționale.

1.3.1.3. Actele administrative emise de conducătorii organelor centrale ale administrației de stat și acte normative adoptate de organele administrațiilor locale

În conformitate cu prevederile art. 57 din Codul administrativ în exercitarea atribuțiilor ce îi revin, ministrul emite *ordine și instrucțiuni cu caracter normativ* sau individual. Prin ordine se aprobă norme metodologice, regulamente sau alte categorii de reglementări care sunt parte componentă a ordinului prin care se aprobă. Actele administrative cu caracter normativ, neclasificate se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Potrivit art. 196 din Codul administrativ, în exercitarea atribuțiilor ce le revin, autoritățile administrației publice locale adoptă sau emit, după caz, acte administrative cu caracter normativ sau individual, după cum urmează:

- a) consiliul local și consiliul județean adoptă *hotărâri*;
- b) primarul și președintele consiliului județean emit *dispoziții*.

În organizarea executării sau executării în concret a legii, autoritățile deliberative și cele executive adoptă, emit sau încheie și alte acte juridice prin care se nasc, se modifică sau se sting drepturi și obligații.

Precizăm că aceste categorii de acte normative devin izvoare de drept civil numai atunci când în conținutul lor sunt reglementate raporturi juridice ce fac obiectul de reglementare al dreptului civil și au aplicabilitate pe raza de competență a organului emitent.

1.3.1.4. Reglementările instituțiilor Uniunii Europene, cu aplicabilitate directă în dreptul intern, precum și Convenția Europeană a drepturilor Omului și declarația Universală a Drepturilor Omului

În acest sens art. 4 C.civ. dispune: „(1) În materiile reglementate de prezentul cod, dispozițiile privind drepturile și libertățile persoanelor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Constituția, Declarația Universală a Drepturilor Omului, pactele și celelalte tratate la care România este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și prezentul cod, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care prezentul cod conține dispoziții mai favorabile”, iar în art. 5 C. civ., se reglementează aplicarea prioritară a dreptului Uniunii Europene, precizându-se că: „În materiile reglementate de prezentul cod, normele dreptului Uniunii Europene se aplică în mod prioritar, indiferent de calitatea sau statutul părților”.

1.3.1 5. Uzanțele

Potrivit prevederilor art. 1 alin. (2) C. civ. „În cazurile neprevăzute de lege se aplică *uzanțele*,...”. Conținutul uzanțelor este precizat de art. 1 alin. (6) C. civ. astfel: „În sensul prezentului cod, prin uzanță se înțelege obiceiul (cutuma) și uzurile profesionale”.

Obiceiul (cutuma) reprezintă o lege nescrisă, un drept sau o obligație statornicite prin tradiție, o practică îndelungată, continuă și generală pe care cei ce o aplică o consideră obligatorie.

În actualul Cod civil sunt numeroase referirile exprese la uzanțe. Exemplificăm, în art. 1272 alin. (1) se dispune: „Contractul valabil încheiat obligă nu numai la ceea ce este expres stipulat, dar și la toate urmările pe care practicile statornicite între părți, *uzanțele*, legea sau echitatea le dau contractului, după natura lui”. Asemenea referiri se mai găsesc și în alte articole din Codul civil, cum ar fi: art. 613 alin. (2) referitoare la distanța minimă în construcții; art. 662 alin. (2) privind obligația de construire a despărțiturilor comune; art. 1268 alin. (2) referitor la interpretarea contractului; art. 1958 alin. (1) privind contractul de transport; art. 2010 alin. (2) referitor la contractul de mandat; art. 2069 alin. (1) privind contractul de expediție, etc.

Conform prevederilor art. 1 alin. (4) C. civ. „Numai uzanțele conforme ordinii publice și bunelor moravuri sunt recunoscute ca izvor de drept”.

1.3.1.6. Ordinea publică

Ordinea publică reprezintă totalitatea regulilor juridice care se impun din motive de moralitate sau de securitate socială, iar *bunele moravuri* sunt regulile impuse de morala socială a unei epoci date. Bunele moravuri au un conținut cutumiar și evolutiv.

1.3.1.7. Principiile dreptului civil

Potrivit art.1 alin. (2) din Codul civil „În cazurile neprevăzute de lege se aplică uzanțele, iar în lipsa acestora, dispozițiile legale privitoare la situații asemănătoare, iar când nu există asemenea dispoziții, principiile generale ale dreptului.”

Principiile de drept civil sunt principiul proprietății, principiul egalității în fața legii civile, principiul îmbinării intereselor personale cu interesele generale, principiul garantării și ocrotirii drepturilor subiective civile și sunt cuprinse în principiile generale ale dreptului și acestea vor constitui izvor de drept numai în situațiile neprevăzute de lege sau de uzanțe în care nu există dispoziții asemănătoare.

În același sens sunt și dispozițiile art. 5 alin.(3) din Codul de procedură civilă, care dispun: „În cazul în care o pricină nu poate fi soluționată nici în baza legii, nici a uzanțelor, iar în lipsa acestora din urmă, nici în baza dispozițiilor legale privitoare la situații asemănătoare, ea va trebui judecată în baza principiilor generale ale dreptului, având în vedere toate circumstanțele acesteia și ținând seama de cerințele echității”.

1.3.2. Izvoarele neformale

1.3.2.1. Jurisprudența

Jurisprudența (precedentul judiciar sau practica judecătorească) nu reprezintă altceva decât totalitatea soluțiilor pronunțate de instanțele judecătorești și ele nu sunt considerate izvoare de drept civil nici în reglementarea actualului Cod civil. Judecătorul este acela care aplică legea și nu o creează, iar soluțiile pronunțate de acesta sunt obligatorii numai pentru părțile din cauza respectivă, neavând un caracter general și impersonal. În acest sens, art. 124 alin. (3) din Constituție dispune că: „judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”, iar în art. 5 alin. (40) din noul Cod de procedură civilă se prevede: „Este interzis judecătorului să stabilească dispoziții general obligatorii prin hotărârile pe care le pronunță în cauzele ce îi sunt supuse judecării”.

Cu titlul de *excepție* anumite hotărâri judecătorești capătă valoare de izvor de drept. Astfel, potrivit art. 147 alin. (4) din Constituție, deciziile Curții Constituționale sunt general obligatorii de la data publicării lor în Monitorul Oficial și au putere numai pentru viitor, prevedere ce se regăsește și în art. 31 alin. (1) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, pentru deciziile prin care sunt soluționate excepțiile de neconstituționalitate a unei legi sau ordonanțe în totalitate sau numai a unor dispoziții ale acestora.

În cazul unei decizii de neconstituționalitate, actul normativ, (sau o dispoziție a acestuia) declarat neconstituțional nu va mai putea fi aplicat de niciun judecător, și în acest fel decizia de neconstituționalitate va avea valoare de izvor de drept.

Potrivit art. 514 C. pr. civ., „Pentru a se asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii de către toate instanțele judecătorești, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, din oficiu sau la cererea ministrului justiției, Colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție, colegiile de conducere ale curților de apel, precum și Avocatul Poporului au îndatorirea să ceară Înaltei Curți de Casație și Justiție să se pronunțe asupra problemelor de drept care au fost soluționate diferit de instanțele judecătorești”, iar în art. 515 C.pr.civ. se dispune: „Recursul în interesul legii este admisibil numai dacă se face dovada că problemele de drept care formează obiectul judecării au fost soluționate în mod diferit prin hotărâri judecătorești definitive, care se anexează cererii”. Dezlegarea dată problemelor de drept judecate *este obligatorie pentru instanțe* de la data publicării deciziei în Monitorul Oficial al României, Partea I [art. 517 alin.(4) C.pr. civ.]

În art. 519-521 C. pr. civ. se reglementează *seisizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unei chestiuni de drept*. Potrivit art. 521 alin. (3) din C.pr.civ., „Dezlegarea dată chestiunilor de drept *este obligatorie* pentru instanța care a solicitat dezlegarea de la data pronunțării deciziei, iar pentru celelalte instanțe, de la data publicării deciziei în Monitorul Oficial al României, Partea I”.

1.3.2.2. Doctrina

Doctrina este reprezentată de lucrările și studiile de specialitate scrise de juriști prin care se comentează și se interpretează normele juridice. Ea nu constituie un izvor de drept, dar soluțiile și propunerile *de lege ferenda* formulate de autori contribuie la perfecționarea normelor de drept.

1.3.2. 3.Morala (Bunele moravuri)

Morala reprezintă ansamblul normelor de convingere, de comportare a oamenilor unii față de alții și față de colectivitate și a căror încălcare nu este sancționată de lege, ci de opinia publică.

Morala ca izvor de drept a fost apreciat ca fiind o etică adaptată anumitor locuri și anumitor timpuri. Morala devine izvor formal de drept în măsura în care regulile acesteia sunt încorporate în lege, altfel morala nu poate fi impusă cu forța de constrângere a statului.

Aplicarea Legii civile

1. Aplicarea legii civile în timp

1. Introducere

Acele normative în general, dar și cele care constituie izvoare ale dreptului civil în special, au o acțiune simultană în sensul că:

- activează un anumit interval de timp – o anumită durată de aplicabilitate în timp - ceea ce este denumită *aplicarea legii în timp*;

- acționează pe un anumit teritoriu care aparține statului român – ceea ce înseamnă *aplicarea legii civile în spațiu*;

- se aplică anumitor destinatari – nu există o singură lege care se aplică tuturor subiectelor de drept – aspect cunoscut sub denumirea de *aplicarea legii civile asupra persoanelor*.

2. Intrarea și ieșirea din vigoare a legii civile

Potrivit prevederilor art. 78 din Constituție – „Legea se publică în Monitorul Oficial al României și intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei”. Rezultă că și legea civilă intră în vigoare în aceleași condiții, adică la 3 zile de la data publicării ei în Monitorul Oficial sau la data prevăzută în textul ei.

Conform art. 6 alin.(1) C. civ. „Legea civilă este aplicabilă cât timp este în vigoare. Acesta nu are putere retroactivă”.

Potrivit art. 12 alin. (2) din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative „Ordonanțele de urgență ale Guvernului intră în vigoare *la data publicării* în Monitorul Oficial al României, Partea I, sub condiția depunerii lor prealabile la Camera competentă să fie sesizată, dacă în cuprinsul lor nu este prevăzută o dată ulterioară”.

Conform prevederilor art. 6 alin. (1) C.civ. legea civilă este aplicabilă cât timp este în vigoare și nu are putere retroactivă.

Condițiile aplicării legii civile sunt previzibilitatea și accesibilitatea.

Previzibilitatea are în vedere faptul că norma juridică de drept civil să fie redactată de legiuitor cu suficientă precizie, astfel încât să permită oricărei persoane să înțeleagă conținutul și consecințele acesteia. În acest sens art. 36 din Legea nr. 24/2010, republicată, dispune. „Actele normative trebuie redactate într-un limbaj și stil juridic specific normativ, concis, sobru, clar și precis, care să excludă orice echivoc, cu respectarea strictă a regulilor gramaticale și de ortografie. (...) Redactarea textelor se face prin folosirea cuvintelor în înțelesul lor curent din limba română modernă, cu evitarea regionalismelor. Redactarea este subordonată dezideratului înțelegerii cu ușurință a textului de către destinatarii acestuia”.

Condiția *accesibilității* presupune aducerea la cunoștința publică a actelor normative și intrarea lor în vigoare, prin mijloacele materiale sau tehnice, prevăzute de lege.

Acțiunea legii în timp se întinde până la ieșirea ei din vigoare care se face prin procedeul tehnico-juridic denumit *abrogare*.

Abrogarea unei legi poate fi *expresă* – atunci când se precizează că un anumit act normativ sau numai unele dispoziții dintr-un act normativ se abrogă și *implicită* – atunci când prin noua reglementare se prevăd dispoziții incompatibile cu cele ale vechii reglementări, fără a se prevedea în mod expres că se abrogă dispozițiile anterioare contrarii.

Desuetudinea – (ieșirea din uz) a unui act normativ intervine atunci când acel act normativ nu mai este aplicat, fără a fi abrogat, deoarece nu mai există rațiunile pentru care a fost adoptat.

3. Principiile și excepțiile de la aplicarea legii în timp

3.1. Principiul neretroactivității legii civile noi

Principiul neretroactivității legii civile noi este regula potrivit căreia o lege civilă se aplică numai situațiilor *juridice* care se ivesc în practică după intrarea în vigoare a ei, neavând aplicabilitate pentru faptele sau actele juridice născute, modificate sau care s-au stins anterior intrării în vigoare a noii legi. Acest principiu a fost expres consacrat în art. 1 Codul civil din 1864 unde se preciza: „Legea dispune numai pentru viitor; ea nu are putere retroactivă”.

Același principiu îl regăsim în Constituție, unde în art. 15 alin. (2) se precizează că: „*Legea dispune numai pentru viitor* cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile”. De asemenea, Codul civil dispune în art. 6 alin. (1) că „Legea civilă este aplicabilă cât timp este în vigoare. Acesta nu are putere retroactivă”.

Datorită caracterului imperativ a prevederilor constituționale [art. 15 alin. (2)] nici *legiuitorul* nu Legea civilă, (norma juridică civilă), are aplicabilitate numai pentru viitor. La data intrării în vigoare a unei legi pot exista diferite situații juridice aflate în diferite faze de derulare. În legislația anterioară nu exista o reglementare care să ducă la clarificarea acestora. Actualul Cod civil, valorificând creator doctrina și practica judiciară, a reglementat modul de soluționare a conflictului de legi *intertempora* stabilind *norme juridice tranzitorii*.

O primă situație este cea reglementată de art. 6 alin. (2) C. civ. potrivit căruia „Actele și faptele juridice încheiate ori, după caz săvârșite sau produse înainte de intrarea în vigoare a legii noi nu pot genera alte efecte juridice decât cele prevăzute de legea în vigoare la data încheierii sau, după caz, a săvârșirii sau producerii lor”.

Un al doilea caz privește situațiile juridice în care acestea au produs o parte din efecte. Soluționarea acestui conflict *intertemporal* se va face potrivit prevederilor cuprinse în art. 6 alin. (6) C. civ., conform căruia „Dispozițiile legii noi sunt de asemenea aplicabile și efectelor viitoare ale situațiilor juridice născute anterior intrării în vigoare a acesteia, derivate din starea și capacitatea persoanelor, din căsătorie, filiație, adopție și obligația legală de întreținere, din raporturile de proprietate, inclusiv regimul general al bunurilor, și din raporturile de vecinătate, dacă aceste raporturi subzistă după intrarea în vigoare a legii noi”. De reținut că, așa cum s-a subliniat în doctrină, aceste prevederi legale nu sunt contrare principiului neretroactivității legii, întrucât legea nouă nu este retroactivă atunci când modifică o stare de drept născută anterior, însă numai pentru viitor.

3.2. Principiul aplicării imediate a legii civile noi

Principiul aplicării imediate a legii civile noi este regula de drept în conformitate cu care imediat ce legea a intrat în vigoare, legea civilă nouă se aplică tuturor situațiilor apărute după acest moment, nemaifiind posibilă aplicarea legii vechi. Actualul Cod civil consacră acest principiu în art. 6 alin. (5) și (6), sens în care dispune: „(5) Dispozițiile legii noi se aplică tuturor actelor și faptelor încheiate, sau după caz produse ori săvârșite după intrarea sa în vigoare, precum și situațiilor juridice născute după intrarea sa în vigoare. (6) Dispozițiile legii noi sunt de asemenea aplicabile și efectelor viitoare ale situațiilor juridice născute anterior intrării în vigoare a acesteia, derivate din starea și capacitatea persoanelor, din căsătorie, filiație adopție și obligația legală de întreținere, din raporturile de proprietate, inclusiv regimul general al bunurilor, și din raporturile de vecinătate, dacă aceste raporturi subzistă după intrarea în vigoare a legii noi”.

Codul civil consacră și o excepție de la principiul aplicării imediate a legii civile și anume *ultra-activitatea* (supraviețuirea) *legii civile vechi*. Acesta constă în aplicarea într-o perioadă limitată de timp a legii vechi, cu titlu tranzitoriu unor situații juridice în curs de derulare la momentul intrării în vigoare a noii legi, aplicarea acestei legi fiind prorogată până la consumarea respectivelor situații juridice. În sensul celor prezentate mai sus, art. 6 alin. (4) C. civ. dispune: „Prescripțiile, decăderile și uzucapiunile începute și neîmplinite la data intrării în vigoare a legii noi sunt în întregime supuse dispozițiilor legale care le-au instituit”.

§2. Aplicarea legii civile în spațiu

Aplicarea legii civile în spațiu înseamnă cunoașterea limitelor teritoriului în care acționează legea și presupune cunoașterea a două aspecte:

- unul *național*, care privește situația raporturilor civile stabilite între subiectele de drept civil care au cetățenia ori naționalitatea română pe teritoriul statului român;
- unul *internațional*, care vizează situația raporturilor juridice civile cu un element de extraneitate (cetățenie, naționalitate, locul încheierii și executării contractului, locul producerii unui obiect civil și consumarea efectelor sale).

În ceea ce privește prima situație – aspectul intern, național – aplicarea legii în spațiu se face potrivit următoarei reguli: actele normative civile care emană de la organele centrale ale statului au aplicabilitate pe întreg teritoriul țării, iar reglementările civile care emană de la organele locale de stat se aplică numai pe teritoriul unității teritorial-administrative respective.

În sensul celor prezentate mai sus Codul civil, în art. 7 dispune: „(1) Actele normative adoptate de autoritățile și instituțiile publice centrale se aplică pe întreg teritoriul țării, afară de cazul în care se prevede altfel. (2) Actele normative adoptate, în condițiile legii, de autoritățile și instituțiile administrației publice locale se aplică numai în raza lor de competență teritorială”.

După aderarea României la Uniunea Europeană, dreptul U.E. se aplică pe întreg teritoriul, potrivit principiului teritorialității.

În plan *internațional*, acțiunea legii civile în spațiu se rezolvă de către *normele conflictuale* ale dreptului internațional privat, care presupune existența unui *conflict de legi în spațiu*.

3. Aplicarea legii civile asupra persoanelor

Normele juridice civile se aplică oamenilor ca subiecți ai raporturilor juridice priviți fie individual (ca persoane fizice), fie ca subiecte colective de drepturi (persoane juridice).

Unele din normele juridice civile se aplică numai persoanelor fizice, altele se aplică numai persoanelor juridice, iar altele se aplică atât persoanelor fizice, cât și celor juridice. În acest sens, pentru o mai bună înțelegere se face distincție între:

- *legi civile cu vocație generală de aplicare*, adică aplicabile atât persoanelor fizice, cât și celor juridice, cum ar fi: Codul civil, Legea nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între comercianți și consumatori etc. ;

- *legi civile cu vocația aplicării numai persoanelor fizice* – spre exemplu:, Legea 119/1996 cu privire la actele de stare civilăetc. ;

- *legi civile cu vocația aplicării numai persoanelor juridice*, cum ar fi: Legea nr. 31/1990, Legea societății, Legea nr. 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperăției.

Secțiunea a IV-a. Interpretarea legii civile

1. Noțiunea de interpretare a legii civile

Interpretarea legii civile este „operațiunea logică – rațională de lămurire, explicare a conținutului și sensului normelor de drept civil, în scopul justei lor aplicări, prin corecta încadrare a diferitelor situații din viața practică în ipotezele ce le conțin”.

2. Necesitatea interpretării legii civile

Necesitatea interpretării legii civile (a normelor de drept civil) este determinată în practică de mai multe împrejurări și anume:

- complexitatea și varietatea situațiilor practice care pot cădea sub incidența dispozițiilor legii civile, dinamica vieții social-economice și politice, atât pe plan intern cât și pe plan internațional (vezi procesul integrării în U.E.) sunt factori care duc la faptul ca uneori legea civilă să fie depășită de evoluția acestora, să apară situații juridice noi pe care legiuitorul nu a putut să le prevadă la data adoptării legii. În asemenea cazuri se pune problema de a ști dacă situația nou ivită poate fi sau nu încadrată într-o anumită normă de drept civil.

- interpretarea legii civile este impusă uneori datorită faptului că în norma juridică termenii folosiți de legiuitor sunt ambigui sau sensul exact al dispoziției legale nu este suficient de explicit.

- interpretarea mai este necesară și datorită faptului că unele expresii utilizate de legiuitor au un sens tehnic juridic și nu semnificația din vorbirea curentă, de exemplu – *mobil, imobil, forța majoră, a da*.

Actualul Cod civil reglementează regulile de interpretare în art. 9-11 din Capitolul III al titlului preliminar „ Interpretarea și efectele legii civile”.

3. Clasificarea interpretării legii civile

Clasificarea interpretării legii civile se face în general în funcție de trei criterii:

3.1. În funcție de forța sa dată de organul de la care provine, distingem interpretarea *oficială* și *neoficială*.

3.1.1. *Interpretarea oficială* este făcută de către un organ al puterii legislative, executive sau judecătorești în exercitarea atribuțiilor ce-i revin potrivit legii. Astfel art. 9 alin. (1) C. civ. dispune: „Cel care a adoptat norma civilă este competent să facă și interpretarea ei oficială”.

În situația în care interpretarea provine de la însuși organul de stat care a edictat actul normativ interpretarea oficială este *autentică*. Aceasta se caracterizează prin norme interpretative (generale, abstracte).

În conformitate cu art. 69 din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă, pentru elaborarea actelor normative, „1)Intervențiile legislative pentru clarificarea sensului unor norme legale se realizează printr-un act normativ interpretativ de același nivel cu actul vizat, prin dispoziții interpretative cuprinse într-un nou act normativ sau prin modificarea dispoziției al cărui sens trebuie clarificat. (2) Interpretarea legală intervenită potrivit alin. (1) poate confirma sau, după caz, infirma ori modifica interpretările judiciare, arbitrale sau administrative, adoptate până la acea data, cu respectarea drepturilor câștigate”.

Astfel, în situația unui articol dintr-o lege adoptată de Parlament care este neclar, acesta poate fi interpretat tot printr-o lege emanată de Parlament.

Potrivit prevederilor art. 9 alin. (2) C. civ. norma interpretativă produce efecte numai pentru viitor.

Interpretarea oficială autentică are caracter general obligatoriu, la fel ca însuși actul normativ interpretat.

- *Interpretarea oficială judiciară* este aceea făcută de instanțele judecătorești cu ocazia aplicării normelor de drept civil la situații juridice concrete, în soluționarea litigiilor din competența lor. Această interpretare este obligatorie numai în speța judecată și soluționată prin hotărârea judecătorească definitivă, având putere de lucru judecat (*res judicata pro veritate habetur*).

Potrivit art. 9 alin. (3) C. civ. „Interpretarea legii de către instanță se face numai în scopul aplicării ei în cazul dedus judecății”.

Potrivit prevederilor legale, Înalta Curte de Casație și de Justiție, în vederea asigurării unei practici judiciare unitare, pronunță, potrivit art. 514 C.proc. civ., *hotărâri privind recursul în îintersul legii*, iar potrivit art. 519-521 C.proc. civ., pronunță *hotărâri pentru dezlegarea unor chestiuni de drept*. Interpretarea făcută în acest mod este obligatorie pentru toate instanțele de la data publicării hotărârii în Monitorul Oficial al României.

Interpretarea oficială a normelor juridice este realizată și de Curtea Constituțională prin decizii interpretative prin care se constată constituționalitatea sau neconstituționalitatea unui text de lege. Potrivit art. 147 din Constituția României această interpretare este obligatorie *erga omnes*, deci inclusiv pentru instanța supremă.

3.1.2. *Interpretarea neoficială* (doctrinară), este dată legii civile de doctrină ori de avocați și consilieri juridici prin pledoariile lor în fața instanței. Interpretarea neoficială nu are forța juridică obligatorie, dar ea poate fi însușită datorită forței de convingere date de caracterul științific ori rigurozitatea raționamentelor pe care se bazează.

3.2. În funcție de rezultatul interpretării distingem – interpretarea *literală* (declarativă), interpretarea *extensivă* și interpretarea *restrictivă*.

3.2.1. *Interpretarea literală* este impusă de concluzia că „între formularea textului legal interpretat și cazurile din practică ce se încadrează în ipoteza sa există concordanță, nefiind motive, prin urmare, nici de a extinde și nici de a restrânge aplicațiunea dispoziției în cauză”.

3.2.2. *Interpretarea extensivă* intervine când între formularea textului legal interpretat și cazurile din practică la care se aplică acel text nu există concordanță, în sensul că textul trebuie extins și asupra unor cazuri care nu se încadrează în *litera* (formularea) textului..

Interpretarea extensivă nu este admisă în următoarele situații:

- când legea stabilește o excepție de la regula generală; de exemplu art. 10 C. civ. dispune că: „Legile care derogă de la o dispoziție generală, care restrâng exercițiul unor drepturi civile sau care prevăd sancțiuni civile se aplică numai cazurilor expres și limitativ prevăzute de lege”.

- când legea prevede o enumerare limitativă;

- când legea restrânge în mod expres aplicarea unei norme la o anumită situație.

3.2.3 *Interpretarea restrictivă* – rezultă din faptul că în urma comparării formulării textului legal și cazurile de aplicare practică se constată că legea are o formulare prea largă, prea cuprinzătoare, față de ipotezele care se pot încadra în text.

3.3. După metoda de interpretare folosită se poate vorbi despre:

- interpretarea gramaticală;

- interpretarea sistematică;

- interpretarea istorico-teleologică;

- interpretarea logică.

3.3.1. *Interpretarea gramaticală* presupune lămurirea înțelesului (conținutului) unei norme juridice (a unei dispoziții legale civile) pe baza regulilor gramaticii, adică avându-se în vedere sintaxa și morfologia propoziției ori a frazei, de semantica termenilor utilizați și textul interpretat ca și de semnele de punctuație.

Din acest punct de vedere se pot întâlni trei categorii de înțelesuri ale cuvintelor și anume:

- *înțelesul obișnuit* – se întâlnește la marea majoritate a cuvintelor folosite de legiuitor în redactarea textelor legale. Exemplu: art. 613 alin. (3) C. civ., „Proprietarul fondului peste care se întind rădăcinile sau

ramurile arborilor aparținând proprietarului vecin are dreptul de a le tăia, precum și dreptul de a păstra fructele căzute în mod natural pe fondul său”;

- *înțelesul diferit* - cu o altă semnificație decât cea din vorbirea curentă, aflat în conținutul normei juridice civile.

- *termeni specifici* – *proprii dreptului civil* cum ar fi: *gaj general* sau garanția comună a creditorilor, conform art. 2324 C. civ., *ipoteca*, definită de art. 2343 C. civ., ca fiind „...un drept real asupra bunurilor mobile sau imobile afectate executării unei obligații”, *privilegiul*, reglementat de art. 2333 și urm. C. civ., și care nu este altceva decât „... preferința acordată de lege unui creditor în considerarea creanței sale”, *servitutea*, care potrivit art. 755 C. civ. „...este sarcina care grevează un imobil, pentru uzul sau utilitatea imobilului unui alt proprietar”.

În această a treia categorie de termeni trebuie incluși și cei care au înțelesul determinat prin lege, care îi și definește.

În situația folosirii particulei *sau* ne aflăm în prezența unor condiții alternative.

3.3.2. *Interpretarea sistematică* are în vedere lămurirea înțelesului unei dispoziții legale în context cu legăturile sale cu alte dispoziții din același act normativ ori din alt act normativ.

Acest gen de interpretare a legii civile se întâlnește frecvent în practică mai ales atunci când este necesară determinarea *domeniului* de aplicare a unei dispoziții, pornind de la calificarea ei ca *normă generală* ori *normă specială*, operațiune care impune respectarea următoarelor două reguli:

- norma generală nu derogă de la norma specială (*generalia specialibus non derogant*);
- norma specială derogă de la norma generală (*specialia generalibus derogant*).

În aceste două reguli – norma generală reprezintă *regula*, iar norma specială constituie *excepția*. Un exemplu de interpretare sistematică îl reprezintă art. 1267 C. civ. potrivit căruia „Clauzele se interpretează unele prin altele, dând fiecăreia înțelesul ce rezultă din ansamblul contractului”.

3.3.3. *Interpretarea istorico-teleologică* este operațiunea care urmărește stabilirea sensului unei dispoziții legale, avându-se în vedere *finalitatea* dată de legiuitor actului normativ la data adoptării lui din care face parte acea dispoziție într-un anumit *context istoric dat*.

În vederea realizării acestei forme de interpretare trebuie avute în vedere în special *expunerile de motive* întocmite pentru adoptarea actului normativ interpretat, forma inițială a proiectului de act normativ, cât și *preambulul* actului normativ, ca și dispozițiile legale care urmează a fi abrogate.

3.3.4. *Interpretarea logică* este o operațiune prin care se urmărește lămurirea înțelesului normei juridice civile pe baza legilor logicii formale și a sistemului de argumentare pe care se sprijină.

Încă din dreptul roman în interpretarea logică a textelor actelor normative s-au impus o serie de *reguli* a căror utilitate s-a păstrat și în prezent.

Acestea sunt:

- a. *Excepția este de strictă interpretare și aplicare*
- b. *Unde legea nu distinge, nici interpretul nu trebuie să distingă*

c. *Legea civilă trebuie interpretată în sensul aplicării ei, iar nu în sensul neaplicării*

În interpretarea logică – pe lângă cele trei reguli, frecvent sunt utilizate *argumentele de logică juridică*, care nu sunt altceva decât raționamente care ajută la determinarea sensului unor norme juridice civile. Valoarea acestora este una relativă. Asemenea argumente pot fi:

Argumentul *per a contrario* (dimpotrivă) are la bază regula logică a terțului exclus – *tertium non datur*.

Valoarea acestui argument de interpretare logică este totuși, relativă, întrucât nu tot ce este interzis expres, este permis întotdeauna.

b. Argumentul *a fortiori*, (cu atât mai mult) constă în raționamentul că se poate extinde aplicarea unei norme juridice edictate pentru o anumită situație la o situație concretă neprevăzută de aceasta, deoarece rațiunile care au fost avute în vedere la adoptarea normei se regăsesc mai evident în cazul dat.

În concluzie, recunoașterea unui drept subiectiv cu o sferă mai largă implică *a fortiori* și recunoașterea unor drepturi cu o sferă mai restrânsă adică, cine poate mai mult, poate și mai puțin (*qui potest plus, potest minus*).

c. Argumentul *de analogie* este raționamentul care are în vedere faptul că unde există aceleași rațiuni, trebuie aplicată aceeași lege, aceeași soluție exprimată prin adagiul – *Ubi est eadem legis ratio ibi eadem legis dispositio* (unde este aceeași rațiune a legii, acolo este aceeași aplicare a ei).

Potrivit prevederilor art. 5 alin. (2) și (3) din actualul Cod de procedură civilă, republicat, „(2) Niciun judecător nu poate refuza să judece pe motiv că legea nu prevede, este neclară sau incompletă. (3) În cazul în care o pricină nu poate fi soluționată nici în baza legii, nici a uzanțelor, iar în lipsa acestora din urmă, nici în baza dispozițiilor legale privitoare la situații asemănătoare, ea va trebui judecată în baza principiilor generale ale dreptului, având în vedere toate circumstanțele acesteia și ținând seama de cerințele echității”.

d. Argumentul *reducerii la absurd* (*reductio ad absurdum*) este raționamentul care demonstrează că numai soluția propusă este admisibilă, astfel s-ar ajunge la consecințe absurde.

Rezumat În cadrul acestui capitol au fost prezentate izvoarele dreptului civil, aplicarea în timp, în spațiu și asupra persoanelor a legii vivile, precum și metodele de interpretare a legii civile, în funcție de mai multe criterii.

Test de autoevaluare

1. Din punctul de vedere al aplicării legii civile asupra persoanelor :

- a. legile civile se aplică numai persoanelor fizice
- b. legile civile se aplică numai persoanelor juridice
- c. legile civile au vocație generală de aplicare

2. Se poate preciza că :
- a. doctrina nu este izvor de drept civil
 - b. doctrina este izvor de drept civil numai dacă opiniile provin de la mai mulți autori
 - c. doctrina este izvor de drept civil numai dacă face trimitere la uzanțe

Bibliografie selectivă

- G. Boroș, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București , 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020
- A. Pop, Gh. Beleiu, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
- C.T. Ungureanu, I.Al. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția a V-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea general. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea general. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017
- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilăscu, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc, (coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea general, Editura Universul Juridic, București, 2018

CAPITOLUL III.

Raportul juridic civil

Introducere

În cadrul acestui capitol sunt studiate definiția raportului juridic civil, caracterele juridice ale acestuia, izvoarele raportului juridic civil și subiectele acestuia.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Conținut

Definiția, caracterele și izvoarele raportului juridic civil

1. Definiția raportului civil

Raportul juridic în general este o relație socială reglementată de o normă juridică. În funcție de specificul relațiilor sociale reglementate de norma juridică se disting mai multe categorii de raporturi juridice: de drept civil, de drept penal, de dreptul muncii, de drept procesual civil, de drept procesual penal, etc.

Raportul juridic civil este *relația socială patrimonială sau nepatrimonială*, reglementată de norma de drept civil.

2. Caracterele raportului juridic civil

Se desprind caracteristicile raportului juridic civil, astfel:

- raportul juridic civil are un *caracter social*, adică el se stabilește între oameni, persoane fizice sau persoane juridice.

- raportul juridic civil are un *caracter volitional* – în sensul că relația socială, pentru a deveni raport juridic în general, trebuie să fie reglementată de o normă juridică, iar pentru a fi raport juridic de drept civil trebuie să fie reglementată de o normă de drept civil.

Norma juridică exprimă voința legiuitorului. O relație socială devine raport juridic civil întrucât aceasta a fost voința legiuitorului exprimată prin adoptarea normei respective de drept civil.

Pe lângă voința legiuitorului, la raporturile juridice civile se manifestă și voința părților sau a uneia din părțile raportului juridic civil, rezultă *caracterul dublu volitional*.

- raportul juridic civil este caracterizat prin *poziția de egalitate juridică a părților*.

3. Izvoarele raportului juridic civil

3.1. Definiția noțiunii de izvor al raportului juridic civil

Relația socială, patrimonială ori nepatrimonială reglementată de norma de drept civil – constituie raportul juridic civil *abstract*. Pentru existența sa sunt necesare două premise: *subiectele de drept civil* – persoane fizice și persoane juridice – între care se stabilesc relația socială și *norma juridică civilă*.

Existența unui raport juridic civil *concret* este determinată de existența celor două premise, prezentate mai sus, la care se mai adaugă una și anume, o anumită împrejurare (act sau fapt juridic concret) de care legea civilă condiționează nașterea unui astfel de raport. :

Norma juridică civilă este premisa necesară și obligatorie pentru existența celorlalte trei noțiuni: raportul juridic civil *abstract*, raportul juridic civil *concret* și izvor al raportului juridic civil concret;

Se poate defini izvorul raportului juridic civil ca fiind acea *împrejurare – act sau fapt de care legea civilă leagă nașterea unui raport juridic civil concret*.

3.2. Clasificarea izvoarelor raporturilor juridice civile concrete

3.2.1. Acțiuni omenești și fapte naturale (evenimente)

3.2.1.1. *Acțiunile umane (omenești)*, sunt acele acțiuni ale omului, comise ori omise, care sunt săvârșite cu sau fără intenția de a produce efecte juridice, prevăzute de legea civilă cu această semnificație.

Acțiunile omenești se mai pot clasifica:

a) după cum legea civilă *condiționează sau nu* nașterea raportului juridic civil de existența sau neexistența *intenției* producerii acestui efect:

- acțiuni *săvârșite cu intenția de a produce efecte juridice* – de a crea, modifica ori stinge un raport juridic civil – și care sunt denumite *acte juridice civile*;

- acțiuni săvârșite fără intenția de a produce efecte juridice, dar care efecte se produc în puterea legii și care sunt denumite *fapte juridice* (ale omului).

b) în funcție de cum sunt sau nu permise de lege, faptele pot fi:

- *acțiuni licite* – adică săvârșite cu respectarea dispozițiilor legale;

- *acțiuni ilicite* – respectiv cele săvârșite cu încălcarea prevederilor legale (delictul civil – fapta ilicită cauzatoare de prejudicii).

3.2.1.2. *Evenimentele (faptele naturale)* sunt considerate a fi acele împrejurări care au loc independent de voința omului și de care legea civilă leagă nașterea de raporturi juridice civile concrete, cum ar fi nașterea (aparitia unui nou subiect de drept civil), moartea (disparitia unui subiect de drept civil), trăsnetul, cutremurul care suspendă prescripția extinctivă sau exonerarea de răspundere civilă etc.

Importanța juridică a acestei clasificări în acțiuni umane și evenimente se regăsește în următoarele situații:

- *capacitatea civilă* – reguli diferite după cum este vorba de acte juridice sau fapte juridice (umane ori naturale);

- *reprezentarea* operează numai în nașterea actelor juridice;

- *prescripția extinctivă* are reguli diferite în ceea ce privește începutul său etc.

Se mai impun a fi făcute unele precizări în legătură cu noțiunea de *fapt juridic*: într-un înțeles mai larg (*lato sensu*) se referă la acțiunile omenești săvârșite cu intenția de a produce efecte juridice, dar și la evenimente (faptele naturale), sens care este sinonim cu noțiunea de izvor al raportului juridic civil concret.

Faptul juridic într-un înțeles restrâns are în vedere evenimentele (faptele naturale), dar și acțiunile omenești săvârșite fără intenția de a produce efecte juridice, efecte care se produc totuși în puterea legii.

Această clasificare a faptelor juridice în înțeles larg (*lato sensu*) și în înțeles restrâns (*stricto sensu*) prezintă importanță mai ales în materia probațiunii, în sensul că faptele juridice (*stricto sensu*) pot fi dovedite cu orice mijloc de probă permis de lege, actele juridice având condiții mai restrictive de probațiune.

Raportul juridic civil cuprinde în structura sa trei elemente: *părțile*, *conținutul* și *obiectul*.

- *Părțile* sau subiectele raportului juridic civil, adică persoanele fizice și persoanele juridice ca titulare de drepturi și obligații civile;

- *Conținutul* raportului juridic civil îl reprezintă totalitatea drepturilor subiective civile și obligațiile civile ce le revin părților;

- *Obiectul* raportului juridic civil este format din acțiunile și inacțiunile la care sunt îndrituite părțile ori pe care acestea sunt obligate să le respecte.

4. Subiectele raportului juridic civil

4.1. Definiția și categorii ale subiectelor de drept civil

Raportul juridic civil este un raport social, adică se stabilește între oameni și pe cale de consecință subiectele acestui raport îl reprezintă ființele umane, privite individual în calitate de persoane fizice sau grupate în anumite colective, în calitate de persoane juridice.

Persoana fizică – în dreptul civil – este subiectul individual de drept, adică, *omul, privit ca titular de drepturi subiective și obligații civile*. Această definiție se regăsește în art. 25 alin. (2) C. civ.

Persoana juridică este un subiect colectiv de drept civil – adică *un colectiv de oameni care, întrunind condițiile cerute de lege, este titular de drepturi subiective și obligații civile*.

În conformitate cu prevederile art. 25 alin. (3) C. civ. „Persoana juridică este orice formă de organizare care, întrunind condițiile cerute de lege, este titulară de drepturi și de obligații civile”.

În dreptul civil există două categorii de subiecte:

- *persoanele fizice* – ca subiecte individuale de drept civil;

- *persoanele juridice* – ca subiecte colective de drept civil.

În categoria *persoanelor fizice* se disting mai multe *subcategorii* (subdiviziuni) și anume:

a) după *criteriul capacității de exercițiu*:

- persoane fizice lipsite de capacitate de exercițiu: *minorii sub 14 ani și persoanele care beneficiază de măsura tutelii speciale*;;

-persoane fizice cu capacitate de exercițiu restrânsă: *minorii între 14-18 ani și majorii care beneficiază de consiliere judiciară*;

-persoane fizice peste 18 ani cu capacitate de exercițiu deplină: *majorii* .

a) după *criteriul cetățeniei*:

-persoane fizice de cetățenie română;

-persoane fizice care nu au cetățenie română – care poate fi - *cetățean străin*; *apatrizii* (persoane fără cetățenie) și cele cu *dublă cetățenie* (din care nici una nu este română).

În categoria *persoanelor juridice* se disting subcategoriile:

a) în funcție de natura proprietății lor:

-persoane juridice particulare ori private;

-persoane juridice cooperatiste și obștești;

-persoane juridice de stat sau publice ori de drept public

-persoane juridice mixte.

b) în funcție de naționalitatea lor:

-persoane juridice de naționalitate română, de regulă, cele care sunt constituite după legea română și își au sediul în România;

-persoane juridice străine, de altă naționalitate.

c) după scopul lor:

-persoane juridice cu scop patrimonial sau lucrativ;

-persoane juridice nonprofit sau fără scop lucrativ.

4.2. Determinarea, pluralitatea și schimbarea subiectelor raportului juridic civil.

4.2.1. Determinarea subiectelor de drept civil

Prin determinarea subiectelor raportului juridic civil se înțelege *cunoașterea* părților în individualitatea lor.

Determinarea se face diferențiat în funcție de faptul potrivit căruia în conținutul raporturilor juridice civile se găsesc *drepturi absolute* sau *drepturi relative*.

În primul caz – numai *subiectul activ* este cunoscut (individualizat sau determinat) – care este însuși titularul dreptului subiectiv. De exemplu, este cunoscut proprietarul unui bun – încă de la nașterea dreptului subiectiv de proprietate. Subiectul pasiv este format din toate celelalte subiecte de drept civil – ceea ce înseamnă că este nedeterminat, toate acestea având obligația de a respecta acest drept.

În situația raporturilor juridice care au în conținutul lor drepturi relative, ambele subiecte – atât cel activ (numit *creditor*), cât și cel pasiv (numit *debitor*) – sunt determinate.

4.2.2. Pluralitatea subiectelor raportului juridic civil

În circuitul civil majoritatea situațiilor o constituie raporturile juridice care se stabilesc între o persoană – ca subiect activ și o altă persoană – ca subiect pasiv. Acesta este un raport juridic civil *simplu*.

Sunt însă, în același circuit civil, și foarte multe raporturi juridice care se stabilesc între mai multe persoane, fie ca subiecte active, fie ca subiecte pasive. Aceste situații juridice sunt cunoscute ca *pluralitate de subiecte*.

În funcție de categoriile de raporturi de drept civil se pot distinge:

În *cadrul raporturilor reale* având în conținutul lor dreptul de proprietate – subiectul pasiv – este unul nedeterminat, dar este constituit întotdeauna din pluralitatea celorlalte subiecte de drept civil în afară de proprietar – titularul dreptului de proprietate, subiectul activ – care poate fi o persoană (în cazul proprietății exclusive) sau mai multe persoane determinate – ca în cazul proprietății comune – deci ne aflăm în prezența unei *pluralități active*.

Conform dispozițiilor art. 632 C.civ. „(1) Formele proprietății comune sunt următoarele: a) proprietatea pe cote-părți (coproprietatea); b) proprietatea în devălmășie (devălmășia). Coproprietatea poate fi obișnuită sau forțată”.

a. Coproprietatea *obișnuită*, este o formă a proprietății comune potrivit căreia mai multe persoane dețin în proprietate un bun, ori mai multe bunuri determinate, fiecare având calitatea de coproprietar, fiecare își cunoaște *cota ideală de drept* (1/2, 1/4 etc.) dar nu are o parte determinată din bunul privit în materialitatea lui, astfel că dreptul său se regăsește cu al celorlalți în orice părțică a bunului. Nu este necesar ca drepturile proprietarilor să fie egale ca întindere. În acest sens, art. 634 C. civ., dispune: „(1) Fiecare coproprietar este titularul exclusiv al unei cote-părți din dreptul de proprietate și poate dispune în mod liber de aceasta în lipsă de stipulație contrară. (2) Cotele-părți sunt prezumate a fi egale, până la proba contrară. Dacă bunul a fost dobândit prin act juridic, proba contrară nu se va putea face decât prin înscrisuri”.

O formă a coproprietății o reprezintă *coproprietatea forțată*, în care se regăsesc trăsăturile esențiale ce caracterizează această modalitate a dreptului de proprietate, respectiv *bunul* aparține concomitent mai multor proprietari și este nefracționat în materialitatea sa, dar *dreptul de proprietate* asupra acestui bun este *divizat în cote - părți*, care aparțin titularilor. De asemenea coproprietatea forțată nu poate înceta prin partaj judiciar [art. 632 alin. (3) C. civ.].

b. *Devălmășia* – este o formă a dreptului de proprietate comună caracterizată prin aceea că titularii nu au determinată (cunoscută, concretizată) cota-parte ce ar reveni fiecăruia, acesta este nefracționat, astfel că *dreptul de proprietate nu este divizat*. Devălmășia rezultă din *lege* sau din *convenția părților*.

Pluralitatea activă încetează prin partaj.

În reglementarea actualului Cod civil *indiviziunea* nu mai este prezentată ca o formă a proprietății comune, ca o modalitate dreptului de proprietate, acreditându-se ideea că acesta este o *modalitate a patrimoniului*.

Indiviziunea succesorală este situația în care mai multe persoane titulari ai dreptului de proprietate dețin o masă de bunuri – o universalitate de lucruri, fiecare având calitatea de *coindivizar*, fiecare își cunoaște cota ideală de drept, dar nu are (nu deține) în exclusivitate un anumit bun sau anumite bunuri dintre cele care alcătuiesc masa de bunuri (exemplul clasic îl reprezintă cel al moștenitorilor care succedând defunctului, dobândesc masa succesorală până la dezbateră succesiunii și realizării partajului succesoral).

În *raporturile juridice nepatrimoniale* – subiectul pasiv este nedeterminat și este constituit din pluralitatea celorlalte subiecte de drept civil, mai puțin subiectul activ.

Pluralitatea activă în raporturile nepatrimoniale este mai rară și se întâlnește în raporturile care izvorăsc din creația intelectuală – sub forma *coautoratului* – sens în care *opera comună* a fost creată cu contribuția mai multor persoane – cu o contribuție a fiecăruia bine determinată (cunoscută și sub denumirea de „operă comună divizibilă”) ori cu o contribuție a fiecăruia din autori nedeterminată (cunoscută sub denumirea de „operă comună indivizibilă”).

În *raporturile obligaționale* (de creanță) distingem mai multe categorii de pluralitate a subiectelor și anume:

- *activă* – situație în care există mai mulți creditori;
- *pasivă* – situație în care există mai mulți debitori;
- *mixtă* – situație în care există mai mulți creditori și mai mulți debitori.

În domeniul raporturilor obligaționale în cazul pluralității de subiecte se distinge o *regulă* și *două excepții* și anume : *regula* o reprezintă *divizibilitatea* în sensul că, în principiu, obligațiile civile sunt *conjuncte (divizibile)*, ceea ce înseamnă că:

- în situația unei pluralități active fiecare dintre creditori nu poate pretinde de la debitori decât partea sa, ce i se cuvine;
- în cazul pluralității pasive fiecare codebitor nu este ținut (obligat) decât pentru partea sa din datorie.

Excepțiile de la regula divizibilității sunt *solidaritatea* și *indivizibilitatea*.

Solidaritatea poate fi atât activă, cât și pasivă.

Situația de *solidaritate activă* (care presupune mai mulți creditori) dă dreptul oricărui creditor de a pretinde de la debitor întreaga datorie, nu numai partea ce i se cuvenea: debitorul plătit se eliberează față de toți creditorii solidari. De menționat că solidaritatea activă se naște numai prin convenția părților.

În cazul *solidarității pasive* (care presupune mai mulți debitori) excepția constă în aceea că fiecare dintre debitori poate fi obligat la plata întregii datorii, dacă unul din debitori plătește, creanța se stinge față de creditor, încetând solidaritatea, având la îndemână *dreptul de regres* contra celorlalți debitori.

Excepția de *indivizibilitate* presupune că oricare dintre codebitori este ținut (obligat) de întreaga datorie.

Obligația indivizibilă este acea obligație care nu este susceptibilă de a fi divizată între creditori (*indivizibilitate activă*) sau între debitori (*indivizibilitate pasivă*). Obligația indivizibilă este aceea care, datorită naturii obiectului ei sau datorită voinței părților, nu poate fi împărțită. În acest sens art. 1424 C. civ., dispune că: „Obligația este divizibilă de plin drept, cu excepția cazului în care indivizibilitatea a fost stipulată în mod expres ori obiectul obligației nu este, prin natura sa, susceptibil de divizare materială sau intelectuală”.

4.2.3. Schimbarea subiectelor raportului juridic civil

Această problemă trebuie analizată în funcție de natura raporturilor juridice care pot fi nepatrimoniale sau patrimoniale.

În situația din prima categorie, cea a raporturilor nepatrimoniale, nu se pune problema schimbării, nici a subiectului activ, care este titularul dreptului, deoarece drepturile nepatrimoniale sunt inalienabile și nici a subiectului pasiv, care este nedeterminat (fiind format din toate celelalte subiecte de drept civil în afară de subiectul activ).

În cea de a doua situație – a categoriei de drepturi patrimoniale, distingem două aspecte, după cum este vorba de raporturile reale și raporturi obligaționale.

În situația *raporturilor juridice reale* poate interveni o schimbare a subiectului activ printr-un mod legal de transmitere a bunului care se află în circuitul civil (de exemplu, proprietarul A își vinde bunul unui cumpărător B, care devine proprietar – titular al dreptului de proprietate).

În cazul *raporturilor civile patrimoniale obligaționale* poate interveni o schimbare atât a subiectului activ (creditorul) cât și a subiectului pasiv (debitorul).

Schimbarea subiectului activ poate avea loc prin *cesiunea de creanță*, *subrogația personal*, *novația prin schimbarea de creditor*.

Subiectul pasiv poate fi schimbat prin: *novația prin schimbare de debitor*, *preluarea datoriei*, *poprirea*.

Schimbarea atât a subiectului activ, cât și a celui pasiv, se poate face, potrivit reglementărilor cuprinse în art. 1315-1320 C.civ., prin cesiunea contractului.

4.3. Capacitatea civilă a subiectelor raportului juridic civil

În structura acestei noțiuni intră două elemente: *capacitatea de folosință* și *capacitatea de exercițiu*.

3.1. Capacitatea civilă a persoanei fizice

3.1.1 *Capacitatea de folosință* a persoanei fizice este aptitudinea generală și abstractă a omului de a avea drepturi și obligații civile.

Capacitatea de folosință începe de la *nașterea* persoanei și încetează odată cu moartea acesteia. „Drepturile copilului sunt recunoscute de la concepție, însă numai dacă el se naște viu”.

3.1.2. *Capacitatea de exercițiu* a persoanei fizice este aptitudinea omului de a-și exercita drepturile civile și a-și îndeplini obligațiile civile, prin încheierea de acte juridice civile.

O persoană fizică, pentru a putea avea capacitate de exercițiu, adică de a putea face personal și singur acte juridice, este necesar ca acesta să aibă *discernământ*, adică posibilitatea de a-și putea reprezenta consecințele manifestării de voință în scopul producerii de efecte juridice.

Se face distincție între persoanele care nu au capacitate de exercițiu, cele care au o capacitate restrânsă și cele cu capacitate de exercițiu deplină.

Astfel, potrivit art. 43 C. civ. nu au capacitate de exercițiu:

- a. minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani;
- b. cel care beneficiază de măsura tutelei speciale.

Pentru cei care nu au capacitate de exercițiu, actele juridice se încheie, în numele acestora, de reprezentanții lor legali.

3.2. Capacitatea civilă a persoanei juridice

3.2.1. *Capacitatea de folosință* a persoanei juridice este aptitudinea subiectului colectiv de drept civil de a avea drepturi și obligații civile.

Începutul capacității de folosință a persoanei juridice este dat de momentul dobândirii personalității juridice, adică de la data înregistrării sau de la o altă dată, potrivit distincțiilor pe care legea le face. În acest sens art. 205 C. civ. prevede: „(1) Persoanele juridice care sunt supuse înregistrării au capacitatea de a avea drepturi și obligații de la data înregistrării lor. (2) Celelalte persoane juridice au capacitatea de a avea drepturi și obligații, după caz, potrivit art. 194, de la data actului de înființare, de la data autorizării constituirii lor sau de la data îndeplinirii oricărei alte cerințe prevăzute de lege”

În art. 205 alin. (3) se stabilește, cu titlul de excepție, o capacitate de folosință anticipată pentru persoana juridică, în sensul că: „(3) ..., persoanele juridice prevăzute la alin. (1) pot, chiar de la data actului de înființare, să dobândească drepturi și să-și asume obligații, însă numai în măsura necesară pentru ca persoana juridică să ia ființă în mod valabil”.

Potrivit art. 206 alin. (1) și (2) C. civ.: „(1) Persoana juridică poate avea orice drepturi și obligații civile, afară de acelea care, prin natura lor sau potrivit legii, nu pot aparține decât persoanei fizice. (2) Persoanele juridice fără scop patrimonial pot avea doar acele drepturi și obligații civile care sunt necesare pentru realizarea scopului, stabilit prin lege, actul de constituire sau statut.”

Încetarea capacității de folosință a persoanei juridice are loc atunci când încetează personalitatea juridică. Astfel potrivit art. 244 C.civ.: „Persoana juridică încetează, după caz, prin constatarea ori

declararea nulității, prin fuziune, divizare totală, transformare, dizolvare sau desființare ori printr-un alt mod prevăzut de actul constitutiv sau de lege”

3.2.2. *Capacitatea de exercițiu* a persoanei juridice este aptitudinea sa de a-și exercita drepturile civile și de a-și îndeplini obligațiile prin încheierea de acte juridice de către organele sale de conducere. În sensul celor precizate anterior, art. 209 C. civ., dispune: „(1) Persoana juridică își exercită drepturile și își îndeplinește obligațiile prin organele sale de administrare, de la data constituirii lor. (2) Au calitatea de organe de administrare, în sensul alin. (1), persoanele fizice sau persoanele juridice care prin lege, actul de constituire sau statut, sunt desemnate să acționeze, în raporturile cu terții, individual sau colectiv, în numele și pe seama persoanei juridice. (3) Raporturile dintre persoana juridică și cei care alcătuiesc organele sale de administrare sunt supuse, prin analogie, regulilor mandatului, dacă nu s-a prevăzut altfel prin lege, actul de constituire sau statut”.

Începutul capacității de exercițiu a persoanei juridice este dat de momentul desemnării organelor sale de conducere. În acest sens art. 210 C.civ. dispune: „Până la data constituirii organelor de administrare, exercitarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor care privesc persoana juridică se fac de către fondatori ori de către persoane fizice sau juridice desemnate în acest scop.”

Rezumat

În cadrul acestui capitol au fost prezentate definiția raportului juridic civil, caracterele juridice ale acestuia, izvoarele raportului juridic civil și subiectele acestuia.

Test de autoevaluare

1. Raportul juridic civil :
 - a. are caracter social, caracter volitional și se caracterizează prin poziția de egalitate juridică a părților
 - b. nu are caracter social, dar are caracter dublu volitional și caracter patrimonial
 - c. are numai caracter dublu volitional și se caracterizează prin poziția de egalitate juridică a părților
2. Obiectul raportului juridic civil :
 - a. este format din totalitatea drepturilor subiective civile și obligațiilor civile ce le revin părților
 - b. este format din acțiunile și inacțiunile la care sunt îndrituite părțile ori pe care acestea sunt obligate să le respecte
 - c. este format numai din drepturile subiective civile ale părților

Bibliografie selectivă

- G. Boroș, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Gh. Belei, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București, 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020
- A. Pop, Gh. Belei, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
- C.T. Ungureanu, I.A. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția a V-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea generală. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea generală. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017
- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilă, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc, (coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2018

CAPITOLUL IV

Conținutul raportului juridic civil

Introducere

În cadrul acestui capitol sunt studiate drepturile subiective civile și obligațiile pe care le au părțile în cadrul raportului juridic civil.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Conținut

1. Noțiune

Totalitatea drepturilor subiective și a obligațiilor civile pe care le au părțile raportului juridic civil alcătuiesc *conținutul* acestuia.

Latura activă a raportului juridic civil este alcătuită din drepturile subiective, iar *latura pasivă* a acestui raport o reprezintă obligațiile civile.

Latura activă și latura pasivă a raportului juridic civil se află într-o corelație deplină în sensul că oricărui drept subiectiv îi corespunde o obligație civilă.

2. Dreptul subiectiv civil

2.1. Definiția dreptului subiectiv civil

Dreptul subiectiv civil este posibilitatea recunoscută de legea civilă subiectului activ – persoana fizică sau persoana juridică – în virtutea căreia aceasta poate, în limitele dreptului și moralei, să aibă o anumită conduită, să pretindă o conduită corespunzătoare – să dea, să facă ori să nu facă ceva – de la subiectul pasiv și să ceară concursul forței coercitive a statului, în caz de nevoie.

Din conținutul definiției de mai sus se pot evidenția următoarele elemente:

- dreptul subiectiv civil este o *posibilitate* (putere ori facultate) recunoscută de legea civilă subiectului activ.

- în baza acestei posibilități *subiectul activ* poate avea el însuși o anumită conduită – fără a cere concursul altora (întocmai ca și în cazul unui drept absolut, real ori nepatrimonial) sau poate pretinde o conduită corespunzătoare subiectului pasiv (să dea, să facă sau să nu facă ceva), ca în cazul unui drept de creanță (care este un drept relativ), iar în caz de nevoie poate apela la forța de constrângere a statului (atunci când dreptul său este nesocotit ori încălcat sau nerespectat).

2.2. Clasificarea drepturilor subiective civile

În general criteriile de clasificare sunt:

- după *opozabilitatea* lor, drepturile subiective sunt clasificate în *absolute* și *relative*.
- după *natura* conținutului lor, distingem drepturi subiective civile *patrimoniale* și *nepatrimoniale* care, la rândul lor, cunosc anumite subdiviziuni.
- în funcție de *corelația* dintre ele, drepturile subiective civile se împart în *principale* și *accesorii*.
- după *gradul de certitudine* ce-l conferă titularilor lor, drepturile subiective se împart în drepturi *pure și simple* și drepturi *afectate de modalități*.

2.2.1. Drepturi subiective civile absolute și drepturi subiective civile relative

Dreptul în virtutea căruia titularul său poate avea o anumită conduită, fără a apela la altcineva pentru a și-l rezolva este *dreptul subiectiv civil absolut*.

Drepturile personale nepatrimoniale și drepturile reale sunt drepturi absolute.

Caracteristicile drepturilor absolute sunt:

- titularul dreptului absolut este cunoscut în cadrul raportului juridic în al cărui conținut se află un drept absolut, pe când titularul obligației corelative este necunoscut, fiind format din toate celelalte persoane ca subiecte pasive, determinate în momentul stabilirii raportului juridic;
- dreptului subiectiv absolut îi corespunde obligația generală și negativă de a nu i se aduce atingere;
- este opozabil tuturor, *erga omnes*, adică tuturor subiectelor de drept civil le revine obligația de a nu-l încălca.

Dreptul subiectiv civil relativ – este dreptul potrivit căruia titularul- subiectul activ- poate pretinde subiectului pasiv o anumită conduită, determinată: să dea, să facă să nu facă ceva, fără de care dreptul nu se poate realiza.

Caracteristicile dreptului civil relativ sunt:

- titularul său este cunoscut, ca de altfel și subiectul pasiv;
- îi corespunde o obligație corelativă care are ca obiect (care poate consta în) *a da, a face ori a nu face*, pe care o are un subiect pasiv determinat;
- este opozabil numai subiectului pasiv determinat.

2.2.2. Drepturile subiective civile patrimoniale și nepatrimoniale

Dreptul patrimonial este dreptul subiectiv al cărui conținut poate fi exprimat pecuniar (în bani). Drepturile patrimoniale se împart în *drepturi reale* și *drepturi de creanță*.

Totalitatea drepturilor patrimoniale precum și a obligațiilor cu un conținut economic, evaluabil în bani, care aparțin unei persoane alcătuiesc patrimoniul persoanei respective [art. 31 alin. (1) C. civ.].

Dreptul real (jus in re) este dreptul patrimonial în virtutea căruia titularul său își poate exercita prerogativele asupra unui bun fără concursul altcuiva.

Acestea întotdeauna ele se referă la un lucru (*res*).

Caracteristicile drepturilor reale sunt:

- iau naștere din raporturi juridice ce se stabilesc între titularul dreptului ca subiect activ și toate celelalte subiecte de drept, ca subiecte pasive nedeterminate;
- conferă subiectului activ puterea de a-și exercita prerogativele dreptului (posesia, folosința, dispoziția) direct asupra lucrului fără concursul altcuiva;
- dreptului real îi corespunde obligația corelativă generală (abstractă) și negativă ce revine subiectelor pasive nedeterminate de a nu face (*non facere*) nimic din ceea ce ar putea atinge exercițiul dreptului;
- drepturile reale sunt absolute – întrucât sunt opozabile tuturor (*erga omnes*), astfel încât toate subiectele de drept sunt obligate (ținute) să respecte prerogativele pe care titularii lor le au;

- drepturile reale conferă titularilor pe lângă atributele specifice (posesia, folosința, dispoziția) un *drept de urmărire* și un *drept de preferință*;

- ca număr drepturile reale sunt limitate, fiind expres reglementate prin lege, părțile neputând crea prin convenția lor alte drepturi reale.

Dreptul de creanță (jus ad personam) numit și *drept personal*, pentru a putea fi deosebit de *dreptul real* – este acel drept patrimonial în virtutea căruia subiectul activ – numit *creditor* – poate pretinde subiectului pasiv – numit *debitor* – să dea (*aut dare*), să facă (*aut facere*) sau să nu facă ceva (*aut non facere*).

Drepturile de creanță sunt cele care izvorăsc din acte juridice (contracte, acte juridice unilaterale etc.), din fapte ilicite cauzatoare de prejudicii precum și din alte izvoare de obligații.

Caracteristicile dreptului de creanță sunt:

- rezultă din raporturi juridice ce se stabilesc între una sau mai multe persoane determinate, ca subiect activ și una sau mai multe persoane determinate ca subiect pasiv;

- dă posibilitatea titularului lor (*creditorul*) de a cere subiectului pasiv determinat (*debitorul*) ca acesta să dea, să facă sau să se abțină de a face ceva (dacă nu face ceva);

- presupune obligația din partea debitorului de a da (*aut dare*), de a face (*aut facere*) sau de nu face (*aut non facere*);

- drepturile de creanță sunt *relative*, adică nu sunt opozabile decât subiectului pasiv determinat;

- sunt nelimitate ca număr, deoarece nu sunt prevăzute expres și limitativ în lege, părțile având posibilitatea de a crea noi drepturi subiective în raporturile dintre ele prin convenții;

- se nasc din acte juridice (contracte sau acte juridice unilaterale) și din fapte juridice în sens restrâns (cum ar fi fapta ilicită cauzatoare de prejudicii ori precum plata nedatorat[]).

Comparație între dreptul real și dreptul de creanță.

Deosebirile dintre cele două categorii de drepturi – reale și de creanță pot fi analizate din mai multe perspective și anume:

- *din perspectiva subiectelor* – în situația dreptului real titularul este subiect activ – unul determinat, iar în situația subiectului pasiv, acesta este nedeterminat (fiind format din totalitatea celorlalte subiecte), în situația drepturilor de creanță sunt determinate (cunoscute) atât subiectele active (creditorii), cât și subiectele pasive (debitorii).

- *din perspectiva conținutului obligației corelative*, dreptului real îi corespunde o obligație generală și negativă de *non facere* – de abținere a tuturor, de a aduce atingere exercitării dreptului real de către titularul său; dreptului de creanță îi corespunde o obligație a cărui obiect poate consta, după caz, în: a da (*aut dare*), a face (*aut facere*) sau a nu face (*aut non facere*).

Obligația de a nu face, deși este întâlnită atât în cazul dreptului real ca și în cazul dreptului de creanță, nu are același conținut.

A nu face în cazul *dreptului real* înseamnă obligația generală și negativă a tuturor subiecților de a nu împiedica exercitarea acestui drept.

A nu face în cazul *dreptului de creanță* presupune obligația ce o are debitorul de a nu face ceva ce ar fi putut face dacă nu și-ar fi asumat o astfel de obligație.

- din perspectiva *numărului lor* – reținem faptul că numărul drepturilor reale este limitat (la cele consacrate prin lege), numărul drepturilor de creanță este nelimitat (putând lua naștere prin convenția părților).

- prerogativele urmăririi și a preferinței le are numai dreptul real, dreptul de creanță neavând asemenea prerogative.

Dreptul personal nepatrimonial este dreptul subiectiv care nu poate fi evaluabil în bani și care fiind strâns legat de persoană, ca subiect de drept civil, face posibilă individualizarea acestuia.

În această categorie a drepturilor personale nepatrimoniale au fost incluse:

- drepturi referitoare la existența și integritatea (fizică și morală) a persoanei fizice cum ar fi: dreptul la viață, dreptul la onoare, dreptul la sănătate, dreptul la demnitate, dreptul la reputație, dreptul la propria imagine etc., (art. 58 și art. 252 C. civ.);

- drepturi care au în conținutul lor *identificarea* persoanei cum sunt: dreptul la nume, dreptul la pseudonim, dreptul la domiciliu etc., în cazul persoanei fizice, (art. 59 C. civ.) sau dreptul la denumire, dreptul la sediu, dreptul la marcă etc., pentru persoanele juridice;

- drepturi ce decurg din *activitatea de creație intelectuală*, adică drepturile nepatrimoniale care izvorăsc dintr-o operă științifică, literară, artistică și din drepturile de proprietate industrială.

2.2.3. Drepturile subiective civile principale și accesorii

Dreptul principal – este acel drept subiectiv civil care are o existență de sine stătătoare, situația sa nedepinzând de existența vreunui alt drept.

Dreptul accesoriu este tot un drept subiectiv civil dar existența sa depinde de existența unui alt drept subiectiv civil ca drept principal.

Importanța acestei clasificări este dată de un cunoscut adagiul latin – *accessorium sequitur principale* – în sensul că situația dreptului civil accesoriu este determinată de cea a dreptului principal.

Împărțirea drepturilor în principale și accesorii nu aparține exclusiv drepturilor reale, deoarece există și unele drepturi de creanță accesorii având ca sursă drepturi corelative obligațiilor ce se nasc din acte juridice civile accesorii.

Astfel de drepturi de creanță accesorii sunt:

- dreptul creditorului de pretinde de la debitor dobânda aferentă creanței principale;
- dreptul izvorât din convenția accesorie cunoscută sub denumirea de clauză penală;
- dreptul de a pretinde arvuna.

Principalul domeniu de aplicație a acestei clasificări îl constituie drepturile reale, care se împart în drepturi *reale principale* și drepturi *reale accesorii*.

Drepturile reale principale – sunt acele drepturi care au o existență de sine stătătoare, independentă de existența altor drepturi, (art. 551 C. civ.).

În acest sens distingem:

- *dreptul de proprietate*, sub cele două forme *dreptul de proprietate publică* (art.858 C.civ.), având ca titulari statul și unitățile administrației teritoriale și *dreptul de proprietate privată* (art.555 C.civ.), având ca posibili titulari persoane fizice, persoane juridice, statul și unitățile administrației teritoriale;

- *drepturile reale principale corespunzătoare dreptului de proprietate privată*: dreptul de uz, dreptul de uzufruct, dreptul de abitație, dreptul de superficie și dreptul de servitute (*dezmembrămintele dreptului de proprietate privată*, deoarece derivă din dreptul de proprietate al altei persoane);

- dreptul de administrare (de folosință) a regiilor autonome și instituțiilor publice, ca drept real corespunzător dreptului de proprietate publică, (art. 868 C. civ.);

- dreptul de folosință a unor bunuri proprietate publică aparținând statului sau unităților administrativ teritoriale, conferit, potrivit legii, unor persoane juridice sau fizice,(art. 874 C. civ.);

- dreptul de folosință a unor bunuri proprietate privată aparținând statului sau unităților administrației teritoriale, atribuit în temeiul legii, unor persoane fizice sau juridice ;

- dreptul de folosință a unor bunuri proprietate privată aparținând anumitor persoane juridice, conferit de acestea persoanelor juridice anexă;

- dreptul de concesiune [art. 871 alin. (1) C. civ.] reglementat și de alin. (4) al art. 136 din Constituție, de Legea nr. 100/2016 privind concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii etc.

Drepturile reale accesorii sunt: dreptul de ipotecă; dreptul de gaj; privilegiile; dreptul de retenție.

2.2.4. Drepturi subiective civile pure și simple și drepturi afectate de modalități

Drepturile subiective civile *pure și simple* sunt acelea care dau maximă certitudine titularului său pentru că nici existența lor și nici exercitarea lor nu depind de vreo împrejurare viitoare; un asemenea drept poate fi exercitat imediat (de îndată) după nașterea lui.

Drepturile subiective civile afectate de modalități sunt drepturi a căror existență ori exercitare depind de o împrejurare viitoare, certă ori incertă.

Modalitățile actului juridic civil sunt *termenul*, *condiția* și *sarcina* – deci este afectat de modalitate acel drept subiectiv care este însoțit de o împrejurare viitoare care include una sau mai multe din aceste modalități.

Termenul este un eveniment viitor și sigur ca realizare. Un drept subiectiv afectat de un termen poate fi exercitat *de la* împlinirea termenului sau *se stinge* la împlinirea acestuia.

Condiția este un eveniment viitor și nesigur ca realizare, iar dreptul subiectiv afectat de o condiție este incert în ceea ce privește existența sa.

Sarcina este o obligație impusă gratificatului în actele cu titlu gratuit. Un drept subiectiv afectat de o sarcină este nesigur în ceea ce privește eficacitatea lui.

2.3. Recunoașterea drepturilor subiective civile

Recunoașterea *generală* a drepturilor subiective civile pentru *persoana fizică și persoana juridică* este realizată prin prevederile art. 26 C.civ., potrivit căroră: „Drepturile și libertățile civile ale persoanelor fizice, precum și drepturile și libertățile civile ale persoanelor juridice sunt ocrotite și garantate de lege”.

Recunoașterea *specială* a drepturilor subiective civile este făcută prin diferite reglementări juridice specifice, care constituie izvoare de drept civil, pe categorii de asemenea drepturi, cum ar fi:

- drepturile patrimoniale (reale și de creanță) sunt recunoscute în majoritatea lor de actualul Cod civil român;

- atributele de identificare (nume, domiciliu) pentru persoana fizică, (sediul, denumire etc.) – pentru persoana juridică, drepturile personale nepatrimoniale (la onoare, reputație, de autor al unei opere științifice, artistice ori literare, de inventator; stare civilă) sunt reglementate de asemenea de Codul civil.

- *Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului și Convenția internațională a drepturilor copilului*, prevăd o serie de drepturi subiective civile pentru persoana fizică;

- *Constituția României*, revizuită, cuprinde în conținutul ei anumite drepturi fundamentale ale cetățeanului român, dar care sunt și drepturi subiective civile.

2.4. Ocrotirea și garantarea drepturilor subiective civile

Ocrotirea și garantarea drepturilor subiective civile este de fapt un principiu fundamental al dreptului civil (așa cum am precizat când am făcut analiza principiilor fundamentale ale dreptului civil) care conferă siguranță drepturilor subiective civile, fiind consacrat atât în Constituție, cât și în legea civilă.

În Constituție acest principiu este consacrat în art. 1 alin. (3), 18, 21, 25, 26-30, 44, 46 etc. În art. 26 C.civ. se precizează că drepturile și libertățile civile, atât ale persoanei fizice cât și drepturile și libertățile persoanelor juridice, sunt ocrotite și garantate prin lege.

Consacrarea acestui principiu este realizată și de art. 26 din *Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului* și art. 2 alin. (1) din *Convenția privind drepturile copilului*.

Mijlocul juridic de ocrotire a drepturilor subiective civile îl constituie *procesul civil* a cărui reglementare juridică se realizează în principal prin Codul de procedură civilă.

O reglementare specială referitoare la ocrotirea drepturilor subiective civile este prevăzută și în art.252-257 C.civ., privitor la „Apărarea drepturilor nepatrimoniale”.

2.5. Exercițarea drepturilor subiective

În dreptul civil este consacrat principiul potrivit căruia exercițarea unui drept civil nu este obligatorie, aceasta fiind lăsată la aprecierea titularului.

La baza exercițării drepturilor subiective stau o serie de principii, cum sunt:

- dreptul subiectiv civil *trebuie exercitat cu respectarea legii și moralei* (art. 11 C.civ., „Nu se poate deroga prin convenții sau acte juridice unilaterale de la legile care interesează ordinea publică și bunele moravuri”);

- dreptul subiectiv civil *trebuie exercitat cu bună-credință*. Acest principiu se desprinde din prevederile art. 14 alin. (1) C. civ., care prevede: „Orice persoană fizică sau persoană juridică trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile civile cu bună-credință, în acord cu ordinea publică și bunele moravuri”.

De altfel, această regulă a fost ridicată la rang de principiu constituțional fiind consacrat în art. 57 din Constituție, potrivit căruia: „Cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile celorlalți”;

- dreptul subiectiv civil *trebuie exercitat în limitele sale* (materiale ori juridice).

Concluzia ce se desprinde din cele prezentate mai sus este aceea că exercițarea drepturilor subiective civile cu respectarea principiilor enunțate mai sus ocrotește pe titulari de pericolul vătămării ori nesocotirii lor de alții, potrivit adagiului: *qui suo jure utitur, nemini laedit*, (cine își exercită dreptul său nu vatămă pe altcineva).

2.6. Abuzul de drept

Abuzul de drept a fost definit ca fiind exercițarea unui drept subiectiv civil cu încălcarea principiilor exercițării sale sau exercițarea dreptului subiectiv civil prin nesocotirea scopului economic și social pentru care a fost recunoscut, cu nesocotirea legii și moralei, cu rea-credință și cu depășirea limitelor sale.

Sanțiunea abuzului de drept se face prin refuzul concursului forței de constrângere a statului. Astfel, instanța constatând, din analiza probelor administrate în cauza dedusă judecătii, că se află în prezența exercițării abuzive a unui drept subiectiv civil, va respinge acțiunea introdusă de reclamant (cererea acestuia) așa cum a fost formulată (reclamantul fiind titularul dreptului pretins încălcat), iar dacă exercițiul abuziv provine de la pârât, instanța va înlătura apărarea pârâtului.

3. Obligația civilă

3.1. Definiția obligației civile

Latura pasivă a raportului juridic civil, așa cum am precizat anterior, o constituie obligațiile civile pe care și le asumă subiectul pasiv.

Obligația civilă este o *îndatorire a subiectului pasiv al raportului juridic civil de a avea o anumită conduită, corespunzătoare dreptului subiectiv corelativ, conduita ce poate consta în a da, a face ori a nu face ceva și care, la nevoie, poate fi impusă prin forța coercitivă a statului.*

Analiza definiției de mai sus scoate în evidență următoarele *elemente*:

- obligația civilă reprezintă întotdeauna o *îndatorire* a subiectului pasiv (deci nu o posibilitate) de a avea o conduită corespunzătoare dreptului subiectiv corelativ;
- îndatorirea subiectului pasiv poate consta în a da, a face (o acțiune) sau a nu face ceva (o abținere);
- îndatorirea poate fi impusă subiectului pasiv prin forța coercitivă a statului, atunci când acesta nu-și execută de bună voie obligația.

În dreptul civil noțiunea de obligație are mai multe înțelesuri, și anume:

- obligația civilă ca îndatorire a subiectului pasiv de a da, a face, a nu face ceva;
- în sens larg – obligația civilă este raportul juridic care are în conținutul său dreptul subiectiv activ – denumit *creditor*, de a cere subiectului pasiv – *debitor* – și căruia îi revine îndatorirea corespunzătoare de a da, a face sau a nu face ceva sub sancțiunea constrângerii de stat în caz de neexecutare de bună voie (raport obligațional);
- obligație în sensul de înscris constatator al unei creanțe.

3.2. Categorii de obligații civile

Întocmai ca și drepturile subiective civile și obligațiile se pot clasifica după anumite *criterii* care, în principal, sunt:

- după criteriul *izvorului* obligației se disting obligații născute din: *acte juridice* – obligații din contracte și acte juridice unilaterale; *fapte juridice* – obligații din fapte ilicite cauzatoare de prejudicii (delicte civile), obligații născute din fapte juridice licite, respectiv îmbogățirea fără just temei, gerarea de către o persoană a intereselor altei persoane, plata unei prestații nedatorate;
- după *obiectul* lor, se disting următoarele *categorii* de obligații: obligația *de a da*, obligația *de a face* și obligația *de a nu face ceva* (*aut dare, aut facere, aut non facere*); - obligație *pozitivă* și obligație *negativă*; - obligația de *rezultat* (determinată) și obligația de *diligență și prudență* (de mijloace);
- după *opozabilitatea* lor, distingem: obligații civile obișnuite (opozabile numai între părți); obligații opozabile și terților (*scripte in rem*); și obligații reale (*propter rem*).
- după *sancțiunea* care asigură respectarea obligațiilor civile, acestea se împart: obligații civile perfecte; obligații civile imperfecte (naturale).

3.2.1. Obligațiile civile în funcție de obiectul lor: obligații „de a da”, „de a face”, „de a nu face”

Obligația de *a da* în dreptul civil este *îndatorirea de a constitui sau a transmite un drept real*. O asemenea situație este, de exemplu, obligația vânzătorului de a transmite dreptul de proprietate asupra lucrului vândut, în patrimoniul cumpărătorului. Tot o obligație de *a da* este și îndatorirea ce și-o asumă împrumutatul de a constitui un drept de ipotecă, în favoarea împrumutătorului, pentru a-i garanta creanța.

Obligația de *a face* este îndatorirea subiectului pasiv de a executa o lucrare, de a presta un serviciu ori de a preda un lucru.

Obligația de *a nu face ceva* se concretizează printr-o abținere la care este îndatorat debitorul, de la ceva ce ar fi putut să facă dacă nu era obligația asumată.

Conținutul obligației de *a nu face* diferă în funcție de cum este corelativă unui drept absolut sau este corelativă unui drept relativ (cum este dreptul de creanță).

Ca *obligație corelativă unui drept absolut*, obligația de *a nu face* înseamnă îndatorirea generală de a nu face nimic de natură a aduce atingere acestui drept. De exemplu, obligația ce revine tuturor de a nu face nimic de natură să stânjenească proprietarul unui teren în exercitarea atributelor dreptului de proprietate.

Ca *obligație corelativă unui drept real*, obligația de *a nu face* înseamnă a *nu face ceva ce ar fi putut face* dacă debitorul nu s-ar fi obligat la abținere.

Importanța juridică a clasificării obligațiilor civile în *a da*, *a face*, *a nu face* se reflectă în:

- calificarea actelor juridice (de exemplu, un contract de rentă viageră se deosebește de un contract de vânzare cu clauză de întreținere, deoarece primul – contractul de rentă viageră – presupune o obligație de *a da*, iar contractul de vânzare cu clauza de întreținere dă naștere unei obligații de *a face*);
- posibilitatea de aducere la îndeplinire prin executare silită a obligațiilor.

3.2.2. Obligații civile pozitive și obligații negative

Sunt *pozitive* obligațiile de *a da* și *a face* și este *negativă* obligația de *a nu face*.

Potrivit Codului civil, punerea în întârziere a debitorului se face numai în cazul obligațiilor pozitive, iar în cazul obligațiilor negative, atunci când această obligație nu a fost respectată debitorul se află *de drept* în întârziere.

Punerea în întârziere constă în manifestarea de voință din partea creditorului, prin care acesta pretinde executarea de către debitor. Această obligație se poate face prin notificare, fie prin introducerea unei cereri de chemare în judecată având ca obiect executarea obligației civile asumate de debitor.

3.2.3. Obligații de rezultat și obligații de mijloace

Obligațiile de rezultat (determinate) sunt acele obligații care constau în îndatorirea debitorului de a obține un rezultat determinat.

Obligațiile de rezultat pot fi exemplificate astfel: obligația vânzătorului de a transmite dreptul de proprietate asupra lucrului vândut în patrimoniul cumpărătorului; obligația antreprenorului de a preda beneficiarului construcția contractată; obligația căraușului în transportul de bunuri sau persoane la locul de destinație etc.

Obligațiile de prudență și diligență (numite și de mijloace) sunt acelea care constau în îndatorirea debitorului de a depune toată stăruința, de a pune în valoare toate mijloacele de care dispune și toată diligența necesară, pentru ca rezultatul dorit să se realizeze în favoarea creditorului său, fără a se obliga la însuși rezultatul dorit..

Nerealizarea rezultatului dorit nu duce automat la concluzia lipsei de diligență din partea debitorului, respectiv a neîndeplinirii obligației însăși.

3.2.4. Obligații civile obișnuite, opozabile și terților și obligații reale

Obligația civilă obișnuită este cea obligație civilă ce incumbă debitorului față de care s-a născut (ce revine celui ce s-a obligat). Este o obligație opozabilă *între părți*, ca și în cazul dreptului de creanță. Asemenea obligații sunt marea majoritate a obligațiilor civile.

Obligația opozabilă și terților numită și *scriptae in rem* este cea obligația care este strâns legată de un bun, astfel încât creditorul nu-și poate realiza dreptul său (nu-și poate exercita dreptul său) decât cu concursul titularului actual al dreptului real asupra acelui bun, care este ținut (obligat) și el de îndeplinirea unei obligații născută anterior, fără participarea sa.

Obligația reală (numită și *propter rem*) este îndatorirea ce revine potrivit legii, deținătorului unui bun, în considerarea importanței deosebite a bunului respectiv pentru societate. Asemenea obligații sunt de exemplu: obligația deținătorilor de terenuri agricole de a conserva calitățile solului, de a folosi rațional terenurile și de a efectua anumite îmbunătățiri funciare, obligația deținătorului de păduri de a le menține în stare bună de sănătate și de a executa la timp lucrările de igienă, precum și cele de protecție, cu sprijinul tehnic al Regiei Naționale a Pădurilor.

3.2.5 Clasificarea obligațiilor în funcție de sancțiune (obligații civile perfecte și imperfecte)

Obligația perfectă este cea obligație civilă a cărei executare este asigurată, în caz de neexecutare de către debitor, printr-o acțiune în justiție și obținerea unui titlu executor și care poate fi pus în executare silită.

Obligația imperfectă (numită și naturală) este cea obligație civilă a cărei executare nu se poate obține pe cale de executare silită, dar odată executată de bună voie, debitorul nu mai poate să ceară restituirea prestației.

Sancțiunea juridică a obligației naturale nu este calea ofensivă a acțiunii civile, ci una pasivă, a excepției, respectiv cea a executării voluntare.

3.2.6. Obligații simple și obligații complexe

Obligațiile simple sunt acele obligații care nu sunt afectate de termen sau condiție și pot fi executate imediat, din proprie inițiativă sau la cererea creditorului.

Obligațiile pot fi complexe atunci când în structura lor sunt incluse elemente cum sunt timpul sau condiția – sau o pluralitate de subiecte ori o pluralitate de obiecte.

1. Obligații afectate de modalități.

a) *Obligația afectată de o condiție* este o obligație a cărei existență este determinată de un eveniment viitor și nesigur ca realizare (art. 1399-1410 C.civ.)

b) *Obligația afectată de un termen* presupune că aceasta trebuie executată la împlinirea termenului (pe care l-am definit ca fiind un eveniment viitor și sigur ca realizare) sau care se stinge la împlinirea lui, (art. 1411-1420 C.civ.).

2. *Obligații plurale*. Acestea pot fi cu o pluralitate de subiecte și cu o pluralitate de obiecte. În această ultimă categorie sunt cuprinse obligațiile alternative și obligațiile facultative.

a) *Obligațiile alternative* sunt acele obligații care au în conținutul lor, ca obiect, două sau mai multe prestații principale, iar pentru stingerea lor, debitorul trebuie să execute numai una dintre ele, (art. 1461-1467 C.civ.).

b) *Obligațiile facultative* sunt acele obligații în care debitorul se obligă la o singură prestație principală, cu posibilitatea de a se elibera de obligație executând o altă prestație determinată, (art. 1468 C.civ.).

Rezumat

În cadrul acestui capitol au fost prezentate drepturile și obligațiile subiectelor raportului juridic civil și clasificările aplicabile acestora.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Test de autoevaluare

1. Drepturile personale nepatrimoniale :

- a. nu pot să decurgă din activități de creație intelectuală
- b. nu pot să decurgă din identificarea persoanei fizice sau a persoanei juridice
- c. includ drepturi referitoare la integritatea fizică și morală a persoanei

R: c

2. Obligația civilă :

- a. evidențiază întotdeauna o îndatorire a subiectului pasiv de a avea o conduită corespunzătoare dreptului subiectiv corelativ
- b. nu dă naștere la îndatorirea subiectului pasiv ce constă în a da, a face sau a nu face ceva
- c. nu poate fi impusă subiectului pasiv prin forța coercitivă a statului

Bibliografie selectivă

- G. Boroi, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București , 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020
- A. Pop, Gh. Beleiu, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
- C.T. Ungureanu, I.Al. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția a V-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea general. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea general. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017
- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilesu, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc, (coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea general, Editura Universul Juridic, București, 2018

CAPITOLUL V

Raportul juridic civil. Obiectul raportului juridic civil. Bunurile

Introducere

În cadrul acestui capitol este studiat obiectul raportului juridic civil, adică acțiunea la care este îndreptățit subiectul activ și aceea de care est ținut subiectul pasiv, dar și bunurile, în raport de care se manifestă conduita părților.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Conținut

Obiectul raportului juridic civil. Bunurile.

1. Unele aspecte generale privind obiectul raportului juridic civil

1.1. Definiția obiectului raportului juridic civil

Obiectul raportului juridic civil se referă la *acțiunea* la care este îndrituit (îndreptățit) subiectul activ și *acțiunea* la care este obligat (de care este ținut) subiectul pasiv.

Obiectul și conținutul raportului juridic civil sunt *două elemente* ale acestuia, bine delimitate.

În raporturile patrimoniale conduita părților se referă la *lucrurile* din lumea exterioară – numite generic – *bunuri*.

1.2. Definiția bunului în dreptul civil. Relația dintre bunuri și patrimoniu

O definiție legală a noțiunii de bun se regăsește în art. 535 C. civ. care dispune că: „Sunt bunuri lucrurile, corporale sau incorporale, care constituie obiectul unui drept patrimonial”.

Bunul este o valoare economică ce este utilă pentru satisfacerea nevoii materiale ori spirituale a omului și este susceptibilă de apropiere sub forma dreptului patrimonial.

Trebuie să fie întrunite cumulativ două *condiții* și anume:

- valoarea economică trebuie să fie aptă a satisface o trebuință de ordin material ori spiritual al omului;

- să fie susceptibilă de apropiere (de însușire) sub forma unui drept patrimonial.

Termenul de *bunuri* este folosit în două accepțiuni:

- în *sens restrâns (stricto sensu)*, bunul este cel definit mai sus. În acest sens, pentru bun se mai folosește și termenul de *lucru*.

- în *sens larg (lato sensu)*, prin bun este desemnat atât *lucrul*, cât și dreptul patrimonial care are ca obiect acest lucru.

În dreptul civil mai este folosită o noțiune, care este în strânsă legătură cu cea de *bunuri* – noțiunea de *patrimoniu*.

Această noțiune a fost definită ca fiind *totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale care aparțin unei persoane fizice ori juridice* și din această definiție se poate concluziona că între *bun* și *patrimoniu* există o corelație ca de la *parte* la *întreg*.

2. Clasificarea bunurilor

2.1. Categoriile de bunuri și criterii de clasificare

2.1.1. După natura și calificarea dată de lege, bunurile se împart în bunuri mobile și bunuri imobile

Bunurile imobile sunt acele bunuri care au, de regulă, o așezare fixă, stabilă, permanentă.

Bunurile imobile se împart în:

Bunurile imobile prin natura lor, sunt reglementate în art. 537 din Codul civil, potrivit căruia: „Sunt imobile terenurile, izvoarele și cursurile de apă, plantațiile prinse în rădăcini, construcțiile și orice alte lucrări fixate în pământ cu caracter permanent, platformele și alte instalații de exploatare a resurselor submarine situate pe platoul continental, precum și tot ceea ce, în mod natural sau artificial, este încorporat în acestea cu caracter permanent”.

Bunuri imobile prin determinarea legii, sunt cele definite de art. 542 alin. (1) C. civ. și anume: „Dacă nu se prevede altfel, sunt supuse regulilor referitoare la bunurile imobile și drepturile reale asupra acestora”.

Bunuri imobile prin destinație – sunt acele bunuri mobile care sunt considerate imobile printr-o ficțiune, pentru că sunt destinate exploatării unui imobil. În noua reglementare se disting două categorii de astfel de imobile, și anume: *bunuri care rămân imobile* și *bunuri care devin imobile*.

În art. 538 alin. (1) C. civ. se prevede că „*Rămân bunuri imobile* materialele separate în mod provizoriu de un imobil, pentru a fi din nou întrebuințate, atât timp cât sunt păstrate în aceeași formă, precum și părțile integrante ale unui imobil care sunt temporar detașate de acesta, dacă sunt destinate spre a fi reintegrate”.

Analiza textului de mai sus scoate în evidență că pentru a ne afla în prezența unui bun care *devine imobil* este necesară îndeplinirea a două condiții, și anume:

- aducerea materialelor pe amplasamentul imobilului la care urmează a fi încorporate;
- atribuirea de către proprietara destinației acestor materiale de a înlocui pe cele vechi, separate de imobil.

Categorii de bunuri mobile

Bunurile mobile sunt acelea care se pot deplasa atât prin propria lor forță, cât și cele care se pot deplasa cu ajutorul unei forțe străine. Bunurile mobile sunt: mobile prin natura lor, mobile prin determinarea legii și mobile prin anticipație

Bunuri mobile prin natura lor. Conform art. 539 C. civ., „(1) Bunurile pe care legea nu le consideră imobile sunt bunuri mobile. (2) Sunt bunuri mobile și undele electromagnetice sau asimilate acestora, precum și energia de orice fel produsă, captată și transmisă, în condițiile legii, de orice persoană și puse în serviciul său, indiferent de natura mobilă sau imobilă a sursei acestora”.

Bunuri mobile prin determinarea legii sunt definite prin art. 542 alin. (2) C. civ., în sensul că drepturile patrimoniale, cu excepția drepturilor reale asupra imobilelor, sunt supuse regulilor referitoare la bunurile imobile. Astfel de *bunuri prin determinarea legii* pot fi, de exemplu, drepturile de creanță care privesc plata unor rente viagere, drepturile de creanță constatate printr-un titlu de valoare, cum sunt acțiunile și obligațiunile la purtător, etc.

Bunuri mobile prin anticipație. Codul civil reglementează bunurile mobile prin anticipație în art. 540, care dispune: „(1) Bogățiile de orice natură ale solului și subsolului, fructele neculese încă, plantațiile și construcțiile încorporate în sol devin mobile prin anticipație, atunci când, prin voința părților, sunt privite în natura lor individuală în vederea detașării lor. (2) Pentru opozabilitate față de terți, este necesară notarea în cartea funciară”.

Importanța juridică a clasificării bunurilor în mobile și imobile se materializează în regimul juridic sub diferite aspecte, și anume:

- referitor la *efectele posesiei* (dobândirea dreptului de proprietate), în cazul imobilelor posesia poate duce la uzucapiune, (art. 930-934 C. civ.), iar în cazul bunurilor mobile, dobândirea unui asemenea bun mobil corporal are loc prin prescripția instantanee, posesia de bună – credință, potrivit art. 935 și urm., art. 939 C. civ..

- *publicitatea înstrăinărilor* – se aplică de regulă, în materia bunurilor imobile, condițiile de publicitate și de carte funciară (art. 18-24 și art. 876 C. civ.);

- *înstrăinarea anumitor bunuri imobile* este supusă, în anumite cazuri, unor cerințe mai riguroase, cum ar fi respectarea formei solemne;

- *în dreptul internațional privat* se aplică regula *lex rei sitae*, în cazul unui bun imobil aflat pe teritoriul unui stat – adică se supune legii statului respectiv, iar în cazul unui bun mobil, se aplică legea proprietarului bunului care poate fi *lex patriae* sau *lex domicilii*, (art. 2572-2646 C. civ.);

- *în dreptul procesual civil* – competența teritorială în soluționarea unui litigiu care are ca obiect un bun imobil revine instanței de la locul unde este situat bunul imobil, iar în cazul în care obiectul litigiului îl formează un bun mobil, competența teritorială revine instanței de la domiciliul pârâtului, conform regulii – *actor sequitur forum rei*.

2.1.2. După regimul circulației lor juridice – bunurile se pot clasifica în: bunuri aflate în circuitul civil și bunuri scoase din circuitul civil

Bunurile aflate în circuitul civil sunt acele bunuri care pot fi dobândite sau înstrăinate prin acte juridice. Acestea formează regula, excepțiile fiind expres prevăzute de lege. În acest sens sunt și prevederile art. 1229 C. civ., potrivit căruia „Numai bunurile care sunt în circuitul civil pot face obiectul unei prestații contractuale”.

Această categorie de bunuri se subdivide în:

- *bunuri care pot circula liber*, neîngrădit;

- *bunuri care pot fi dobândite, deținute ori înstrăinate condiționat*, adică în condiții restrictive, ca de exemplu: armele de foc și munițiile care sunt supuse regimului impus de Legea nr. 295/2004 privind regimul armelor și munițiilor; materialele explozive supuse regimului Legii nr. 126/1995; Legea nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri; deșeurile toxice supuse Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 195/2005 privind protecția mediului înconjurător ; metalele și pietrele prețioase și semiprețioase supuse regimului prevăzut de Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 190/2000 cu modificările ulterioare, obiectele de cult, supuse Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor.

Bunurile scoase din circuitul civil – sunt acele bunuri care nu pot forma obiect al actului juridic civil – acestea sunt bunuri *inalienabile*.

Importanța juridică a acestei clasificări a bunurilor se regăsește în planul valabilității actelor juridice civile sub aspectul obiectului lor – în sensul că dacă se încheie un act juridic care are ca obiect un bun scos din circuitul civil (inalienabil) sau cu privire la un bun care circulă restrictiv, ignorând condițiile de autorizare, un astfel de act juridic nu este valabil încheiat și deci nu produce efecte juridice.

2.1.3. După modul de determinare bunurile se împart în: bunuri determinate individual (res certa) și bunuri determinate generic (res genera)

Bunurile determinate individual (res certa) sunt acele bunuri care, potrivit naturii lor sau voinței exprimate în actul juridic civil, se individualizează prin însușiri proprii, speciale.

Bunurile determinate generic sunt acele bunuri care se individualizează prin însușirile speciei ori a categoriei din care fac parte. Individualizarea se face prin cântărire, marcare, măsurare .

Importanța juridică a acestei clasificări se regăsește în ceea ce privește:

- *momentul transmiterii dreptului real*, în actele translativ de drepturi reale; în principiu – atunci când obiectul actului juridic civil este format din *res certa*, dreptul real se transmite în chiar momentul realizării acordului de voință chiar dacă nu s-a predat bunul (art. 1273 și 1674 C. civ.), în cazul în care obiectul actului juridic civil îl constituie *res genera*, dreptul real se transmite în momentul individualizării ori al predării, (art. 1678 C. civ.);

- *suportarea riscului contractului* - în cazul în care obiectul actului juridic este *res certa* și bunul piere fortuit înainte de a fi predat creditorului, riscul este suportat de *debitorul obligației imposibil de executat*, în acest sens, art. 1274 C. civ.

- *locul predării bunului* – bunul individual determinat, în cazul lipsei unei stipulații contrare, trebuie predat la locul unde se găsea la data încheierii contractului [art. 1494 alin. (1) C. civ.]; predarea unui bun de gen trebuie făcută la domiciliul debitorului și nu la domiciliul creditorului, conform principiului că plata este cherabilă și nu portabilă, [art. 1494 alin. (1) C.civ.]. Dacă bunurile de gen ce trebuie predate constau într-o sumă de bani atunci, potrivit art. 1494, alin. (1), lit. a) C. civ. „obligațiile bănești trebuie executate la domiciliul sau, după caz, sediul creditorului de la data plății”.

2.1.4. După cum de pot schimba unele cu altele bunurile se clasifică în bunuri fungibile și bunuri nefungibile

Bunul *fungibil* este acel bun care poate fi înlocuit unul cu altul în executarea unei obligații, fără să fie afectată valabilitatea plății (cum ar fi banii, cerealele etc.).

Bunul *nefungibil* este acel bun care nu poate fi înlocuit cu altul în executarea obligației, situație în care debitorul nu este liberat (exonerat) decât prin predarea bunului datorat .

De regulă, sunt fungibile bunurile determinate generic (*res genera*) și nefungibile bunurile individual determinate (*res certa*).

Acest caracter de bun fungibil și nefungibil este dat de natura intrinsecă a bunului, dar și de voința părților unui act juridic.

Clasificarea în bunuri fungibile și bunuri nefungibile prezintă importanță juridică în aprecierea valabilității plății.

2.1.5. Bunuri consumptibile și neconsumptibile

Bunurile consumptibile sunt acele bunuri care de la prima lor întrebuințare implică consumarea substanței ori înstrăinarea lui. Art.544 alin.(2) C. civ. definește bunurile consumptibile ca fiind bunurile mobile a căror întrebuințare obișnuită implică înstrăinarea sau consumarea substanței.

Bunurile neconsumptibile sunt acele bunuri care pot fi folosite repetat fără ca prin aceasta să fie necesară consumarea substanței ori înstrăinarea lor, de exemplu: terenurile, clădirile, mașinile etc.

Părțile dintr-un raport juridic civil prin voința lor pot conveni ca un bun consumabil prin natura lui să devină neconsumptibil, dacă prin act juridic i se schimbă întrebuințarea, [art. 544 alin. (3) C.civ.].

Această clasificare prezintă importanță juridică în materia uzufructului și a împrumutului.

Astfel, potrivit prevederilor art. 703 și 713 C.civ. obiectul dreptului de uzufruct nu-l pot forma decât bunuri neconsumptibile, întrucât uzufructuarul este obligat să restituie noului proprietar chiar acel bun, el având obligația conservării substanței lui .

În materie de împrumut această clasificare prezintă importanță deoarece:

- bunurile consumptibile pot forma obiectul unui împrumut de consumație numit și *mutuum*;
- bunurile neconsumptibile formează obiectul împrumutului de folosință numit și *comodat*, (art. 2146 și 2158 C.civ.).

2.1.6. Bunuri frugifere și bunuri nefrugifere

Bunurile frugifere sunt acele bunuri care pot produce periodic, fără consumarea substanței lor, alte bunuri ori produse, numite fructe.

Bunurile nefrugifere sunt acele bunuri care nu au însușirea de a da naștere, periodic la produse fără consumarea substanței lor.

Conform prevederilor art. 548 C. civ., fructele reprezintă acele produse care derivă din folosirea unui bun, fără a diminua substanța acestuia. Fructele sunt: naturale, industriale și civile și au caracter de periodicitate. Fructele civile se mai numesc și venituri.

Fructele naturale sunt produsele directe și periodice ale unui bun, obținute fără intervenția omului, cum ar fi acelea pe care pământul le produce de la sine, producția și sporul animalelor, [art. 548 alin. (2) C. civ.].

Fructele industriale sunt produsele directe și periodice ale unui bun, obținute ca rezultat al intervenției omului, cum ar fi recoltele de orice fel, [art. 548 alin. (3) C. civ.].

Fructele civile sunt veniturile rezultate din folosirea bunului de către o altă persoană în virtutea unui act juridic, precum chiriile, arenzile, dobânzile, dividendele și au caracter de periodicitate [art. 548 alin. (4) C. civ.].

De menționat că *fructele* se deosebesc de *producte*.

Productele sunt produsele obținute dintr-un bun cu consumarea sau diminuarea substanței acestuia, precum copacii unei păduri, piatra dintr-o carieră și altele asemenea, neavând caracter de periodicitate (art. 549 C. civ.).

Importanța juridică a acestei clasificări este semnificativă sub aspectul modului de dobândire, în sensul că fructele naturale și cele industriale se dobândesc prin culegere (percepere), cele civile se dobândesc zi cu zi (prin simpla scurgere a timpului), iar productele se dobândesc prin separarea lor de locul unde se află (carieră, albia râului etc.).

Distincția între *fructe* și *producte* prezintă interes în materie de uzufruct și de posesie mobilă, astfel:

- uzufructuarul are dreptul doar la fructe, nu și la produse, acestea cuvenindu-se nudului proprietar. Potrivit art. 710 C. civ., *fructele naturale și industriale* percepute după constituirea uzufructului aparțin uzufructuarului, iar cele percepute după stingerea uzufructului revin nudului proprietar, fără a putea pretinde unul altuia despăgubiri pentru cheltuielile ocazionate de producerea lor, iar conform prevederilor art. 711 C. civ., *fructele civile* se cuvin uzufructuarului proporțional cu durata uzufructului, dreptul de a le pretinde dobândindu-se zi cu zi.

- posesia de bună-credință duce numai la dobândirea proprietății fructelor nu și a produselor, așa cum se prevede în art. 928 C. civ., în sensul că „...posesorul poate dobândi proprietatea asupra bunului posedat sau, după caz, asupra *fructelor* produse de acesta.”

2.1.7. Bunuri divizibile și bunuri indivizibile

Bunurile divizibile sunt acele bunuri care pot fi fracționate, împărțite fără să-și schimbe prin aceasta destinația economică (de exemplu, un sul de stofă, o scândură, un vagon de cărbune etc.).

Bunurile indivizibile sunt acele bunuri care nu pot fi fracționate fără a nu-și schimba prin aceasta destinația sa economică.

Importanța juridică a acestei clasificări se regăsește în materia partajului și a obligațiilor cu pluralitate de subiecte.

Partajul este operațiunea juridică prin care se pune capăt stării de coproprietate sau indiviziune, fiecare coproprietar sau coindivizar, devenind proprietar exclusiv asupra unei părți determinate sau asupra unui bun din masa de împărțit.

Bunul indivizibil, care formează obiectul unei obligații cu mai multe subiecte (pluralitate pasivă), determină o indivizibilitate naturală.

2.1.8. Bunuri principale și bunuri accesorii

Bunurile principale sunt bunurile care pot fi folosite independent unele de altele, fără a servi la întrebuințarea altui bun.

Bunurile accesorii sunt bunurile care sunt destinate să servească la întrebuințarea altui bun principal (arcușul pentru vioară, roata de rezervă pentru autoturism etc.).

Importanța juridică a acestei clasificări se regăsește în special în materia executării obligațiilor civile, în sensul că atunci când se datorează un bun, debitorul este obligat să predea atât bunul principal, cât și pe cel accesoriu, conform regulii *accessorium sequitur principale* (dacă nu există o stipulație contrarie expresă).

2.1.9. Bunuri corporale și bunuri incorporale

Bunurile corporale sunt acele bunuri care au o existență materială, de sine stătătoare, fiind ușor perceptibile simțurilor omului.

Bunurile incorporale reprezintă valoarea economică ca existență ideală, abstractă.

În această categorie pot fi incluse *drepturile patrimoniale* – excepție făcând dreptul de proprietate care se confundă cu însuși obiectul său [fiind încorporat, materializat în chiar obiectul asupra căruia îl poartă, deoarece acest drept conferă proprietarului său cele mai întinse prerogative posibile asupra unui lucru (*usus, fructus și abusus*)].

Pe lângă drepturile reale, altele decât dreptul de proprietate se mai disting trei categorii de bunuri incorporale și anume:

- a. proprietățile intelectuale;
- b. titlurile de valori;
- c. titlurile de creanță.

În categoria *proprietăților intelectuale* sunt incluse bunuri a căror existență depinde de activitatea și de puterea creatoare a omului, fie dintr-o activitate în curs (de exemplu, fondul de comerț), fie dintr-o activitate trecută și materializată în creații spirituale (drepturile de proprietate industrială, drepturile de autor și drepturile conexe acestora).

În cea de a doua categorie, privitoare la *titlurile de valori*, sunt incluse valorile mobiliare (acțiunile, obligațiunile, instrumentele financiare derivate sau orice alte titluri de credit încadrate de Comisia Națională a Valorilor Mobiliare în această categorie – art. 2 alin. (1) pct. 11 lit. a)-k) din Legea nr. 297/2004 privind piața de capital), precum și efectele de comerț (cambia, biletul la ordin și cecul).

Din cea de a treia categorie de bunuri incorporale, *titlurile de creanță*, fac parte drepturile de creanță.

Importanța juridică a acestei clasificări a bunurilor în corporale și incorporale are în vedere:

- dobândirea proprietății mobiliare ca efect al posesiei de bună credință, care operează doar pentru mobilele corporale, conform prevederilor art. 935 C.civ.;

- dobândirea proprietății prin simpla tradițiune (remitere), care operează cu privire la bunurile corporale și nu la cele incorporale;

- titlurile de valoare ce se transmit diferit după cum sunt: *la purtător* (prin tradițiune), *nominale* (prin cesiune) ori *la ordin* (prin gir ori andosament);
- regimul de drept internațional privat cuprins în art. 2617-2618 C.civ..

2.1.10. Bunuri din domeniul public și bunuri din domeniul privat

Clasificarea bunurilor din domeniul public și privat se aplică statului și unităților administrației teritoriale, care potrivit actelor normative în vigoare sunt titulari ai dreptului de proprietate publică și ai dreptului de proprietate privată după cum bunurile sunt incluse în *domeniul public al statului*, *domeniul public al județului*, *domeniul public al comunei* ori în *domeniul privat* al acestora.

În condițiile legii sunt inalienabile, insesizabile și imprescriptibile numai bunurile ce intră în domeniul public.

În mod asemănător sunt incluse în domeniul public și alte categorii de bunuri precum, fâșia de protecție frontierei, imobilele în care funcționează punctele pentru trecerea frontierei de stat și terenurile aferente acestora, locuințele de protocol.

Importanța juridică a acestei clasificări constă în faptul că numai bunurile din domeniul public sunt inalienabile, insesizabile și imprescriptibile.

Rezumat

În contextul studiului obiectului raportului juridic civil a fost prezentată noțiunea de bun și a fost efectuată o clasificare a bunurilor, în funcție de mai multe criterii.

Test de autoevaluare

1. După natura și calificarea dată de lege bunurile imobile se împarte în :

- bunuri imobile prin natura lor, bunuri imobile prin determinarea legii și bunuri imobile prin destinație
- bunuri aflate în circuitul civil și bunuri situate în afara circuitului civil
- bunuri individual determinate (*res certa*) și bunuri determinate generic (*res genera*)

2. După modul de determinare bunurile se clasifică în :

- bunuri fungibile și bunuri nefungibile
- bunuri consumptibile și bunuri neconsumptibile
- bunuri individual determinate (*res certa*) și bunuri determinate generic (*res genera*)

Bibliografie selectivă

- G. Boroș, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București, 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020
- A. Pop, Gh. Beleiu, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
- C.T. Ungureanu, I.A.I. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția a V-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea generală. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea generală. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017
- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilesco, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc, (coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2018

CAPITOLUL VI

Actul juridic civil. Condiții de formă și de validitate. Viciile de consimțământ

Introducere

În cuprinsul acestui capitol este studiată noțiunea de act juridic, manifestare de voință exteriorizată în scopul de a produce efecte juridice, efecte care constau în nașterea, modificarea sau stingerea unui raport juridic civil, condițiile de formă și cele de validitate necesare pentru ca actul juridic să producă efecte, precum și importanta problemă a viciilor de consimțământ.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Conținut

Definiția și clasificarea actelor juridice civile

1. Noțiunea actului juridic civil

Actul juridic civil reprezintă o manifestare (unilaterală sau bi/multilaterală) de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice, care constau în nașterea, modificarea ori stingerea unui raport juridic civil.

Rezultă următoarele *elemente caracteristice* ale actului juridic civil:

- existența unei manifestări de voință care trebuie să emane de la unul sau mai multe subiecte de drept civil (persoane fizice sau persoane juridice);
- manifestarea de voință trebuie făcută cu intenția de a produce efecte juridice civile ;
- prin manifestarea de voință se urmărește producerea anumitor efecte juridice și anume: nașterea, modificarea sau stingerea unui raport juridic civil concret;

Din punct de vedere terminologic, expresia act juridic civil a dobândit în timp două înțelesuri, și anume:

- un prim înțeles este acela că noțiunea de „act juridic civil” desemnează *manifestarea de voință însăși*, făcută cu intenția de a produce efecte juridice, sens ce a determinat folosirea formulei *negotium iuris* sau *negotium* – adică operațiunea juridică;
- un al doilea înțeles al actului juridic civil este acela care are în vedere înscrisul constatator al manifestării de voință care este de fapt suportul material în care a fost consfințită manifestarea de voință; în acest sens se folosește și expresia *instrumentum probationis* sau *instrumentum*.

2. Clasificarea actelor juridice

Clasificarea actelor juridice civile este determinată de multitudinea acestora în circuitul civil și se face după mai multe criterii:

2.1. În funcție de numărul părților distingem acte juridice unilaterale, bilaterale și multilaterale

- *actul juridic unilateral* este expresia *manifestării de voință a unei singure părți*, (art.1324 C.civ.). În această categorie pot fi incluse: testamentul, recunoașterea unui copil din afara căsătoriei, acceptarea moștenirii, renunțarea la o moștenire etc.

Actele juridice unilaterale se subclasifică în *acte supuse comunicării* (condiție esențială pentru a produce efecte juridice, cum ar fi oferta, promisiunea publică de recompensă, denunțarea unilaterală a contractului de mandat) și *acte nesupuse comunicării* (cum este testamentul).

- *actul juridic bilateral* este acel act juridic civil care presupune manifestarea de voință a ambelor părți (existența acordului de voință a celor două părți). În această categorie sunt incluse acte juridice civile precum: contractul de vânzare, contractul de schimb, contractul de donație, contractul de locațiune, contractul de mandat etc.)

- *actul juridic plurilateral (multilateral)* presupune existența acordului de voință a trei sau mai multe părți. Exemplul cel mai frecvent folosit în această categorie de acte juridice civile este *contractul de societate civilă*, dacă a fost încheiat de cel puțin trei asociați.

Importanța practică a acestei clasificări se poate rezuma sub următoarele aspecte:

- sub aspectul *aprecierii valabilității* actului juridic, în sensul că, în situația actului juridic unilateral se analizează existența valabilă a unei singure manifestări de voință iar în cazul actului juridic și multilateral este necesară analizarea existenței valabile a fiecărei manifestări de voință în parte.

- sub aspectul *regimului juridic al viciilor de consimțământ* (eroarea, dolul, violența, leziunea), acesta este diferențiat în sensul că exigențele interpretative vor fi mai mari la actul unilateral, în raport cu cel bilateral.

- sub aspectul *posibilității de revocare* – actele juridice bilaterale sau multilaterale pot fi revocate de către de către părți de comun acord, printr-un act simetric cu cel de constituire (*mutuus consensus* – *mutuus dissensus*), în cazul actelor juridice unilaterale, asupra acestora nu se poate reveni prin manifestarea de voință în sens contrar a autorului actului, cu excepția cazurilor prevăzute de lege.

2.2. În funcție de scopul urmărit la încheierea lor se disting acte juridice cu titlu oneros și acte juridice cu titlu gratuit

Actele juridice cu *titlu oneros* sunt acelea în care, în schimbul folosului patrimonial procurat de o parte celeilalte părți, se urmărește obținerea altui folos patrimonial. În acest sens art. 1172 alin. (1) C. civ. dispune: „Contractul prin care fiecare parte urmărește să își procure un avantaj în schimbul obligațiilor asumate este cu titlu oneros”.

Actele juridice cu titlu oneros se împart în acte juridice *comutative* și *aleatorii*:

Actele comutative sunt acele acte juridice cu titlu oneros în care părțile cunosc sau pot cunoaște existența și întinderea obligațiilor ce le revin din chiar momentul încheierii lor. Art. 1173 alin. (1) C. civ. prevede că: „Este *comutativ* contractul în care, la momentul încheierii sale, existența drepturilor și obligațiilor părților este certă, iar întinderea acestora este determinată sau determinabilă”. Sunt incluse în această subcategorie contractul de vânzare, contractul de antrepriză etc.

Actele aleatorii sunt acte juridice cu titlu oneros la a căror încheiere părțile nu cunosc întinderea obligațiilor, dar au în vedere posibilitatea unui câștig sau riscul unei pierderi cauzate de o împrejurare viitoare incertă. În acest sens art. 1173 alin. (2) C. civ. dispune că: „Este aleatoriu contractul care, prin natura lui sau prin voința părților, oferă cel puțin uneia din părți șansa unui câștig și o expune totodată la riscul unei pierderi, ce depind de un eveniment viitor și incert”. Intră în această subcategorie: contractul de rentă viageră, contractul de asigurare, contractul de vânzare cu clauză de întreținere, contractele de joc și pariu.

Actele juridice cu titlu gratuit sunt acele acte juridice civile prin care se procură cuiva un folos patrimonial fără a se urmări obținerea unui folos patrimonial în schimb. Art. 1172 alin. (2) C. civ. le definește astfel: „Contractul prin care una dintre părți urmărește să procure celeilalte părți un beneficiu, fără a obține în schimb vreun avantaj este cu titlu gratuit”. Exemple în acest sens sunt: donația, comodatul (împrumutul de folosință), împrumutul de consumație fără dobândă, mandatul gratuit, depozitul neremunerat, legatul etc.).

Actele cu titlu gratuit se împart la rândul lor în *liberalități* și *acte dezinteresate*.

Liberalitățile sunt acte juridice cu titlu gratuit prin care dispunătorul (cel care dispune) își micșorează patrimoniul fără a urmări să primească în schimb un echivalent. Potrivit art. 984 C. civ. „(1) Liberalitatea este actul juridic prin care o persoană dispune cu titlu gratuit de bunurile sale, în tot sau în parte, în favoarea unei alte persoane. (2) Nu se pot face liberalități decât prin donație sau prin legat cuprins în testament”. Așa după cum rezultă din textul legal, sunt liberalități: legatul și contractul de donație. *Donația* este contractul prin care, cu intenția de a gratifica, o parte, numită donator, dispune în mod irevocabil de un bun în favoarea celeilalte părți, numită donatar, (art. 985 C. civ.). *Legatul* este dispoziția testamentară prin care testatorul stipulează ca, la decesul său, unul sau mai mulți legatari să dobândească întregul său patrimoniu, o fracțiune din acesta sau anumite bunuri determinate, (art. 986 C. civ.). În unele acte normative sunt prevăzute și alte forme ale liberalității, cum ar fi *mecenatul*.

Actele dezinteresate sunt acele acte juridice cu titlu gratuit prin care dispunătorul (cel care dispune) procură un avantaj patrimonial fără a-și micșora patrimoniul propriu. Sunt asemenea acte dezinteresate: mandatul gratuit, comodatul, depozitul gratuit.

Importanța practică a clasificării actelor juridice civile în acte cu titlu oneros și cu titlu gratuit se evidențiază sub următoarele aspecte:

- aspectul diferenței de regim juridic din punct de vedere al capacității încheierii unor astfel de acte;
- sub aspectul regimului juridic al viciilor de consimțământ, acesta diferă în funcție de cum este vorba de un act cu titlu oneros sau un act cu titlu gratuit.;

- condițiile de formă cerute pentru încheierea actelor cu titlu gratuit sunt mai severe.

2.3. În funcție de efectele lor, actele civile se clasifică în: constitutive, translativ și declarative

Actele constitutive sunt acele acte juridice civile care dau naștere (generează) unui drept subiectiv civil care nu a existat anterior. Asemenea acte sunt: instituirea unui uzufruct, convenția prin care se instituie un drept de gaj sau o garanție reală imobiliară, convenția de ipotecă.

Actele translativ sunt acele acte juridice civile care au ca efect strămutarea (trecerea, translarea) unui drept dintr-un patrimoniu, în alt patrimoniu. Asemenea acte pot fi: contractul de vânzare, donația, cesiunea de creanță, etc.

Actele juridice declarative sunt acele acte juridice civile care au ca efect consolidarea sau definitivarea unui drept subiectiv civil care a existat anterior (preexistent) încheierii actului. Asemenea acte sunt: partajul, tranzacția, actul confirmativ.

Importanța practică a acestei clasificări constă în:

- în timp ce actele constitutive și translativ produc efecte numai pentru viitor (*ex nunc*), cele declarative își produc efectele și pentru trecut (*ex tunc*);
- calitatea de *având-cauza* (*habentes causam*) o are numai dobânditorul unui drept printr-un act translativ sau constitutiv, nu și printr-un act declarativ;
- numai actele translativ și cele constitutive sunt supuse rezoluțiunii pentru neexecutarea obligațiilor asumate de părți, dacă acestea sunt contracte sinalagmatice, (art. 1549 C. civ.).

2.4. În funcție de importanța lor, actele juridice pot fi de conservare, de administrare și de dispoziție

Actele juridice de conservare sunt acele acte juridice care au ca efect preîntâmpinarea pierderii unui drept subiectiv civil. Sunt considerate asemenea acte de conservare: întreruperea unei prescripții printr-o acțiune în justiție, înscrierea unei ipotece sau a unui privilegiu, somația etc.

Actele juridice de administrare sunt acele acte juridice prin care se realizează o normală punere în valoare a unui bun (*ut singuli*) sau a unui patrimoniu.

Sunt considerate acte de administrare: culegerea fructelor, reparațiile de întreținere, asigurarea unui bun, închirierea unui bun etc.

Actele juridice de dispoziție sunt acele acte juridice civile care au ca rezultat ieșirea unui drept sau bun din patrimoniu sau grevarea cu sarcini reale a unui bun.

Importanța practică a acestei clasificări se regăsește în materia capacității de a încheia acte juridice civile, în cea de reprezentare (legală sau convențională), în materia acceptării moștenirii etc.

Astfel, referitor la *capacitatea de a încheia acte juridice civile*, actele de conservare pot fi încheiate și de persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, deoarece nu sunt de natură a le aduce vreun prejudiciu.

În privința *reprezentării*, potrivit prevederilor cuprinse în art. 2016 C.civ., actele juridice de conservare și de administrare pot fi încheiate de un reprezentant (mandatar) care are o împuternicire generală iar, actele juridice de dispoziție se încheie numai prin mandatar împuternicit în mod expres.

În materia *acceptării moștenirii*, potrivit art. 1110 C. civ., actele de dispoziție juridică privind o parte sau totalitatea drepturilor asupra moștenirii atrag acceptarea tacită a acesteia, pe când actele de conservare, supraveghere și de administrare provizorie nu au valoare de acceptare a moștenirii.

2.5. În funcție de conținutul lor, actele juridice se împart în acte juridice patrimoniale și nepatrimoniale.

Actele juridice civile care au *un conținut evaluabil în bani* (pecuniar) sunt *acte juridice patrimoniale*. Din această categorie fac parte actele juridice care au în vedere drepturi reale și de creanțe – cum ar fi contractele de vânzare, de transport etc.

Actele juridice civile care au *un conținut neevaluabil în bani* sunt *acte juridice nepatrimoniale*.

Importanța unei asemenea clasificări se regăsește în materia nulităților (în cazul actelor nepatrimoniale nu poate fi vorba de restituirea vreunui bun) sau în materia ocrotirii incapacilului.

2.6. În funcție de modul (forma) de încheiere, actele juridice civile se clasifică în: consensuale, solemne și reale

Actele juridice consensuale sunt acele tipuri de acte juridice pentru a căror existență este *necesară simpla manifestare de voință a părților fără nici o altă formalitate*. În sensul celor de mai sus sunt prevederile art. 1174 alin. (2) C. civ., care dispune: „Contractul este consensual atunci când se formează prin simplul acord de voință al părților”.

Dintre actele juridice consensuale enumerăm: mandatul, schimbul etc.

Actele juridice solemne sunt acele acte juridice pentru a căror existență este necesară pe lângă simpla manifestare de voință, și o anumită formă specială pe care trebuie să le îmbrace această voință cerută expres de lege. Această formă specială a actului juridic solemn este cerută de lege ca o condiție pentru însăși valabilitatea actului juridic respectiv.

Sunt incluse în această subcategorie de acte solemne, donația, testamentul, ipoteca convențională, etc.”

Actele juridice reale sunt acele acte juridice civile care *nu se pot încheia valabil decât dacă manifestarea de voință este însoțită de predarea (remiterea) bunului*. În acest sens art. 1174 alin. (4) C. civ.

dispune: „Contractul este real atunci când, pentru validitatea sa, este necesară predarea unui bun al debitorului”.

În această subcategorie pot fi exemplificate împrumutul, depozitul, gajul, darul manual.

În ceea ce privește *importanța juridică* a acestei clasificări în practica judiciară, aceasta își regăsește aplicabilitatea în aprecierea valabilității actelor juridice civile sub aspectul respectării condițiilor de formă impuse de lege.

Modificarea actului solemn, potrivit principiului simetriei de formă a actului juridic, se poate face tot printr-un act juridic solemn [art.1242 alin. (2) C.civ.].

În ceea ce privește regulile privind probațiunea, acestea sunt diferite în funcție de categoria actelor din care face parte.

2.7. În funcție de momentul în care își produc efectele, actele juridice civile se divid în: *acte între vii (inter vivos)* și *acte pentru cauză de moarte (mortis causa)*.

Actele între persoane vii (inter vivos) sunt acele acte juridice civile, care sunt încheiate de regulă, pentru ca efectele lor să se producă în timpul vieții (existenței) subiecților de drept care le încheie. Sunt acte juridice care își produc efectele necondiționat de moartea autorului sau autorilor lui și asemenea acte constituie marea majoritate a actelor juridice civile (contractul de vânzare, contractul de mandat, contractul de transport, contractul de împrumut, contractul de depozit).

Actele pentru cauză de moarte (mortis causa) sunt actele juridice civile care nu-și *produc efectele decât din momentul morții autorului lor* (de exemplu: testamentul, asigurarea pentru viață etc.).

Importanța juridică a acestei clasificări se reflectă asupra capacității de a putea fi încheiate și asupra formei în care se pot încheia. Actele *mortis causa* sunt acte pentru a căror încheiere valabilă se cere a fi respectată forma solemnă, ca regulă, iar pentru actele *inter vivos* forma solemnă este excepția.

2.8. În funcție de rolul voinței părților în stabilirea conținutului lor, actele juridice civile sunt: *acte subiective* și *acte condiție*

Actele subiective sunt acele acte juridice al căror *conținut este determinat prin voința autorului sau autorilor lor*.

Actele juridice condiție sunt acele acte juridice civile la a căror încheiere părțile își exprimă voința numai asupra nașterii actelor respective, conținutul lor fiind predeterminat de norma de la care părțile nu pot deroga.

Sunt incluse în această categorie acte precum contractul de închiriere tip, căsătoria, adopția, recunoașterea unui copil etc.

Importanța juridică a acestei clasificări se regăsește în ceea ce privește aprecierea condițiilor de valabilitate.

2.9. În funcție de legătura lor cu modalitățile (termen, condiție) distingem: acte pure și simple și acte afectate de modalități

Actele juridice pure și simple sunt acele acte juridice civile care nu cuprind o modalitate – termen, condiție, sarcină.

Actele juridice afectate de modalități sunt acele acte juridice civile care cuprind o modalitate, adică: termen, condiție, sarcină.

Astfel, unele acte juridice civile sunt prin esența lor acte afectate de modalități, cum ar fi: contractul de împrumut, contractul de rentă viageră, contractul de donație cu sarcină, contractul de asigurare etc.

Această clasificare prezintă importanță practică în materia valabilității și aceea a producerii efectelor actelor juridice civile.

2.10. În funcție de raportul dintre ele se disting acte juridice civile principale și accesorii

Actele juridice principale sunt acele acte juridice civile care au o existență de sine stătătoare, regimul juridic al acestora nedepinzând de soarta altor acte juridice.

Actele juridice accesorii sunt acele acte juridice civile a căror soartă depinde de soarta altor acte juridice principale, ele nu au o existență de sine stătătoare.

Din această subcategorie fac parte acte precum: clauza penală, fidejusiunea, gajul, ipoteca convențională, arvuna, contractul de gaj, contractul de constituire a unei garanții reale imobiliare etc.

Importanța practică a acestei clasificări rezidă în aprecierea valabilității și eficacității actelor juridice civile. Raportul dintre actul accesoriu și actul principal este rezumat în adagiul: *accessorium sequitur principale*. Desființarea sau încetarea, din orice cauză a actului juridic principal, atrage după sine desființarea sau încetarea actului juridic accesoriu.

2.11. În funcție de legătura lor cu cauza (scopul), actele juridice civile se clasifică în acte cauzale și acte abstracte

Actele juridice cauzale sunt acele acte juridice civile a căror valabilitate presupune (implică) analiza cauzei (scopului) lor. Astfel, dacă scopul este unul imoral, ilicit sau lipsește, actele respective sunt lovite de nulitate.

Actele juridice abstracte (necauzale) sunt acele acte juridice civile a căror valabilitate nu implică analiza cauzei, sunt detașate de elementul cauză (scop).

Asemenea acte juridice sunt constatate prin titlurile de valoare – adică înscrisuri (instrumente) care încorporează operațiuni juridice (*negotium*). Acestea pot fi la purtător (obligațiunile), nominative ori la ordin.

Importanța acestei clasificări se manifestă în planul valabilității actelor juridice și al regimului probator.

2.12. În funcție de modalitatea încheierii lor se disting acte juridice strict personale și acte care pot fi încheiate și prin reprezentare

Actele juridice strict personale sunt acele acte juridice civile care nu pot fi încheiate decât personal, neputând fi încheiate prin reprezentare (testamentul, recunoașterea unui copil din afara căsătoriei, căsătoria etc.).

Actele juridice prin reprezentare; marea majoritate a actelor juridice civile este formată din actele ce pot fi încheiate personal, dar pot fi încheiate și prin reprezentant.

Referitor la *importanța clasificării* evidențiem faptul că aceasta are în vedere aprecierea validității încheierii unor astfel de acte juridice.

2.13. În funcție de reglementarea și denumirea lor legală, actele juridice se clasifică în acte tipice (numite) și acte atipice (nenumite)

Actele juridice tipice (numite) sunt acele acte juridice civile care au o denumire stabilită de legea civilă și o reglementare proprie (contractele civile și actele unilaterale).

Actele juridice atipice (nenumite) sunt acele acte juridice civile care nu au o reglementare și o denumire proprie (contractul de vânzare cu clauză, așa-zisele prestări de servicii, contractul hotelier etc., nu sunt reglementate de legislația noastră, deci sunt nenumite).

Această clasificare prezintă interes în ceea ce privește calificarea actelor juridice, respectiv determinarea regulilor ce se aplică în interpretarea și executarea acestora.

2.14. În funcție de modul de executare a actelor juridice, actele juridice civile se clasifică în: acte cu executare dintr-o dată (uno actu) și acte cu executare succesivă

Actele cu executare dintr-o dată (uno actu) sunt acele acte juridice civile a căror executare se realizează printr-o singură prestație a debitorului. Se mai numesc și acte cu executare instantanee; exemple în acest sens pot fi socotite: darul manual ca varietate a donației, contractul de vânzare etc.

Actele juridice cu executare succesivă sunt acele acte juridice civile a căror executare se realizează prin mai multe prestații succesive, eșalonate în timp. Sunt incluse în această categorie contractul de împrumut, contractul de închiriere, renta viageră, contractul de arendare etc.

Importanța acestei clasificări rezidă în privința efectelor produse de sancțiunile ce se pot aplica, respectiv nulitatea actului. Astfel, în cazul actelor cu executare imediată, sancțiunea pentru neexecutarea culpabilă sau pentru executarea necorespunzătoare atrage *rezoluțiunea*, (desființarea cu efect retroactiv al actului, *ex tunc*), pe când în cazul actelor juridice cu executare succesivă va interveni *rezilierea*, care are drept efect desființarea unui astfel de act juridic numai pentru viitor (*ex nunc*). [art. 1554 alin. (3) C.civ.].

În cazul contractelor cu executare succesivă, potrivit art. 2503, alin. (2) și (3) C.civ., pentru fiecare prestație curge câte o prescripție extinctivă distinctă, cu excepția cazurilor în care prestațiile succesive, prin finalitatea lor, alcătuiesc un tot unitar, ce rezultă din lege sau din voința părților.

Cerințele actului juridic civil

1. Noțiunea de condiție de valabilitate a actului juridic civil

Prin condițiile actului juridic civil înțelegem elementele din care este alcătuit un act juridic civil.

1. Criteriile de clasificare a condițiilor actului juridic civil sunt:

După aspectul la care se referă, aceste condiții se împart în:

- *condiții de fond* (condiții intrinseci) – care se referă la conținutul actului juridic civil;
- *condiții de formă* (condiții extrinseci) – care se referă la exteriorizarea voinței.

După *obligativitatea* sau *neobligativitatea* respectării lor la încheierea actului juridic civil, condițiile se împart în:

- *condiții esențiale* – acele condiții cerute pentru însăși valabilitatea actului juridic civil;
- *condiții neesențiale* – acele condiții care pot fi prezente sau pot lipsi din actul juridic fără ca valabilitatea acestuia să fie afectată.

După *sancțiunea* nerespectării lor, condițiile se împart în:

- *condiții de validitate* – a căror nerespectare atrage sancțiunea nulității actului juridic civil;
- *condiții de eficacitate* – a căror nerespectare atrage alte consecințe (neputința dovedirii actului cu alte mijloace de probă, inopozabilitatea față de terți etc.), dar nu sancțiunea nulității actului juridic civil.

Potrivit prevederilor art. 1179 C. civ., condițiile esențiale pentru validitatea unui contract sunt:

- capacitatea de a contracta;
- consimțământul părților;
- un obiect determinat;
- o cauză licită și morală;
- forma actului juridic, în măsura în care legea prevede o anumită formă a contractului.

Aceste cerințe sunt *condiții de formă* esențiale și au un caracter general, fiind necesare pentru existența unui act juridic civil.

2. Condițiile de formă și de validitate a actului juridic civil

1. Capacitatea de a încheia actul juridic civil

1.1. Noțiunea de capacitate de a încheia un act juridic civil

Capacitatea de a încheia un act juridic civil reprezintă *acea condiție de formă și esențială care constă în aptitudinea subiectului de drept civil (persoană fizică, persoană juridică), de a deveni titular de drepturi și obligații civile prin încheierea de acte juridice civile.*

1.2. Regula capacității de a încheia acte juridice și excepția incapacității

Regula capacității de a încheia acte juridice presupune că persoanele au aptitudinea de a încheia orice act juridic ori de câte ori legea nu prevede altfel.

În art. 29 alin. (1) C. civ., principiul este prevăzut cu caracter general și conform acestuia nimeni nu poate fi îngrădit în capacitatea de folosință sau lipsit, în tot sau în parte, de capacitatea de exercițiu decât în cazurile și în condițiile expres prevăzute de lege.

Acest principiu (regulă) se regăsește consacrat și în art. 1180 C. civ., care dispune: „poate contracta orice persoană care nu este declarată incapabilă de lege și nici oprită să încheie anumite contracte”, precum și în art. 1652 C. civ., care consacră principiul capacității în sensul că „pot cumpăra și vinde toți cei cărora nu le este interzis prin lege”.

Referitor la persona juridică, regula capacității de a încheia acte juridice este subordonată principiului înscris în art. 206 alin. (1) și (2) C. civ., potrivit căruia aceasta poate avea orice drepturi și obligații civile, afară de acelea care, prin natura lor sau potrivit legii, nu pot aparține decât persoanei fizice. În situația persoanelor juridice fără scop patrimonial regula este aceea a *specialității*, în sensul că acestea pot avea doar acele drepturi și obligații civile care sunt necesare pentru realizarea scopului, stabilit prin lege, actul de constituire sau statut.

Excepția incapacității de a încheia acte juridice civile. Această excepție, a incapacității de a încheia acte juridice civile trebuie înțeleasă ca fiind cea situație anume prevăzută de lege când o persoană nu poate încheia, nu poate participa la încheierea unui act juridic civil. Incapacitatea, fiind o excepție, trebuie să fie expres prevăzută de lege, întrucât orice dispoziție legală care instituie asemenea incapacitate este de strictă interpretare. În acest sens, art. 10 C. civ. dispune că legile care derogă de la o dispoziție generală, care restrâng exercițiul unor drepturi civile sau care prevăd sancțiuni civile se aplică numai în cazurile *expres și limitativ* prevăzute de lege.

2. Consimțământul

2.1. Consimțământul și voința juridică. Corelația dintre acestea

Actul juridic este o manifestare de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice. Elementul fundamental al unui act juridic este *voința juridică*. Dar, ca orice voință, și voința juridică este de natură psihologică, un fenomen complex în deplină concordanță cu natura umană.

Structura voinței juridice este alcătuită din două elemente: *consimțământul* și *cauza sau scopul* pentru care se întocmește actul juridic civil.

2.2. Formarea și principiile voinței juridice

- *Formarea voinței juridice*, ca de altfel și formarea voinței în general, este un proces complex. Existența unor *nevoi* pe care omul dorește să și le satisfacă stau la baza formării voinței. Aceste nevoi sunt reflectate în mintea omului și apoi acesta se gândește la ce trebuie făcut, la ce mijloace trebuie să recurgă pentru a-și satisface aceste nevoi.

În aceste împrejurări apare cea de a doua fază a procesului psihologic, *deliberarea*, care nu este altceva decât o analiză a avantajelor și dezavantajelor pe care le reprezintă dorințele și mijloacele de realizare a lor. Subiectul de drept ia hotărârea de a încheia un anumit act juridic (act care este de fapt mijlocul de satisfacere a nevoii), *hotărâre pe care o exteriorizează*, în sensul că o face cunoscută celorlalți oameni cu care intră în raporturi juridice.

Principiile voinței juridice sunt: principiul libertății sau principiul autonomiei de voință și principiul voinței reale (numit și principiul voinței interne).

- *Principiul libertății actelor juridice civile* consacră regula potrivit căreia subiectele de drept civil au posibilitatea de a încheia orice act juridic civil dacă respectă limitele cerute de lege.

Rezultă că subiectele de drept civil:

- sunt libere să încheie ori ce fel de acte juridice, dacă respectă legea și bunele moravuri;
- sunt libere să stabilească așa cum doresc conținutul (clauzele) actului juridic civil;
- sunt libere, ca prin acordul lor, să modifice ori să revoce actul juridic civil pe care l-au încheiat.

Din principiul libertății actelor juridice civile decurg două importante *consecințe*:

- *una de fond*: subiectele de drept civil sunt libere să încheie nu numai acte numite, tipice, ci și acte nenumite, atipice;

- *una de formă*: când legea nu prevede expres altfel, părțile sunt libere să aleagă forma pe care o doresc (o dau) actului lor; este aspectul care se înscrie în principiul consensualismului.

Limitele libertății încheierii actelor juridice rezultate din acest principiu sunt:

- ordinea publică (adică normele care reglementează ordinea economică, socială și politică din stat);
- morala (bunele moravuri);

- normele imperative civile de la care nu se derogă.

Principiul voinței reale (interne)

După cum rezultă din procesul formării voinței juridice, prezentat mai sus, acesta încorporează în structura sa două componente: componenta internă (psihologică) și una externă (socială), exprimată prin voința exteriorizată. Atunci când între cele două elemente există concordanță determinarea principiului aplicabil nu suportă comentarii, fiind vorba de o singură voință.

O problemă apare atunci când între voința declarată (exteriorizată) și cea internă (reală) nu există concordanță și într-o asemenea situație rezolvarea este dată în funcție de concepția adoptată cu privire la raportul dintre voința internă (reală) și voința declarată (exteriorizată).

În Codul civil sunt consacrate și *excepțiile* de la principiul voinței reale (interne), în sensul reglementării unei situații în care se poate aplica principiul voinței declarate (exteriorizate). Acestea sunt:

- în cazul simulației, art. 1290 C. civ., în sensul că, în caz de simulație, față de terți produce efecte actul public, chiar dacă este mincinos, deoarece numai acesta poate fi cunoscut de către alte persoane, altele decât părțile contractante (care cunosc și actul secret). Textul legal amintit prevede simulația nu poate fi invocată de părți, de către succesorii lor universal, cu titlu universal sau cu titlu particular și nici de către creditorii înstrăinătorului aparent împotriva terților care, întemeindu-se cu bună-credință pe contractul public, au dobândit drepturi de la achizitorul aparent, iar terții pot invoca simulația împotriva părților, atunci când aceasta le vatămă drepturile;

- în domeniul probațiunii – referitor la raportul dintre proba cu înscrisuri și mărturie, art. 309 alin (5) din Codul de procedură civilă prevede: „Proba cu martori nu se admite niciodată împotriva sau peste ceea ce cuprinde un înscris și nici despre ceea ce s-ar pretinde că s-ar fi zis înainte, în timpul sau în urma întocmirii lui, chiar dacă legea nu cere forma scrisă pentru dovedirea actului juridic respectiv, cu excepția cazurilor prevăzute la alin. (4).”.

Din conținutul prevederilor legale de mai sus rezultă că un înscris nu poate fi combătut decât tot printr-un înscris, deși există posibilitatea ca acesta să nu redea voința reală, care s-ar putea stabili prin declarațiile martorilor.

2.3. Definiția consimțământului

Consimțământul este *acea condiție esențială de fond și generală a actului juridic civil care constă în hotărârea de a încheia un act juridic civil, manifestată în exterior.*

Noțiunea de consimțământ este folosită în două sensuri și anume:

- voință exteriorizată a uneia din părțile actului juridic civil bilateral sau multilateral (în acest sens art. 1204 C. civ. dispune: „Consimțământul părților trebuie să fie serios, liber și exprimat în cunoștință de cauză”);

- acord de voință al părților, așa cum se deduce din conținutul art. 1169 C. civ.: „Părțile sunt libere să încheie orice contracte și să determine conținutul acestora, în limitele impuse de lege, de ordinea publică și de bunele moravuri. ”

2.3.1. Condițiile de valabilitate ale consimțământului

Valabilitatea exprimării consimțământului părților presupune, obligatoriu, îndeplinirea următoarelor condiții statornicite prin art. 1204 C.civ., în sensul că acesta trebuie să fie serios, liber și exprimat în cunoștință de cauză. Condițiile precizate trebuie îndeplinite cumulativ.

2.3.1.1. Consimțământul trebuie să provină de la o persoană cu discernământ

Discernământul reprezintă aptitudinea psihică a persoanei fizice de a înțelege semnificația faptelor sale, de a discerne între ceea ce este legal și ilegal. Condiția existenței discernământului nu trebuie confundată cu capacitatea civilă, deoarece capacitatea este o stare de drept – *de jure* – (așa cum îl vede legea pe om), iar prezența ori lipsa discernământului este o stare de fapt – *de facto*.

Persona fizică cu capacitate de exercițiu deplină este prezumată a avea discernământul necesar încheierii actului juridic civil.

Persoanele lipsite de capacitatea de exercițiu (respectiv minorul sub 14 ani și cel care beneficiază de măsura tutelei speciale) sunt prezumate a nu avea discernământ, atât din cauza vârstei fragede, cât și din cauza stării de sănătate mintală.

Minorul între 14 – 18 ani este persoana fizică cu discernământul în formare.

În situația persoanei juridice nu se poate pune o asemenea problemă, a discernământului, întrucât, reprezentantul ei, cel mandatat să încheie actele juridice în numele acesteia, este întotdeauna o persoană fizică cu capacitate deplină de exercițiu.

Există situații în care unele persoane fizice, care deși au capacitate de exercițiu deplină, în anumite momente bine determinate de lege, în fapt sunt totuși lipsite de discernământ. Aceste situații sunt așa – zisele *incapacități naturale* – cum ar fi beția, somnambulismul, starea de hipnoză, mânia puternică (*ab irato*).

2.3.1.2. Consimțământul să fie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice (animo contrahendi negotii)

Cerința *animo contrahendi negotii* rezidă în esența actului juridic civil, care este o manifestare de voință făcută cu intenția *de a produce efecte juridice*, adică cu intenția de a da naștere, modifica ori stinge un raport juridic civil concret. În același sens sunt și prevederile art. 1166 C.civ., care dispun: „Contractul

este acordul de voințe între două sau mai multe persoane cu intenția de a constitui, modifica, transmite sau stinge un raport juridic”.

Nu este îndeplinită condiția de valabilitate prezentată mai sus când:

- manifestarea de voință a fost făcută în glumă (*jocandi causa*), din prietenie, din curtoazie sau pură complezență;

- manifestarea de voință s-a făcut sub condiție pur potestativă „din partea celui care se obligă” [art. 1403 C. civ., adică: „mă oblig dacă vreau” (*si voluero*)]; un astfel de comportament din partea debitorului este nul, deoarece demonstrează absența voinței de a se obliga, ceea ce echivalează cu lipsa discernământului;

- manifestarea de voință este foarte vagă;

- dacă manifestarea de voință a fost făcută cu o rezervă mintală (*reservatio mentalis*), cunoscută de destinatarul acesteia (cum se întâmplă în cazul actului fictiv, ca varietate de simulației).

2.3.1.3. Consimțământul trebuie să fie exteriorizat

Exteriorizării consimțământului îi este aplicabil principiul consensualismului actelor juridice, care presupune că părțile sunt libere să aleagă forma de exteriorizare a voinței lor, sau altfel spus, simpla manifestare de voință este nu numai necesară, ci și suficientă pentru ca actul juridic civil să se nască valabil din punct de vedere al formei sale.

Excepțiile de la acest principiu le formează *actele solemne* unde manifestarea de voință trebuie să îmbrace anumite forme (de regulă forma autentică, art. 1241 C. civ.) .

Exteriorizarea manifestării de voință se poate face într-o formă *expresă* sau *tacită* (implicită) și în diferite modalități, respectiv în scris, verbal, prin gesturi ori fapte concludente, neechivoce. Art. 1240 alin. (1) C. civ. precizează că voința de a contracta poate fi exprimată *verbal* sau *în scris*. De asemenea, voința poate fi manifestată și printr-un *comportament* care, potrivit legii, convenției părților, practicilor stabilite între acestea sau uzanțelor, nu lasă nicio îndoială asupra intenției de a produce efectele juridice corespunzătoare, (alin. 2).

O manifestare de voință se apreciază a fi *tacită*, atunci când deși ea nu se exteriorizează, totuși din anumite mijloace, comportamente etc., voința de a încheia un anumit juridic se deduce indubitabil. În acest sens sunt și prevederile art. 1110 alin. (2) C.civ., care arată că, pot avea valoare de *acceptare tacită* a moștenirii actele de dispoziție, administrare definitivă ori folosință a unor bunuri din moștenire.

O mențiune aparte trebuie făcută în legătură cu *valoarea juridică a tăcerii*, materializată în adagiul *qui tacet consentire videtur*, (cine tace pare să consimtă). În principiu, în dreptul civil, tăcerea nu are valoarea unui consimțământ exteriorizat.

Tăcerea poate avea valoare de consimțământ exterior, cu titlu de *excepție*, atunci când:

- legea prevede expres aceasta;

- prin voința expresă a părților se atribuie tăcerii o anumită semnificație juridică;

- tăcerea are valoare de consimțământ potrivit obiceiului, uzanțelor.

2.3.1.4. Consimțământul să nu fie viciat

Viciile de consimțământ sunt: eroarea, dolul, viclenia, violența și leziunea.

2.4. Viciile de consimțământ

2.4.1. Eroarea

Noțiune. Eroarea reprezintă o falsă reprezentare a realității la încheierea unui act juridic civil.

Eroarea poate interveni atât în momentul formării consimțământului, cât și în momentul exprimării, transmiterii ori interpretării acestuia.

În Codul civil eroarea este reglementată în art. 1207-1213.

Clasificare. Eroarea se clasifică după următoarele criterii:

După *gravitatea și consecințele* acesteia, eroarea este:

- esențială;
- neesențială.

După *natura realității* reprezentate eronat:

- eroare de drept;
- eroare de fapt.

Eroarea esențială este reglementată în alin. (1) al art. 1207 C.civ., care dispune că partea care, la momentul încheierii contractului, se afla într-o *eroare esențială* poate cere anularea acestuia, dacă cealaltă parte știa sau, după caz, trebuia să știe că faptul asupra căruia a purtat eroarea era esențial pentru încheierea contractului.

În alin. (2) al art. 1207 C.civ. sunt prezentate *cazurile* în care poate fi invocată eroarea esențială și anume:

- când eroarea poartă *asupra naturii*, (*error in negotium*) sau *obiectului* contractului, (*error in corpore*).

Eroarea se poate manifesta și asupra *obiectului* actului juridic (*error in corpore*) în situația în care una din părți are reprezentarea faptului că tratează cu privire la un anumit bun, iar cealaltă parte crede că tratează cu privire la un alt bun .

- când eroarea se răsfrânge asupra *identității obiectului prestației* sau asupra unei calități a acestuia ori asupra unei alte împrejurări considerate esențiale de către părți în absența căruia contractul nu s-ar fi încheiat, (*error in substantiam*).

Eroarea asupra identității sau asupra calităților obiectului prestației (*error in substantiam*) se referă la conduita părților (acțiunile sau inacțiunile acestora) care privesc, de obicei, un bun. Această formă a

erorii se referă de regulă la obiectul prestației sau al contraprestației și este o falsă reprezentare care se răsfrânge asupra calităților substanțiale ale obiectului actului ;

- când eroarea poartă asupra *identității persoanei sau asupra unei calități esențiale* a acesteia în absența căreia contractul nu s-ar fi încheiat.

Eroarea neesențială (indiferentă) este reglementată de art. 1702 alin. (4) C.civ., care o definește astfel: „Eroarea care privește simplele motive ale contractului nu este esențială, cu excepția cazului în care prin voința părților asemenea motive au fost considerate hotărâtoare”.

Simpla eroare de calcul este o eroare neesențială și nu atrage anularea contractului, ci numai rectificarea lui. Eroarea de calcul trebuie corectată la cererea oricăreia dintre părți.

După criteriul *naturii realității fals reprezentate*, eroarea este *de fapt și de drept*.

Eroarea de fapt – este falsă reprezentare a unei situații de fapt la încheierea actului juridic (împrejurare care privește obiectul actului sau valoarea acestuia).

Eroarea de drept – este o falsă reprezentare cu privire la existența sau conținutul unui act normativ, a unei norme de drept civil.

În reglementarea Codului civil eroarea de drept poate avea ca și consecință sancțiunea anulării actului juridic. În acest sens, art. 1207 alin. (1) C. civ. dispune că partea care în momentul încheierii contractului se afla într-o eroare esențială poate cere anularea acestuia dacă, cealaltă parte știa sau, după caz, trebuia să știe că faptul asupra căruia a purtat eroarea era esențial pentru încheierea contractului.

Structura erorii – viciu de consimțământ – este compusă dintr-un singur element, de natură psihologică – *falsa reprezentare a realității* (s. n.).

Condițiile cerute pentru ca eroarea să fie viciu de consimțământ:

Pentru ca falsă reprezentare a realității la încheierea unui act juridic civil să aibă valoarea unui viciu de consimțământ, trebuie îndeplinite cumulativ două *condiții*:

- *falsa reprezentare să privească împrejurări determinante care să fi fost hotărâtoare la încheierea actului juridic*, astfel încât dacă ar fi fost cunoscută realitatea, actul nu s-ar fi încheiat.

În actualul Cod civil este reglementată *eroarea nescuzabilă*, în sensul că un contract nu poate fi anulat dacă faptul asupra căruia a purtat eroarea putea fi cunoscut cu diligențe rezonabile, după împrejurări, [art. 1208 alin. (1) C.civ.], iar eroarea de drept nu poate fi invocată în cazul dispozițiilor legale accesibile și previzibile, [art. 1208 alin. (2) C.civ.]. În același sens pot fi invocate și dispozițiile art. 1209 C. civ., conform cărora eroarea care poartă asupra unui element cu privire la care riscul a fost asumat de cel care o invocă sau după împrejurări, trebuia să fie asumat de acesta, nu atrage anularea contractului.

- *în cazul contractelor cu titlu oneros este necesar ca cealaltă parte (cocontractantul) să fi știut sau să fi trebuit să știe că elementul asupra căruia se răsfrânge falsa reprezentare este determinant*, hotărâtor pentru încheierea actului juridic.

Această cerință este impusă de necesitatea unei certitudini și unei stabilități a operațiunilor juridice ce se desfășoară în circuitul civil.

Cerința de mai sus nu are în vedere actele juridice unilaterale cu titlu oneros, întrucât lipsește *cealaltă parte* (cocontractantul).

În situația actelor juridice bilaterale sau multilaterale, pentru existența viciului de consimțământ este suficient ca în eroare să se afle numai una din părți, nu fiecare parte. Dacă totuși ambele (sau mai multe) părți s-au aflat în eroare, fiecare poate cere anularea actului juridic pentru eroarea în care a căzut.

Proba erorii, ca viciu de consimțământ, se face prin orice mijloc de probă, deoarece acesta este o stare de fapt. Sarcina probei revine părții care susține că a fost în eroare la încheierea actului juridic.

Sanctiunea erorii ca viciu de consimțământ este nulitatea relativă.

Actualul Cod civil, prin reglementarea instituției *adaptarea contractului*, dă posibilitatea părților să adapteze un contract anulabil în sensul ca una din părți să-l execute așa cum a fost înțeles de către partea aflată în eroare.

2.4.2. Dolul (vicienia)

Noțiune. Dolul sau vicienia este acel viciu de consimțământ *care constă în inducerea în eroare a unei persoane cu ajutorul unor mijloace viclene sau dolosive, cu scopul de a o determina să încheie un act juridic.*

Dolul este tot o eroare, dar una provocată, gândită de autorul ei, care urmărește un anumit scop și nu una spontană (cum este eroarea propriu-zisă).

Potrivit art. 1214 alin. (1) C.civ. „consimțământul este viciat prin dol atunci când partea s-a aflat într-o eroare provocată de manoperele frauduloase ale celeilalte părți ori când aceasta din urmă a omis, în mod fraudulos, să îl informeze pe contractant asupra unor împrejurări pe care se cuvenea să i le dezvăluie”.

Din interpretarea coroborată a art. 1207 C. civ., cu alin. (2) al art. 1214 C. civ., se desprinde concluzia că dolul este o eroare provocată care poate să privească și unele *elemente neesențiale* ale contractului, comparativ cu eroarea-viciu de consimțământ, care poartă numai asupra unor împrejurări esențiale, determinante, ale contractului, actului juridic.

Structura dolului. În ceea ce privește structura dolului, ca viciu de consimțământ, acesta este alcătuit din două elemente:

- *un element obiectiv (material)* care se concretizează prin utilizarea de mijloace viclene (șiretenii, mașinații, manopere dolosive etc.) pentru inducerea în eroare.

Elementul obiectiv poate consta fie într-o acțiune pozitivă (fapt comisiv), fie într-o acțiune negativă (fapt omisiv).

Atunci când dolul se manifestă sub forma unui *fapt omisiv*, se mai utilizează și expresia de *dol prin reticență* care este de fapt ascunderea sau necomunicarea celeilalte părți a unei împrejurări esențiale pe care aceasta din urmă ar fi trebuit să o cunoască.

- *un element subiectiv (intențional)*, care constă în intenția de a induce în eroare o persoană pentru a putea încheia un act juridic.

Dolul, pentru a putea fi considerat viciu de consimțământ, în actuala reglementare a Codului civil, trebuie să îndeplinească *numai condiția* ca acesta să *provină de la cealaltă parte, de la prepusul ori gerantul celeilalte părți, sau de la un terț*.

Există dol și atunci când manoperele frauduloase nu provin de la una din părți, în următoarele cazuri:

- când dolul provine de la *un terț*, dar cealaltă parte are cunoștință de această împrejurare sau ar fi trebuit să cunoască dolul la încheierea contractului (este un fel de complicitate la dol);

- când dolul a fost săvârșit de un *reprezentant legal sau convențional* al celeilalte părți (cocontractantului);

- când dolul provine de la *prepusul* uneia din părți; prepusul lucrează pentru un comitent și pe cale de consecință, efectele actelor juridice încheiate de acesta se răsfrâng asupra comitentului;

- când dolul provine de la *gerantul* afacerii celeilalte părți; actele încheiate de gerant pentru gerat profită acestuia din urmă.

În cazul *actelor juridice unilaterale* mijloacele dolosive, dolul, provin numai de la terți, deoarece în asemenea acte nu există *cealaltă parte*. Art.1325 C. civ., dispune că dispozițiile legale privitoare la contracte se aplică în mod corespunzător și actelor unilaterale, dacă prin lege nu se prevede altfel. În materia liberalităților dolul capătă forma *sugestiei și captației*.

Sugestia presupune folosirea unor mijloace ascunse și tendențioase de natură să determine pe dispunător de a face o donație sau un testament, pe care acesta nu l-ar fi făcut din proprie inițiativă.

Captația rezidă în folosirea de manopere dolosive având drept scop câștigarea încrederii dispunătorului și de a-i înșela buna-credință a acestuia, toate fiind de natură de a-l determina să doneze un bun sau să gratifice prin testament.

În reglementarea actualului Cod civil *sanctiunea dolului* are un caracter dublu. În acest sens, art. 1257 dispune: „În caz de violență sau *dol*, cel al cărui consimțământ este viciat are dreptul de a pretinde, *în afară de anulare și daune-interese* sau, dacă preferă menținerea contractului, de a solicita numai reducerea prestației sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățit”. Rezultă că, victima dolului poate să se folosească atât de o *acțiune în anulare*, cât și de o *acțiune în despăgubire*, sau numai de acțiunea în desdăunare, dacă dorește ca actul juridic încheiat să-și producă efectele. În art. 1215 alin. (2) C. civ. dispune că victima dolului unui terț poate chema în judecată pe autorul manoperele dolosive, solicitând instanței să-l oblige la plata de daune - interese în măsura în care manoperele frauduloase i-au cauzat un prejudiciu, independent de sanctiunea anulării contractului respectiv. Potrivit prevederilor art. 1265 alin. (3) C. civ., acțiunea în despăgubire este admisibilă și atunci când are loc confirmarea actului juridic anulabil, dispunând în acest sens: „Confirmarea unui contract anulabil pentru vicierea consimțământului prin dol sau violență nu implică prin ea însăși renunțarea la dreptul de a cere daune-interese”.

Proba dolului se desprinde din prevederile art. 1214 alin. (4) C. civ., în sensul că „dolul nu se presupune”, adică partea care invocă dolul ca viciu de consimțământ la încheierea actului juridic civil, trebuie să-l dovedească.

Deoarece dolul este un fapt juridic *stricto-sensu*, poate fi dovedit prin orice mijloace de probă, inclusiv proba cu martori sau prezumții simple.

2.4.3. Violența

Violența este acel viciu de consimțământ care *constă în amenințarea unei persoane cu un rău de natură să însuflă o temere ce o determină să încheie un act juridic pe care altfel nu l-ar fi încheiat*.

Violența ca viciu de consimțământ este reglementată în art. 1216-1220 C. civ.

În situația viciului de consimțământ *violență*, victima cunoaște că manifestarea sa de voință nu corespunde voinței reale și cu toate acestea încheie actul juridic pentru a evita producerea răului cu care a fost amenințată.

Clasificare. Violența ca viciu de consimțământ poate fi *clasificată* după două criterii:

După *natura răului cu care se amenință*, violența poate fi:

- *violența fizică (vis)* – există atunci când amenințarea cu un rău se referă la integritatea fizică a persoanei sau a bunurilor sale;

- *violența morală (metus)* – se manifestă atunci când amenințarea cu un rău are în vedere onoarea, cinstea ori sentimentele persoanei.

În funcție de *caracterul amenințării* se distinge:

- *violența (amenințarea) legitimă (justă)* cu un rău, care este făcută în exercitarea unui drept și nu conduce la anularea relativă a actului juridic astfel încheiat;

- *violența (amenințarea) nelegitimă (injustă)* cu un rău, care este făcută fără drept. Această formă determină anulabilitatea actului încheiat sub imperiul unei asemenea temeri.

Structura violenței. Violența, ca viciu de consimțământ, are în structura sa două elemente constitutive:

- un element *obiectiv* (exterior) care constă în amenințarea cu un rău asupra persoanei sau bunurilor acesteia, în scopul de a o determina să încheie un act juridic, pe care altfel nu l-ar încheia, [art. 1216 alin. (2) C. civ.];

- un element *subiectiv* (interior) care constă în însuflarea unei temeri persoanei amenințate care astfel îi alterează consimțământul.

Pentru ca violența să fie viciu de consimțământ, trebuie să îndeplinească *cumulativ următoarele condiții*:

- *să fie determinantă* pentru încheierea actului juridic civil. În acest sens art. 1216 alin. (4) C. civ. precizează că: „În toate cazurile, existența violenței se apreciază ținând seama de vârsta, starea socială,

sănătatea și caracterul celui asupra căruia s-a exercitat violența, precum și de orice altă împrejurare ce a putut influența starea acestuia la momentul încheierii contractului”.

Răul cu care se amenință se poate repercuta asupra persoanelor sau bunurilor acestora, [art. 1216 alin. (2) C.civ.]. De asemenea, răul se mai poate răsfrânge asupra soțului, soției, descendenților (copii, nepoți) ori ascendenților (bunici, părinți etc.) persoanei care încheie actul juridic, [art. 1216 alin. (3) C.civ.].

- *violența să fie injustă (nelegitimă)*. Această cerință trebuie înțeleasă în sensul că nu orice amenințare prin ea însăși constituie violență – viciu de consimțământ. Este necesar ca această amenințare să reprezinte o încălcare a legii, adică să fie nelegitimă, fără drept, [art. 1216 alin. (1) C. civ.].

- în cazul în care *violența este săvârșită de un terț*. Potrivit art. 1220 C. civ., amenințarea cu un rău poate proveni nu numai de la un cocontractant, dar și de la un terț. În acest caz violența atrage anularea contractului numai dacă partea al cărui consimțământ nu a fost viciat cunoștea sau, după caz, ar fi trebuit să cunoască violența săvârșită de terț.

Sanctiunea în cazul violenței este *nulitatea relativă* a actului juridic, [art. 1216 alin. (1) C. civ.]. În același timp potrivit art. 1257 C. civ. victima poate introduce și o acțiune în răspundere civilă delictuală. Există posibilitatea ca aceste două acțiuni să fie cumulate.

De asemenea, victima violenței poate opta și pentru menținerea contractului solicitând numai reducerea prestației sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățit, (art. 1257 C. civ.).

Acțiunea în despăgubire este admisibilă și atunci când are loc confirmarea actului juridic, sens în care art. 1265 alin. (3) dispune: „Confirmarea unui contract anulabil pentru vicierea consimțământului prin dol sau *violență* nu implică prin ea însăși renunțarea la dreptul de a cere daune-interese”.

2.4.4. Leziunea

Noțiune. Leziunea reprezintă o *disproporție vădită de valoare între două prestații*, adică paguba, prejudiciul material suferit de una din părți din cauza disproporțiilor vădite de valoare între contraprestații existente în chiar momentul încheierii convenției.

Actualul Cod civil reglementează, în art. 1221-1224, leziunea ca un viciu de consimțământ general alături de eroare, dol, violență, putând fi invocată atât de minori, cât și de majori.

În situația *majorilor*, legiuitorul a optat pentru *teoria subiectivă* asupra leziunii, în sensul că pentru a exista acest viciu de consimțământ, disproporția dintre prestații, trebuie să fie consecința firească a unei situații speciale, (profitarea de starea de nevoie, de lipsa de experiență, sau de cunoștințe), în care se află victima leziunii. În acest sens art. 1221 alin. (1) C. civ., dispune că leziune există atunci când una dintre părți, *profitând de starea de nevoie, de lipsa de experiență ori de lipsa de cunoștințe* a celeilalte părți,

stipulează, la data încheierii contractului, în favoarea sa ori a unei alte persoane, *o prestație de o valoare considerabil mai mare, decât valoarea propriei prestații*”.

În privința leziunii *în cazul minorilor* legiuitorul apelează la *teoria obiectivă*, care presupune că este suficient să fie dovedită numai disproporția dintre prestații, nemaifiind necesar dovedirea cerinței profitării de starea de nevoie, de lipsa de cunoștințe sau lipsa de experiență a minorului. În acest sens art.1221 alin. (3) C. civ. dispune: „Leziunea poate exista și atunci când minorul își asumă *o obligație excesivă* prin raportare la starea sa patrimonială, la avantajele pe care le obține din contract ori la ansamblul circumstanțelor”.

De reținut că textul legal nu face nicio referire la lipsa capacității sau la capacitatea restrânsă a minorului, fapt care ne conduce la concluzia că leziunea se aplică tuturor actelor, de conservare, de administrare, de dispoziție încheiate de minor și indiferent de vârstă. Totuși prevederile art.1221 alin.(3) C. civ., trebuie coroborate cu cele din art. 41-44, art.144 alin.(3) și art.146 alin. (4) C. civ., pentru a se face delimitarea între cazurile de anulare a contractului pentru incapacitate sau pentru leziune.

Sunt anulabile pentru leziune numai actele juridice care îndeplinesc *cumulativ următoarele condiții*:

În cazul leziunii *la minori*:

- minorul să aibă capacitate de exercițiu restrânsă (în cazul minorului sub 14 ani anularea contractului chiar dacă este sau nu lezionar se va face pentru motiv de incapacitate);

- actul juridic încheiat de minorul între 14-18 ani trebuie să fie un act de administrare, din categoria acelor pentru încheierea cărora are nevoie de încuviințarea părinților sau a tutorelui, dar nu are nevoie de încuviințarea instanței de tutelă sau/și de avizul consiliului de familie.

- actul încheiat să facă parte din categoria actelor juridice bilaterale, cu titlul oneros și comutative, deoarece numai în cazul acestor acte juridice poate apare o disproporție între prestații. Art. 1224 C. civ. dispune că nu pot fi atacate pentru leziune contractele aleatorii, tranzacția, precum și alte contracte anume prevăzute de lege, iar art.1221 alin. (2) C. civ. prevede că existența leziunii se apreciază și în funcție de *natura și scopul contractului*;

- leziunea să existe în momentul încheierii actului juridic și să fie consecința asumării de către minor a unei obligații excesive prin raportare la starea sa patrimonială, la avantajele pe care le obține din contract sau la ansamblul circumstanțelor.

În cazul leziunii *la majori*:

- actul încheiat să facă parte din categoria actelor juridice bilaterale, cu titlu oneros și comutative, (conform precizărilor de mai sus);

- disproporția dintre prestații să fie cauzată de starea de nevoie, de lipsa de experiență sau de lipsa de cunoștințe a uneia din părți de care a profitat partea cealaltă.

Sanctiunea. Potrivit prevederilor art. 1222 alin.(1) C.civ., partea al cărei consimțământ a fost viciat prin leziune poate cere, la alegerea sa, *anularea contractului sau reducerea obligațiilor sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățită*.

Opțiunea de mai sus o poate formula atât minorul, cât și majorul.

Acțiunea în anulare este admisibilă numai dacă leziunea depășește jumătate din valoarea pe care o avea, la momentul încheierii contractului, prestația promisă sau executată de partea lezată. Disproporția trebuie să subziste până la data cererii de anulare. În toate cazurile, instanța poate să mențină contractul dacă cealaltă parte oferă, în mod echitabil, o reducere a propriei creanțe sau, după caz, o majorare a propriei obligații. Dispozițiile privitoare la adaptarea contractului se aplică în mod corespunzător, (art. 1213 C. civ.).

Art. 1223 C. civ. stabilește un *termen de prescripție special*, dispunând că dreptul la acțiunea în anulare sau în reducerea obligațiilor pentru leziune se prescrie în termen de *un an* de la data încheierii contractului. Anulabilitatea contractului nu poate să fie opusă pe cale de excepție, când dreptul la acțiune este prescris.

Rezumat

Studiul acestui capitol are în vedere condițiile de formă ale actului juridic civil și condițiile de validitate ale acestuia. Viciile de consimțământ sunt studiate în amănunt, pentru a fi înțelese în complexitatea lor.

Test de autoevaluare

1. Eroarea asupra identității unei calități a persoanei în absența căreia contractul nu s-ar fi încheiat (*error in personam*) :
 - a. atrage nulitatea absolută a actului juridic respectiv
 - b. atrage inopozabilitatea actului juridic respectiv
 - c. poate atrage anularea actului juridic respectiv, în condițiile legii
2. Dolul, ca viciu de consimțământ :
 - a. este aplicabil și actelor juridice unilaterale
 - b. dacă este dovedit, atrage nulitatea absolută a actului juridic
 - c. nu afectează validitatea contractului atunci când provine de la reprezentantul cocontractantului

Bibliografie selectivă

- G. Boroi, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București , 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020

- A. Pop, Gh. Beleiu, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
- C.T. Ungureanu, I.Al. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția aV-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea general. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea general. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017
- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilesu, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc, (coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea general, Editura Universul Juridic, București, 2018

CAPITOLUL VII

Actul juridic civil. Obiectul și cauza actului juridic civil

Introducere

Obiectul actului juridic civil este reprezentat de operațiunea juridică ce se realizează prin intermediul acestuia, iar conținutul actului juridic reprezintă ansamblul drepturilor și obligațiilor contractuale din care rezultă această operațiune juridică, iar cauza reprezintă scopul ce trebuie atins prin încheierea actului juridic.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Conținut

1. Obiectul actului juridic civil

1.1. Definiție

Potrivit art. 1225 alin. (1) C. civ., obiectul juridic al actului juridic îl reprezintă *operațiunea juridică*, precum vânzarea, locațiunea, împrumutul, și altele asemenea, convenită de părți și *conținutul actului juridic* reprezintă *ansamblul drepturilor și obligațiilor contractuale*, (conduita părților), din care reiese această operațiune juridică. De asemenea, actualul Cod civil face distincție și între obiectul contractului și *obiectul obligației*, pe care îl definește în art. 1226 alin. (1) C.civ. ca fiind *prestația*, (a da, a face, sau a nu face ceva), la care se angajează debitorul. De regulă, prestația se referă la un bun, *obiectul material*, *derivat* al actului juridic, bun la care se raportează conduita părților.

Obiectul actului juridic civil este o condiție de fond esențială, de validitate și generală a actului juridic civil.

1.2. Clasificarea condițiilor de validitate

Condițiile de validitate se clasifică în *generale* și *speciale*.

Condițiile generale sunt:

- obiectul să existe;
- obiectul să fie în circuitul civil;
- obiectul să fie determinat sau determinabil;
- obiectul să fie posibil;
- obiectul să fie licit și moral.

Condiții speciale (pentru anumite acte juridice):

- în actele *translative sau constitutive de drepturi* se cere ca transmitătorul să fie titularul acelui drept;
- în actele *intuitu personae* se cere ca obiectul să constea într-un fapt personal al debitorului;
- existența autorizației administrative sau judiciare prevăzute de lege.

1.3. Analiza condițiilor de valabilitate ale obiectului actului juridic civil

1.3.1. Condiții generale

1.3.1.1. Obiectul actului juridic civil trebuie să existe

Aceasta este condiția *esențială* (primordială), cea mai importantă cerință pentru valabilitatea obiectului actului juridic civil, deoarece dacă obiectul lipsește, actul juridic nu există și, pe cale de consecință, nu se mai pune problema îndeplinirii celorlalte condiții.

Atunci când obiectul actului juridic civil privește un bun sunt incidente următoarele *reguli*:

- dacă bunul a existat, dar nu mai există la data încheierii actului juridic, condiția nu este îndeplinită și deci actul juridic nu este valabil. Această regulă se regăsește în prevederile art. 1659 C.civ., care dispune că: „Dacă în momentul vânzării unui bun individual determinat acesta pierise în întregime contractul nu produce niciun efect. Dacă bunul pierise numai în parte, cumpărătorul care nu cunoștea acest fapt în momentul vânzării poate cere fie anularea vânzării, fie reducerea corespunzătoare a prețului.”

- în cazul în care la data încheierii actului juridic obiectul nu există, în sensul că acesta aparține unei alte persoane, străine de contract, unui terț, actul juridic este valabil încheiat, debitorul fiind obligat să le procure și să le transmită creditorului său, după caz, să obțină acordul terțului. În cazul neexecutării obligației, debitorul răspunde pentru prejudiciile cauzate. În acest sens art. 1230 C. civ., prevede: „Dacă prin lege nu se prevede altfel, bunurile unui terț pot face obiectul unei prestații, debitorul fiind obligat să le procure și să le transmită creditorului sau, după caz, să obțină acordul terțului. În cazul neexecutării obligației, debitorul răspunde pentru prejudiciile cauzate”.

- dacă bunul există în momentul încheierii actului juridic, cerința *să existe* este îndeplinită, chiar și în situația în care bunul piere ulterior ;

- bunurile viitoare pot forma, în principiu, obiect valabil al actului juridic civil (de exemplu o recoltă viitoare, lucrul ce urmează a fi confecționat, etc.). În acest sens art. 1228 C. civ. dispune: „În lipsa unei prevederi legale contrare, contractele pot purta și asupra bunurilor viitoare”.

Excepțiile de la această regulă sunt prevăzute în art. 956 C.civ., în sensul că: „Dacă prin lege nu se prevede altfel, sunt lovite de nulitate absolută actele juridice având ca obiect drepturi eventuale asupra unei moșteniri nedeschise încă, precum actele prin care se acceptă moștenirea sau se renunță la aceasta, înainte de deschiderea ei, ori actele prin care se înstrăinează sau se promite înstrăinarea unor drepturi care s-ar putea dobândi la deschiderea moștenirii.”

1.3.1.2. Obiectul trebuie să fie în circuitul civil

Obiectul trebuie să fie în circuitul civil așa cum prevede art. 1229 C. civ. potrivit căruia: „Numai bunurile care sunt în circuitul civil pot face obiectul unei prestații contractuale”. Această regulă se regăsește și în prevederile art. 1657 C. civ., conform căruia „Orice bun poate fi vândut în mod liber, dacă vânzarea nu este interzisă ori limitată prin lege sau prin convenție ori testament.”

Prin bunuri aflate în circuitul civil înțelegem acele bunuri care sunt susceptibile a face obiectul unor acte translativ sau constitutive sau mai bine zis, bunurile care pot fi dobândite sau înstrăinate prin acte

juridice civile, indiferent dacă avem în vedere bunuri care pot circula neîngrădit (bunurile alienabile) sau bunuri care pot circula în anumite condiții restrictive (armele și munițiile, materialele explozive, produsele și substanțele stupefiante, deșeurile toxice, metalele prețioase etc.).

Și unele bunuri scoase din circuitul civil pot forma obiectul anumitor acte juridice, încheiate în condiții speciale.

1.3.1.3. Obiectul actului juridic să fie determinat sau determinabil

Obiectul actului juridic să fie determinat sau determinabil este regula consacrată în art. 1179 alin. (1) pct.3 C.civ., în sensul că, una din condițiile esențiale a unui contract este aceea de a avea un „*obiect determinat și licit*”, ca și de art. 1225 alin.(2) C.civ., conform căruia „*Obiectul contractului trebuie să fie determinat și licit, sub sancțiunea nulității absolute*”, precum și în art. 1226 alin. (2) C. civ., potrivit căruia „*Sub sancțiunea nulității absolute, el trebuie să fie determinat sau cel puțin determinabil și licit*”.

Un obiect este *determinat* atunci când se precizează în actul juridic respectiv elementele care îl individualizează și *determinabil*, când în actul juridic se prevăd suficiente elemente necesare determinării lui în viitor.

Atunci când obiectul actului juridic se referă la un bun individual determinat (*res certa*), această cerință de valabilitate a obiectului actului juridic este îndeplinită prin ipoteză, determinarea făcându-se prin menționarea, în actul juridic civil, a caracteristicilor particulare.

În situația bunurilor determinate generic (*res genera*) această cerință este îndeplinită fie prin stabilirea precisă a cantității, calității, valorii, fie prin stabilirea numai a unui criteriu de determinare care se va folosi în momentul executării actului juridic, individualizarea făcându-se prin cântărire, măsurare, numărare etc. În cazul în care părțile nu au stabilit și calitatea bunului de gen atunci debitorul va fi obligat să predea un bun de calitate medie.

Potrivit dispozițiilor cuprinse în art. 1233 C. civ., atunci când un contract încheiat *între profesioniști* nu stabilește prețul și nici nu indică o modalitate pentru a-l determina, se presupune că părțile au avut în vedere prețul practicat în mod obișnuit în domeniul respectiv pentru aceleași prestații realizate în condiții comparabile sau, în lipsa unui asemenea preț, un preț rezonabil. Dacă, potrivit contractului, prețul se determină prin raportare la un factor de referință, iar acest factor nu există, a încetat să mai existe ori nu mai este accesibil, el se înlocuiește, în absența unei convenții contrare, cu factorul de referință cel mai apropiat, (art. 1234 C. civ.).

1.3.1.4. Obiectul actului juridic să fie posibil

Cerința de valabilitate a obiectului juridic de a fi posibil este dată de regula de drept *ad impossibilia, nulla obligatio*, adică nimeni nu poate fi obligat la imposibil. Imposibilitatea obiectului este echivalentă cu lipsa obiectului, situație care atrage nulitatea absolută a actului juridic.

Această condiție nu ar fi îndeplinită decât în situația în care ne aflăm într-o imposibilitate *absolută* (obiectivă), adică obiectul este imposibil pentru oricine.

Atunci când imposibilitatea este *relativă*, în sensul că obiectul este imposibil numai pentru un anumit debitor – obiectul actului juridic este posibil, deci actul juridic este valabil și în caz de neexecutare culpabilă din partea debitorului, creditorul are dreptul să fie despăgubit.

Imposibilitatea poate fi de *ordin material* (în sensul că obiectul actului juridic nu poate fi îndeplinit datorită unei stări de fapt) sau de *ordin juridic* (când se datorează unei prevederi exprese a legii, cum ar renunțarea la o succesiune nedeschisă încă).

1.3.1.5. Obiectul actului juridic civil trebuie să fie licit și moral

Condiția de mai sus se regăsește în conținutul art. 1225 alin. (2) și (3) și art. 1226 alin.(2) C.civ.,conform căroră: „(2) Obiectul contractului trebuie să fie determinat și *licit*, sub sancțiunea nulității absolute. (3) Obiectul este *ilicit* atunci când este prohibit de lege sau contravine ordinii publice ori bunelor moravuri. ”

În situația în care obiectul actului juridic este ilicit, sancțiunea va fi nulitatea absolută.

1.3.2. Condiții speciale de validitate

1.3.2.1. În actele translativă sau constitutive de drepturi reale se cere ca cel care se obligă să fie titularul dreptului

Această cerință specială rezidă în principiul de drept potrivit căruia „nimeni nu se poate obliga valabil la ceva ce nu are ori la mai mult decât are”.

O parte nu poate promite într-un act juridic fapta altuia, ci numai propria sa faptă, cu excepția situației în care promisiunea se face în calitate de reprezentant al acelei persoane.

Actualul Cod civil a reglementat valabilitatea contractelor asupra bunurilor altor persoane străine de contract.

Astfel, în art.1230 C.civ. se dispune că: „Dacă prin lege nu se prevede altfel, bunurile unui terț pot face obiectul unei prestații, debitorul fiind obligat să le procure și să le transmită creditorului sau, după caz, să obțină acordul terțului. În cazul neexecutării obligației, debitorul răspunde pentru prejudiciile cauzate”. Norma prevăzută la art. 1230 C.civ. are un caracter general în raport cu normele speciale prevăzute la art. 1683 C. civ., privind *vânzarea bunului altuia*.

1.3.2.2. Situația actelor juridice cu caracter strict personal

În situația actelor juridice cu caracter strict personal – (*intuitu personae*) cum ar fi contractul de mandat, contractul de antrepriză, contractul de reprezentare avocațială etc., se cere ca obiectul actului juridic să fie *un fapt personal* al celui care se obligă, deoarece contractantul a încheiat actul juridic în considerarea însușirilor acestuia.

1.3.2.3. Existența autorizației administrative sau juridice prevăzute de lege

Acestă condiție specială se desprinde din prevederile art. 207 C.civ., conform cărora: „1) În cazul activităților care trebuie autorizate de organele competente, dreptul de a desfășura asemenea activități se naște numai din momentul obținerii autorizației respective, dacă prin lege nu se prevede altfel. (2) Actele și operațiunile săvârșite fără autorizațiile prevăzute de lege sunt lovite de nulitate absolută, iar persoanele care le-au făcut răspund nelimitat și solidar pentru toate prejudiciile cauzate, independent de aplicarea altor sancțiuni prevăzute de lege”.

Anumite acte juridice care au ca obiect anumite bunuri nu pot fi încheiate dacă nu se obține autorizația administrativă prevăzută de lege. Sancțiunea nerespectării acestei cerințe este nulitatea absolută a actului juridic.

2. Cauza (scopul) actului juridic civil

2.1. Definiție

Cauza sau scopul reprezintă acel element al actului juridic civil care constă în obiectivul urmărit la încheierea unui asemenea act.

Codul civil, în art. 1179 alin. (1) pct. 4, enumeră cauza printre celelalte condiții de valabilitate ale contractului, în sensul că trebuie să fie *o cauză licită și morală*, iar în art. 1235 o definește ca fiind *motivul care determină fiecare parte să încheie contractul*.

Sunt necesare următoarele *precizări*:

- cauza este o parte a voinței juridice, alături de consimțământ. Cauza, ca element de natură psihologică, răspunde la întrebările *de ce?* sau *pentru ce?*, *care este scopul?* pentru care s-a încheiat actul juridic;

- cauza este independentă de consimțământ, este elementul psihologic care determină consimțământul în sensul că răspunde la întrebarea *pentru ce* partea a încheiat actul juridic civil, iar consimțământul scoate în evidență dacă partea a dorit (a voit) sau nu să se oblige juridic prin acel act.

Obiectul actului juridic dă răspuns la întrebarea *ce se datorează?* (*qui debetur*), iar cauza dă răspuns întrebării *pentru ce se datorează?*.

- cauza (scopul) ca cerință esențială pentru existența valabilă a actului juridic civil nu se confundă cu izvorul efectelor juridice, deoarece s-ar ajunge să se confunde un element al actului juridic civil cu însuși actul (s-ar confunda partea cu întregul).

2.2. Elementele cauzei actului juridic civil

Scopul imediat (causa proxima) – cunoscut și ca scopul obligației, este stabilit pe principalele categorii de acte juridice, astfel:

- în *contractele sinalagmatice* – cauza este reprezentarea mentală de către fiecare parte a contraprestației (adică o parte se obligă știind că la rândul său și cealaltă parte se obligă);
- în *contractele unilaterale cu titlu gratuit* scopul imediat este intenția de a gratifica (*animus donandi*);
- în *actele juridice (contractele) reale* cauza imediată este prefigurarea remiterii bunului (predării);
- în *contractele aleatorii* – scopul imediat este prefigurarea unei împrejurări viitoare și incerte de care depinde șansa unui câștig sau riscul unei pierderi.

Scopul imediat se caracterizează prin faptul că este un element abstract (este rezultatul unui proces de generalizare) și invariabil (este același, este comun) în cadrul unei anumite categorii de acte juridice civile.

În cazul actelor juridice unilaterale, în principiu, scopul imediat este stabilit pentru fiecare tip de asemenea act. Astfel, în cazul promisiunii publice de recompensă scopul obligației promitentului constă în prefigurarea mentală a executării prestației pentru care urmează a plăti recompensa; în cazul acceptării unei succesiuni scopul imediat îl constituie consolidarea calității de moștenitor; în cazul recunoașterii de paternitate, scopul imediat îl constituie stabilirea legăturii de filiație între cel ce face recunoașterea și cel recunoscut etc.

Scopul mediat (causa remota) numit și *motivul actului juridic civil*, este de fapt motivul determinant pentru încheierea actului juridic și se referă fie la însușirile unei prestații, fie la calitățile unei persoane.

Caracteristic scopului mediat este faptul că este concret și variabil de la o categorie de acte la alta și chiar în cadrul aceleași categorii, de la un act la altul.

2.3. Condițiile de valabilitate ale cauzei actului juridic civil

Valabilitatea cauzei actului juridic civil este determinată de îndeplinirea cumulativă a următoarelor trei condiții (cerințe): să existe, să fie licită și să fie morală.

2.3.1. Cauza să existe

Această condiție este prevăzută în mod expres în art. 1236 alin. (1) C. civ.

Pornindu-se de la cele două elemente ale cauzei, problema inexistenței cauzei se poate pune numai cu privire la scopul imediat al consimțământului.

Rezolvarea problemei lipsei cauzei trebuie să se bazeze pe o dublă distincție – în sensul că pe de o parte trebuie deosebit scopul mediat, de scopul imediat și pe de altă parte, trebuie deosebite „cauzele lipsei de cauză”:

- când lipsa cauzei se datorează lipsei de discernământ, atunci atât scopul mediat, cât și scopul imediat lipsesc, deoarece în structura voinței juridice intră consimțământul și cauza, ambele presupunând existența discernământului; într-o asemenea situație lipsa cauzei atrage nulitatea relativă a actului juridic deoarece aceasta este sancțiunea care intervine în situația lipsei discernământului;

- când lipsa cauzei se datorează lipsei scopului imediat (lipsei contraprestației în contractele sinalagmatice, lipsei predării bunurilor în actele juridice reale, lipsei riscului în actele juridice aleatorii, lipsei intenției de a gratifica în cazul liberalităților etc.) – în aceste situații lipsește un element esențial al actului juridic civil, iar lipsa scopului imediat se răsfrânge asupra scopului mediat lăsându-l fără suport juridic, astfel încât sancțiunea va fi nulitatea absolută.

2.3.2. Cauză să fie licită și morală

Această cerință este reglementată de art. 1236 alin. (2) și (3) C. civ.

Conform acestor prevederi legale cauza este *ilicită* când este contrară legii și ordinii publice și cauza este *imorală* dacă este contrară bunelor moravuri.

Potrivit art. 1237 C. civ., cauza este ilicită și atunci când contractul este doar mijlocul pentru a eluda aplicarea unei norme legale, (frauda la lege). Frauda la lege nu este o încălcare directă a legii, ci o nesocotire indirectă a ei.

Sancțiunea care intervine în cazul cauzei ilicite (imorale) este *nulitatea absolută* a actului juridic respectiv. În acest sens art. 1238 alin. (2) C. civ. prevede: „Cauza ilicită sau imorală atrage nulitatea absolută a contractului dacă este comună sau, în caz contrar, dacă cealaltă parte a cunoscut-o sau, după împrejurări, trebuia s-o cunoască”. Potrivit art. 1638 C. civ., ca efect al nulității, prestația primită sau executată în baza unei cauze ilicite sau imorale rămâne întotdeauna supusă *restituirii*.

În cazul actelor juridice civile numite (tipice) numai scopul mediat poate fi ilicit, numai acesta este elementul subiectiv concret care poate exprima concordanța sau neconcordanța cu legea. În cazul actelor juridice nenumite (atipice) este posibil ca și scopul imediat să aibă caracter ilicit.

2.4. Proba cauzei

Proba cauzei este reglementată în 1239 C. civ., care dispune: „(1) Contractul este valabil chiar atunci când cauza nu este expres prevăzută. (2) Existența unei cauze valabile se prezumă până la proba contrară.”

Din conținutul articolului citat se constată că legiuitorul a instituit două prezumții:

- prezumția de valabilitate a cauzei, indiferent de faptul redării ei în înscrisul constatator al actului juridic;

- prezumția de existență a cauzei, fapt ce înseamnă că ea nu trebuie dovedită.

Ambele prezumții legale sunt relative (*juris tantum*); deci, cel care invocă lipsa ori nevalabilitatea cauzei actului juridic, are sarcina probei.

Întrucât este vorba de un fapt juridic *stricto-sensu*, orice mijloc de probă este admisibil.

Rezumat

În cuprinsul acestui capitol au fost analizate obiectul actului juridic civil, condițiile de validitate ale acestuia (condiții generale și condiții speciale), scopul actului juridic, elementele cauzei, condițiile de valabilitate ale cauzei, proba cauzei.

Test de autoevaluare

1. Constituie cerințe generale ale valabilității obiectului actului juridic civil :

- a. obiectul să fie un fapt personal al celui ce se obligă
- b. cel care se obligă să fie titularul dreptului
- c. obiectul să fie determinat sau determinabil

2. În materia cauzei (scopului) actului juridic civil, intervine nulitatea relativă :

- a. atunci când actul juridic este încheiat pentru a eluda aplicarea unei norme legale imperative
- b. atunci când partea s-a aflat într-o eroare esențială asupra existenței cauzei
- c. când cauza este contrară ordinii publice

Bibliografie selectivă

- G. Boroi, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București, 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020
- A. Pop, Gh. Beleiu, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;

- C.T. Ungureanu, I.Al. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția aV-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea general. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea general. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017
- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilescu, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc, (coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea general, Editura Universul Juridic, București, 2018

CAPITOLUL VIII

Actul juridic civil. Forma actului juridic civil

Introducere

În cuprinsul acestui capitol este studiată modalitatea de exprimare a manifestării de voință făcută cu intenția de a crea, modifica sau stinge un raport juridic civil concret, evidențiindu-se principiul consensualismului, care reprezintă o regulă de drept conform căreia simpla manifestare de voință este nu numai necesară, dar și suficientă pentru ca un act juridic să ia naștere în mod valabil, sub aspectul formei sale.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Conținut

Forma actului juridic civil

1. Noțiune

Forma actului juridic civil a fost definită ca fiind *modalitatea de exprimare a manifestării de voință făcută cu intenția de a crea, modifica ori stinge un raport juridic civil concret*.

Conform prevederilor art. 1240 C. civ., voința de a contracta poate fi exprimată *verbal* sau *în scris*. De asemenea, voința poate fi manifestată și printr-un *comportament* care, potrivit legii, convenției părților, practicilor statornicite între acestea sau uzanțelor nu lasă nicio îndoială asupra intenției de a produce efectele juridice corespunzătoare.

În situația în care voința se exprimă în scris, înscrisul respectiv, care constată încheierea contractului, poate avea două forme, *autentic* sau sub *semnătură privată*, având forța probantă prevăzută de lege, (art. 1241 C.civ.).

Expresia *forma actului juridic* are, pe lângă sensul restrâns (*stricto sensu*), precizat mai sus, și un sens larg (*lato sensu*), care desemnează trei cerințe de formă: forma cerută pentru validitatea actului juridic (forma *ad validitatem* sau *ad solemnitatem*); forma cerută pentru probarea actului juridic (forma *ad probationem*); și forma cerută pentru opozabilitatea actului juridic față de terți.

2. Principiul consensualismului (principiul libertății actelor juridice civile)

Forma actului juridic în sens restrâns este guvernată de *principiul consensualismului*.

Consensualismul reprezintă acea regulă de drept potrivit căreia *simpla manifestare de voință este nu numai necesară, dar și suficientă pentru ca actul juridic civil să ia naștere în mod valabil din punctul de vedere al formei care îmbracă manifestarea de voință făcută în scopul de a produce efecte juridice*.

Autonomia de voință nu este una absolută, în sensul că părțile, la încheierea actelor juridice, trebuie să respecte actele normative care interesează ordinea publică și bunele moravuri, așa cum rezultă din prevederile art. 11 din Codul civil, de unde rezultă că părțile nu pot deroga de la dispozițiile imperative ale legii, care privesc ordinea publică sau bunele moravuri.

Excepțiile de la principiul consensualismului, care de fapt sunt și cerințe ale formei actului juridic civil sunt: *forma cerută ad validitatem*; *forma cerută ad probationem*; *forma cerută pentru opzibilitatea față de terți*.

3. Clasificarea condițiilor de formă ale actului juridic civil

Criteriile clasificării condițiilor de formă ale actului juridic civil sunt:

După *consecințele juridice* ale nerespectării lor se disting:

- *forma cerută pentru valabilitatea actului juridic civil (ad validitatem sau ad solemnitatem)*, nerespectarea ei atrăgând nulitatea actului (*negotium*);

- *forma cerută pentru probarea actului juridic civil (ad probationem)*, a cărei nerespectare atrage imposibilitatea dovedirii actului juridic și nu valabilitatea acestuia;

- *forma cerută pentru opozabilitatea actului juridic civil față de terți*, are drept consecință sancțiunea inopozabilității față de terți, în sensul că aceștia din urmă pot să facă abstracție, sunt în drept să ignore actul juridic (*negotium*) care trebuie adus la cunoștința altor persoane prin îndeplinirea formalității impuse de lege în acest scop.

În funcție de izvorul (*sursa*) care cere o anumită formă pentru actul juridic civil, deosebim:

- *forma legală* – aceea dispusă (impusă) de legea civilă;

- *forma convențională*, (voluntară) – aceea formă impusă de părți.

În ceea ce privește forma convențională art. 1242 alin. (2) C. civ. precizează că atunci când părțile s-au învoit ca un contract să fie încheiat într-o formă anumită, pe care legea nu o cere, contractul este valabil chiar dacă forma nu a fost respectată.

3.1. Forma cerută pentru valabilitatea actului juridic (ad validitatem)

Forma cerută pentru validitatea actului juridic reprezintă acea condiție de validitate, esențială și care constă în necesitatea îndeplinirii formalităților prestabilite de lege, în lipsa cărora actul juridic civil nu s-ar putea naște în mod valabil.

Caracterele juridice ale formei cerute ad validitatem sunt:

- este un *element constitutiv* (esențial) al actului juridic, lipsa acestuia atrăgând nulitatea absolută a actului juridic civil în cauză;

- presupune *manifestarea expresă de voință* fiind incompatibilă cu manifestarea tacită a voinței;

- este *exclusivă*, în sensul că pentru un anumit act juridic civil solemn trebuie îndeplinită o anumită formă (de regulă forma autentică), excepție făcând prevederile art. 1041 C. civ. privind testamentul olograf, art. 2282 C. civ. referitor la fidejusiune etc.

În vederea asigurării formei *ad validitatem* trebuie să fie îndeplinite anumite *condiții*:

- actul juridic în integralitatea sa trebuie să aibă forma cerută pentru valabilitatea sa;

- actul juridic care depinde de un act juridic solemn va fi încheiat și el în forma solemnă;

- aplicarea principiului *simetriei de formă*, statornicit în art. 1243 C. civ., potrivit căruia orice modificare a contractului este supusă condițiilor de formă cerute de lege pentru încheierea sa dacă prin lege nu se prevede altfel;

- actul juridic care a cauzat ineficiența actului solemn trebuie să fie încheiat și el în forma solemnă. (excepțiile de la regula de mai sus sunt: legatul poate fi revocat și tacit. ; în acest sens art. 1052 alin. (1) teza a II-a C.civ., dispune că ștergerea unei dispoziții a testamentului olograf de către testator implică

revocarea acelei dispoziții; art. 1068 alin. (2) C.civ. prevede: „Orice înstrăinare a bunului ce constituie obiectul unui legat cu titlu particular, consimțită de către testator, chiar dacă este afectată de modalități, revocă implicit legatul pentru tot ceea ce s-a înstrăinat”).

Forma solemnă a unui act juridic decurge din lege, ca regulă, dar sunt și situații în care părțile, prin voința lor, pot să prevadă forma solemnă pentru un act juridic, fără ca legea să impună acest lucru. În acest din urmă caz, al formei solemne *voluntare*, contractul este și rămâne valabil chiar dacă forma aleasă a nu a fost respectată, deoarece nerespectarea formei *solemne convenționale* nu este sancționată. Numai nerespectarea *formei solemne legale* este sancționată cu nulitatea absolută.

Sanctiunea nerespectării condiției de formă a actului juridic este nulitatea absolută, așa cum rezultă din prevederile art. 1242 alin. (1) C. civ.

Exemple de acte juridice civile pentru care legea prevede imperativ forma *ad validitatem*:

- *convenția matrimonială* (art. 330 alin.(1) C. civ.: „ Sub sancțiunea nulității absolute, convenția matrimonială se încheie prin înscris autentificat de notarul public, cu consimțământul tuturor părților, exprimat personal sau prin mandatar cu procură autentică, specială și având conținut predeterminat”);

- *contractul de donație* [art. 1011 alin. (1) C. civ., „Donația se încheie prin *înscriș autentic*, sub sancțiunea nulității absolute”];

- *contractul de ipotecă imobiliară*, reglementat de art. 2378 alin. (1) C.civ., care prevede: „Contractul de ipotecă se încheie în *formă autentică* de către notarul public sau de către oficiile consulare, sub sancțiunea nulității absolute”;

- *testamentul*, sens în care art. 1040 C. civ., prevede că „Testamentul ordinar poate fi olograf sau *autentic*”;

- *contractul de întreținere*, reglementat de art. 2255 C. civ., care dispune: „Contractul de întreținere se încheie în *formă autentică*, sub sancțiunea nulității absolute”;

- *renunțarea expresă la succesiune* [art. 1120 alin. (2) . C. civ.];

- *contractul de arendare scris* [art. 1838 alin. (1) C.civ.];

- *actul de mecenat*, care se încheie în formă autentică [art. 1, alin. (4) din Legea nr. 32/1994 privind sponsorizarea, cu modificările ulterioare];

- *exprimarea în scris a consimțământului de a dona organe, țesuturi și celule de origine umană, în scop terapeutic* [art. 144, lit. a)-f) din Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății];

- *contractul de cesiune a drepturilor asupra mărcii, care sub sancțiunea nulității trebuie încheiat în scris* [art. 41, alin. (1) din Legea nr. 84/1998 privind mărcile și indicațiile geografice];

- *contractul de voluntariat* care trebuie încheiat în formă scrisă [art. 11 alin. (1) din Legea nr. 78/2014 privind reglementarea activității de voluntariat].

- *înscrișul în formă electronică* care are atașat o semnătură electronică extinsă bazată pe un certificat calificat și generată prin intermediul unui dispozitiv securizat de creare a semnăturii, (conform art.4,art.7,art.18 și art.20 din Legea nr. 455/2001 privind semnătura electronică).

3.2. Forma cerută pentru probarea actului juridic (ad probationem)

Forma *ad probationem* reprezintă *acea cerință impusă de lege sau de părți care constă în întocmirea unui înscris cu scopul de a dovedi actul juridic civil.*

Forma *ad probationem* se justifică prin:

- importanța anumitor acte juridice civile, altele decât cele pentru care legea cere forma solemnă;
- avantajul practic pe care îl reprezintă în sensul că asigură o redare corectă și fidelă a conținutului actului juridic civil, făcând, prin aceasta posibilă fie prevenirea unor eventuale litigii, fie ușurarea sarcinii organului de jurisdicție în ceea ce privește stabilirea situației de fapt într-o speță dată.

Forma *ad probationem* este obligatorie, iar nerespectarea ei atrage în principiu imposibilitatea dovedirii actului juridic civil cu un alt mijloc de probă și nu existența sa valabilă.

Sanctiunea nerespectării formei ad probationem nu atrage nevalabilitatea actului juridic civil, ci imposibilitatea dovedirii actului juridic civil cu un alt mijloc de probă.

Caracteristicile *formei ad probationem* sunt:

- este obligatorie - în sensul că părțile sunt obligate să dea voinței lor o anumită formă scrisă;
- nerespectarea ei atrage *imposibilitatea probării actului (negotium)* cu alt mijloc de probă;
- reprezintă o *excepție* de la principiul consensualismului (ca și forma *ad validitatem*).

Aplicații ale acestei cerințe sunt:

-proba actelor juridice civile al cărorobiect are o valoare mai mare de 250 lei nu se poate face în principiu, decât printr-un înscris [art.309 alin.(2) din Codul de procedură civilă];

- contractul de societate [art. 1884 alin. (1) C.civ.];
- contractul de comision (art. 2044 C.civ.);
- depozitul voluntar (art. 2104 C.civ.);
- contractul de consignație (art.2055 C.civ.);
- contractul de tranzacție (art. 2272 C. civ.);
- contractul de sponsorizare [art.1 alin. (2) din Legea nr.32/1994 cu modificările și completările ulterioare];
- contractul de asigurare [art. 2200 alin.(1) teza I C. civ.];
- contractul de cesiune a drepturilor patrimoniale de autor și contractul de reprezentare teatrală sau de execuție muzicală [art. 42, art. 68, alin. (2) și art. 69, alin. (1) din Legea nr. 8/1996 cu modificările și completările ulterioare;]
- contractul de închiriere a locuințelor [art. 21 alin.(1) din Legea nr. 114/1996].

3.3. Forma cerută pentru opozabilitate față de terți

Actele juridice produc efecte față de părți, ca regulă. Actul juridic este opozabil terților și trebuie respectat de aceștia dacă au luat cunoștință de el prin intermediul unor formalități.

Noțiunea de formă cerută pentru opozabilitate față de terți a actului juridic civil desemnează *anumite formalități care sunt necesare, conform dispozițiilor legale, pentru a face actul juridic opozabil și persoanelor care nu au participat la încheierea lui, în scopul ocrotirii drepturilor ori intereselor lor.*

Forma cerută de lege pentru opozabilitatea față de terți este obligatorie.

Sanctiunea nerespectării acestei cerințe constă în *inopozabilitatea* actului juridic, adică posibilitatea ignorării actului juridic invocat, de către terțul interesat.

Actul juridic civil produce efecte față de părți, dar este ineficace pentru terți.

Publicitatea drepturilor, a actelor și a faptelor juridice este reglementată de Codul civil, în art. 18-24.

Astfel, potrivit art.18, drepturile, actele și faptele privitoare la starea și capacitatea persoanelor, cele în legătură cu *bunurile* care aparțin acestora, precum și orice alte raporturi juridice sunt supuse publicității în cazurile expres prevăzute de lege. Publicitatea se realizează prin cartea funciară, Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare, registrul comerțului, precum și prin alte forme de publicitate prevăzute de lege.

În conformitate cu prevederile cuprinse în art.19 C.civ., îndeplinirea formalității de publicitate poate fi cerută de orice persoană, *chiar dacă este lipsită de capacitatea de exercițiu.*

Orice renunțare sau restrângere a dreptului de a îndeplini o formalitate de publicitate, precum și orice clauză penală sau altă sancțiune stipulată pentru a împiedica exercitarea acestui drept sunt considerate nescrise. *Nimeni nu poate invoca faptul că nu a cunoscut dreptul, actul sau faptul supus publicității, dacă formalitatea de publicitate a fost legal îndeplinită.*

În art. 20 C. civ. se dispune că *publicitatea asigură opozabilitatea dreptului, actului, faptului*, precum și a oricărui alt raport juridic supus publicității, stabilește *rangul* acestora și, dacă legea prevede în mod expres, *condiționează constituirea sau efectele lor juridice. Între părți sau succesorii lor, universal ori cu titlu universal*, după caz, drepturile, actele sau faptele juridice, precum și orice alte raporturi juridice produc efecte depline, chiar dacă nu au fost îndeplinite formalitățile de publicitate, afară de cazul în care prin lege se dispune altfel.

Articolul 21 alin.(1) C. civ., instituie prezumpția potrivit căreia dreptul, actul sau faptul care a fost înscris într-un registru public, *se prezumă că există*, cât timp nu a fost radiat sau modificat, în condițiile legii. De asemenea, alin.(2) al art.21 C.civ., instituie prezumpția potrivit căreia în cazul în care un drept, act sau fapt a fost radiat, se prezumă că el nu există.

Potrivit art. 22 C. civ., în situația în care *formalitatea de publicitate nu a fost realizată*, iar aceasta nu era prevăzută de lege cu caracter constitutiv, drepturile, actele, faptele sau alte raporturi juridice supuse publicității sunt *inopozabile terților*, în afară de situația în care se dovedește că aceștia le-au cunoscut pe altă cale.

Informațiile înregistrate în registrele publice sunt informații de interes general și de aceea orice persoană, chiar și cea fără un interes, poate, respectând condițiile prevăzute de lege, să consulte registrele privitoare la un drept, act, fapt sau o anumită situație juridică și să obțină extrase sau copii certificate de pe acestea, (art. 24 C. civ.).

Exemple de acte juridice ce impun forma cerută pentru opozabilitatea față de terți:

- art.2482 alin.(1) C.civ.,privind publicitatea constituirii gajului bunurilor mobile corporale prin înscrierea în Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare;

- art.1578 alin.(1) C.civ., privind comunicarea scrisă a cesiunii, acceptarea cesiunii de către debitor printr-un înscris cu dată certă;

-art.1552 alin.(3) C.civ., privind înscrierea în cartea funciară a declarației de rezoluțiune sau de reziliere;

-art.1838 alin.(3) din C.civ., privind înregistrarea contractului de arendare într-un registru special ținut de secretarul consiliului local în a cărui rază teritorială se află bunurile arendate;

- art.54 lit. k) din Legea nr.238/2004 a petrolului privind înregistrarea în Cartea petrolieră a actelor juridice de orice natură referitoare la perimetrele de exploatare și/sau explorare.

Rezumat

Obiectul de studiu al acestui capitol are în vedere noțiunea de formă a actului juridic civil, prezentarea principiului consensualismului, clasificarea condițiilor de formă ale actului juridic civil, forma ad validitatem, forma cerută pentru opozabilitatea față de terți.

Test de autoevaluare

1. Nerespectarea formei *ad validitatem* a actului juridic atrage :
 - a. inopozabilitatea actului juridic
 - b. în principiu, inadmisibilitatea dovedirii actului juridic civil cu un alt mijloc de probă
 - c. nulitatea absolută a actului juridic
2. Forma actului juridic civil cerută *ad probationem* :
 - a. presupune întocmirea unui înscris autentic
 - b. este cerută, printre altele, în cazul contractului de cesiune a drepturilor patrimoniale de autor și contractului de reprezentare teatrală sau de execuție muzicală
 - c. atrage, în caz de nerespectare, nulitatea absolută a actului juridic

Bibliografie selectivă

- G. Boroi, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012

- Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București , 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020
- A. Pop, Gh. Beleiu, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
- C.T. Ungureanu, I.Al. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția aV-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea general. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea general. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017
- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilesco, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc, (coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea general, Editura Universul Juridic, București, 2018

CAPITOLUL IX

Modalitățile actului juridic civil

Introducere

Actele juridice își produc efecte chiar din momentul încheierii acestora, acestea fiind actele pure și simple. În unele situații actul juridic este afectat de modalități, adică elemente cuprinse în acel act juridic care constau în împrejurări care influențează efectele actelor juridice . Vor fi discutate modalitățile actului juridic : termenul, condiția, sarcina.

Durată medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Conținut

1. Definiția noțiunii de modalitate a actului juridic

În mod obișnuit, actele juridice valabil încheiate își produc efectele încă din momentul perfectării lor, al încheierii acestora, adică își produc efectele dorite de părți. Asemenea acte juridice sunt cele *pure și simple*.

Pot să apară și situații când, pentru *eficacitatea* actului, părțile sau legea, leagă această eficacitate de îndeplinirea anumitor condiții suplimentare, cunoscute drept *modalități*. Un act juridic este afectat de o modalitate când conține o clauză restrictivă, (numită modalitate), care modifică efectele sale normale, întârziind fie realizarea, fie stingerea efectelor actului juridic.

Modalitatea actului juridic este acel element cuprins într-un act juridic civil care constă într-o împrejurare ce are influență asupra efectelor pe care le produce sau trebuie să le producă actul respectiv.

Elementele ce rezultă din definiție sunt:

- o împrejurare care poate fi scurgerea timpului, adică modalitatea actului juridic civil numită *termen*; când această împrejurare constă într-un element natural sau o acțiune omenească, modalitatea actului juridic poartă denumirea de *condiție* (care poate consta într-un element sau într-un fapt) sau poartă denumirea de *sarcină* (care este întotdeauna un fapt al omului);

- modalitățile *termen*, *condiție* sau *sarcină* (în cazul liberalităților) trebuie să determine, să influențeze (să afecteze) efectele actului juridic.

3. Termenul

2.1. Noțiune

Termenul (*dies*) este modalitatea actului juridic civil care desemnează *acel eveniment viitor și sigur ca realizare, până la care este amânată începerea sau, după caz, stingerea exercițiului drepturilor subiective civile și executării obligațiilor civile*.

Termenul, ca modalitate a actului juridic civil, este precizat printr-o dată calendaristică și este reglementat în art.1411 C. civ.

Scadența este data la care se împlinește termenul; până la scadență termenul *curge*, iar după scadență obligația devine *exigibilă* și se poate cere executarea ei.

Decăderea din beneficiul termenului se face conform regulilor stabilite prin art. 1417 C. civ., potrivit căruia debitorul este decăzut din beneficiul termenului atunci când se află în stare de insolvabilitate sau de insolvență declarată în condițiile legii, precum și dacă, diminuează prin fapta sa garanțiile constituite în favoarea creditorului, cu intenție sau dintr-o culpă gravă, ori nu constituie garanțiile promise.

2.2. Clasificare

Clasificarea termenului, ca modalitate a actului juridic civil, se face după următoarele criterii:

1. În funcție de *efectele sale* termenul este *suspensiv și extinctiv*.

- *termenul suspensiv* – este acel termen *care amână*, până la împlinirea lui, *începutul* exercițiului dreptului subiectiv și executării obligației civile corelative (exemplu: termenul la care trebuie plătită rata scadentă a unui împrumut, plata chiriei etc.); În acest sens art.1412 alin.(1) C.civ., prevede că „Termenul este suspensiv atunci când, până la împlinirea lui, este amânată scadența obligației”.

- *termenul extinctiv* – este acel termen care amână *stingerea* exercițiului dreptului subiectiv civil și a *executării* obligației civile corelative, până la împlinirea lui (de exemplu data morții credentierului în cazul contractului de întreținere, un contract de închiriere încheiat pe un an etc.). Art.1412 alin.(2) C. civ., definește termenul extinctiv ca fiind acela care, la împlinirea lui, obligația se stinge.

2. După *titularul (persoana)* care beneficiază de termen se disting trei categorii de termene:

- *termen în favoarea debitorului* – care reprezintă regula, după cum rezultă din prevederile art.1413 C.civ. „Termenul profită debitorului, afară de cazul când din lege, din voința părților sau din împrejurări rezultă că a fost stipulat în favoarea creditorului sau a ambelor părți”;

- *termen în favoarea creditorului* (cum este cazul depozitului, în care termenul este în favoarea deponentului, ca regulă). Art. 2115 alin. (1) C. civ., prevede că: „Deponentul poate să solicite oricând restituirea bunului depozitat, chiar înăuntrul termenului convenit. El este însă obligat să ramburseze depozitarului cheltuielile pe care acesta le-a făcut în considerarea acestui termen”;

- *termenul stabilit atât în favoarea debitorului, cât și a creditorului* (de exemplu, termenul stabilit într-un contract de asigurare).

Importanța acestei clasificări rezidă în aceea că numai cel care are de partea sa beneficiul termenului poate renunța la acest beneficiu, iar dacă acest beneficiu este în favoarea atât a debitorului, cât și a creditorului, renunțarea se poate face numai cu acordul ambelor părți, [art. 1413 alin. (2) C. civ.].

3. După *izvorul său*, termenul se clasifică în:

- *termen voluntar (convențional)* – respectiv acel termen stabilit prin act juridic unilateral, bilateral sau multilateral. Acesta poate fi exprimat *expres*, când este prevăzut expres de părți, sau *tacit* dacă este dedus din natura raportului juridic concret sau din alte împrejurări, [art. 1411 alin. (2) C. civ.];

- *termenul legal* este acel termen stabilit de lege și care face parte de drept din actul juridic civil;

- *termenul jurisdicțional* (judiciar) este termenul acordat de instanță. Astfel, art. 1415 alin.(1) și (2) C. civ. prevede: „(1) Atunci când părțile convin să amâne stabilirea termenului sau lasă uneia dintre ele sarcina de a-l stabili și când, după o durată rezonabilă de timp, termenul nu a fost încă stabilit, instanța poate, la cererea uneia dintre părți, să fixeze termenul ținând seama de natura obligației, de situația părților și de orice alte împrejurări. (2) Instanța poate, de asemenea, să fixeze termenul atunci când, prin natura sa, obligația presupune un termen și nu există nicio convenție prin care acesta să poată fi determinat.”

4. În funcție de criteriul *cunoașterii sau nu a datei împlinirii sale* distingem:

- *termenul cert* – este acel termen a cărui dată de împlinire (calendaristică) se cunoaște chiar din momentul încheierii actului juridic civil;

- *termenul incert* – este termenul (deci tot un eveniment viitor și sigur ca realizare) a cărui dată de împlinire nu este cunoscută în momentul încheierii actului juridic civil, deși împlinirea lui este sigură (de exemplu, data morții creditorului într-un contract de vânzare cu clauză de întreținere sau într-un contract de rentă viageră etc.).

2. 3. Efectele termenului

Ceea ce afectează termenul la un act juridic civil este numai executarea acestuia, nu și existența lui și aceasta diferă în funcție de natura termenului – *suspensiv* sau *extinctiv*.

Efectele termenului suspensiv.

Efectul principal al termenului *suspensiv* constă în aceea că acesta duce la *întârzierea (amânarea) începutului exercitării dreptului subiectiv civil și a îndeplinirii obligației civile corelative*, fără ca aceasta să afecteze existența certă a acestora. Drepturile și obligațiile există, sunt actuale, dar exercitarea și respectiv executarea lor sunt viitoare. Din această situație decurg următoarele *consecințe*:

- în situația în care debitorul execută obligația sa înainte de împlinirea termenului (scadență), el face o plată valabilă, echivalentă cu renunțarea la beneficiul termenului (art. 1414 C. civ.). Totuși, ceea ce debitorul a plătit înainte de împlinirea termenului suspensiv se poate restitui dacă plata a fost făcută ca urmare a dolului sau violenței (art. 1343 C. civ.);

- până la împlinirea termenului suspensiv, titularul dreptului poate lua măsuri de conservare asupra patrimoniului debitorului său;

- în actele juridice civile translativ de drepturi reale cu privire la bunuri individual determinate, (*res certa*) termenul suspensiv nu amână transferul acestor drepturi, în afară de cazul în care s-a prevăzut expres, contrariul;

- până la împlinirea termenului suspensiv creditorul nu poate cere plata de la debitor (art. 1414 C. civ.);

- înainte de împlinirea termenului suspensiv, creditorul nu poate opune debitorului *compensația*, întrucât acest mod de stingere a obligațiilor presupune ca datoriile să fi ajuns la scadență, respectiv să fie exigibile, articolul 1617 alin. (1) C. civ., dispunând: „Compensația operează de plin drept de îndată ce există două datorii certe, lichide și exigibile, oricare ar fi izvorul lor, și care au ca obiect o sumă de bani sau o anumită cantitate de bunuri fungibile de aceeași natură”. În art. 1619 C. civ., se prevede că totuși termenul de grație acordat pentru plata uneia dintre datorii nu împiedică realizarea compensației;

- prescripția extinctivă începe să curgă de la împlinirea termenului suspensiv, sau după caz, de la data renunțării la beneficiul termenului stabilit exclusiv în favoarea creditorului. În acest sens, art. 2524

alin. (2) C. civ., prevede: „În cazul în care dreptul este afectat de un termen suspensiv, prescripția începe să curgă de la împlinirea termenului sau, după caz, de la data renunțării la beneficiul termenului stabilit exclusiv în favoarea creditorului”.

- înainte de termen, creditorul nu este în drept să intenteze acțiunea oblică (subrogatorie) ori cea pauliană (revocatorie).

Efectele termenului extinctiv. Termenul extinctiv are ca efect stingerea dreptului subiectiv civil și a obligației corelative Când termenul extinctiv se împlinește, actul juridic încetează să mai producă efecte pentru viitor.

3. Condiția

3.1. Noțiune

Condiția este acea modalitate a actului juridic civil care constă într-un *eveniment viitor și nesigur* ca realizare de care depinde existența (nașterea ori desființarea) dreptului subiectiv civil și a obligației corelative.

Definiția legală se desprinde din prevederile art.1399 C. civ., conform căruia „Este afectată de condiție obligația a cărei eficacitate sau desființare depinde de un eveniment viitor și nesigur”.

Din conținutul definiției se desprind o serie de *trăsăturile* condiției și anume:

- *este un eveniment viitor* – un eveniment care a avut deja loc, nu constituie o condiție;
- *realizarea evenimentului viitor este nesigură, incertă*, pe când în cazul termenului incert, nesiguranța privește numai momentul realizării (certe) a evenimentului, în situația condiției, nesiguranța are în vedere însăși realizarea evenimentului ori faptului;
- *condiția afectează existența* (nașterea ori desființarea) *dreptului subiectiv și a obligației civile corelative* spre deosebire de termen – care amână doar începerea exercițiului dreptului subiectiv și a executării obligației corelative.

3.2. Clasificarea condițiilor

Condiția poate fi clasificată în funcție de diferite *criterii*:

1. În funcție de *efectele* pe care le produce se disting: condiția *suspensivă* și condiția *rezolutorie*.

Condiția suspensivă este acea condiție de a cărei îndeplinire depinde nașterea drepturilor subiective civile și a obligațiilor corelative. Potrivit art. 1400 C.civ., „Condiția este suspensivă atunci când de îndeplinirea sa depinde eficacitatea obligației”.

În cazul condiției suspensive obligația este provizoriu ineficientă, dar eficacitatea ei poate rezulta retroactiv din însăși realizarea condiției.

Condiția rezolutorie este acea condiție de a cărei îndeplinire depinde desființarea drepturilor subiective civile și a obligațiilor corelative. Potrivit art. 1401 C. civ., condiția este rezolutorie atunci când îndeplinirea ei determină desființarea obligației. Condiția se prezumă a fi rezolutorie ori de câte ori scadența obligațiilor principale precedă momentul la care condiția s-ar putea îndeplini, până la proba contrară.

Condiția rezolutorie are o acțiune întârziată și instantanee, pentru că nu își va produce efectul decât după ce se produce evenimentul și pentru că ea acționează instantaneu asupra raportului juridic.

2. În funcție de legătura *cu voința părților*, a realizării ori nerealizării evenimentului, condiția este: *cazuală, mixtă și potestativă*.

- *Condiția este cazuală* atunci când realizarea evenimentului depinde de hazard, de întâmplare, fiind independentă de voința părților. De exemplu, art. 1016 alin.(1) C. civ., dispune: „(1) Contractul poate să prevadă întoarcerea bunurilor dăruite, fie pentru cazul când donatarul ar precedea donatorului, fie pentru cazul când atât donatarul, cât și descendenții săi ar precedea donatorului.”

- *Condiția este mixtă* în situația în care realizarea evenimentului depinde atât de voința uneia din părți, cât și de voința unei terțe persoane determinate (cunoscute).

- *Condiția este potestativă* este atunci când realizarea evenimentului depinde de voința uneia dintre părțile actului juridic.

Condiția potestativă poate fi: *pur potestativă* sau *potestativă simplă*.

Condiția pur potestativă este acea condiție a cărei realizare depinde exclusiv de voința unei singure părți.

Condiția potestativă simplă este acea condiție a cărei realizare sau nerealizare depinde atât de voința uneia dintre părți, dar și de un element exterior (fapt exterior sau de voința unei persoane nedeterminate).

Diferența de regim juridic evidențiază importanța acestei subclasificări, astfel:

- obligația asumată sub condiție suspensivă *pur potestativă* din partea debitorului este nulă deoarece o asemenea condiție echivalează practic cu lipsa intenției debitorului de a se obliga. În acest sens art.1403 C.civ., dispune: „Obligația contractată sub o condiție suspensivă ce depinde exclusiv de voința debitorului nu produce niciun efect”. Într-o astfel de situație consimțământul nu este dat cu intenția de a produce efecte juridice;

- obligația asumată sub condiție (suspensivă ori rezolutorie) *pur potestativă* din partea creditorului este valabilă. Aceasta rezultă din interpretarea *per a contrario* a art.1403 C. civ., potrivit căruia obligația asumată sub o condiție suspensivă ce depinde exclusiv de voința debitorului nu produce niciun efect. Folosind interpretarea *per a contrario*, a acestei prevederi legale, rezultă că este valabilă *condiția suspensivă pur potestativă din partea creditorului*, și în același timp este valabilă și *condiția rezolutorie pur potestativă din partea debitorului sau a creditorului*.

- obligația asumată sub condiție rezolutorie sau potestativă din partea debitorului este valabilă, deoarece există intenția de a se obliga, dar debitorul își rezervă dreptul să pună capăt obligației atunci când va dori;

- obligația asumată sub condiție potestativă simplă este valabilă, chiar dacă depinde de voința debitorului [cu excepția donației reglementată de art. 1015 alin.(2) lit. a) C.civ.], potrivit căruia „este lovită de nulitate absolută donația care: a) este afectată de o condiție a cărei realizare depinde exclusiv de voința donatorului”.

3. În funcție de *modul ei de formulare*, adică după cum constă în realizarea sau nerealizarea evenimentului, condiția se clasifică în: *condiție pozitivă* și *condiție negativă*.

Condiția pozitivă afectează drepturile subiective civile și obligațiile corelative printr-un eveniment ce urmează să se îndeplinească (dacă este formulată în sens afirmativ).

Condiția negativă constă într-un eveniment care urmează să nu se producă, atunci când este formulată în sens negativ.

4. În funcție de *posibilitatea realizării* evenimentului, condiția se clasifică în condiție *posibilă* și condiție *imposibilă*.

Condiția *posibilă* presupune posibilitatea ca evenimentul viitor să se producă atât din perspectivă materială, cât și din cea juridică.

Condiția este *imposibilă* atunci când evenimentul nu se poate realiza fie din punct de vedere material, fie datorită cadrului juridic. Numai o condiție pozitivă suspensivă poate fi imposibilă. De reținut că imposibilitatea trebuie să existe la *data încheierii* actului juridic, deoarece ulterior acestei date o condiție imposibilă poate deveni posibilă.

Potrivit art. 1402 C. civ., condiția imposibilă este nulă și atrage nulitatea absolută a actului juridic, care depinde de ea. Dacă nu reprezintă cauza contractului, este considerată nescrisă, actul juridic producându-și efectele ca un act juridic simplu, adică neafectat de modalități..

5. În funcție de *conformitatea condiției cu legea și morala* condiția poate fi *licită* și *morală*.

Condiția este *licită* când este conformă cu prevederile legale și este *morală* când nu contravine bunelor moravuri. Condiția *ilicită* este cea care contravine legii, iar condiția *imorală* este cea care încalcă regulile bunelor moravuri, (art. 1402 C. civ.) .

Licitatea și conformitatea cu regulile de conviețuire socială care privesc ordinea publică au în vedere în principal intenția subiectelor raportului juridic și nu natura evenimentului pe care condiția îl are drept obiect.

Condiția ilicită și imorală atrage sancțiunea nulității absolute a actului juridic care depinde de acea condiție. În situația în care condiția ilicită și imorală este ea însăși cauza contractului, aceasta se consideră ca fiind nescrisă, actul juridic producându-și efectele ca unul simplu, neafectat de modalități.

Utilitatea acestei clasificări rezidă în modul în care se îndeplinește evenimentul.

Legea civilă cuprinde o serie de *reguli* în legătură cu îndeplinirea sau neîndeplinirea condiției, astfel:

- îndeplinirea condiției trebuie să se facă astfel cum au înțeles părțile să fie făcută. Art.1404 alin.(1) C.civ., prevede că: „Îndeplinirea condiției se apreciază după criteriile stabilite de părți sau pe care acestea este probabil să le fi avut în vedere după împrejurări”;

- atunci când s-a prevăzut că evenimentul să se producă într-un anumit termen și acest termen a expirat fără ca evenimentul să fi avut loc, condiția pozitivă se socotește neîndeplinită.

- în cazul în care nu s-a prevăzut vreun termen, condiția pozitivă se socotește neîndeplinită, numai atunci când este sigur că evenimentul nu se va mai întâmpla. În acest sens art. 1404 alin. (2) C.civ. prevede: „Când obligația este contractată sub condiția producerii unui eveniment într-un anumit termen, condiția este socotită neîndeplinită dacă termenul s-a împlinit fără ca evenimentul să se producă. În lipsa unui termen, condiția se consideră neîndeplinită numai atunci când este sigur că evenimentul nu se va produce”;

- dacă s-a prevăzut că evenimentul nu trebuie să aibă loc într-un anumit termen, condiția negativă se socotește îndeplinită dacă termenul a expirat înainte ca evenimentul să se fi produs sau chiar dacă mai înainte de îndeplinirea termenului este sigur că evenimentul nu se va produce. În acest sens art. 1404 alin. (3), teza I C. civ. prevede că în situația în care obligația este contractată sub condiția că un eveniment nu se va produce într-un anumit termen, condiția se consideră îndeplinită dacă este sigur că evenimentul nu se va produce;

- dacă nu s-a prevăzut vreun termen, condiția negativă este îndeplinită numai atunci când este sigur că evenimentul nu se va mai produce. Art.1404 alin.(3) teza a II-a din Codul civil dispune: „În lipsa unui termen, condiția nu se consideră îndeplinită decât atunci când este sigur că evenimentul nu se va produce”;

- condiția este *îndeplinită* dacă debitorul obligat, sub condiție, a împiedicat îndeplinirea ei. Art. 1405 alin. (1) C. civ., prevede: „Condiția se consideră îndeplinită dacă debitorul obligat sub această condiție împiedică realizarea ei”.

- condiția se consideră *neîndeplinită* atunci când partea interesată de îndeplinirea condiției determină cu rea-credință realizarea evenimentului. În acest sens art. 1404 alin. (2) C. civ., dispune: „Condiția se consideră neîndeplinită dacă partea interesată de îndeplinirea condiției determină, cu rea-credință, realizarea evenimentului”.

3.3. Efectele condiției

Chestiuni prealabile

Efectele condiției sunt dominate de următoarele două reguli:

- condiția afectează *însăși existența drepturilor subiective și a obligațiilor corelative*, (în acest sens art. 1399 C.civ., dispune: „Este afectată de condiție obligația a cărei eficacitate sau desființare depinde de un eveniment viitor și nesigur”.);

- *efectele condiției se produc, de regulă, retroactiv (ex tunc)*, în sensul că momentul de la care sau până la care se produc nu este acela al îndeplinirii sau neîndeplinirii condiției, ci momentul încheierii actului

juridic sub condiție. În sensul celor prezentate mai sus sunt dispozițiile art. 1407 alin. (1) C. civ., potrivit căruia „Condiția îndeplinită este *prezumată* a produce efecte retroactiv, din momentul încheierii contractului, dacă din voința părților, natura contractului ori dispozițiile legale nu rezultă contrariul”..

Este necesară o dublă delimitare – pe de o parte între *condiția suspensivă* și *condiția rezolutorie*, iar pe altă parte, între intervalul cuprins între momentul încheierii actului juridic și momentul în care îndeplinirea sau neîndeplinirea condiției devine sigură (*pendente conditione*) și efectele ce au loc după îndeplinirea condiției, perioada ulterioară acestor momente, (*eveniente conditione*).

Efectele condiției suspensive

- *Pendente conditione* efectele condiției suspensive constau în aceea că în toată această perioadă de timp, *actul juridic civil nu își produce efectele*, drepturile subiective și obligațiile corelative nu se nasc, fiind sub semnul întrebării.

Din această situație decurg o serie de *consecințe*:

- titularul dreptului (creditorul) nu poate cere executarea obligației (plata) de la debitor;
- debitorul nu datorează nimic, și dacă totuși plătește din eroare, el poate cere restituirea plății ca fiind nedatorată, (art. 1343 teza a II C. civ. dispune: „ De asemenea, este supusă restituirii și plata făcută înainte de îndeplinirea condiției suspensive.);
- obligația nu se poate stinge prin compensație deoarece nu se stinge nici prin plată;
- prescripția extinctivă nu începe să curgă [art. 2524 alin. (3) C. civ. prevede: „Dacă dreptul este afectat de o condiție suspensivă, prescripția începe să curgă de la data când s-a îndeplinit condiția”];
- în actele juridice translativ de proprietate, riscul pierii fortuite a bunului cert, individual determinat, *res certa*, care face obiectul obligației de *a da* va fi suportat de debitorul acestei obligații, [art. 1274 alin. (1) C. civ.], adică de cel care înstrăinează bunul;
- creditorul poate să facă totuși acte de conservare a dreptului său, (art. 1408 și art. 1409 C. civ.), cum ar fi întreruperea unei prescripții, iar dobânditorul sub condiție suspensivă a unui drept real imobiliar îl poate înscrie provizoriu în cartea funciară, (art. 898 C. civ.);
- creditorul poate să solicite și să obțină garanții pentru creanța sa (gaj, ipotecă, fidejusiune);
- creditorul poate să cedeze, prin acte între vii sau prin acte pentru cauză de moarte dreptul său condițional, acesta transmițându-se către dobânditor așa cum se găsește în patrimoniul creditorului, adică afectat de condiția suspensivă. Art.1408 C. civ. dispune în sensul că: „Obligația afectată de condiție este transmisibilă, drepturile dobânditorului fiind însă supuse aceleiași condiții”, iar nu ca drept pur și simplu.
- *Eveniente conditione* efectele condiției suspensive sunt supuse regulii potrivit căreia actul juridic se socotește a fi fost pur și simplu, în mod retroactiv, din chiar momentul încheierii lui, *ex tunc*, [art. 1407 alin. (3) teza I C. civ. prevede: „Atunci când condiția suspensivă produce efecte retroactive, în caz de îndeplinire, debitorul este obligat la executare ca și cum obligația ar fi fost simplă.].

Consecințele ce decurg din această regulă sunt:

- plata efectuată *pendente conditione*, deși era nedatorată și se putea cere restituirea ei este validată prin îndeplinirea condiției și nu se mai poate cere restituirea;

- transmisiunile de drepturi făcute *pendente conditione* de către titularul dreptului condițional sunt consolidate, [art. 1407 alin. (3), teza a II-a, C. civ. dispune: „Actele încheiate de proprietarul sub condiție suspensivă sunt valabile și, în cazul îndeplinirii condiției, produc efecte de la data încheierii lor”].

Caracterul retroactiv al efectelor *eveniente conditione* presupune existența și a unor *exceptii*, astfel:

- prescripția extinctivă începe să curgă numai de la data îndeplinirii condiției [art. 2524 alin. (3) C. civ. care prevede că: „Dacă dreptul este afectat de o condiție suspensivă, prescripția începe să curgă de la data când s-a îndeplinit condiția”];

- fructele culese de cel care a înstrăinat bunul rămân ale sale, cu toate că dreptul său dispare cu efect retroactiv, ceea ce dă dreptul dobânditorului să culegă fructele numai din momentul îndeplinirii condiției, (art. 1410 C. civ. dispunând în acest sens că: „În lipsă de stipulație sau prevedere legală contrară, fructele culese ori încasate înaintea îndeplinirii condiției se cuvin proprietarului sub condiție rezolutorie.”);

- actele de administrare făcute de cel care a înstrăinat înainte de îndeplinirea condiției rămân valabile, deși el este socotit, cu efect retroactiv, că nu a mai fost proprietarul bunului din momentul încheierii actului juridic.

În cazul în care condiția suspensivă nu s-a îndeplinit părțile se găsesc în situația în care s-ar fi aflat dacă nu ar fi încheiat actul juridic și, în consecință:

- toate prestațiile efectuate trebuiesc restituite;
- garanțiile constituite se desființează;
- toate drepturile constituite de debitor se consolidează (de exemplu: dacă vânzătorul a constituit în favoarea unui terț o ipotecă asupra imobilului vândut sub condiție suspensivă, această ipotecă se consolidează).

Efectele condiției rezolutorii

Pendente conditione (perioada anterioară îndeplinirii condiției) condiția rezolutorie nu-și produce efectele, actul juridic civil fiind socotit ca un act pur și simplu, neafectat de vreo modalitate.

Din această regulă rezultă următoarele *consecințe*:

- debitorul trebuie să-și execute obligația asumată iar creditorul poate să solicite executarea acesteia (*pura est sed sub conditone resolvitur*);

- dreptul dobândit sub condiție rezolutorie se poate transmite prin acte *inter vivos* sau prin acte *mortis causa* și va fi dobândit tot sub condiție rezolutorie.

Eveniente conditione (perioada ulterioară îndeplinirii condiției) impune existența a două situații în funcție de cum s-a îndeplinit condiția sau nu.

În situația în care condiția rezolutorie *s-a îndeplinit*, actul juridic civil se desființează cu efect retroactiv astfel încât drepturile subiective și obligațiile civile corelative născute din acest act juridic sunt considerate că nu au existat niciodată. Într-o asemenea situație *consecințele* sunt următoarele:

- părțile trebuie să-și restituie prestațiile efectuate în sensul că dobânditorul trebuie să restituie bunul, iar înstrăinătorul să restituie prețul [art. 1407 alin. (3) C.civ.];

- dacă *pendente conditione* dobânditorul a constituit anumite drepturi cu privire la bunul respectiv, acestea se desființează retroactiv (*resoluto iure dantis resolvitur ius accipientis*), iar drepturile constituite de cel care a înstrăinat se consolidează. Cele prezentate mai sus sunt redacte de art. 1407 C. civ. astfel: „(1) Atunci când condiția rezolutorie produce efecte retroactive, în caz de îndeplinire, fiecare dintre părți este obligată să restituie celelalte prestațiile pe care le-a primit în temeiul obligației ca și cum aceasta nu ar fi existat niciodată. (2) Dispozițiile privitoare la restituirea prestațiilor se aplică în mod corespunzător”.

Excepțiile de la caracterul retroactiv al condiției rezolutorii îndeplinite sunt:

- fructele culese de dobânditorul sub condiție rezolutorie, rămân în proprietatea sa, (art.1410 C. civ.);

- în actele juridice cu executare succesivă efectele îndeplinirii condiției rezolutorii se produc numai pentru viitor, *ex nunc*, [art. 1407 alin. (3) C. civ.].

Referitor la restituirea prestațiilor, se aplică prevederile art. 1635-1649 C. civ..

În situația în care condiția rezolutorie *nu s-a îndeplinit*, actul juridic se consolidează definitiv, fiind socotit de la încheiere ca pur și simplu.

3.4. Comparație între termen și condiție

Asemănările sunt:

- ambele sunt modalități ale actului juridic civil;
- ca și termenul și condiția este un eveniment viitor.

Deosebiri constau în:

- termenul este un eveniment viitor și sigur ca realizare pe când condiția este un eveniment sau fapt a căror realizare este nesigură; chiar dacă și în cazul termenului *incert* există o nesiguranță, aceasta privește numai momentul în care se va realiza evenimentul, în mod sigur, dar în cazul condiției este nesigură însăși realizarea ori nerealizarea evenimentului, nu numai momentul;

- termenul afectează numai executarea actului juridic civil (adică *exercitarea* drepturilor subiective și executarea obligațiilor corelative), condiția afectează *însăși existența* drepturilor subiective și a obligațiilor corelative;

- termenul produce efecte *ex nunc* (numai pentru viitor), condiția produce efecte, în principiu, în mod retroactiv (*ex tunc*).

4. Sarcina

4.1. Definiție

Sarcina reprezintă acea modalitate a actului juridic civil care constă în obligația de a face sau a nu face ceva, impusă de dispunător gratificatului în actele cu titlu gratuit.

4.2. Clasificare

Clasificarea sarcinii se face în funcție de persoana beneficiarului, astfel:

- sarcina în favoarea dispunătorului;
- sarcina în favoarea gratificatului;
- sarcina în favoarea unei terțe persoane .

Importanța juridică a acestei clasificări este determinată de *regimul juridic* diferit al celor trei forme de sarcină. Astfel:

- *o sarcină în favoarea dispunătorului (a donatorului) ce urmează a fi îndeplinită în timpul vieții acestuia, se poate institui numai printr-o donație*, gratificatul neputând fi obligat prin testament să execute o îndatorire a testatorului în timpul vieții acestuia deoarece pe de o parte, testamentul este un act *mortis causa*, (adică efectele lui se produc numai după moartea testatorului), iar pe de altă parte, în caz contrar, ar fi un pact asupra unei succesiuni viitoare ceea ce este expres interzis de lege (art. 956 C. civ.). Rămâne însă valabilă o clauză testamentară prin care se instituie o sarcină în favoarea testatorului, dacă sarcina urmează a fi executată de către legatar după deschiderea succesiunii: de exemplu sarcina se referă la suportarea, de către legatar, a cheltuielilor aferente înmormântării testatorului;

- *o sarcină poate influența natura actului juridic*, în sensul că, atunci când sarcina constă într-o obligație egală sau care întrece valoarea emolumentului unei donații, actul juridic nu mai este cu titlu gratuit (donație) și devine un act cu titlu oneros, (de vânzare, prestare de servicii etc.) cu toate consecințele care decurg dintr-un asemenea act;

- *sarcina în favoarea unui terț este o formă a stipulației pentru altul și nu o simulație* prin interpunere de persoane, fapt ce face ca terțul beneficiar să nu aibă decât dreptul de a cere executarea obligației (sarcinii), nu și posibilitatea de a cere revocarea (rezoluțiunea) actului pentru neîndeplinirea sarcinii, întrucât nu este parte în contractul încheiat între stipulant și promitent, [art. 1027 alin. (2) și art. 1284 alin. (2) C. civ.];

- potrivit art. 1019 alin.(3) C.civ., donatorul va răspunde pentru viciile ascunse în mod asemănător înstrăinătorului în limita valorii sarcinilor.

4.3. Efectele sarcinii

Sarcina nu afectează valabilitatea actului juridic în caz de neexecutare a ei, ci numai eficacitatea acestuia.

Atunci când sarcina nu este executată aceasta atrage, în principiu, revocarea (rezoluțiunea) actului juridic cu titlu gratuit prin care a fost instituită, [art. 1027 alin. (1) C. civ.].

Deoarece sarcina conferă actului juridic caracter sinalagmatic, neexecutarea ei dă dreptul dispunătorului da a opta între a cere rezoluțiunea (revocarea) actului juridic sau a pretinde obligarea la executarea în natură a sarcinii.

4.4. Comparație între condiție și sarcină

Asemănările sunt:

- ambele sunt modalități ale actului juridic civil;
- revocarea (rezoluțiunea) pentru neexecutarea sarcinii și desființarea actului juridic pentru îndeplinirea sau neîndeplinirea condiției produc de regulă efecte retroactive, iar excepțiile de la retroactivitate sunt, în principiu, aceleași.

Deosebiri:

- condiția poate afecta atât un act cu titlu oneros, cât și un act cu titlu gratuit; sarcina este admisibilă numai în actele cu titlu gratuit;
- condiția *afectează existența* efectelor actului juridic (respectiv drepturile subiective și obligațiile corelative), iar sarcina *afectează numai eficacitatea* actului juridic;
- în cazul condiției rezolutorii, în actele cu titlu gratuit, chiar dacă ar fi potestativă din partea gratificatului, nu creează nici o obligație pentru acesta, având posibilitatea de a acționa cum dorește, dar sarcina obligă pe gratificat, putându-se solicita acțiune în executarea sarcinii;
- condiția operează de drept,[art.1404 alin. (4) C. civ.], rezoluțiunea (revocarea) pentru neexecutarea sarcinii trebuie cerută instanței judecătorești, (art. 1027 și art. 1069 C. civ.);
- dreptul la acțiune în constatarea îndeplinirii sau neîndeplinirii condiției poate fi exercitat fără limită de timp de partea interesată [potrivit art. 1404 alin. (4) C.civ., „Partea interesată poate cere oricând instanței să constate îndeplinirea sau neîndeplinirea condiției], acțiunea prin care se cere executarea sarcinii sau revocarea donației se prescrie în termen de 3 ani de la data la care sarcina trebuia executată [art. 1207 alin. (3) C.civ.]. De asemenea, dreptul la acțiune în revocarea judecătorească a legatului se prescrie în termen de 1 an de la data la care moștenitorul a cunoscut fapta de ingraturitudine sau după caz, de la data la care sarcina trebuia executată (art. 1070 C.civ.).

Rezumat

În cuprinsul acestui capitol sunt studiate termenul, clasificare și efecte, condiția, clasificare și efecte, sarcina, clasificare și efecte, analiză comparativă între termen și condiție, analiză comparativă între condiție și sarcină.

Test de autoevaluare

1.În cazul termenului suspensiv stipulat în favoarea debitorului :

- a. în actele juridice translativ de drepturi reale cu privire la bunuri individual determinate, termenul suspensiv amână transferul acestor drepturi
- b. creditorul nu poate lua măsuri de conservare asupra patrimoniului debitorului său
- c. prescripția extinctivă începe să curgă de la data împlinirii termenului suspensiv sau, după caz, de la data renunțării la beneficiul termenului

2.În urma contractării unei obligații sub condiție suspensivă, *pendente conditione* :

- a. în actele juridice translativ de drepturi reale nu se produce efectul translativ
- b. creditorul poate cere debitorului executarea obligației asumate
- c. creditorul nu este îndreptățit să înstrăineze dreptul său

Bibliografie selectivă

- G. Boroș, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Gh. Belei, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București , 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020
- A. Pop, Gh. Belei, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
- C.T. Ungureanu, I.Al. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția a V-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea general. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea general. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017

- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilesu, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc,
(coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea general, Editura Universul Juridic,
București, 2018

CAPITOLUL X

Actul juridic civil. Efecte

Introducere

Efectele actului juridic civil au în vedere drepturile subiective civile și obligațiile civile cărora le dă naștere, le modifică sau le sting actul juridic civil. Sunt prezentate modurile de stabilire a efectelor actului juridic civil, regulile de interpretare a actului juridic civil, principiile efectelor actului juridic civil și excepțiile de la aceste principii.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Conținut

1. Noțiuni introductive despre efectele actului juridic civil

1.1. Noțiunea de efecte ale actului juridic civil

Noțiunea de *efectele ale actului juridic civil* se referă *la drepturile subiective și obligațiile civile cărora actul civil le dă naștere, le modifică sau le stinge.*

Observăm că, ceea ce pentru raportul juridic civil reprezintă conținutul acestuia (adică totalitatea drepturilor subiective și a obligațiilor subiective civile), pentru actul juridic civil acestea constituie efectele actului juridic civil care generează raportul juridic civil.

1.2. Moduri de determinare (stabilire) a efectelor actului juridic civil

Determinarea (stabilirea) efectelor actului juridic civil presupune o activitate de fixare, de stabilire a drepturilor și obligațiilor civile cărora părțile (partea) au dorit să le dea naștere prin încheierea actului juridic civil respectiv.

Determinarea conținutului actului juridic civil înseamnă de fapt *stabilirea clauzelor voite de părți prin care se exprimă voința lor de a da naștere anumitor drepturi subiective civile și, respectiv obligații civile corelative*.

O primă regulă (și obligatorie) este aceea a *dovedirii existenței actului juridic civil*, întrucât dacă nu s-a dovedit existența actului juridic civil, faptul că acesta s-a născut, nu se mai pot pune în discuție alte probleme conform regulii: *idem est non esse et non probare* (este același lucru a nu exista și a nu proba).

Situația ideală este atunci când sunt suficiente mijloace de probă, concludente, iar odată cu dovedirea existenței actului juridic civil, se stabilesc și efectele sale care sunt clar și în mod neechivoc exprimate.

Cea de a doua fază, se aplică într-o astfel de situație și ea constă de fapt în *calificarea actului* – adică în determinarea naturii sale, în sensul că este un contract civil și nu este un contract comercial sau de altă natură.

Dar, calificarea actului juridic civil, a contractului civil, tot nu a lămurit care sunt efectele ce au fost generate, care s-au născut ca urmare a încheierii unui astfel de contract civil.

Într-o asemenea situație intervin *regulile de interpretare a actului juridic civil* – adică lămurirea înțelesului exact al unor clauze, prin cercetarea manifestării de voință a părților (sau a părții) în strânsă corelație cu voința internă.

1.3. Regulile de interpretare a actului juridic civil

Regulile de interpretare a actului juridic civil sunt reglementate de art. 1266-1269, art.1272 C.civ., precum și de art.1325 C.civ. care se aplică și în cazul interpretării actelor juridice unilaterale.

Acestea sunt redate mai jos, după cum urmează:

- *actul nu dă naștere numai la efectele care sunt expres prevăzute, adică scrise, ci dă naștere și la efectele pe care legea, uzanțele și echitatea le dau actului după natura sa;*

- *actul juridic se interpretează după voința concordantă a părților (reală) și nu după sensul literal al cuvintelor întrebuințate;*

- *clauzele obișnuite într-un act juridic se subînțeleg, chiar dacă nu sunt menționate expres în cuprinsul acestuia;*
- *clauzele unui act juridic trebuie supuse interpretării sistematice, deci se interpretează unele prin altele, dându-se fiecăreia înțelesul ce rezultă din întregul act;*
- *clauzele îndoielnice sau cele susceptibile de mai multe înțelesuri se interpretează în sensul ce se potrivește cel mai bine naturii și obiectului contractului.*
- *oricât de generali ar fi termenii întrebuințați, efectele actului juridic trebuie să fie numai acelea care pot fi presupuse că părțile le-au voit.*
- *când s-a folosit un exemplu pentru explicarea înțelesului unor clauze, întinderea efectelor actului juridic nu trebuie redusă la efectele din exemplu dat.*
- *dacă după aplicarea regulilor de interpretare, prezentate mai sus, contractul rămâne neclar, acesta se interpretează în favoarea celui care se obligă, iar stipulațiile înscrise în contractele de adeziune se interpretează împotriva celui care le-a propus, (art. 1269 C. civ.).*

2. Principiile efectelor actului juridic civil și excepțiile de la acestea

2.1. Probleme generale

Principiile efectelor actului juridic civil, sunt acele reguli de drept civil care arată modul în care se produc aceste efecte, respectiv cum, în ce condiții și față de cine se produc aceste efecte.

Excepțiile de la aceste principii sunt situațiile în care, pentru rațiuni bine definite, regulile respective nu-și găsesc aplicabilitate.

Principiile efectelor actului juridic civil sunt:

- principiul forței obligatorii, (*pacta sunt servanda*);
- principiul irevocabilității;
- principiul relativității, (*res inter alios acta, aliis neque nocere, neque prodesse potest*).

2.2. Principiul forței obligatorii (*pacta sunt servanda*)

Această regulă de drept civil este consacrată în art. 1270 C.civ., potrivit căruia: „Contractul valabil încheiat are putere de lege între părțile contractante.”

Principiul de mai sus se exprimă prin aceea că odată încheiată convenția cu respectarea legii, ea devine obligatorie pentru părți întocmai ca și legea însăși.

În situația în care actul juridic civil este legal încheiat și una din părți nu-l respectă, la fel cum se asigură respectarea unei legi prin apelarea la forța coercitivă, tot așa se va proceda și în cazul nerespectării contractului, adică la nevoie instanța judecătorească va dispune printr-o hotărâre executarea actului juridic valabil încheiat de către cel care-l nesocotește.

La baza acestui principiu, al forței obligatorii a actului juridic civil, se află două *cerințe* și anume:

- necesitatea asigurării stabilității și siguranței raportului juridic generate de actele juridice civile;
- imperativul moral al respectării cuvântului dat.

2.2.1. Excepții

Excepțiile de la principiul forței obligatorii a actului juridic sunt acele *situații în care efectele actului juridic civil nu se mai produc așa cum au dorit părțile, ci independent de voința lor (sau după caz, a părții) aceste efecte sunt sau mai restrânse sau mai întinse (extinse) decât cele stabilite inițial, la încheierea actului respectiv.*

a) *Cazurile de restrângere a forței obligatorii* sunt acele situații, prevăzute expres de lege, în care efectele actului juridic civil încetează înainte de termen datorită dispariției unui element al său.

În această categorie de excepții sunt incluse:

- *încetarea contractului de locațiune* din cauza pieririi totale sau într-o măsură considerabilă a lucrului. Astfel, în acest sens, art. 1818 alin. (1) C. civ., dispune: „Dacă bunul este distrus în întregime sau nu mai poate fi folosit potrivit destinației stabilite, locațiunea încetează de drept”;

- *încetarea contractului de societate civilă* datorită anumitor cauze prevăzute de art.1930, 1937 și 1938 C. civil;

- *încetarea contractului de mandat* din cauza morții,interdicției, insolvabilității sau falimentul mandantului ori mandatarului, potrivit art. 2030 lit. c) C. civ.;

- *încetarea contractului de arendare* ca urmare a decesului, incapacității sau falimentul arendașului, potrivit art. 1850 C.civ.;

- *încetarea contractului de antrepriză* prin moartea beneficiarului dacă aceasta face imposibilă sau inutilă executarea contractului, conform art. 1870 C.civ.;

- *încetarea contractului de consignație* prin moartea, dizolvarea, falimentul, interdicția sau radierea consignantului ori consignatarului (art. 2063 C. civ.);

- *încetarea contractului de întreținere încheiat pe durată determinată* din cauza decesului creditorului întreținerii, dacă decesul survine înainte de expirarea duratei contractului potrivit art. 2263 C.civ.

b) *Cazurile de extindere a forței obligatorii* includ:

- *prorogarea* (prelungirea) efectelor anumitor acte juridice prin efectul legii peste termenul convenit de părți;

- *prelungirea efectelor actului juridic cu executare succesivă* datorită suspendării temporare a executării acestuia pe toată durata suspendării (cât durează cauza de suspendare);

- *revizuirea efectelor actului juridic civil din cauza modificării echilibrului contractual* în urma schimbării împrejurărilor ce au fost avute în vedere de părți în momentul încheierii actului juridic civil

(*teoria impreviziunii – rebus sic stantibus*) întrucât se ajunge în situația ca efectele actului juridic să fie altele decât acelea pe care părțile le-au avut în vedere în momentul încheierii actului respectiv, astfel încât se pune problema revizuirii (modificării) clauzelor inițiale ale actului juridic civil cu scopul restabilirii echilibrului valoric al prestațiilor.

Impreviziunea reprezintă prejudiciul pe care îl suferă una din părțile contractante ca urmare a dezechilibrului grav de valoare care intervine între prestațiile sale și contraprestațiile celeilalte părți, în cursul executării contractului, dezechilibru cauzat de conjunctura economică, mai ales fluctuațiile monetare.

Potrivit prevederilor cuprinse în alin. (1) al art. 1271 C.civ.: „Părțile sunt ținute să-și execute obligațiile, chiar dacă executarea lor a devenit mai oneroasă, fie datorită creșterii costurilor executării propriiei obligații fie datorită scăderii valorii contraprestației”. Aceste dispoziții legale nu constituie altceva decât reluarea principiului forței obligatorii a contractului.

În alineatul (2) al art. 1271 C.civ., este reglementată *teoria impreviziunii*, dispunându-se că în situația în care, executarea contractului a devenit *excesiv de oneroasă* datorită unei *schimbări excepționale* a împrejurărilor care ar face *vădit injustă* obligarea debitorului la executarea obligației, instanța poate să dispună:

a) *adaptarea contractului*, pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea împrejurărilor;

b) *încetarea contractului*, la momentul și în condițiile pe care le stabilește.

Pentru ca instanța să poată dispune aceste măsuri, respectiv adaptarea sau încetarea contractului trebuie să fie îndeplinite anumite *condiții* și anume:

a) schimbarea împrejurărilor să intervină după încheierea contractului;

b) schimbarea împrejurărilor, precum și întinderea acesteia nu au fost și nici nu puteau fi avute în vedere de către debitor, în mod rezonabil, în momentul încheierii contractului;

c) debitorul nu și-a asumat riscul schimbării împrejurărilor și nici nu putea fi în mod rezonabil considerat că și-ar fi asumat acest risc;

d) debitorul a încercat, într-un termen rezonabil și cu bună-credință, negocierea adaptării rezonabile și echitabile a contractului.

În cazul în care părțile nu ajung la o negociere a contractului, instanța va putea dispune *adaptarea* contractului sau chiar *încetarea* lui. Îndatorirea de a renegocia sau de adapta contractul este consecința unui angajament implicit al fiecărei părți, care este o urmare naturală a angajamentelor reciproce într-un contract de lungă durată.

2.3. Principiul irevocabilității actului juridic civil

Acest principiu este consacrat prin regula prevăzută în art. 1270 alin. (2) C.civ., potrivit căruia: „Contractul se modifică sau încetează numai prin acordul părților ori din cauze autorizate de lege”.

Textul citat scoate la iveală două idei, și anume:

- *prima idee* rezultă din textul *Contractul se modifică sau încetează numai prin acordul părților*... ceea ce întărește principiul *pacta sunt servanda* – forța obligatorie a actului juridic civil, în sensul că actul juridic nu poate înceta decât numai prin manifestarea de voință, în sens contrar, din partea autorului actului; iar în cazul actului bilateral sau unilateral nu poate înceta decât numai prin voința uneia din părți;

- *a doua idee* este dată de cea de a doua parte a textului *ori din cauze autorizate de lege*, în sensul că de fapt aceste cauze autorizate de lege sunt excepțiile de la acest principiu al irevocabilității actului juridic civil.

2.3.1. Excepțiile de la principiul irevocabilității actului juridic

Excepțiile de la principiul irevocabilității actului juridic reprezintă acele cazuri în care *actului bilateral i se poate pune capăt prin voința uneia dintre părți*, iar *actului unilateral prin voința autorului*.

Din cele prezentate mai sus rezultă că, de fapt, se disting *două categorii de excepții* de la irevocabilitate: excepții care privesc actele *bi sau multilaterale* și excepții care se referă la *actele unilaterale*.

Excepții în categoria actelor bilaterale (sau multilaterale):

- *revocarea donației între soți în timpul căsătoriei* (art. 1031 C. civ. : „Orice donație încheiată între soți este revocabilă numai în timpul căsătoriei”);

- *denunțarea contractului de locațiune încheiat pe durată nedeterminată* prevăzută în art.1816 alin.(1) C. civ.: „Dacă locațiunea a fost făcută fără determinarea duratei, oricare dintre părți poate denunța contractul prin notificare”;

- *denunțarea contractului de închiriere a suprafețelor cu destinația de locuință*, la cererea chiriașului, cu condiția notificării prealabile într-un termen de 60 de zile sau la cererea proprietarului, (art. 1825 C. civ.);

- *încetarea contractului de societate* în condițiile prevăzute de art. 1930 alin. (1) lit. b) C. civ., conform căruia „...contractul încetează și societatea se dizolvă prin: ... b) consimțământul tuturor asociaților” și art. 1926 C.civ., care dispune: „Asociatul unei societăți cu durată nedeterminată sau al cărei contract prevede dreptul de retragere, se poate retrage din societate notificând societatea cu un preaviz rezonabil, dacă este de bună-credință și retragerea sa în acel moment nu produce o pagubă iminentă societății”;

- *revocarea contractului de mandat de către mandant*, reglementat de art. 2031 alin. (1) C. civ.: „Mandantul poate oricând revoca mandatul, expres sau tacit, indiferent de forma în care contractul de mandat a fost încheiat și chiar dacă a fost declarat irevocabil” și alin. (2) al art. 2031 C. civ., care dispune că: „Împuternicirea dată unui nou mandatar pentru aceeași afacere revocă mandatul inițial”;

- *încetarea contractului de depozit la cererea deponentului*, art. 2115 alin.(1) C. civ., potrivit căruia deponentul poate să solicite oricând restituirea bunului depozitat, chiar înăuntrul termenului convenit, dar el este obligat să ramburseze depozitarului cheltuielile pe care acesta le-a făcut în considerarea acestui termen;

- *denunțarea de către oricare dintre părți a contractului de cont curent bancar încheiat pe durată nedeterminată*, „cu respectarea unui termen de preaviz de 15 zile, dacă din contract sau din uzanțe nu rezultă un alt termen, sub sancțiunea de daune-interese” (art. 2188 C. civ.);

- *denunțarea contractului de comandă a unei opere viitoare*;

- *denunțarea contractului de asigurare*, cu condiția notificării prealabile a celeilalte părți într-un termen de 20 de zile, (art. 2209 C. civ.);

- *denunțarea unilaterală a contractului de concesiune de către concedent* cu plata unei despăgubiri juste și prealabile către concesionar, în cazul în care interesul național sau local impune o asemenea încetare [art.57 alin.(1) lit. b) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 54/2006 privind contractele de concesiune de bunuri proprietate publică];

- *denunțarea unilaterală a contractului de voluntariat* are loc la inițiativa oricăreia dintre părți, care se comunică și se motivează în scris. Condițiile denunțării se stabilesc prin contractul de voluntariat, termenul de preaviz fiind de 15 zile, (art.21 din Legea nr. 78/2014, cu modificările și completările ulterioare).

Excepțiile de la irevocabilitatea actelor juridice civile unilaterale sunt:

- *revocarea voluntară expresă a testamentului* – potrivit art. 1051 din Codul civil : „Un testament nu poate fi revocat expres, în tot sau în parte, decât printr-un act autentic notarial sau printr-un testament ulterior”;

- *revocarea voluntară tacită a testamentului* reglementată de art. 1052 C. civ., care prevede: „(1) Testatorul poate revoca testamentul olograf și prin distrugerea, ruperea sau ștergerea sa. Ștergerea unei dispoziții a testamentului olograf de către testator implică revocarea acelei dispoziții. Modificările realizate prin ștergere se semnează de către testator. (2) Distrugerea, ruperea sau ștergerea testamentului olograf, cunoscută de testator, atrage de asemenea revocarea, cu condiția ca acesta să fi fost în măsură să-l refacă. (3) Testamentul ulterior nu-l revocă pe cel anterior decât în măsura în care conține dispoziții contrare sau incompatibile cu acesta. Efectele revocării nu sunt înlăturate în caz de caducitate sau revocare a testamentului ulterior”.

- *retractarea renunțării la moștenire*. Astfel, potrivit art. 1123 C. civ.: „(1) În tot cursul termenului de opțiune, renunțătorul poate revoca renunțarea, dacă moștenirea nu a fost deja acceptată de alți succesibili care au vocație la partea care i-ar reveni, dispozițiile art.1120 aplicându-se în mod corespunzător. (2) Revocarea renunțării valorează acceptare, bunurile moștenirii fiind preluate în starea în care se găsesc și sub rezerva drepturilor dobândite de terți asupra acelor bunuri”;

- *consimțământul de a recurge la reproducerea asistată medical cu terț donator poate fi revocat oricând, în scris, inclusiv în fața medicului chemat să asigure asistența pentru reproducere* [art. 466 alin. (2) teza a II-a C.civ.];

- *revenirea asupra consimțământului exprimat de o persoană la prelevarea de organe, țesuturi și celule de origine umană, în scop terapeutic* [art. 68 alin. (1) C.civ. și art. 144, lit. c)., Titlul III din Legea nr. 195/2006];

- *revocarea ofertei înainte de a ajunge la destinatar*, reglementată de art. 1193 C.civ., potrivit cu care: „(1) Oferta fără termen de acceptare, adresată unei persoane care nu este prezentă, trebuie menținută un termen rezonabil, după împrejurări, pentru ca destinatarul să o primească, să o analizeze și să expedieze acceptarea.(2) Revocarea nu împiedică încheierea contractului decât dacă ajunge la destinatar înainte ca ofertantul să primească acceptarea sau, după caz, înaintea săvârșirii actului sau faptului care, potrivit prevederilor art.1186 alin.(2), determină încheierea contractului. (3) Ofertantul răspunde pentru prejudiciul cauzat prin revocarea ofertei înaintea expirării termenului prevăzut la alin. (1)”.

2.4. Principiul relativității efectelor actului juridic civil

Acest principiu se regăsește în prevederile art. 1280 C. civ., potrivit căruia „Contractul produce efecte numai între părți, dacă prin lege nu se prevede altfel”, rezultând regula *potrivit căreia actul juridic civil produce efecte numai față de autorii sau autorul actului, el neputând să profite sau să dăuneze terțelor persoane*.

Altfel spus, actul juridic civil bilateral sau multilateral dă naștere la drepturi subiective și obligații corelative numai pentru părțile (subiecții) lor, iar actul unilateral obligă doar (numai) pe autorul acestuia.

La baza justificării acestui principiu stau două idei, și anume:

- principiul relativității efectelor actului juridic civil este impus de însăși natura volitională (manifestarea de voință) a actului juridic, în sensul că dacă este normal ca cineva să devină debitor ori creditor pentru că și-a manifestat voința în acest sens, tot atât de normal este ca o altă persoană să nu devină debitor sau creditor fără voia sa;

- acceptarea unei soluții contrare ar fi de natură să aducă atingere libertății persoanei.

2.4.1. Noțiunile de parte, terț și avânzi-cauză

Principiul relativității efectelor actelor juridice civile ca și excepțiile de la acest principiu, pentru a putea fi înțeles pe deplin, impune precizarea unor noțiuni cum sunt: *părțile, avânzii-cauză și terții*.

În cadrul unui act juridic civil toate subiectele de drept civil se situează în una din acest trei noțiuni:

Parte - este expresia juridică ce desemnează persoana fizică sau juridică care încheie un act juridic civil fie personal, fie prin reprezentant și față de care se produc efectele actului juridic respectiv.

Terții (penitus extranei) - este expresia juridică prin care sunt denumite persoanele străine de actul juridic, care nu au participat nici direct și nici prin reprezentare la încheierea acestuia și față de care actul juridic respectiv nu produce nici un efect.

Avânzii-cauză (habentes causa) - sunt persoanele care deși nu au participat la încheierea actului juridic civil, totuși suportă efectele acestuia datorită legăturii juridice a acestora cu părțile actului.

În dreptul civil sunt cunoscute trei categorii de *avânzi-cauză*, și anume:

- succesorii universali și succesorii cu titlu universal;
- succesorii cu titlu particular;
- creditorii chirografari.

Succesorul universal este acea persoană care dobândește un patrimoniu, adică o universalitate de bunuri (*universitas bonorum*). Într-o asemenea situație se pot afla moștenitorul legal unic, legatarul care a cules întreaga moștenire, persoana juridică dobânditoare a unui patrimoniu prin efectul comasării (fuziunii sau absorbției) sau al transformării.

Succesorul cu titlu universal este acea persoană care dobândește o *fracțiune* din patrimoniu, cum sunt: moștenitorii legali, legatarul sau legatarii care au dobândit o cotă parte din moștenire, persoana juridică dobânditoare a unei părți din patrimoniul unei persoane juridice ca efect al divizării. Între succesorii universali și cei cu titlu universal, există numai o deosebire de ordin cantitativ și nu calitativ, fapt pentru care ei au fost incluși în prima categorie de *avânzi-cauză*.

Succesorii cu titlu particular sunt acele persoane care dobândesc numai un bun sau un drept subiectiv privit individual (*ut singuli*). Această calitate, de succesor cu titlu particular, se apreciază numai în raport cu actele juridice anterioare ale autorului, referitoare la același drept sau bun, încheiate cu alte persoane.

Creditorii chirografari sunt acei creditori care nu au o garanție reală de natură să le asigure realizarea creanței pe care o au împotriva debitorului (gaj, ipotecă, privilegiu etc.), ci numai un drept de *gaj general* asupra bunurilor prezente și viitoare ale debitorului lor, adică o garanție comună a creditorilor, asupra tuturor bunurilor mobile și imobile, prezente și viitoare ale debitorului, adică dreptul de a urmări totalitatea acestui patrimoniu în cazul în care debitorul nu-și execută obligația. În acest sens, art. 2324 alin. (1) C. civ., dispune: „(1) Cel care este obligat personal răspunde cu toate bunurile sale mobile și imobile, prezente și viitoare. Ele servesc drept garanție comună a creditorilor săi”.

Creditorii chirografari sunt cei care suportă influența actelor juridice patrimoniale încheiate de debitor cu alte persoane, prin care patrimoniul acestuia se poate mări sau micșora. De regulă, creditorul chirografar este obligat să respecte actele pe care le încheie debitorul său, deoarece acestea îi sunt opzabile. Totuși, dacă se constată că debitorul încheie acte juridice cu terțe persoane care sunt în fraudă interesului creditorului chirografar, acesta va putea cere desființarea lor printr-o acțiune revocatorie (pauliană), conform art. 1562 și urm. C.civ., sau prin acțiunea în declararea simulației, conform art. 1289 C.civ.

2.4.2. Excepțiile de la principiul relativității efectelor actului juridic civil

Excepțiile de la principiul relativității efectelor actului juridic civil sunt acele cazuri (situații juridice) în care efectele actului juridic civil se produc și față de persoanele care nu au participat la încheierea actului respectiv. Acestea sunt: *excepții aparente* și *excepții reale*, neexistând un punct de vedere unitar în această problemă.

Excepția reală de la principiul relativității presupune acea situație juridică potrivit căreia, prin voința părților actului juridic (și numai prin voința reală a acestora) actul respectiv creează drepturi subiective sau obligații pentru o persoană care nu a participat la încheierea lui nici personal, nici prin reprezentant (excepție veritabilă).

Stipulația pentru altul sau promisiunea în favoarea unei terțe persoane – este o veritabilă excepție reală de la principiul relativității efectelor actului juridic.

Stipulația pentru altul este un contract sau o clauză contractuală prin care o parte – numită *promitent* se obligă față de cealaltă parte, numită *stipulant*, să execute o prestație în favoarea unei alte persoane străine de contract, numite *terț beneficiar*, care nu participă la încheierea actului nici direct, nici prin reprezentare.

Din această stipulație – dintre stipulant și promitent – se naște dreptul terțului beneficiar de a cere de la promitent executarea prestației.

Deoarece din actul celor două părți se naște dreptul pentru al treilea (terțul beneficiar), operațiunea respectivă constituie o veritabilă excepție de la principiul relativității.

Codul civil reglementează stipulația pentru altul în art. 1284-1288.

Excepția aparentă este acea situație juridică în care efectele actului juridic se produc față de alte persoane prin voința legiuitorului (în temeiul legii) și nu datorită manifestării de voință a autorului sau a autorilor actului juridic civil.

În categoria *excepțiilor aparente* sunt incluse situațiile privind *avânzii-cauză*, care nu reprezintă excepții de la relativitate (principiul relativității), deoarece:

- succesorii universali și cei cu titlu universal sunt continuatorii autorilor lor, fiind asimilați părților, de multe ori producerea efectelor nu este străină de voința unor astfel de succesori;
- succesorii cu titlu particular, în condițiile arătate, iau locul părții actului juridic, iar dobândirea calității de avânzi-cauză se face prin voința lor;
- creditorii chirografari nu intră nici ei în categoria excepției reale deoarece: actul încheiat de debitor nu dă naștere la drepturi și obligații pentru ei direct, ci pentru debitor; dreptul de a ataca actul fraudulos izvorăște din lege și nu din actul debitorului încheiat cu terțul.

Promisiunea faptei altuia (cunoscută și sub denumirea de convenția *porte-fort*) adică, promisiunea de a determina pe altul să ratifice un contract, constituie tot o excepție aparentă.

Aceasta constă într-o convenție prin care o parte – *promitentul* – se obligă față de cealaltă parte – *creditorul promisiunii* – să determine pe a treia persoană – *terț* – să ratifice actul încheiat în absența sa.

Promisiunea *pentru altul* sau *faței altuia* constituie în aparență o excepție de la principiul relativității efectelor actelor juridice, pentru că ceea ce se promite în realitate este *propria* faptă a promitentului de a determina pe cineva să adere la un act.

Acțiunile directe – reprezintă de fapt acele situații în justiție în care, potrivit legii, o persoană (reclamantul) cheamă în judecată o altă persoană (pârâtul), cu care nu se află în raporturi contractuale, reclamantul fiind în raporturi contractuale cu o altă persoană cu care și pârâtul se află în raporturi contractuale.

Asemenea situații sunt cele reglementate de art. 1856 C.civ., în cazul *contractului de antrepriză*, lucrătorii angajați de antreprenori (care sunt terți față de contractul de antrepriză) au dreptul de a-l acționa direct pe beneficiarul construcției (numit comitent sau client; acesta fiind terț față de contractul dintre antreprenor și lucrători) pentru plata sumelor ce li se cuvin, dar numai în măsura în care clientul s-ar găsi dator către antreprenor, în momentul cererii.

Conform art. 2023 alin. (6) C. civ., dacă pentru executarea contractului de mandat, mandatarul și-a substituit, pe baza unui contract separat, o altă persoană, mandantul (din primul contract) are dreptul de a-l acționa în judecată pe submandatar, deși acesta este terț față de contractul dintre mandant și mandatar.

De asemenea, conform prevederilor art. 1807 alin. (1) Cod civil, în cazul neplății chiriei cuvenite în temeiul locațiunii, locatorul îl poate urmări pe sublocatar până la concurența chiriei pe care acesta din urmă o datorează locatarului principal, cu precizarea că plata anticipată a chiriei către locatarul principal nu poate fi opusă locatorului.

Drepturile la acțiunile directe sunt rezultatul prevederii acestora în lege [art. 1856 și art. 2023 alin. (6) C. civ.], și nu al voinței părților actului juridic, deci ne aflăm în prezența unor *excepții aparente* de la principiul relativității efectelor actului juridic civil.

Reprezentarea este un procedeu tehnico-juridic prin care o persoană denumită – *reprezentant* – încheie un act juridic în numele și pe seama altei persoane – *reprezentat* – în așa fel încât efectele actului astfel încheiat se răsfrânge direct în persoana celui reprezentat.

Reprezentarea este:

- *convențională*, cea rezultată din contractul de mandat și își are sorgintea în voința părților, (dându-se procură);

- *legală*, adică cea izvorâtă din lege, precum reprezentarea minorilor sub 14 ani, care sunt reprezentați de părinți, împuterniciți de lege să încheie acte juridice în numele minorului pe care-l reprezintă;

- *judiciară*, adică cea instituită prin hotărâre judecătorească, cum ar fi, de exemplu, cazul minorului sub 14 ani pus sub tutelă care este reprezentat de tutorele său, numit de instanța de tutelă (art. 119 C.civ.);

Reprezentarea este o excepție aparentă de la principiul relativității efectelor actului juridic pentru că:

- în cazul reprezentării convenționale, reprezentatul intră în noțiunea de *parte* a actului juridic;
- în cazul reprezentării legale, dreptul de a reprezenta este dat de lege și nu prin voința altuia, exprimată în act.

Cesiunea de creanță este convenția prin care un creditor (*cedentul*) transmite creanța sa unei alte persoane (*cesionar*). Debitorul creanței transmise se numește *debitorul cedat*. Ca efect al cesiunii noul creditor al debitorului cedat va fi cesionarul. Debitorul cedat este terț față de convenția încheiată între cedent și cesionar, dar convenția produce efecte față de el în sensul că trebuie să execute obligația față de cesionar de îndată ce i-a fost notificată cesiunea sau a acceptat-o.

Cesiunea de creanță este o excepție aparentă întrucât efectele ei se produc în temeiul legii.

Gestiunea de afaceri este situația juridică ce intervine atunci când o persoană, numită *gerant*, fără să fie obligată, prin fapta sa voluntară, intervine și execută acte materiale sau încheie acte juridice în interesul altei persoane, numită *gerat*, fără a fi primit vreun mandat din partea acesteia din urmă. În acest sens art. 1330 alin.(1) C. civ. dispune: „Există gestiune de afaceri atunci când, fără să fie obligată, o persoană, numită gerant, gestionează în mod voluntar și oportun afacerile altei persoane, numită gerat, care nu cunoaște existența gestiunii sau, cunoscând gestiunea, nu este în măsură să desemneze un mandatar ori să se îngrijească în alt fel de afacerile sale”. Asemenea acte juridice își vor produce efecte față de gerat numai dacă au fost necesare și utile, potrivit art. 1337 alin.(2) C. civ. Deci, actele juridice încheiate de gerant își produc efectele față de gerat, deși gerantul a contractat cu o terță persoană. Aceste efecte se produc prin efectul legii și deci gestiunea de afaceri este și ea o excepție aparentă de la principiul relativității actului juridic civil.

2.4.3.Excepții de la principiul opozabilității actului juridic

Simulația – este operațiunea juridică prin care părțile încheie două acte *negotium iuris* – unul real, ascuns și altul aparent, public, dar mincinos.

Opozabilitatea este o calitate a actului juridic, și anume, aceea de a se impune față de terți, în sensul că aceștia trebuie să țină cont de efectele actului în cauză.

Efectele actului juridic se produc numai între părți, astfel că ele nu pot opune actul terților, care-l pot nesocoti, situație în care actul este opozabil față de terți. Totuși, sunt situații când din anumite rațiuni, legea prevede îndeplinirea unor formalități prin care un act juridic să poată fi cunoscut de terți, cum ar fi de exemplu, înscrierea în carte funciară.

Regula este că actul secret produce efecte numai față de părți, dar Codul civil reglementează și excepția. Astfel, conform art.1289 C.civ.: „1) Contractul secret produce efecte numai între părți și, dacă din natura contractului ori din stipulația părților nu rezultă contrariul, între succesorii lor universali sau cu titlu

universal. (2) Cu toate acestea, contractul secret nu produce efecte nici între părți dacă nu îndeplinește condițiile de fond cerute de lege pentru încheierea sa valabilă”.

Dreptul terțului de a opta între unul din cele două acte este izvorât din lege (art. 1290 C. civ.) și nu din voința părților actului simulat.

Simulația poate îmbrăca forma *actului fictiv*, a *actului deghizat* sau a *interpunerii de persoane*.

În cazul simulației în forma *actului fictiv*, părțile creează numai aparența încheierii între ele a unui act juridic, ce dă naștere unor raporturi juridice care nu există în realitate.

Această formă a simulației este uneori folosită cu scopul de a sustrage de la urmărire anumite bunuri. Astfel, debitorul încheie un contract fictiv prin care înstrăinează anumite bunuri, contract dublat de un act secret, în care se arată că înstrăinarea nu își produce efectele, bunurile respective rămânând în patrimoniul debitorului.

Deghizarea contractului secret se realizează prin încheierea concomitent cu acesta sau ulterior acestuia, a unui contract public, aparent, dar nesincer, prin care sunt mascate adevăratele raporturi juridice existente între părți, raporturi născute din contractul care exprimă voința reală a părților, dar pe care părțile au voit să îl țină ascuns.

Prin deghizare se urmărește fie ascunderea naturii juridice a actului secret (deghizare totală), fie ascunderea anumitor clauze ale acestuia (deghizare parțială).

Simulația prin *interpunere de persoane* se caracterizează prin aceea că, în contractul public, aparent, dar mincinos, apar alte părți decât în contractul secret, dar real. Actul public se încheie între anumite persoane, iar în actul secret se menționează adevăratul beneficiar al actului juridic, altul decât cel care apare în actul public.

Într-o asemenea ipoteză părțile recurg la un intermediar, care figurează ca parte în actul public, urmând ca acesta să încheie o nouă convenție cu adevăratul beneficiar.

În cazul simulației prin interpunere de persoane, ambele părți din contractul public urmăresc producerea efectelor acestuia față de o terță persoană, căreia voiesc să îi asigure anonimatul.

Față de terții de bună-credință, care nu cunosc calitatea reală a persoanei interpuse, aceasta va deveni personal, creditor sau debitor.

Pentru a fi în prezența simulației, este necesară întrunirea mai multor condiții, anume, contraînscrisul să fie un act secret, contraînscrisul să fie contemporan cu actul public și să existe acordul de voință al părților în sensul de a simula.

Contraînscrisul nu are caracter secret atunci când a fost supus formalităților de publicitate imobiliară sau când se face mențiune despre existența sa în cuprinsul actului public.

Actul secret (acordul de voință al părților, *negotium*) trebuie să fie anterior actului aparent sau concomitent cu acesta, fără a prezenta importanță sub acest aspect dacă înscrisul constatator (*instrumentum*) al actului secret a fost redactat ulterior actului aparent.

Dacă actul secret (în sensul de operațiune juridică) este ulterior actului public, nu se realizează figura juridică a simulației, fiecare dintre cele două acte succesive reflectând voința reală a părților.

Sanctiunea specifică simulației este inopozabilitatea față de terții de bună-credință a situației juridice create prin actul secret și, eventual, înlăturarea simulației pe calea acțiunii în simulație, astfel încât terțul care are interes, să poată invoca în favoarea sa actul ascuns, dar care exprimă voința reală a părților.

În conformitate cu prevederile art. 1290 alin. (1) din Codul civil, contractul secret nu poate fi invocat de părți, de către succesorii universali ai acestora, de către succesorii cu titlu universal ori cu titlu particular și nici de către creditorii înstrăinătorului aparent împotriva terților care, întemeindu-se cu bună-credință pe contractul public, au dobândit drepturi de la dobânditorul aparent. Legiuitorul a prevăzut că terții pot invoca împotriva părților existența contractului secret, atunci când acesta le vatamă drepturile.

Între părțile contractante și succesorii lor universali sau cu titlu universal produce efecte numai actul secret, care exprimă voința reală a părților, dacă sunt îndeplinite condițiile de fond și de formă cerute pentru validitatea contraînscrișului.

Față de terți, produce efecte numai actul aparent, public, care dă naștere singurei situații juridice cunoscute de aceștia, chiar dacă actul public nu corespunde adevăratei voințe a părților. Altfel spus, terților nu le poate fi opusă situația juridică născută din contraînscrișul pe care părțile l-au ținut secret, așa încât terții nu au posibilitatea de a-l cunoaște, dându-se prioritate actului aparent, chiar dacă acesta nu corespunde realității.

Așadar, actul secret nu poate fi invocat împotriva terților, cu excepția situației în care aceștia aveau cunoștință de existența lui.

Terții, însă, vor putea invoca actul secret împotriva părților, în măsura în care au interes, renunțând la inopozabilitatea față de ei a actului real, ascuns.

Când există conflict între terți, în sensul că unii dintre aceștia au interes să invoce actul secret, iar alții actul public, vor avea câștig de cauză terții care s-au întemeiat cu bună-credință pe actul public în momentul constituirii drepturilor lor, fiind preferată aparența situației reale.

Acțiunea în simulație este acea acțiune pusă la îndemâna terților, prin care se urmărește stabilirea caracterului simulat al contractului aparent și înlăturarea acestuia, urmând a-și produce efectele numai contractul secret, care exprimă voința reală a părților. Prin efectul acțiunii în simulație, singurul

contract care va fi opozabil terțului reclamant va fi contractul secret, în măsura în care este valabil încheiat.

Părțile și succesorii lor pot dovedi actul secret după regulile care guvernează proba actelor juridice.

Întrucât în privința terților actul secret apare ca un fapt juridic, aceștia îi vor putea dovedi existența și conținutul prin orice mijloc de probă.

În cazul simulației ilicite, actul secret nu produce efecte nici în raporturile dintre părți și succesorii lui universali, sancțiunea întregii operații fiind nulitatea absolută.

Dacă prin simulație se realizează conținutul constitutiv al unei infracțiuni, pe lângă sancțiunea specifică dreptului civil (inopozabilitatea), persoanele care se fac vinovate de săvârșirea faptei vor suporta și consecințele prevăzute de legea penală.

Rezumat

În cuprinsul acestui capitol au fost efectele actului juridic civil, sub aspectul noțiunii, modurile de determinare a acestor efecte, regulile de interpretare a actului juridic civil, principiile efectelor actului juridic civil și excepțiile de la aceste principii. Au fost studiate și noțiunile de parte, terț și având-cauză.

Test de autoevaluare

1. Teoria impreviziunii :

- a. este o aplicație a principiului retroactivității efectelor nulității actului juridic civil
- b. se referă la revizuirea efectelor anumitor acte juridice din cauza ruperii echilibrului contractual în urma schimbării împrejurărilor avute în vedere de părți în momentul încheierii actului juridic
- c. este o aplicație a principiului relativității efectelor actului juridic civil

2. Prin determinarea (cunoașterea) efectelor actului juridic civil se înțelege :

- a. interpretarea drepturilor subiective civile și a obligațiilor civile corelative născute, modificate sau stinse
- b. stabilirea sau fixarea drepturilor subiective civile și a obligațiilor civile corelative născute, modificate sau stinse de un asemenea act
- c. aplicarea regulilor de drept care guvernează efectele actului juridic civil

Bibliografie selectivă

- G. Boroș, C. A. Angheliescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București , 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020
- A. Pop, Gh. Beleiu, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
- C.T. Ungureanu, I.A.I. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția a V-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea general. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea general. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017
- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilesu, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc, (coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea general, Editura Universul Juridic, București, 2018

CAPITOLUL XI

Nulitatea actului juridic civil

Introducere

Studiul nulității actului juridic civil evidențiază aceea că în măsura în care actul juridic civil nu respectă condițiile de validitate prevăzute de lege trebuie ca acesta să fie lipsit de efecte juridice, adică să i se aplice sancțiunea nulității, pentru a nu produce efecte care sunt contrare dispozițiilor legale.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Conținut

1. Definiția nulității

Nulitatea este o sancțiune de drept civil care constă în lipsirea actului juridic de efectele contrarii normelor juridice edictate pentru încheierea sa valabilă:

Se identifică *elementele caracteristice* ale nulității și anume:

- nulitatea actului juridic civil este o sancțiune de drept civil;

- se referă numai la actele juridice civile, nu și la faptele juridice;
- nulitatea intervine numai atunci când au fost încălcate normele juridice de drept civil care reglementează condițiile de validitate (*ad validitatem*);
- constă în lipsirea actului juridic de efectele ce contravin normelor juridice edictate pentru încheierea valabilă a actului juridic, deci nu se referă la actul juridic în întregul său;
- actul juridic este lipsit numai de acele efecte care contravin scopului urmărit de dispoziția legală încălcată;
- momentul la care se referă sancțiunea nulității este acela al încheierii actului juridic.
- sunt și situații în care nulitatea nu intervine dacă, deși la încheierea actului juridic a fost încălcată o condiție de validitate, printr-o normă specială se dispune altfel, așa cum este situația reglementată de art. 1213 C. civ. care permite *adaptarea contractului* lovit de nulitate relativă pentru eroare sau art. 1221 alin.(1) C.civ., care prevede sancțiunea alternativă a *reducerii obligației* în caz de leziune.

În art. 1246 alin. (1) C. civ. se prevede că: „Orice contract încheiat cu încălcarea condițiilor cerute de lege pentru încheierea sa valabilă este lovit de nulitate, dacă prin lege nu se prevede o altă sancțiune”.

2. Funcțiile nulităților

Funcțiile nulităților se regăsesc în rolurile lor, adică acelea de măsuri cu caracter *preventiv*, dar și *sancționator*.

Funcția preventivă este de natură a atrage atenția părților actului juridic civil asupra consecințelor nerespectării prevederilor legale referitoare la condițiile necesare pentru încheierea acestuia, în sensul că atitudinea de nesocotire a reglementărilor legale atrage după sine ineficacitatea actului, respectiv actul juridic încheiat nu-și mai produce efectele în vederea cărora a fost făcut. Gândul asupra ineficacității actului juridic civil încheiat cu încălcarea normelor legale este de natură a crea o stare de prudență, de abținere, din partea părților care ar dori să încheie un astfel de act juridic.

Funcția sancționatorie se impune atunci când caracterul preventiv al primului rol al nulității nu și-a produs efectul și constă în *lipsirea de efecte* a actului juridic, înlăturarea efectelor contrarii, încheiat cu nesocotirea condițiilor de validitate impuse de normele juridice încălcate.

Se mai vorbește și de o a treia funcție a nulităților – aceea de *mijloc de garantare a principului legalității actelor juridice civile*, în sensul că prin realizarea primelor două funcții (preventive și respectiv sancționatorii) se asigură respectarea normelor juridice civile care reglementează condițiile de valabilitate a actului juridic civil.

3. Nulitatea și celelalte sancțiuni de drept civil

Sanctiunea nulității actului juridic se diferențiază de alte sancțiuni de drept civil ale acestuia, precum: rezoluțiunea, rezilierea, revocarea, caducitatea și inopozabilitatea actului juridic civil.

3.1. Nulitatea și rezoluțiunea

Rezoluțiunea este sancțiunea de drept civil care constă în desființarea retroactivă a unui contract sinalagmatic cu executare dintr-o dată (*uno actu*), pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor de către una din părți

Asemănări între nulitate și rezoluțiune:

- ambele sunt cauze care atrag ineficacitatea actului juridic civil;
- ambele produc efect retroactiv (*ex tunc*);
- în principiu, ambele operează în baza unei hotărâri judecătorești (sunt judiciare) sau a voinței părților.

Deosebiri dintre nulitate și rezoluțiune:

- nulitatea se aplică tuturor categoriilor de acte juridice civile, iar rezoluțiunea se aplică numai *actelor sinalagmatice* cu executare *uno actu*;
- nulitatea afectează un act juridic încheiat cu nerespectarea unei condiții de valabilitate, rezoluțiunea presupune un act juridic civil valabil încheiat, (nulitatea este analizată în momentul *încheierii* actului juridic civil, iar rezoluțiunea se referă la momentul *executării* acestuia);
- nulitatea relativă și rezoluțiunea sunt supuse unor reguli diferite în ceea ce privește începutul prescripției extinctive, iar nulitatea absolută nu este supusă prescripției extinctive.

Astfel, în ceea ce privește acțiunea în constatarea nulității relative, acestea îi sunt aplicabile prevederile art.2529 C.civ., privind regula specială a începutului prescripției extinctive, iar în cazul acțiunii în rezoluțiune se aplică regula generală privind începutul prescripției extinctive, prevăzută de art. 2523 C. civ.

3.2. Nulitatea și rezilierea

Rezilierea este o sancțiune de drept civil care constă în încetarea, desfacerea, unui contract sinalagmatic cu executare succesivă pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor de către una din părți. Rezilierea operează numai pentru viitor (*ex nunc*).

Toate deosebirile și asemănările dintre nulitate și rezoluțiune sunt valabile și pentru nulitate și reziliere.

Mai observăm că deși efectele nulității se produc de regulă retroactiv, iar rezilierea operează numai pentru viitor, totuși în cazul actelor juridice cu executare succesivă, nici nulitatea nu poate avea efecte pentru trecut.

3.3. Nulitatea și revocarea

Revocarea este acea sancțiune de drept civil care constă în înlăturarea efectelor actului juridic civil din cauza ingraturității gratificatului sau neexecutării culpabile a sarcinii.

Această noțiune de revocare mai este folosită și cu sensul de *denunțare unilaterală* în cazurile prevăzute de lege, art. 1023 și urm. C. civ.

Asemănarea dintre nulitate și revocare este dată de faptul că ambele sunt cauze de ineficacitate a actului juridic civil.

Deosebiri sunt însă mai multe și anume:

- nulitatea presupune un act juridic încheiat cu nesocotirea unei condiții de validitate, iar revocarea presupune un act juridic valabil încheiat;
- revocarea se aplică de regulă liberalităților, pe când nulitatea se aplică oricărui act juridic;
- cauza nulității este concomitentă momentului încheierii actului juridic, iar revocarea presupune momente ulterioare încheierii actului juridic civil;
- prescripția extinctivă a acțiunilor privind nulitatea și revocarea este supusă unor reguli diferite.

3.4. Nulitatea și caducitatea

Caducitatea este o cauză de ineficacitate care constă în lipsirea actului juridic civil, valabil încheiat, de orice efecte datorită intervenirii unei *împrejurări ulterioare* încheierii sale și care este independentă de voința autorului actului juridic.

Deosebiri dintre nulitate și caducitate sunt:

- caducitatea presupune un act juridic valabil încheiat, nulitatea presupune nerespectarea condițiilor de valabilitate la încheierea actului juridic;
- cauzele de nulitate sunt anterioare sau concomitente momentului încheierii actului juridic, iar cauzele care determină caducitatea sunt ulterioare încheierii actului juridic;
- nulitatea operează *ex tunc* (cu excepțiile precizate), iar caducitatea operează numai pentru viitor (*ex nunc*);
- împrejurarea care determină caducitatea este întotdeauna independentă de voința autorului actului juridic, pe când la nulitate aceasta este dependentă sau nu de voința (intenția) autorului (părții) actului juridic (în cazul dolului, violenței, fraudei etc.).

3.5. Nulitatea și inopozabilitatea

Inopozabilitatea este acea sancțiune de drept civil care intervine în cazul nesocotirii unor cerințe de publicitate față de terți, prevăzute de lege pentru anumite acte juridice.

Aceeași problemă, a inopozabilității, apare și în cazul încheierii unui act juridic prin reprezentare, dar cu lipsa sau depășirea puterii de a reprezenta.

Deosebiri importante sunt între nulitate și inopozabilitate, și anume:

- nulitatea se referă la toate actele juridice, iar inopozabilitatea are în vedere numai actele juridice pentru care legea prevede anumite formalități de publicitate;
- nulitatea are în vedere un act juridic nevalabil încheiat, pe când inopozabilitatea se referă la situația în care actul s-a încheiat valabil, dar după încheierea sa nu s-au respectat cerințele de publicitate față de terți;
- efectele nulității privesc atât părțile actului juridic, cât și pe terți, pe când, în caz de inopozabilitate, efectele actului juridic se produc între părți, dar drepturile și obligațiile născute din actul în cauză nu pot fi opuse terților;
- nulitatea relativă poate fi acoperită prin confirmare, pe când inopozabilitatea poate fi înlăturată în materia de reprezentare, prin ratificare.

4. Clasificarea nulităților actului juridic civil

4.1. Nulitatea absolută și nulitatea relativă

În funcție de *natura interesului (general și individual) ocrotit prin dispoziția legală încălcată la încheierea actului juridic civil* nulitatea se clasifică în nulitate *absolută* și nulitate *relativă*.

În art. 1246, orice contract încheiat cu încălcarea condițiilor cerute de lege pentru încheierea sa valabilă este lovit de nulitate, dacă prin lege nu se prevede o altă sancțiune, nulitatea putând fi absolută sau relativă.

Nulitatea absolută sancționează încheierea unui act juridic civil când nu se respectă o normă juridică care ocrotește un interes general (deci o normă juridică imperativă, de ordine publică și care instituie o condiție de validitate pentru încheierea actului juridic).

Nulitatea relativă sancționează încheierea unui act juridic cu nerespectarea unei norme juridice care ocrotește un interes particular, individual, a unei norme juridice imperative de ordine privată, care instituie, impune o condiție de validitate pentru încheierea actului juridic civil.

Din punct de vedere terminologic pentru *nulitatea absolută* se folosesc noțiunile: „actul este nul”, „nul de drept”, „nul deplin drept” sau „nulitate absolută”. Pentru *nulitatea relativă* se folosește formula „actul este anulabil”, „actul poate fi anulat”.

4.2. Nulitatea parțială și nulitatea totală

În funcție de *întinderea efectelor sale*, nulitatea se clasifică în nulitate *parțială* și nulitate *totală*.

Nulitatea parțială este acea nulitate care desființează numai o parte dintre efectele actului juridic civil, celelalte efecte menținându-se, întrucât nu contravin legii.

Astfel, potrivit prevederilor cuprinse în art. 1255 alin. (1) C. civ. “Clauzele contrare legii, ordinii publice sau bunelor moravuri și care nu sunt considerate nescrise, atrag nulitatea contractului în întregul său numai dacă sunt, prin natura lor, esențiale sau dacă, în lipsa acestora, contractul nu s-ar fi încheiat”.

În cazul în care contractul este menținut în parte, clauzele nule și cele considerate de lege nescrise sunt înlocuite de drept cu dispozițiile legale aplicabile, [art. 1255 alin.(2) și (3) C. civ.].

În situația contractelor cu o pluralitate de părți, în care prestația fiecărei părți este făcută în considerarea unui scop comun, nulitatea contractului în privința uneia din părți nu atrage, în întregime, desființarea contractului, (deci avem de a face cu o nulitate parțială), afară de cazul în care participarea acesteia este esențială pentru esența contractului, (art.1256 C.civ.).

Nulitatea parțială presupune un act juridic cu conținut complex, adică un act juridic cu mai multe clauze, deci cu mai multe efecte, pentru că numai în asemenea cazuri se poate pune problema desființării unor efecte și menținerii altora.

Nulitatea totală este acea nulitate care desființează actul juridic civil în întregime, în totalitatea sa, deci nu se mai produce nici un efect. De exemplu, potrivit art. 1011 alin. (1) C. civ., „Donația se încheie prin înscris autentic, sub sancțiunea nulității absolute”.

4.3. Nulitatea expresă și nulitatea virtuală

După modul de *consacrare legislativă*, nulitățile se clasifică în: *nulitate expresă* și *nulitate virtuală*.

Nulitatea expresă (denumită și nulitate textuală sau explicită) este acea nulitate care este prevăzută ca atare într-o dispoziție legală.

Majoritatea nulităților o formează cazurile de nulitate expresă, prevăzute fie în Codul civil, fie în alte acte normative.

Nulitatea virtuală este acea nulitate care nu este prevăzută expres de lege, dar care rezultă neîndoiește din modul în care este reglementată o anumită condiție de validitate a actului juridic.

În sensul celor de mai sus, art. 1253 C.civ. dispune că „În afara cazurilor în care legea prevede sancțiunea nulității, contractul se desființează și atunci când sancțiunea nulității absolute sau, după caz, relative trebuie aplicată pentru ca scopul dispoziției legale încălcate să fie atins”.

De regulă, normele onerative și cele prohibitive atrag, în cazul nerespectării lor, sancțiunea nulității, chiar dacă nu prevăd expres aceasta.

Determinarea felului nulităților virtuale respectiv, dacă sunt absolute sau relative, toale sau parțiale se face după criteriile de clasificare a nulităților prezentate deja, astfel că putem distinge între: nulități exprese și absolute; nulități exprese și relative; nulități virtuale și absolute; nulități virtuale și relative.

4.4. Nulități de fond și nulități de formă

În funcție de felul *condiției de validitate* încălcate la încheierea actului juridic civil nulitățile se clasifică în *nulități de fond* și *nulități de formă*.

Nulitatea de fond este acea nulitate care intervine în cazul lipsei ori nevalabilității unei condiții de fond a actului juridic civil (consimțământ, capacitate, obiect, cauză).

Nulitatea de formă este acea nulitate care intervine în cazul nerespectării formei cerute *ad validatem*..

4.5. Nulități amiabile și nulități judiciare

După modul de valorificare, nulitățile se clasifică în *nulități judiciare* și *nulități amiabile*.

Nulitatea amiabilă operează în situația în care părțile se înțeleg cu privire la nulitatea actului juridic încheiat de ele și lipsesc de efect actul respectiv prin voința lor. Astfel art.1246 alin. (3) C. civ., dispune: „Dacă prin lege nu se prevede altfel, nulitatea contractului poate fi constată sau declarată prin acordul părților, dacă prin lege nu se prevede altfel”.

Nulitatea amiabilă, care este prin ea însăși un act juridic distinct, este permisă numai actelor juridice care pot fi revocate prin acordul părților.

Nu este posibilă nulitatea amiabilă în cazul actelor care nu pot fi desființate printr-un act juridic simetric celui prin care au luat naștere, cum ar fi, de exemplu, anularea căsătoriei.

Potrivit prevederilor art. 1246 alin. (4) C. civ., părțile, nu pot, prin acordul lor, să instituie sau să suprimă cauze de nulitate astfel că, orice convenție sau clauză cu un asemenea obiect sunt considerate a fi *clauze nescrise*.

Nulitatea judiciară este determinată de situația în care părțile nu se înțeleg cu privire la nulitatea actului juridic respectiv și este necesar ca nulitatea actului juridic să fie declarată de organul de jurisdicție competent.

4.6. Clauzele considerate nescrise

Clauzele dintr-un act juridic care au fost încheiate prin încălcarea sau neluarea în seamă a unor norme imperative, a ordinii publice sau a bunelor moravuri, prevăzute pentru existența lor valabilă, sunt considerate ca fiind nescrise, *printr-o dispoziție expresă a legii*.

Considerarea ca nescrise a clauzelor încheiate cu încălcarea unor dispoziții imperative este o *sanctiune* de drept civil. Efectele acestei sancțiuni constau în neluarea în considerație a unor astfel de clauze dintr-un act juridic, ca și cum nu ar fi fost înscrise în acel act, fără obligația de a cere constarea nulității lor. Nulitatea ar putea interveni numai în situația în care o astfel de clauză ar fi singura din contract.

Potrivit prevederilor art. 1255 alin. (3) C. civ. clauzele considerate nescrise pot fi înlocuite de drept cu dispozițiile legale aplicabile, întocmai ca și clauzele nule. Dacă judecătorul sau chiar și părțile, constată

existența unor asemenea clauze le va înlocui cu dispoziții legale aplicabile, iar dacă asemenea dispoziții nu există atunci le va nesocoti, ca și cum nu ar exista.

În cazul în care totuși o clauză considerată nescrisă a fost *executată*, atunci făcând aplicarea, prin analogie, a dispozițiilor art. 1254 alin. (3) C. civ., coroborate cu art. 1639-1647 C. civ., prestațiile care au fost deja realizate se vor restitui părților, care vor reveni la situația anterioară.

5. Cauzele de nulitate

5.1. Probleme generale

Sunt *cauze de nulitate* a actului juridic civil următoarele situații juridice:

- nerespectarea dispozițiilor legale privind capacitatea de a încheia un act juridic civil;
- lipsa ori nevalabilitatea consimțământului;
- nevalabilitatea obiectului actului juridic civil;
- nevalabilitatea cauzei (scopului) actului juridic civil;
- nerespectarea formei cerute *ad validitatem*;
- nesocotirea limitelor autonomiei de voință, ale libertății actelor juridice;
- fraudarea legii.

O parte din cauzele de mai sus atrag nulitatea absolută, altă parte nulitatea relativă. Atunci când legea nu prevede felul nulității, această operațiune o face interpretul, în raport de natura interesului ocrotit prin prevederea legală încălcată la încheierea actului juridic civil.

Ca urmare, va putea fi motiv de nulitate absolută nerespectarea, cu ocazia încheierii actului juridic civil, a unei dispoziții legale imperative instituite pentru ocrotirea unui interes general și va constitui motiv de nulitate relativă, încălcarea la încheierea actului juridic a unei dispoziții legale ce ocrotește un interes particular

5.2. Cauze de nulitate absolută

Potrivit art. 1250 C. civ., actul juridic este lovit de nulitate absolută în cazurile anume prevăzute de lege, precum și atunci când rezultă neîndoiește din lege că interesul ocrotit este unul general. Asemenea cauze de nulitate absolută sunt:

- nesocotirea (încălcarea) dispozițiilor legale referitoare la capacitatea civilă a persoanelor: art. 206 alin. (1) și (3) C.civ. privind actele juridice încheiate de către persoanele juridice care au ca obiect drepturi ce nu pot aparține decât persoanelor fizice; art 295 alin. (1) C.civ. privind căsătoria fictivă; art. 1653 alin.(1) C.civ. referitoare la incapacitatea de a cumpăra drepturi litigioase și art. 1654 alin. (1) lit. c) C. civ. privind alte incapacități de a cumpăra;

- lipsa totală a consimțământului, cum este și în cazul erorii obstacol (*error in negotio* și *error in corpore*);

- nevalabilitatea obiectului actului juridic civil, în sensul că nu este determinat ori licit [de exemplu: art.1225 alin. (2) C.civ.: „Obiectul contractului trebuie să fie determinat și licit, sub sancțiunea nulității absolute”; art. 1847 alin. (2) C.civ.: „Subarendarea totală sau parțială este interzisă, sub sancțiunea nulității absolute”];

- nevalabilitatea cauzei (scopului) actului juridic civil, numai în situația în care cauza este ilicită sau imorală;

- nerespectarea formei *ad validitatem*;

- lipsa ori nevalabilitatea autorizației administrative [art. 24, alin. (1) din Legea nr. 295/2004 privind regimul armelor și munițiilor].

- încălcarea ordinii publice și bunelor moravuri;

- fraudarea legii;

- încălcarea dreptului de preemțiune al statului [art. 45 din Legea nr. 46/2008 Codul silvic cu respectarea ordinii de preferință prevăzută de art. 1746 C.civ.; art.36 alin. (5) din Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național și mobil etc.].

5.3. Cauze de nulitate relativă

Conform prevederilor art. 1251 C. civ., un act juridic este anulabil atunci când au fost nesocotite dispozițiile legale privitoare la capacitatea de exercițiu, când consimțământul uneia din părți a fost viciat sau în alte cazuri anume prevăzute de lege.

Art. 1251 C. civ. instituie o *prezumție legală relativă*, în sensul că, în situația în care natura nulității nu este determinată ori nu reiese neîndoiește din lege, contractul este anulabil.

Cauze de nulitate relativă pot fi:

- nesocotirea prevederilor legale referitoare la capacitatea civilă a persoanelor în următoarele situații: actul juridic este încheiat de o persoană lipsită de capacitatea de exercițiu (minorul sub 14 ani și persoanele ocrotite prin tutelă specială); actul juridic de administrare sau de dispoziție este încheiat fără încuviințarea ocrotitorilor legali și este lezionar pentru patrimoniul minorului între 14-18 ani; actul juridic de dispoziție încheiat fără dublă încuviințare (ocrotitor legal, instanța de tutelă) de minorul între 14-18 ani; actul juridic s-a încheiat pentru persoana juridică în lipsă ori cu depășirea puterilor conferite; actul juridic s-a încheiat cu nerespectarea unei incapacități speciale de folosință instituită pentru protecția unor interese individuale [de exemplu: art. 991. C.civ. ; art. 1654 alin. (1) lit. a) și b) C. civ.];

- lipsa discernământului în momentul încheierii actului juridic civil [art. 1205 alin.(1) C.civ.];

- viciile de consimțământ, dolul, violența, leziunea, eroarea esențială;

-lipsa cuazei/ scopului actului juridic civil.

6. Regimul juridic al nulității

6.1. Probleme introductive

Regimul juridic al nulității este dat de regulile cărora le sunt supuse nulitatea absolută și nulitatea relativă, acestea fiind diferite într-un caz sau altul.

Regimul juridic al nulității are în vedere *trei aspecte*, și anume: cine poate invoca nulitatea, cât timp poate fi invocată nulitatea și dacă nulitatea poate fi acoperită sau nu prin confirmare.

6.2. Regimul juridic al nulității absolute

Regimul juridic al nulității absolute are în vedere, în principal, *trei reguli*:

6.2.1. Nulitatea absolută poate fi invocată de oricine are un interes

Această regulă este reglementată în art. 1427 alin. (2) C. civ., potrivit cu care nulitatea absolută poate fi invocată de orice persoană al cărui interes este ocrotit prin dispoziția legală încălcată.

Nulitatea absolută este aceea care ocrotește interese generale, fapt ce dă posibilitatea unui cerc larg de persoane sau organe să invoce o asemenea sancțiune a actului juridic civil.

Pot fi interesate: părțile actului juridic, avânzii-cauză ai părților, alte persoane ce nu au participat la încheierea actului juridic civil, dar care ar justifica un interes propriu, instanța din oficiu [art. 1247 alin. (3) C. civ.], procurorul, precum și alte organe prevăzute de lege.

Terții (persoane străine de actul juridic) vor putea invoca nulitatea absolută a acestuia numai în măsura în care actul juridic le este opozabil.

6.2.2. Nulitatea absolută este, imprescriptibilă – ea putând fi invocată oricând pe cale de acțiune sau de excepție.

Această regulă este expres consacrată în art. 1249 alin. (1) C. civ., care prevede: „Dacă prin lege nu se prevede altfel, nulitatea absolută poate fi invocată oricând, fie pe cale de acțiune, fie pe cale de excepție”.

6.2.3. Nulitatea absolută nu poate fi acoperită prin confirmare sau în alt mod (non potest convallescere)

Potrivit prevederilor cuprinse în art. 1247 alin. (4) C. civ., actul juridic lovit de nulitate absolută nu este susceptibil de confirmare decât în cazurile prevăzute de lege.

Confirmarea este actul unilateral de renunțare la dreptul de a invoca pe cale de acțiune sau excepție nulitatea.

Cea de a treia regulă a regimului juridic al nulității absolute este o consecință directă a primelor două reguli și se explică prin caracterul general al interesului ocrotit de norma juridică a cărei încălcarea atrage nulitatea absolută.

Întrucât confirmarea expresă sau tacită a nulității absolute este în principiu, inadmisibilă și un eventual act de confirmare este lovit de nulitate absolută.

De la această regulă sunt prevăzute și unele *excepții*:

- *cazul prevăzut de art. 1010 C. civ.*, care dispune: „Confirmarea unei liberalități de către moștenitorii universali ori cu titlu universal ai dispunătorului atrage renunțarea la dreptul de a opune viciile de formă sau orice alte motive de nulitate, fără ca prin această renunțare să se prejudicieze drepturile terților”; din prevederile legale menționate rezultă că moștenitorii universali sau cei cu titlu universal ai dispunătorului pot confirma atât donațiile, cât și legatele făcute de autorul lor, indiferent care ar fi motivul de nulitate, inclusiv atunci când acestea ar fi lovite de nulitate absolută;

- *cazul prevăzut de art. 303 alin.(3) C. civ.*, potrivit căruia: „În toate cazurile, nulitatea căsătoriei se acoperă dacă, între timp, ambii soți au împlinit vârsta de 18 ani sau dacă soția a născut ori a ramas însărcinată”.

- *cazul prevăzut de art. 293 alin. (2) C. civ.*, în conformitate cu care „În cazul în care soțul unei persoane declarate moarte s-a recăsătorit și, după aceasta, hotărârea declarativă de moarte este anulată, noua căsătorie rămâne valabilă, dacă soțul celui declarat mort a fost de bună-credință. Prima căsătorie se consideră desfăcută pe data încheierii noii căsătorii”.

Actualul Cod civil consacră, în art.1259, instituția „*refacerii contractului nul*”, în sensul că un act juridic nul poate fi refăcut, în totalitate sau parțial, cu respectarea tuturor condițiilor prevăzute de lege la data refacerii lui, dar în toate cazurile actul juridic refăcut *va produce efecte numai pentru viitor*, nu și pentru trecut.

6.3. Regimul juridic al nulității relative

Regimul juridic al nulității relative are în vedere următoarele reguli:

- nulitatea relativă poate fi invocată numai de persoana ocrotită, în principiu;
- nulitatea relativă este prescriptibilă;
- nulitatea relativă poate fi acoperită prin confirmare expresă ori tacită.

6.3.1. Nulitatea relativă poate fi invocată numai de persoana ocrotită, în principiu

Regula de mai sus este consacrată de prevederile art. 1248 alin. (2) C. civ., potrivit căruia nulitatea relativă poate fi invocată numai de cel al cărui interes este ocrotit prin dispoziția legală încălcată, ceea ce se justifică prin faptul că nulitatea relativă urmărește ocrotirea unui interes particular.

Nulitatea relativă poate fi invocată:

- de cel al cărui interes a fost nerespectat la încheierea actului juridic (de natura violenței, de cel lipsit de discernământ, de titularul dreptului de preemțiune etc.);
- de reprezentantul legal al celui lipsit de capacitate de exercițiu (care este de fapt cel care încheie actul juridic pentru incapabil);

- de succesorii părții ocrotite prin norma juridică încălcată la încheierea actului

Juridic, cu excepția acțiunilor *intuitu personae* ;

- de către procuror, în condițiile prevăzute de art.92 Cod procedură civilă;
- de creditorii chirografari ai părții ocrotite, pe calea acțiunii oblice, afară de cazul în care ar fi vorba de drepturi strict personale, (art. 1560-1561 C. civ.)

Potrivit art. 1248 alin.(2) C.civ. „Nulitatea relativă nu poate fi invocată din oficiu de instanța judecătorească”.

Conform prevederilor art.1258 C.civ., „În cazul anulării sau constatării nulității contractului încheiat în formă autentică pentru o cauză de nulitate a cărei existență rezultă din însuși textul contractului, partea prejudiciată poate cere obligarea notarului public la repararea prejudiciilor suferite, în condițiile răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie”.

6.3.2. Nulitatea relativă este prescriptibilă

Această regulă se justifică prin aceea că nulitatea relativă fiind instituită pentru ocrotirea unor interese particulare, trebuie să cedeze în fața intereselor generale pe care le asigură instituția prescripției extinctive.

De asemenea, regula de mai sus presupune faptul că nulitatea relativă trebuie invocată în termenul de prescripție extintivă. În acest sens, art. 1249 alin. (2) C.civ. dispune că: „Nulitatea relativă poate fi invocată pe cale de acțiune numai în termenul de prescripție stabilit de lege. Cu toate acestea, partea căreia i se cere executarea contractului poate opune oricând nulitatea relativă a contractului, chiar și după împlinirea termenului de prescripție a dreptului la acțiunea în anulare”.

Din prevederile legale prezentate mai sus se desprinde ideea că acțiunea în anulare este prescriptibilă, dar invocarea nulității relative pe cale de excepție este imprescriptibilă.

6.3.3. Nulitatea relativă poate fi acoperită prin confirmare expresă ori tacită

Renunțarea la dreptul de a invoca nulitatea relativă aparține persoanei interesate și are ca efect acoperirea nulității relative (deci consolidarea actului juridic valabil), care se realizează prin *confirmare*.

Așa după cum rezultă din prevederile art.1262 C. civ., confirmarea este un act juridic unilateral prin care cel care are dreptul de a invoca nulitatea actului juridic civil renunță în mod expres sau tacit la acest drept, dar voința de a renunța trebuie să fie certă.

Actul de confirmare, pentru a fi valabil, trebuie să îndeplinească *cerințele* cuprinse în art. 1263 C. civ., respectiv:

- să provină de la persoana îndreptățită să invoce nulitatea relativă a actului;
- să fie făcut în deplină cunoștință de cauză;
- viciul care afecta actul juridic lovit de nulitatea relativă să fi încetat în momentul confirmării (în situația contrarie, va fi valabil însuși actul confirmativ);
- din conținutul actului să rezulte intenția de acoperire a nulității.
- persoana chemată de lege să încuviințeze actele minorului poate cere, în numele și în interesul acestuia, anularea contractului făcut fără încuviințarea sa ori să *confirme* contractul atunci când această încuviințare era suficientă pentru încheierea valabilă a acestuia. Aceleași prevederi se aplică și în cazul actelor încheiate fără autorizarea instanței tutelare.

Confirmarea (expresă sau tacită) are ca efect validarea actului juridic lovit de nulitate relativă, cu efect retroactiv (*ex tunc*), adică de la data la care a fost încheiat actul juridic confirmat.

Actul de confirmare a nulității relative nu trebuie confundat cu *ratificarea* – care este un act prin care o persoană devine parte în actul juridic încheiat în lipsa ori cu depășirea împuternicirii necesare pentru încheierea actului juridic respectiv.

Între nulitatea absolută și nulitatea relativă *nu există deosebiri de efecte, dar există deosebiri de regim juridic*, deosebiri care constau în:

- în timp ce nulitatea absolută poate fi invocată de oricine are interes, de instanța din oficiu, de alte organe abilitate de lege, nulitatea relativă poate fi invocată, în principiu, numai de cel al cărui interes a fost nesocotit la încheierea actului juridic;
- nulitatea absolută este imprescriptibilă, nulitatea relativă este supusă prescripției extinctive;
- nulitatea absolută nu poate fi acoperită prin confirmare (în principiu), nulitatea relativă poate fi confirmată expres sau tacit.

7. Efecte nulității actului juridic civil

7.1. Definiția efectelor nulității

Efectele nulității actului juridic civil reprezintă consecințele juridice ale aplicării sancțiunii nulității.

Esența efectelor nulității constă în lipsirea actului juridic civil de efectele contrarii normelor juridice prevăzute pentru încheierea sa valabilă.

În general, efectul oricărei nulități constă în *desființarea raportului juridic* civil generat de actul juridic civil lovit de nulitate și prin aceasta, restabilirea legalității.

Efectele nulității sunt diferite după cum ne referim la *nulitatea totală* sau *nulitatea parțială*.

De asemenea, în ceea ce privește efectele nulității actului juridic, acestea diferă și în funcție de ceea ce s-a întâmplat după încheierea actului juridic, sens în care distingem trei ipoteze:

- *actul n-a fost executat încă*: aplicarea nulității va însemna că acel act, fiind desființat, nu mai poate fi executat, deci părțile se află în situația în care s-ar fi găsit dacă actul respectiv nu ar fi fost încheiat;

- *actul a fost executat total sau parțial până la momentul când actul juridic este anulat*; în această ipoteză, efectele nulității vor consta în: a) desființarea retroactivă a actului; b) restituirea prestațiilor efectuate în temeiul actului anulat (reciproc sau după caz, unilateral);

- *dacă actul juridic și-a produs efectele (a fost executat), iar dobânditorul de drepturi le-a transmis la rândul său unor terți dobânditori până la momentul declarării nulității*; în această ipoteză, efectele nulității vor consta în: a) desființarea actului executat; b) restituirea prestațiilor efectuate în temeiul actului anulat; c) desființarea și a actului subsecvent.

Aceste reguli și-au găsit consacrarea legală în art.1254 C. civ., potrivit căruia contractul lovit de nulitate absolută sau anulat este considerat *a nu fi fost niciodată încheiat*. De asemenea, desființarea contractului, atrage, în condițiile legii, și desființarea actelor subsecvente încheiate în baza lui. În situația în care contractul este desființat, fiecare parte trebuie să restituie celeilalte, în natură sau prin echivalent, prestațiile primite, chiar dacă acestea au fost executate succesiv sau au avut un caracter continuu.

De reținut că, potrivit art. 1325 C. civ., aceste reguli se aplică și actului juridic unilateral.

7.2. Principiile efectelor nulității și excepțiile lor

Principiile efectelor nulității sunt :

- *principiul retroactivității* (adică efectele nulității se produc din momentul încheierii actului juridic civil, iar nulitatea operează atât pentru viitor, cât și pentru trecut);

- *principiul repunerii în situația anterioară* prin restituirea prestațiilor efectuate în baza actului anulat, redat prin adagiul *restitutio in integrum*;

- *principiul potrivit căruia anularea actului inițial atrage desființarea actului subsecvent*, redat prin adagiul: *resoluto iure dantis, resolvitur ius accipientis*.

7.2.1. Principiul retroactivității efectelor nulității actului juridic civil

Principiul retroactivității efectelor nulității actului juridic civil are în vedere regula de drept potrivită căreia nulitatea produce efecte nu numai pentru viitor, ci și pentru trecut, adică efectele nulității se produc din chiar momentul încheierii actului juridic civil. *Astfel vor fi înlăturate și efectele actului juridic civil care s-au produs între momentul încheierii acestuia și momentul anulării efective a actului. În temeiul acestui principiu părțile ajung în situația anterioară încheierii actului juridic, ca și când nu ar fi încheiat acest act juridic.*

Principiul retroactivității efectelor nulității actului juridic decurge din principiul legalității, în sensul că restabilirea legalității, ce a fost încălcată la încheierea actului juridic, determină înlăturarea efectelor produse în temeiul actului respectiv, afectat de nulitate.

7.2.1.1. Excepții

Excepțiile de la principiul retroactivității sunt acele situații juridice în care pentru anumite rațiuni sunt menținute efectele produse între momentul încheierii actului juridic și momentul anulării acestuia.

Astfel, nulitatea produce efecte numai pentru viitor (*ex nunc*), nu și pentru trecut (*ex tunc*).

Aceste excepții sunt:

- *menținerea efectelor produse de un contract cu executare succesivă* (de exemplu, contractul de închiriere, contractul de vânzare-cumpărare cu clauză de întreținere), datorită ireversibilității prestațiilor executate succesiv;

- *cazul căsătoriei putative* (art.304 C. civ.). Potrivit acestor reglementări efectul retroactiv al anulării căsătoriei este înlăturat față de soțul de bună-credință la încheierea căsătoriei, care păstrează statutul de soț dintr-o căsătorie valabilă pe perioada cuprinsă între momentul căsătoriei și momentul când hotărârea instanței care o anulează, rămâne definitivă; în acest caz se ocrotește buna-credință;

- *situația copiilor dintr-o căsătorie anulată* este reglementată de art.305 alin.(1) C. civ. care dispune: „Nulitatea căsătoriei nu are niciun efect în privința copiilor, care păstrează situația de copii din căsătorie”.

- *situația minorului de bună-credință la încheierea căsătoriei*, consacrat în art. 39 alin.(2) C. civ., potrivit căruia în cazul în care căsătoria este anulată, minorul care a fost de bună-credință la încheierea căsătoriei păstrează capacitatea deplină de exercițiu.

- *cazul nulității persoanei juridice*, reglementată de art. 198 alin. (1) C. civ., conform căruia „De la data la care hotărârea judecătorească de constatare sau declarare a nulității a devenit definitivă, persoana juridică încetează fără efect retroactiv și intră în lichidare”.

7.2.2. Principiul repunerii în situația anterioară (*restitutio in integrum*)

Principiul *restitutio in integrum* este regula de drept potrivit căreia tot ce s-a executat în baza unui act anulat trebuie restituit, astfel încât părțile raportului juridic să ajungă în situația în care acel act juridic nu s-ar fi încheiat și apare ca un mijloc de garantare a eficienței practice a principiului retroactivității.

Codul civil reglementează acest principiu în art. 1254 alin. (3), dispunând că: „În cazul în care contractul este desființat, fiecare parte trebuie să restituie celeilalte, în natură sau prin echivalent, prestațiile primite, potrivit prevederilor art.1639-1647, chiar dacă acestea au fost executate succesiv sau au avut un caracter continuu”. Acest principiu este aplicabil, potrivit prevederilor art.1325 C. civ. și actelor juridice unilaterale lovite de nulitate, („Dacă prin lege nu se prevede altfel, dispozițiile legale privitoare la contracte se aplică în mod corespunzător actelor unilaterale”).

Din punct de vedere procesual, cel interesat poate să aleagă între două căi procedurale:

- o acțiune cu două capete de cerere: un capăt de cerere principal, prin care se cere declararea nulității actului juridic (imprescriptibilă sau prescriptibilă, după cum este vorba de o cauză de nulitate absolută sau o nulitate relativă) și un capăt de cerere accesoriu, prin care se solicită restituirea prestațiilor efectuate în temeiul actului juridic respectiv, care este prescriptibilă;
- două acțiuni separate – în primul rând, o acțiune în anularea actului juridic, iar dacă instanța va dispune anularea acestuia, se poate introduce o altă acțiune prin care să se ceară restituirea prestațiilor efectuate în baza actului juridic anulat.

7.2.2.1. Excepții

Excepțiile de la principiul *restitutio in integrum* sunt constituite din acele situații care prestațiile efectuate în baza actului juridic anulat nu sunt supuse restituirii, ci sunt menținute în tot sau în parte.

Asemenea excepții se regăsesc în:

- *situația prevăzută de art. 47 și 1647 C. civ.*, când cel lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă este obligat să restituie prestațiile primite numai dacă a profitat, integral sau parțial de avantajele patrimoniale prilejuite de acel act juridic; poate fi obligat la restituirea integrală numai dacă, cu intenție sau din culpă gravă, a făcut ca restituirea să fie imposibilă. „1) Persoana care nu are capacitate de exercițiu deplină nu este ținută la restituirea prestațiilor decât în limita îmbogățirii sale, apreciată la data cererii de restituire. Sarcina probei acestei îmbogățiri incumbă celui care solicită restituirea. (2) Ea poate fi ținută la restituirea integrală atunci când, cu intenție sau din culpă gravă, a făcut ca restituirea să fie imposibilă”.
- *cazul reglementat de art. 1645 alin.(1) C. civ.*, potrivit căruia posesorul de bună-credință dobândește fructele bunului supus restituirii, cât timp a durat buna-credință.

7.2.2.2. Restituirea prestațiilor

Restituirea prestațiilor se face potrivit prevederilor cuprinse în art.1639-1647 C. civ. Astfel, restituirea prestațiilor se face, ca regulă, *în natură*, prin înapoierea bunului primit. Dacă restituirea nu poate avea loc în natură din cauza imposibilității sau a unui impediment serios ori dacă restituirea privește prestarea unor servicii deja efectuate, restituirea se face prin *echivalent*, valoarea prestațiilor fiind apreciată la momentul în care debitorul a primit ceea ce trebuie să restituie.

Când bunul supus restituirii *a pierit în întregime sau a fost înstrăinat*, iar debitorul obligației de restituire este *de bună-credință*, acesta va fi ținut să plătească valoarea bunului, pe care acesta a avut-o la data primirii sale sau la momentul pierii ori al înstrăinării, în funcție de cea mai mică dintre aceste valori. Dacă debitorul obligației de restituire este *de rea-credință* ori obligația de restituire provine din culpa sa, atunci restituirea se face în funcție de valoarea cea mai mare (art. 1641 C. civ.).

Când bunul supus restituirii *a pierit fortuit și în totalitate*, debitorul de bună-credință va fi liberat de această obligație, dar va trebui să cedeze creditorului, fie indemnizația încasată pentru această pierire, fie, dacă nu a încasat-o încă, dreptul de a primi această indemnizație. Dacă debitorul este *de rea-credință* sau obligația de restituire provine din culpa sa, el nu va fi liberat de restituire decât dacă va face dovada că bunul ar fi pierit și în cazul în care, la data pieririi, ar fi fost deja predat creditorului (art. 1642 C. civ.).

În privința *fructelor*, dacă cel obligat la restituire a fost de bună-credință, acesta dobândește fructele produse de bunul supus restituirii și suportă cheltuielile angajate cu producerea lor, dar nu datorează nicio indemnizație pentru folosința bunului, în afara cazului în care această folosință a fost obiectul principal al prestației și a cazului în care bunul era, prin natura lui, supus unei deprecieri rapide. Atunci când cel obligat la restituire a fost de rea-credință ori când cauza restituirii îi este imputabilă, el este ținut să restituie fructele pe care le-a dobândit sau putea să le dobândească și să îl indemnizeze pe creditor pentru folosința pe care bunul i-a putut-o procura, după compensarea cheltuielilor angajate cu producerea lor (art. 1645 C. civ.).

Părțile vor suporta cheltuielile restituirii proporțional cu valoarea prestațiilor care se restituie; acestea vor fi suportate integral de cel care este de rea-credință ori din a cărui culpă contractul a fost desființat (art. 1646 C. civ.).

Conform prevederilor art. 1647 C.civ., persoana care nu are capacitate de exercițiu deplină nu este obligată la restituirea prestațiilor decât în limita folosului realizat, apreciat la data cererii de restituire. În situația în care aceasta, cu intenție sau din culpă gravă, a făcut ca restituirea să fie imposibilă, ea va putea fi ținută la restituirea integrală.

7.2.3. Principiul anulării actului subsecvent ca un urmare a anulării actului inițial

Principiul anulării actului subsecvent ca un urmare a anulării actului inițial (*resoluto iure dantis, resolvitur ius accipientis*) este o regulă de drept potrivit căreia anularea (desființarea) actului juridic inițial (primar) atrage și anularea actului juridic subsecvent, următor, datorită legăturii lor juridice.

Reglementarea o găsim în art.1254 alin. (2) C.civ., potrivit căruia desființarea contractului atrage și desființarea actelor subsecvente încheiate în baza lui, în condițiile legii. Referiri la acest principiu se fac și în art. 1648 și 1649 C. civ., prevederi ce au ca obiect efectele restituirii față de terți. Principiul *resolutio iure dantis, resolvitur ius accipientis* se referă la efectele nulității actului juridic față de terți.

Principiul enunțat mai sus este consecința celor două principii ale efectelor nulității actului juridic – respectiv principiul retroactivității și principiul repunerii în situația anterioară – dar și a principiului *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet* (*nemo dat quod nemo habet*), în sensul că, dacă prin anularea actului inițial se desființează dreptul transmitătorului din actul juridic subsecvent (și care a fost dobânditor al unui drept în actul juridic inițial) înseamnă că acesta a transmis un drept pe care nu îl avea, așa încât nici subdobânditorul nu putea deveni titularul acestui drept.

7.2.3.1. Excepții

Excepțiile de la principiul *resolutio iure dantis, resolvitur ius accipientis* sunt acele cazuri (situații juridice) în care, pentru anumite rațiuni, deși se anulează actul inițial, actul subsecvent este menținut.

La baza acestui principiu stau două alte principii respectiv, principiul ocrotirii bunei-credințe a subdobânditorului unui bun cu titlu oneros (în cazurile expres prevăzute de lege) și principiul asigurării stabilității circuitului civil – o nevoie de ordin general.

Au fost reținute ca *excepții* de la acest principiu următoarele situații:

- *cazul actelor de conservare sau de administrare a bunului*, (caz ce rezultă din prevederile art.1649 C. civ.) menținerea acestora fiind justificată de rațiuni de ordin economic, social sau de ocrotire a bunei-credințe;

- *cazul posesorului de bună-credință a unui bun mobil*, reglementat de art. 937 alin. (1) C. civ., care prevede: „Persoana care, cu bună-credință, încheie cu un neproprietar un act translativ de proprietate cu titlu oneros având ca obiect un bun mobil devine proprietarul acelui bun din momentul luării sale în posesie efectivă”;

- *cazul aplicării prevederilor art. 54 alin. (2) teza a II-a C. civ.*, potrivit căruia: „(1) Dacă cel declarat mort este în viață, se poate cere, oricând, anularea hotărârii prin care s-a declarat moartea. (2) Cel care a fost declarat mort poate cere, după anularea hotărârii declarative de moarte, înapoierea bunurilor sale în natură, iar dacă aceasta nu este cu putință, restituirea lor prin echivalent. Cu toate acestea, dobânditorul cu titlu oneros nu este obligat să le înapoieze decât dacă, sub rezerva dispozițiilor în materie de carte funciară, se va face dovada că la data dobândirii știa ori trebuia să știe că persoana declarată moartă este în viață”. Se poate trage concluzia că anularea actului declarativ de moarte atrage desființarea drepturilor transmise către moștenitorii celui declarat mort și pe cale de consecință ar trebui ca și efectele juridice prin care moștenitorii au înstrăinat către terțe persoane anumite bunuri, să fie desființate.

Totuși, acest lucru nu este posibil, pentru că potrivit 54 alin. (2), teza a II-a, C. civ., actul juridic cu titlu oneros încheiat de moștenitor cu un subdobânditor de bună-credință, va fi menținut.

- *situația reglementată de art. 1819 alin. (2) C. civ.*, privind locatarul de bună-credință, potrivit căruia, contractul de locațiune încheiat de acesta va continua să producă efecte și după desființarea titlului locatorului pe durata stipulată de părți, fără a se depăși un an de la data desființării titlului locatorului, dar numai dacă locatarul a fost de *bună – credință*.

- *situația prevăzută de art. 1649 teza a II-a C. civ.*, potrivit căruia contractele cu executare succesivă vor continua să producă efecte pe durata stipulată de părți, dar nu mai mult de un an de la data desființării titlului constitutorului, sub condiția respectării formalităților de publicitate prevăzute de lege.

- *cazul reglementat de art. 1648 alin. (1), teza finală, C. civ.*, potrivit căruia actul juridic nu se poate desființa deoarece terțul dobânditor invocă uzucapiunea, (art. 930-934 C.civ. privind uzucapiunea imobiliară și art. 939 C.civ. referitor la uzucapiunea mobilă).

7.3. Principii de drept care înlătură regula *quod nullum est, nullum producit effectum*

7.3.1. Probleme generale

Principiile aflate în concurs cu regula *quod nullum est, nullum producit effectum* și care o înlătură sunt:

- principiul conversiunii actului juridic;
- principiul *error communis facit ius* (principiul validității aparenței în drept);
- principiul răspunderii civile delictuale.

7.3.2. Principiul conversiunii actului juridic

Conversiunea actului juridic este o *înlocuire a actului nul cu un act juridic valabil*.

Condițiile necesare aplicării principiului conversiunii sunt:

- să existe un element de diferență între actul nul și actul valabil;
- unul din acte să fie anulat efectiv și total;
- actul socotit valabil să întrunească toate condițiile de valabilitate, iar aceste condiții să se regăsească în chiar cuprinsul actului anulat, [art. 1260 alin. (1) C. civ.];
- din manifestarea de voință a părților să nu rezulte inadmisibilitatea conversiunii, întrucât art. 1260 alin. (2) C. civ., dispune că dispozițiile referitoare la conversiune „...nu se aplică dacă intenția de a exclude aplicarea conversiunii este stipulată în contractul lovit de nulitate sau reiese, în chip neîndoielnic, din scopurile urmărite de părți la data încheierii contractului”.

Ținând cont de aceste condiții rezultă că în următoarele situații nu va fi posibilă conversiunea:

- cazul în care unele clauze sunt anulate, iar altele menținute (este vorba de o nulitate parțială);
- actul nu este încă anulat (operând prezumția de validitate);
- actul apare ca nul numai datorită denumirii greșite, date de părți (este vorba de o *calificare* a actului juridic);
- cazul novației (dintre două acte juridice încheiate de părți, se desființează numai unul);
- refacerea actului juridic nul, (art. 1259 C. civ.);
- validarea actului prin confirmare sau îndeplinirea ulterioară a cerinței legale nerespectate la încheierea actului juridic, (art. 1261 C. civ.).

Aplicații ale conversiunii actului juridic se întâlnesc în:

- situația manifestării de voință care este nulă ca vânzare, dar valorează ca antecontract de vânzare-cumpărare;
- cazul în care actul de înstrăinare este lovit de nulitate, dar este valabil ca revocare a legatului care avea ca obiect bunul la care se referea și actul de înstrăinare anulat. Acest caz este expres reglementat de art.1068 alin.(3) C. civ., potrivit căruia „Ineficacitatea înstrăinării nu afectează revocarea, decât dacă: a) este determinată de incapacitatea sau vicierea voinței testatorului; ori b) înstrăinarea reprezintă o donație în favoarea beneficiarului legatului și nu s-a făcut sub condiții sau cu sarcini substanțial diferite de acelea care afectează legatul”;
- situația în care moștenitorul înstrăinează un bun din masa succesorală; deși actul de înstrăinare este nul, manifestarea de voință exprimată în el valorează ca acceptare a succesiunii. Este cazul reglementat de art. 1110 C. civ., potrivit căruia pot avea valoare de acceptare tacită a moștenirii actele de dispoziție, administrare definitivă ori folosință a unor bunuri din moștenire.

7.3.3. Principiul validității aparenței în drept (*error communis facit ius*)

Conform acestei reguli, se înlătură nulitatea unui act încheiat într-o situație de eroare comună.

Principiul *error communis facit ius* își are reglementarea legală în art. 17 C. civ. în sensul că; „(1) Nimeni nu poate transmite sau constitui mai multe drepturi decât are el însuși. (2) Cu toate acestea, când cineva, împărtășind o credință comună și invincibilă, a considerat că o persoană are un anumit drept sau o anumită calitate juridică, instanța judecătorească, ținând seama de împrejurări, va putea hotărî că actul încheiat în această stare va produce, față de cel aflat în eroare, aceleași efecte ca și când ar fi valabil, afară de cazul în care desființarea lui nu i-ar cauza niciun prejudiciu”.

O aplicație a principiului se identifică în art. 102 C. civ., conform căruia: „Actele de stare civilă întocmite de o persoană care a exercitat în mod public atribuțiile de ofițer de stare civilă, cu respectarea tuturor prevederilor legale, sunt valabile, chiar dacă acea persoană nu avea această calitate, afară de cazul în care beneficiarii acestor acte au cunoscut, în momentul întocmirii lor, lipsa acestei calități.”

7.3.4. Principiul răspunderii civile delictuale

Acest principiu are aplicabilitate în ipoteza în care minorul prin manopere dolosive creează aparența că este major (de exemplu, prin falsificarea actului de identitate) și în această calitate încheie un act juridic. Prin prisma capacității de exercițiu, minorul are dreptul să ceară anularea actului astfel încheiat, dar prin această acțiune s-ar fi dezavantajat contractul, prin desființarea actului nul și atunci cea mai bună reparare a prejudiciului pe care l-ar putea suferi acesta din anularea actului este menținerea actului ca valabil și se va respinge acțiunea în anulabilitate a minorului pentru faptul că este răspunzător pentru delictul săvârșit.

Într-o asemenea situație, actul se păstrează ca valabil și nulitatea este înlăturată.

Astfel, principiul ocrotirii celui lipsit de capacitate de exercițiu sau având capacitatea de exercițiu restrânsă, consacrat de art. 45 teza I C. civ., potrivit căruia „Simpla declarație că este capabil să contracteze, făcută de cel lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate restrânsă nu înlătură anulabilitatea actului” cedează în fața principiului răspunderii civile delictuale, statornicit în art. 1349 C. civ. În acest sens art. 45 teza a II-a C. civ. dispune: „Dacă însă a folosit manopere dolosive, instanța, la cererea părții induse în eroare, poate considera valabil contractul atunci când apreciază că aceasta ar constitui o sancțiune civilă adecvată”.

Rezumat

Studiul capitolului nulității actului juridic civil dezvăluie funcțiile nulităților, efectuează o analiză comparativă între nulitate rezoluțiune, nulitate și reziliere, nulitate și revocare, nulitate și caducitate, nulitate și inopozabilitate, urmărește prezentarea clasificării nulităților (nulitate absolută și nulitate relativă, nulitate parțială și nulitate totală, nulitate expresă și nulitate virtuală, nulități de fond și nulități de formă, nulități amiabile și nulități judiciare), problema clauzelor considerate nescrise. Sunt prezentate cauzele de nulitate absolută, cauzele de nulitate relativă, cu evidențierea regimului juridic al fiecărei categorii de nulități, fiind prezentate și principiile nulității și excepțiile acestora.

Test de autoevaluare

1. În funcție de natura interesului ocrotit prin dispoziția legală încălcată la încheierea actului juridic civil, nulitățile se clasifică în :

- a. nulități totale și nulități parțiale
- b. nulități amiabile și nulități judiciare
- c. nulități absolute și nulități relative

2. Atrage sancțiunea nulității absolute :

- a. nerespectarea formei actului juridic cerută *ad probationem*
- b. eroarea asupra calităților substanțiale ale obiectului actului juridic

- c. actele juridice încheiate de persoane juridice fără scop lucrativ ce au ca obiect alte drepturi și obligații civile decât acelea care sunt necesare pentru realizarea scopului stabilit prin lege, actul de constituire sau statut

Bibliografie selectivă

- G. Boroș, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București , 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020
- A. Pop, Gh. Beleiu, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
- C.T. Ungureanu, I.Al. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția a V-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea general. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea general. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017
- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilăscu, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc, (coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea general, Editura Universul Juridic, București, 2018

CAPITOLUL XII

Probele

Introducere

Reglementarea legală în materia probelor o regăsim în Codul de procedură civilă. Studiul are în vedere o prezentare generală a probelor, mijloacele de probă (categoriile de înscrisuri, cu prezentarea cerințelor stabilite de lege, forța probantă a acestora), proba cu martori și admisibilitatea acesteia, prezumțiile, mărturisirea, expertiza, mijloacele materiale de probă, cercetarea la fața locului.

Conținut

1. Probleme generale

Probele sunt reglementate de Codul de procedură civilă.

2. Prezentarea generală a probelor

2.1. Noțiunea de probă

Proba reprezintă atât acțiunea de stabilire a existenței sau inexistenței unui raport juridic, cât și mijlocul procesual prin intermediul căruia se poate stabili raportul dovedit.

2.2. Aspecte generale privind elementele probei și reguli comune aplicabile probelor

Probele sunt administrate pentru a forma convingerea judecătorului asupra realității celor susținute de către autorul cererii. Această afirmație duce la concluzia că *subiectul probei este judecătorul*.

Obiectul probei îl formează actele și faptele juridice care au dat naștere, au modificat sau au stins un raport juridic concret dedus judecății.

În privința faptelor de dovedit, Codul de procedură civilă instituie o serie de *reguli*. Astfel, potrivit art. 255 alin.(2) C. pr. civ. dacă un anumit fapt este de *notorietate publică ori necontestat*, instanța va putea decide, ținând seama de circumstanțele cauzei, că nu mai este necesară dovedirea lui.

De asemenea, uzanțele, regulile deontologice și practicile statornicite între părți trebuie probate, în condițiile legii, de către cel care le invocă. Regulamentele și reglementările locale trebuie dovedite de către cel care le invocă numai la cererea instanței [art. 255 alin. (3) C.pr.civ.].

Conform art. 1 alin. (3) și (6) din Codul civil, prin *uzanțe* se înțelege obiceiul (cutuma) și uzurile profesionale, iar în materiile reglementate prin lege, uzanțele se aplică numai în măsura în care legea trimite în mod expres la acestea. De asemenea, se mai precizează în același act normativ, la alin. (5), că partea interesată trebuie să facă dovada existenței și a conținutului uzanțelor, cele publicate în culegeri elaborate de către entitățile sau organismele autorizate în domeniu se prezumă că există, până la proba contrară.

Potrivit art. 251 C.pr.civ., nimeni nu este ținut de a proba ceea ce instanța este ținută să ia cunoștință din oficiu.

Datele cunoscute personal de către judecător vor trebui dovedite și ele cu mijloacele de probă determinate de lege, pentru a se putea realiza controlul de către instanța superioară.

Faptele negative pot fi dovedite prin faptul pozitiv contrar, iar faptele nedefinite, pozitive sau negative nu pot fi dovedite, conținutul lor fiind nedeterminat (nu se poate proba că cineva nu a folosit vreodată o armă).

Sarcina probei, potrivit art. 249 C. pr..civ., revine celui care face o susținere în cursul procesului, în afara de cazurile anume prevăzute de lege. (*onus probandi incubit actori, probatio incumbit ejus qui dicit non ejus qui negat*). Dacă reclamantul a reușit să dovedească cele afirmate, rolul probei revine pârâtului, pentru a dovedi ceea ce acesta afirmă la rândul său în replică (*in excipiendo reus fit actori*).

Uneori sarcina probei este inversată. Astfel, în cazul prezumțiilor legale, beneficiarul acestui mijloc de probă va trebui să dovedească numai faptul vecin și conex cu cel ce trebuie demonstrat, deci partea interesată va trebui să facă dovada contrară [art. 420 alin. (2) din C.civ. dispune că: ”Dacă recunoașterea este contestată de celălalt părinte, de copilul recunoscut sau de descendenții acestuia, dovada filiației este în sarcina autorului recunoașterii sau a moștenitorilor sai”.]

Pentru ca o probă să fie admisă ea trebuie să îndeplinească anumite *condiții*:

- proba să fie *legală*, adică să fie prevăzută de lege și permisă în cazul dat;
- proba să fie *verosimilă*, în sensul că trebuie să ducă la dovedirea unor fapte credibile, a unor fapte reale, demne de crezut;
- proba să fie *utilă*, adică să nu tindă la dovedirea unor fapte deja dovedite, incontestabile;
- proba să fie *pertinentă*, adică să aibă legătură cu procesul în care urmează a fi administrată;
- proba să fie *concludentă*, de natură să ducă la soluționarea cauzei, să fie relevantă pentru soluționarea procesului.

Raportul dintre o probă pertinentă și o probă concludentă este acela că orice probă concludentă este și pertinentă, dar nu orice probă pertinentă este și concludentă.

3. Mijloacele de probă

În conformitate cu prevederile art. 250 C.pr.civ. „Dovada unui act juridic sau a unui fapt se poate face prin înscrisuri, martori, prezumții, mărturisirea uneia dintre părți, făcută din proprie inițiativă sau obținută la interogatoriu, prin expertiză, prin mijloacele materiale de probă, prin cercetarea la fața locului sau prin orice alte mijloace prevăzute de lege”.

3.1. Dovada cu înscrisuri

3.1.1.Noțiune și categorii

Potrivit art. 265 C.pr.civ., înscrisul este orice scriere sau altă consemnare care cuprinde date despre un act sau fapt juridic, indiferent de suportul ei material ori de modalitatea de conservare și stocare.

Înscrisul poate fi realizat prin *scriere* cu mâna sau prin tehnoredactare, dactilografare, litografare sau imprimare, cu orice litere sau sistem de scriere, ori prin efectuarea de orice alte semne convenționale, pe hârtie sau pe orice alt material: carton, material plastic, sticlă, lemn, metal, pânză. În același timp, înscrisul poate fi reprezentat de *orice consemnare* stocată și conservată pe un suport.

Înscrisurile pot fi clasificate după mai multe criterii, astfel:

În funcție de *sopul urmărit* la momentul întocmirii, adică acela de a fi folosit sau nu ca mijloc de probă, înscrisurile sunt: înscrisuri *preconstituite* și înscrisuri *nepreconstituite*.

Înscrisurile preconstituite sunt acele înscrisuri care sunt de la bun început întocmite cu această destinație, adică de a dovedi în viitor, la nevoie un raport juridic.

Asmenea mijloace de probă sunt înscrisul autentic și cel sub semnătură privată.

Acestea sunt demne de o mai mare credibilitate, decât memoria destul de fragilă uneori a martorilor, deoarece se întocmesc în chiar momentul încheierii actului juridic, ele sunt purtătoarele unor

date și informații mult mai exacte, de natură să prezinte într-o mai mare măsură realitatea celor petrecute la acel moment.

În funcție de scopul pentru care sunt întocmite, înscrisurile preconstituite se împart în:

-înscrieri *originare sau primordiale*, adică acele înscrisuri care se întocmesc de către părți sau de către organul instrumentator competent, cu scopul *constatării încheierii, modificării sau stingerii unui raport juridic*;

-înscrieri *recognitive*, adică acele înscrisuri prin care părțile întocmesc un înscris original pierdut, cu scopul de a-l înlocui. Acest înscris recognitiv se deosebește de înscrisurile duplicat sau copii prin faptul că acesta este semnat de partea sau părțile de la care provine și prin care se recunoaște un raport juridic anterior. În acest sens art. 288 C.pr.civ. dispune : „Înscrisul de recunoaștere sau de reînnoire a unei datorii preexistente face dovada împotriva debitorului, moștenitorilor sau succesorilor săi în drepturi, dacă aceștia nu dovedesc, prin aducerea documentului original, ca recunoașterea este eronată sau inexactă”.

-înscrierile *confirmative* sunt acelea prin care o persoană, îndreptățită să ceară anularea unui act juridic, renunță la acest drept, acoperind în acest fel nulitatea, (art. 1262 C.civ.).

Înscrisurile preconstituite, după modul de întocmire, se clasifică în: *înscrieri autentice, înscrieri sub semnătură privată și începutul de dovadă scrisă*.

Înscrisurile se mai clasifică în *înscrieri originale și reproduceri*, iar acestea din urmă pot fi *duplicate sau copii*. Această clasificare prezintă interes din punct de vedere al puterii doveditoare. În acest sens, art. 285 C.pr.civ. prevede că: „*Duplicatele* de pe înscrisurile notariale sau alte înscrisuri autentice, eliberate în condițiile prevăzute de lege, înlocuiesc originalul și au aceeași putere doveditoare ca și acesta”.

Referindu-se la *copii*, art. 286 C.pr.civ., prevede că și atunci când este legalizată, copia de pe orice înscris autentic sau sub semnătură privată nu poate face dovadă decât despre ceea ce este cuprins în înscrisul original.

Art. 287 C.pr.civ. reglementează regimul *copiilor făcute pe microfilme sau pe suporturi informatice*, stabilind că: „Datele din înscrisurile autentice sau sub semnătură privată redactate pe microfilme și alte suporturi accesibile de prelucrare electronică a datelor, făcute cu respectarea dispozițiilor legale, au aceeași putere doveditoare ca și înscrisurile în baza cărora au fost redactate”.

Înscrisurile *nepreconstituite* sunt acele înscrisuri care nu sunt întocmite în mod special pentru a folosi ca mijloace de probă și acestea sunt: registrele și hârtiile domestice; registrele profesioniștilor, mențiunile făcute de creditor pe titlul constator al creanței sau pe chitanță.

3.1.2. Înscrisul autentic

Potrivit art. 269 alin.(1), teza I, C.pr.civ., înscrisul autentic este înscrisul întocmit sau, după caz, primit și autenticat de o autoritate publică, de notarul public sau de către o altă persoană investită de stat cu autoritate publică, în forma și condițiile stabilite de lege.

Pentru ca un înscris să fie autentic, acesta trebuie să îndeplinească următoarele *condiții*:

- să fie întocmit sau primit spre autentificare de un agent instrumentator, investit cu exercițiul autorității publice; *per a contrario* un înscris nu poate fi declarat autentic prin voința părților;

-cel care este chemat să întocmească sau primește și autentifică un înscris trebuie să aibă calitatea cerută de lege, adică să fie împuternicit de către stat cu exercițiul unei autorități sau puteri publice și cu respectarea condițiilor și limitelor exercițiului funcției sale;

-înscrisul să fie întocmit în forma și în condițiile cerute de lege.

Reprezintă înscris autentic orice alt înscris emis de către o autoritate publică și căruia legea îi conferă acest caracter.

Sunt înscrisuri autentice: hotărârile judecătorești, (*lato sensu*), actele întocmite de notarii publici, procesele-verbale întocmite de executorii judecătorești și agenții procedurale ai instanței în activitatea de realizare a procedurii de citare și comunicare a actelor de procedură, actele de stare civilă etc.

În cazurile anume prevăzute de lege forma autentică este cerută ca o condiție pentru însăși valabilitatea actului juridic. Astfel de exemple se întâlnesc în: art. 330 alin.(1) C.civ., privind convenția matrimonială; art.1011alin.(1) C.civ, privind donațiile; art. 2378 alin. (1) C.civ., privind contractul de ipotecă imobiliară etc.

Forma solemnă a actului juridic este impusă de lege.

Actul autentic se bucură de *prezumția de validitate*, (exprimă realitatea) și *prezumția de autenticitate*, (provine de la cei care l-au semnat).

Înscrisul autentic face deplină dovadă, față de orice persoană, până la declararea sa ca fals, cu privire la constatările făcute personal de către cel care a autentificat înscrisul, în condițiile legii. Declarațiile părților cuprinse în înscrisul autentic fac dovada, până la proba contrară, atât între părți, cât și față de oricare alte persoane. Prevederile de mai sus sunt aplicabile și în cazul mențiunilor din înscris care sunt în directă legătură cu raportul juridic al părților, fără a constitui obiectul principal al actului. Celelalte mențiuni constituie, între părți, *un început de dovadă scrisă* (art. 270 C.pr.civ.).

Conform dispozițiilor art. 1258 C.civ., „În cazul anulării sau constatării nulității contractului încheiat în formă autentică pentru o cauză de nulitate a cărei existență rezultă din însuși textul contractului, partea prejudiciată poate cere *obligarea notarului public* la repararea prejudiciilor suferite, în condițiile răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie”.

Actul este nul absolut sau relativ dacă nu este întocmit cu respectarea condițiilor intrinseci sau extrinseci ale acestuia.

Atunci când forma autentică est cerută *ad validitatem* nulitatea actului *instrumentum* va atrage și nulitatea actului *negotium*

Actul nul ca autentic poate fi valabil ca act sub semnătură privată dacă este semnat de părți, iar dacă semnătura lipsește poate fi folosit ca început de dovadă scrisă, în baza conversiunii actului autentic.

3.1.3. Înscrisul sub semnătură privată

3.1.3.1. Noțiune

Înscrisul sub semnătură privată este acela care poartă semnătura părților, indiferent de suportul său material. Acesta nu este supus niciunei alte formalități, în afara excepțiilor anume prevăzute de lege (de exemplu, în cazul semnăturii electronice).

Înscrisul sub semnătură privată, recunoscut de cel căruia îi este opus sau, după caz, socotit de lege ca recunoscut, face dovada între părți până la proba contrară.

Mențiunile din înscris care sunt în directă legătură cu raportul juridic al părților fac, de asemenea, dovada până la proba contrară, iar celelalte mențiuni, străine de cuprinsul acestui raport, pot servi doar ca început de dovadă scrisă (art. 273 C.pr..civ.).

Condiția de bază pentru existența unui înscris sub semnătură privată o reprezintă semnătura părților sau a părții de la care provine, semnătură care trebuie să fie una *olografă*.

Conform prevederilor cuprinse în art. 268 C.pr.civ., (1) Semnătura unui înscris face deplina credință, până la proba contrară, despre existența consimțământului părții care l-a semnat cu privire la conținutul acestuia. Dacă semnătura aparține unui funcționar public, ea conferă autenticitate acelui înscris, în condițiile legii. (2) Când semnătura este electronică, aceasta nu este valabilă decât dacă este reprodusă în condițiile prevăzute de lege”.

Referitor la raporturile dintre profesioniști art. 277 alin.(2) C.pr. civ. prevede că: „Înscrisul nesemnat, dar utilizat în mod obișnuit în exercițiul activității unei întreprinderi pentru a constata un act juridic, face dovada cuprinsului său, cu excepția cazului în care legea impune forma scrisă pentru înșăși dovedirea actului juridic”.

3.1.3.2. Formalitatea multiplului exemplar

Art. 274 C.pr.civ. dispune că înscrisul sub semnătură privată (*instrumentum*), care constată un contract sinalagmatic (*negotium*), are putere doveditoare numai dacă a fost făcut în atâtea exemplare originale câte părți cu interese contrare sunt. Un singur exemplar original este suficient pentru toate persoanele având același interes. Fiecare exemplar original trebuie să facă mențiune despre numărul originalelor ce au fost făcute. Lipsa acestei mențiuni nu poate fi opusă însă de cel care a executat, în ceea ce îl privește, obligația constatată în acel înscris.

Pluralitatea exemplarelor originale nu este cerută când:

- părțile, de comun acord, au depus singurul original la un terț ales de ele;
- contractul este încheiat între profesioniști [art. 277 alin. (1) C.pr.civ.];
- are loc conversia înscrisului autentic, care, conform art. 271 alin. (2) C.pr. civ., are valaorea unui înscris sub semnătură privată, fără respectarea altor formalități.

Nerespectarea condițiilor cerute de art. 274 C.pr..civ. atrage nulitatea înscrisului ca înscris sub semnătură privată, fără să afecteze valabilitatea convenției însăși. Înscrisul va fi valabil ca un început de dovadă scrisă (conform art. 276 C.pr..civ.) care va putea fi întregit, ca mijloc de probă, cu martori și prezumții.

3.1.3.3. Formalitatea „bun și aprobat”

Formalitatea „*bun si aprobat*” este reglementată de art. 275 C.pr.civ., care prevede că înscrisul sub semnătură privată, prin care o singură parte se obligă către o alta să-i plătească o sumă de bani sau o cantitate de bunuri fungibile (deci în cazul unor convenții unilaterale), trebuie să fie în întregime scris cu mâna celui care îl subscrie sau cel puțin ca, în afară de semnătură, să fie scris cu mâna sa „bun și aprobat pentru...”, cu arătarea în litere a sumei sau a cantității datorate.

Când suma arătată în cuprinsul înscrisului este diferită de cea arătată în formula „bun și aprobat”, se prezumă ca obligația nu există decât pentru suma cea mai mică, chiar dacă înscrisul și formula „bun și aprobat” sunt scrise în întregime cu mâna sa de cel obligat, afară numai dacă se dovedește în care parte este greșeala sau dacă prin lege se prevede altfel.

Nerespectarea formulei, „bun și aprobat” atrage numai nevalabilitatea înscrisului ca înscris sub semnătură privată, fără a se afecta valabilitatea obligației unilateral stabilită prin convenția respectivă, care va putea fi dovedită cu alte mijloace de probă.

3.1.3.4. Forța probantă

Forța probantă a înscrisului sub semnătură privată rezultă din prevederile art. 273 C.pr.civ., potrivit căroră „(1) Înscrisul sub semnătura privată, recunoscut de cel căruia îi este opus sau, după caz, socotit de lege ca recunoscut, face dovada între părți până la proba contrară. (2) Mențiunile din înscris care sunt în directă legătură cu raportul juridic al părților fac, de asemenea, dovada până la proba contrară, iar celelalte mențiuni, străine de cuprinsul acestui raport, pot servi doar ca început de dovadă scrisă”.

3.1.3.5. Data înscrisului sub semnătură privată

Între *părți* data înscrisului sub semnătură privată face dovada până la proba contrară [art. 278 alin (1) C.pr.civ.]. Pentru *terți* data înscrisului sub semnătură privată le este opzabilă numai de când aceasta a devenit *certă*, [art. 278 alin.() C.pr.civ.]. Rațiunea unei astfel de cerințe este determinată de necesitatea protejării terților de unele practici de datare falsă a înscrisului sau a antedatării aceluia

Înscrisurile dobândesc *dată certă* prin una dintre modalitățile prevăzute de lege, respectiv:

1. din ziua în care au fost prezentate spre a se conferi dată certă de către notarul public, executorul judecătoresc sau alt funcționar competent în această privință;

2. din ziua când au fost înfățișate la o autoritate sau instituție publică, făcându-se despre aceasta mențiuni pe înscrisuri;

3. din ziua când au fost înregistrate într-un registru sau alt document public;

4. din ziua morții ori din ziua când a survenit neputința fizică de a scrie a celui care l-a întocmit sau a unuia dintre cei care l-au subscris;

5. din ziua în care cuprinsul lor este reprodus, chiar și pe scurt, în înscrisuri autentice întocmite în condițiile legii, precum încheieri, procese-verbale pentru punerea de sigilii sau pentru facere de inventar;

6. din ziua în care s-a petrecut un alt fapt de aceeași natură care dovedește în chip neîndoielnic anterioritatea înscrisului [art. 278 alin (1) C.proc.civ.].

Condiția datei certe nu trebuie îndeplinită în următoarele cazuri:

-testamentul olograf, reglementat de art. 1041 C.civ., în care data reprezintă o condiție de valabilitate a acestuia;

-chitanțelor liberatorii (care atestă executarea unei obligații), cu condiția ca să existe o hotărâre a instanței în acest sens [art. 278 alin. (2) C.proc.civ.];

- raporturilor dintre profesioniști în care înscrisul sub semnătură privată întocmit în exercițiul activității unei întreprinderi este prezumat a fi fost făcut la data consemnată în cuprinsul său; într-o asemenea situație, data înscrisului sub semnătură privată poate fi combătută cu orice mijloc de probă; dacă înscrisul nu conține nicio dată, aceasta poate fi stabilită în raporturile dintre părți cu orice mijloc de probă [art.277 alin.(30 și (4) C.pr.civ.].

3.1.3.6. Înscrisuri asimilate de lege înscrisului sub semnătură privată

Potrivit art. 289 C.pr.civ. sunt asimilate înscrisului sub semnătură privată, dacă nu sunt alte dispoziții legale contrare, următoarele înscrisuri:

-contractele încheiate pe formulare tipizate sau standardizate ori încorporând condiții generale tip;

- biletele, tichetele și alte asemenea documente, utilizate cu ocazia încheierii unor acte juridice sau care încorporează dreptul la anumite prestații, chiar dacă nu sunt semnate.

-telexul, precum și telegrama ale căror originale, depuse la oficiul poștal, au fost semnate de expeditor.

3.1.3.7. Înscrisul în formă electronică

Înscrisul pe *suport informatic* este admis ca probă în aceleași condiții ca înscrisul pe suport de hârtie, dacă îndeplinește condițiile prevăzute de lege (art.266 C.pr.civ).

Înscrierile făcute în *formă electronică* sunt supuse dispozițiilor legii speciale, respectiv Legea nr. 455/2001 privind semnătura electronică, care, potrivit în art. 4 alin. (2), definește înscrisul în formă electronică drept, „o colecție de date în formă electronică între care există relații logice și funcționale și care redau litere, cifre sau orice alte caractere cu semnificație inteligibilă, destinate a fi citite prin intermediul unui program informatic sau al altui procedeu similar”.

Înscrisul electronic este asimilat *înscrisului sub semnătură privată* dacă i s-a încorporat, atașat sau i s-a asociat logic o semnătură extinsă, în anumite condiții.

Potrivit art. 282 C.pr.civ. atunci când datele unui act juridic sunt redactate pe un suport informatic, documentul care reproduce aceste date reprezintă *instrumentul probator* al actului, dacă este inteligibil și prezintă garanții suficient de serioase pentru a face deplină credință în ceea ce privește conținutul acestuia și a identității persoanei de la care acesta emană

Art. 283 C.pr.civ. consacră prezumția de validitate a înscrierii de date pe suport informatic. În acest sens se precizează că există garanții suficient de serioase pentru a face deplină credință în cazul în care înscrierea datelor unui act juridic pe suport informatic este făcută în mod sistematic și fără lacune și când datele înscrise sunt protejate contra alterărilor și contrafacerilor astfel încât integritatea documentului este deplin asigurată. O astfel de prezumție există și în favoarea terților din simplul fapt că înscrierea este efectuată de către un profesionist.

Puterea doveditoare a înscrisului în formă electronică sau pe suport informatic este reglementată de articolul 284 C.pr.civ., potrivit căruia documentul care reproduce datele unui act, înscrise pe un suport informatic, face deplina dovadă între părți, până la proba contrară.

Atunci când suportul sau tehnologia utilizată pentru redactare nu garantează integritatea documentului, acesta poate servi, după circumstanțe, ca mijloc material de probă sau ca început de dovadă scrisă.

3.1.4.Înscrisuril nepreconstituite

Înscrisuril nepreconstituite mai poartă denumirea de înscrisuri *nesemnate* și sunt acele înscrisuri care nu au nevoie de o semnătură pentru a putea face dovada.

Fac parte din această categorie: mențiunile făcute de creditor pe titlul de creanță, registrele și hâtăriile domestice, registrele profesioniștilor, scrisorile.

3.1.4.1.Mențiunile făcute de creditor pe titlul de creanță

Prezumția de liberațiune a debitorului ca urmare a *mențiunilor făcute de creditor* este reglementată de art. 281 C.pr.civ., potrivit căruia orice mențiune făcută de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul unui titlu care a rămas neîntrerupt în posesia sa face dovada, cu toate că nu este nici semnată, nici datată de

el, când tinde a stabili liberațiunea debitorului. Aceeași putere doveditoare o are mențiunea făcută de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul duplicatului unui înscris sau al unei chitanțe, dacă duplicatul sau chitanța este în mâinile debitorului.

Mențiunile făcute de creditor pe titlul de creanță au caracterul unor mărturisiri extrajudiciare scrise, iar forța probantă a acestora este lăsată la aprecierea instanței judecătorești.

3.1.4.2. Registrele și hârtiile domestice

Registrele și hârtiile domestice conform art. 279 C.pr.civ. nu fac dovada pentru cel care le-a scris. Totuși ele fac dovada împotriva celui care le-a scris:

- în toate situațiile în care se atestă neîndoelnic o plată primită;
- atunci când ele cuprind mențiunea expresă că însemnarea a fost făcută în folosul celui arătat drept creditor, pentru a ține loc de titlu.

Întocmai ca și în cazul mențiunilor făcute de creditor pe titlul de creanță și registrele și hârtiile domestice sunt considerate a fi mărturisiri extrajudiciare scrise iar forța probantă a lor rămâne la aprecierea instanței judecătorești care le poate reține în totalitate sau numai în parte. Registrele și hârtiile domestice pot fi combătute prin orice mijloc de probă, inclusiv prin martori sau prezumții.

3.1.4.3. Registrele profesioniștilor

Referitor la *Registrele profesioniștilor*, art. 280 C.pr.civ. face distincție între cele care sunt înființate și ținute cu respectarea legii precum și cele care nu au fost întocmite cu respectarea legii.

Registrele profesioniștilor sunt prezentate de Legea nr. 82/1991 a contabilității, care prevede că instituțiile publice, asociațiile și celelalte persoane juridice cu și fără scop patrimonial, precum și persoanele fizice care desfășoară activități producătoare de venituri au obligația să organizeze și să conducă contabilitatea proprie, respectiv contabilitatea financiară și, după caz, contabilitatea de gestiune.

Potrivit art. 20 din actul normativ menționat, registrele de contabilitate obligatorii sunt: *Registrul-jurnal*, *Registrul-inventar* și *Cartea mare*.

Registrele profesioniștilor, întocmite și ținute cu respectarea dispozițiilor legale, pot face între aceștia deplina dovadă în justiție, pentru faptele și chestiunile legate de activitatea lor profesională, dar în caz contrar, fac dovada contra celor care le-au ținut, fără ca partea care se prevalează de ele să poată scinda conținutul lor.

Legiuitorul lasă aprecierea valorii probante a acestor registre instanței care se va putea pronunța inclusiv cu privire la necesitatea renunțării la probă în cazul în care registrele părților nu concordă sau dacă trebuie să atribuie o credibilitate mai mare registrelor uneia dintre părți.

3.1.4.4. Scrisorile

Scrisorile pot fi folosite ca mijloc de probă și de către terți, cu condiția ca aceștia să dovedească faptul că au intrat în posesia lor în mod licit. Asemenea scrisori care cuprind mărturisiri ale autorului au valoarea unei mărturisiri extrajudiciare-scrise care va fi primită ca mijloc de probă chiar și atunci când obiectul litigiului nu ar putea fi dovedit prin martori.

3.2. Proba cu martori (proba testimonială)

3.2.1. Noțiunea și trăsăturile specifice

Proba cu martori reprezintă *relatarea orală făcută de o persoană în fața instanței de judecată, cu privire la acte sau fapte litigioase, săvârșite în trecut, despre care are cunoștință personal*.

Din conținutul definiției se desprind și *trăsăturile specifice* ale mărturisirii:

-actele și faptele litigioase pe care este chemat să le relateze martorul trebuie să fi fost cunoscute personal de către acesta.

-mărturia trebuie făcută *oral* în fața instanței. Această trăsătură specifică constituie de fapt o aplicare concretă a principiilor publicității, oralității și contradicționalității dezbaterilor, specifice procesului civil. Conform acestor principii, părțile și instanța pot pune întrebări matorului, în contradictoriu, în legătură cu împrejurările care au condus la nașterea faptului litigios de natură a clarifica sensul exact al declarațiilor sale și care sunt menite a duce la aflarea adevărului în cazul dedus judecății.

Mijlocul de probă este *depoziția martorului* făcută în fața instanței și nu persoana martorului în sine.

3.2.2. Admisibilitatea probei cu martori

Potrivit art. 309 alin.(1) C.pr.civ., proba cu martori este admisibilă în toate cazurile în care legea nu dispune altfel, adică în ceea ce privește *faptele materiale*.

Referitor la dovada actelor juridice prin martori, art. 309 alin. (2) C.pr.civ., instituie unele *reguli* și anume:

a) *Inadmisibilitatea probei cu martori pentru dovedirea actelor juridice al căror obiect are o valoare mai mare de 250 lei*

Potrivit art. 309 alin. (2) C.pr.civ., niciun act juridic nu poate fi dovedit cu martori, dacă valoarea obiectului său este mai mare de 250 lei. Contra unui profesionist se poate face dovada cu martori a oricărui act juridic, indiferent de valoarea lui, dacă a fost făcut de acesta în exercițiul activității sale profesionale, în afară de cazul în care legea specială cere proba scrisă.

Atunci când legea cere forma scrisă pentru validitatea unui act juridic, (*ad validitatem*) acesta nu poate fi dovedit cu martori, (art. 1242 C.civ. dispune că este lovit de nulitate absolută contractul încheiat în lipsa formei pe care, în chip neîndoielnic, legea o cere pentru încheierea sa valabilă).

Dacă pentru dovedirea unui act juridic legea cere forma scrisă, (*ad probationem*), proba cu martori este inadmisibilă.

În unele situații prevăzute expres de lege, proba faptelor juridice, în special faptele naturale, nu este permisă de lege tocmai datorită importanței faptelor de dovedit. De exemplu, nașterea, moartea nu pot fi dovedite decât cu actele de stare civilă. Prin excepție, aceste fapte pot fi dovedite cu martori, potrivit prevederilor Legii nr. 119/1996 privind actele de stare civilă în cazurile de dispariție, distrugere sau sustragere a registrelor de stare civilă, dacă nu este posibilă procurarea certificatului de stare civilă din stăinătate etc.

b) Din cuprinsul art. 309 alin.(5) C.pr.civ., se desprinde regula privind *interdicția de a se dovedi cu martori împotriva și peste cuprinsul unui înscris și nici despre ceea ce s-ar pretinde că s-ar fi zis înainte, în timpul sau în urma întocmirii lui, chiar dacă legea nu cere forma scrisă pentru dovedirea actului juridic respectiv*, cu excepții ce vor fi prezentate mai jos.

Această interdicție constituie, de fapt, o prioritate a probei scrise asupra celei cu martori și că legiuitorul a înțeles să apere conținutul înscrisului probator în care se presupune că părțile au concretizat voința lor și atât timp cât ele au ales forma scrisă, orice modificare ulterioară convenției trebuie făcută în aceeași formă.

c) Excepții de la cele două reguli

De la regulile de mai sus, art. 309 alin (4) C.pr.civ. instituie o serie de excepții, în sensul că proba cu martori este admisibilă în dovedirea unui act juridic, indiferent de valoarea obiectului și de forma scrisă a acestuia, și anume:

- partea s-a aflat în *imposibilitate materială sau morală* de a-și întocmi un înscris pentru dovedirea actului juridic;

- există un *început de dovadă scrisă*; potrivit prevederilor art. 310 C.pr.civ., este un început de dovadă scrisă orice scriere, chiar nesemnată și nedatată, care provine de la o persoană căreia acea scriere i se opune ori de la cel al cărui succesor în drepturi este acea persoană, dacă scrierea face credibil faptul pretins; constituie început de dovadă scrisă și înscrisul, chiar nesemnă de persoana căreia acesta i se opune, dacă a fost întocmit în fața unui funcționar competent care atestă că declarațiile cuprinse în înscris sunt conforme celor făcute de acea persoană ; începutul de dovadă scrisă poate face dovada între părți numai dacă este completat prin alte mijloace de probă, inclusiv prin proba cu martori ori prin prezumții

- *partea a pierdut înscrisul doveditor din pricina unui caz fortuit sau de forță majoră*;

- *părțile convin, fie și tacit, să folosească aceasta probă, însă numai privitor la drepturile de care ele pot să dispună*. Potrivit art.256 C.pr.civ. convențiile asupra admisibilității, obiectului sau sarcinii probelor sunt valabile, cu excepția celor care privesc drepturi de care părțile nu pot dispune, a celor care fac imposibilă ori dificilă dovada actelor sau faptelor juridice ori, după caz, contravin ordinii publice sau bunelor moravuri.

- *actul juridic este atacat pentru fraudă, eroare, dol, violență ori este lovit de nulitate absolută pentru cauză ilicită sau imorală, după caz;*
- *se cere lămurirea clauzelor actului juridic.*

3.4.Prezumțiile

3.4.1. Noțiune

Conform dispozițiilor art. 327 C.pr..civ., prezumțiile sunt consecințele pe care legea sau judecătorul le trage dintr-un fapt cunoscut spre a stabili un fapt necunoscut.

Prin prezumții nu se poate dovedi direct faptul care a dus la nașterea litigiului, ci un fapt vecin și conex, din a cărui existență se va trage apoi concluzia cu privire la existența sau inexistența faptului necunoscut ce trebuie dovedit.

Prezumțiile sunt lăsate la aprecierea exclusivă a judecătorului.

3.4.2. Clasificarea prezumțiilor

Prezumțiile sunt clasificate după următoarele criterii:

a) după *autorul lor* distingem:

- prezumții *legale*, adică cele care sunt determinate special de lege, de aceea numărul lor este limitat.

Conform art. 328 alin.(1) C.pr. civ. „Prezumția legală scutește de dovadă pe acela în folosul căruia este stabilită în tot ceea ce privește faptele considerate de lege ca fiind dovedite. Cu toate acestea, partea căreia îi profită prezumția trebuie să dovedească faptul cunoscut, vecin și conex, pe care se întemeiază aceasta. Presumția legală poate fi înlăturată prin proba contrară, dacă legea nu dispune altfel”.

- prezumții *judiciare* (simple) sunt concluziile logice pe care magistratul (judecătorul) le trage de la un fapt cunoscut la un fapt necunoscut și care nu sunt stabilite prin lege (art. 329 C.pr.civ.). Acestea pot fi nelimitate ca număr.

În cazul prezumțiilor judiciare judecătorul se poate întemeia pe ele numai dacă au greutate și puterea de a naște probabilitatea faptului pretins; ele însă, pot fi primite numai în cazurile în care legea admite dovada cu martori.

b) după *forța lor probantă* prezumțiile se clasifică în:

- prezumții *legale absolute* – *iuris et de iure*- adică acele prezumții care nu pot fi înlăturate prin proba contrară; acestea se mai numesc și *prezumții irefragabile*. Astfel de prezumții sunt cele prevăzute, de exemplu, în art.2415 C.civ., potrivit căruia, ”creditorul care înscrie o ipotecă asupra unui bun este prezumat că are cunoștință despre existența tuturor ipotecilor care au fost înscrise mai înainte cu privire la același bun. Dovada contrară nu este admisibilă”; sau cea reglementată în art. 2556 C. civ. privind prezumția

efectuării în termen a actelor, în sensul că: ”Actele de orice fel se socotesc făcute în termen, dacă înscrisurile care le constată au fost predate oficiului poștal sau telegrafic cel mai târziu în ultima zi a termenului, până la ora când încetează în mod obișnuit activitatea la acel oficiu”.

- prezumții legale *relative* – *iuris tantum*- sunt acele prezumții care pot fi înlăturate prin proba contrară.

Astfel de prezumții relative sunt:

-*prezumția de bună-credință* reglementată în art. 14 alin. (2) C. civ., potrivit căreia ”Buna-credință se prezumă până la proba contrară”

-*prezumția că bunurile soților sunt comune, în lipsă de inventar*, art. 343 alin.(3) C.civ: „Pentru bunurile mobile dobândite anterior căsătoriei, înainte de încheierea acesteia se întocmește un inventar de către notarul public sau sub semnătură privată, dacă părțile convin astfel. În lipsa inventarului, *se prezumă*, până la proba contrară, că bunurile sunt comune.” ;

-*prezumția timpului legal al concepțiunii*, reglementată de art. 412 C.civ.:„(1) Intervalul de timp cuprins între a trei sute și a o sută optzece zi dinaintea nașterii copilului este timpul legal al concepțiunii. El se calculează zi cu zi. (2) Prin mijloace de probă științifice se poate face dovada concepțiunii copilului într-o anumită perioadă din intervalul de timp prevăzut la alin. (1) sau chiar în afara acestui interval”.

- *prezumția de paternitate*, reglementată de art. 414 C. civ.: „(1) Copilul născut sau conceput în timpul căsătoriei are ca tată pe soțul mamei. (2) Paternitatea poate fi tăgăduită, dacă este cu neputință ca soțul mamei să fie tatăl copilului”.

-*prezumția în favoarea proprietarului imobilului*, reglementată de art. 579 alin.(1) C.civ.:„ Orice lucrare *este prezumată* a fi făcută de proprietarul imobilului, cu cheltuiala sa și că este a lui, până la proba contrară”;

-*prezumția de coproprietar*; art. 633 C.civ.:„ Dacă bunul este stăpânit în comun, coproprietatea se *prezumă*, până la proba contrară”.

-*prezumția de titlu de proprietate*, art. 935 C.civ.: „Oricine se află la un moment dat în posesia unui bun mobil *este prezumat* ca are un titlu de dobândire a dreptului de proprietate asupra bunului”;

-*prezumția de culpă a debitorului*, art. 1548 C.civ. „Culpa debitorului unei obligații contractuale *se prezumă* prin simplul fapt al neexecutării”.

3.5. Mărturisirea

3.5.1. Noțiune și caracterele juridice

Potrivit art.348 alin.(1) C.pr.civ., mărturisirea este *recunoașterea de către una dintre părți, din proprie inițiativă sau în cadrul procedurii interogatoriului, a unui fapt pe care partea adversă își întemeiază pretenția sau, după caz, apărarea.*

Informațiile pe care le dau părțile instanței cu privire la faptele deduse judecății, din proprie inițiativă sau la cererea acestora, nu au valoarea unor mărturisiri, deoarece acestea nu sunt recunoșteri ale pretențiilor părții adverse.

Caracterele juridice ale mărturisirii sunt:

- mărturisirea este un *act juridic unilateral*, în sensul că acesta constă în recunoșterea pretenției/pretențiilor sau a celor afirmate de partea adversă; ea își va produce efectele fără a fi necesară acceptarea de către partea adversă și este în principiu irevocabilă. Cu titlu de excepție, art. 349 alin. (3) C.pr.civ., prevede că mărturisirea judiciară poate fi revocată pentru eroare de fapt scuzabilă;

- mărturisirea este un *act de dispoziție*, motiv pentru care cel care o face trebuie să dispună de capacitatea civilă necesară la încheierea actelor de dispoziție. În acest sens art. 349 alin. (4) C.pr.civ.dispune: „Mărturisirea judiciară nu produce efecte dacă a fost făcută de o persoană lipsită de discernământ sau dacă duce la pierderea unui drept de care cel care face recunoașterea nu poate dispune”;

- mărturisirea este un *act juridic personal*, în sensul că ea nu poate fi făcută decât de titularul dreptului sau de un mandatar cu procură specială;

- mărturisirea este un *act juridic expres*, în sensul că ea nu se poate deduce din tăcerea părții. Totuși, în mod excepțional, legiuitorul a prevăzut și două situații când tăcerea părții care este chemată să mărturisească produce efecte juridice și anume, art. 358 C.pr..civ. dispune: „Dacă partea, fără motive temeinice, refuză să răspundă la interogatoriu sau nu se înfățișează, instanța poate socoti aceste împrejurări ca o mărturisire deplină ori numai ca un început de dovadă în folosul aceluia care a propus interogatoriul. În acest din urmă caz, atât dovada cu martori, cât și alte probe, inclusiv prezumțiile, pot fi admise pentru completarea probatoriului”. Tot astfel, art.295 C.pr.civ. prevede:„ Dacă partea refuză să răspundă la interogatoriul ce s-a propus în dovedirea deținerii sau existenței înscrisului, dacă reiese din dovezile administrate că a ascuns înscrisul ori l-a distrus sau dacă, după ce s-a dovedit deținerea înscrisului, nu se conformează ordinului dat de instanță de a-l înfățișa, instanța va putea socoti ca dovedite afirmațiile făcute cu privire la conținutul acelui înscris de partea care a cerut înfățișarea”.

3.5.2. Clasificarea mărturisirii

Potrivit prevederilor art. 348 alin. (2) C.pr.civ., mărturisirea este judiciară sau extrajudiciară.

Mărturisirea *judiciară*, pentru a fi un mijloc de probă valabil, trebuie:

- să fie făcută în procesul în care este invocată;
- să fie făcută în fața judecătorului investit cu soluționarea pricinii, din proprie inițiativă, sau prin interogatoriu.

Conform art. 349 alin.(1) C.pr.civ., mărturisirea judiciară face deplină dovadă împotriva aceluia care a făcut-o, personal, sau prin mandatar cu procură specială. Deci, atunci când una din părți mărturisește un fapt, partea adversă nu va mai trebui să-l probeze.

Mărturisirea judiciară poate fi *spontană*, când este făcută în fața instanței care va reține declarația părții în încheierea de ședință sau *provocată*, situație în care partea va trebui să răspundă la întrebările puse de cealaltă parte prin interogatoriu.

Mărturisirea judiciară se mai subclasifică în:

- *simplă*, fiind aceea în care partea chemată la interogatoriu recunoaște necondiționat pretențiile părții adverse;

- *calificată*, adică aceea în care partea interogată recunoaște pretențiile părții adverse, dar adugă și anumite împrejurări concomitente sau anterioare faptului pretins și care atrag calificarea răspunsului final ca negativ la întrebarea pusă;

- *complexă*, respectiv aceea care, pe lângă recunoașterea faptului pretins adaugă un alt fapt ulterior, care tinde la diminuarea sau chiar anihilarea faptului mărturisit.

Mărturisirea judiciară nu poate fi divizată împotriva autorului decât în cazurile când cuprinde fapte distincte și care nu au legătură între ele.

Mărturisirea extrajudiciară este făcută în afara procesului și este un fapt supus aprecierii judecătorului, potrivit regulilor generale de probațiune. Pot constitui mărturisiri extrajudiciare cele cuprinse în: procesele verbale încheiate de procuror în cadrul activității de urmărire penală, de executorul judecătoresc în cadrul activităților de executare, când reiese din cererile adresate unor instituții publice, când sunt cuprinse într-un testament sau într-o scrisoare, cele făcute în fața unei instanțe necompetente din punct de vedere al competenței materiale etc.

Mărturisirea judiciară se poate face verbal sau în scris.

Mărturisirea extrajudiciară verbală nu poate fi invocată în cazurile în care proba cu martori nu este admisă [art. 350 alin. (2) C.pr.civ.].

Mărturisirea extrajudiciară scrisă se dovedește prin însuși înscrisul în care este cuprinsă, cu puterea doveditoare a acestuia.

3.6. Expertiza

3.6.1.Noțiune

Expertiza este reglementată în art.330-340 C.pr.civ. și constă în verificarea unor împrejurări de fapt legate de obiectul litigiului, activitate desfășurată de un specialist. Acesta relatează în scris sau oral constatările și concluziile sale, prezentând opinia sa asupra împrejurărilor de fapt a căror lămurire se solicită de către instanță, întocmind în acest sens raportul de expertiză.

Instanța poate dispune efectuarea unei expertize din oficiu sau la cererea părților de fiecare dată când este necesară părerea unor specialiști, dar sunt și cazuri în care expertiza este obligatorie, sub sancțiunea anulării hotărârii judecătorești.

Raportul de expertiză este un act de procedură cu caracter autentic, care dedus instanței de judecată, devine un mijloc de probă *asemănător oricărui înscris autentic*. Acest act este unul care se produce în

timpul derulării procesului, nu este preconstituit pentru a fi folosit ca dovadă, el fiind rezultatul unei cercetări științifice a unui/unor specialiști.

3.7. Mijloacele materiale de probă

Conform prevederilor art. 341 C.pr. civ., mijloacele materiale de probă sunt *lucrurile* care prin însușirile lor, prin aspectul lor ori semnele sau urmele pe care le păstrează servesc la stabilirea unui fapt care poate duce la soluționarea procesului. De asemenea, sunt mijloace materiale de probă și fotografiile, fotocopiile, filmele, discurile, benzile de înregistrare a sunetului, precum și alte asemenea mijloace tehnice, dacă nu au fost obținute prin încălcarea legii ori a bunelor moravuri.

3.8. Cercetarea la fața locului

Cercetarea la fața locului constă în observarea direct, la fața locului, de către instanța de judecată a situației de fapt pretinsă prin cererea dedusă judecății. În acest sens art. 346 C.pr.civ. dispune că cercetarea la fața locului se poate face, la cerere sau din oficiu, când instanța apreciază că ea este necesară pentru lămurirea procesului, iar prin încheierea de admitere se va determina împrejurările de fapt ce urmează să fie lămurite la fața locului.

Situațiile în care se poate dispune o asemenea cercetare sunt la aprecierea instanței, legea neprevăzând nimic în acest sens.

Despre cele constatate și măsurile luate la fața locului, instanța va întocmi un proces-verbal, în care se vor consemna și susținerile ori obiecțiunile părților, care va fi semnat de către cei prezenți. Desenele, planurile, schițele sau fotografiile făcute la fața locului vor fi alăturate procesului-verbal și vor fi semnate de către judecător și de părțile prezente la cercetare (art. 346-347 C.pr.civ.).

Rezumat

Studiu problemelor prezentate în acest capitol urmărește o prezentare generală a probelor, condițiile pe care trebuie să le îndeplinească probele, prezentarea mijloacelor de probă (dovada cu înscrisuri – noțiuni și categorii), înscrisul autentic, înscrisul sub semnătură privată, respectarea formalității multiplului exemplar, formalitatea ”bun și aprobat,, , înscrisul în formă electronică, înscrisurile nepreconstituite. Este studiată proba cu martori, prezumțiile, mărturisirea, expertiza, mijloacele materiale de probă și cercetarea la fața locului.

Test de autoevaluare

1. În cazul regulii „bun și aprobat”, când suma arătată în cuprinsul înscrisului este diferită de cea arătată în formula „bun și aprobat”:
 - a. se prezumă că obligația nu există decât pentru suma cea mai mică;
 - b. se prezumă că obligația există pentru suma cea mai mare;
 - c. se consideră că mijlocul acesta de probă nu poate fi folosit pentru a se dovedi suma datorată.
2. Sunt asimilate înscrisului sub semnătură privată :
 - a. contractele încheiate pe formulare tipizate sau standardizate ori încorporând condiții generale tip;
 - b. numai contractele încheiate pe formulare tipizate;
 - c. numai contractele încorporând condiții generale tip.

Bibliografie selectivă

- G. Boroi, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București , 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020
- A. Pop, Gh. Beleiu, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
- C.T. Ungureanu, I.Al. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția a V-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea general. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea general. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017
- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilescu, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc, (coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea general, Editura Universul Juridic, București, 2018

CAPITOLUL XIII

Prescripția extinctivă. Considerații generale. Sfera de aplicare. Termenele de prescripție extinctivă

Introducere

Instituția prescripției extinctive are în vedere stingerea dreptului la acțiune neexercitată în termenul prevăzut de lege, studiul oprindu-se asupra naturii juridice a prescripției extinctive, asupra efectului prescripției extinctive, asupra principiilor efectului acesteia și analizând sfera de aplicare a prescripției extinctive și termenele de prescripție extinctivă.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Conținut

1. Definiția prescripției extinctive. Reglementare

Prescripția extinctivă reprezintă stingerea dreptului la acțiune, neexercitat în termenul prevăzut de lege.

Principalul mijloc de apărare a drepturilor subiective civile este *acțiunea în justiție*, adică facultatea pe care o are titularul unui drept subiectiv (persoană fizică sau juridică) de a introduce o acțiune la organul de jurisdicție competent, pentru apărarea dreptului încălcat ori nesocotit.

Dreptul la acțiune se naște atunci când dreptul subiectiv este încălcat.

În art.2500 alin. (1) C. civ. se arată: „Dreptul material la acțiune, denumit în continuare *drept la acțiune*, se stinge prin prescripție, dacă nu a fost exercitat în termenul stabilit de lege”. În alineatul (2) al aceluiași articol se precizează că, prin *drept la acțiune* se înțelege dreptul de a constrânge o persoană, cu ajutorul forței publice, să execute o anumită prestație, să respecte o anumită situație juridică sau să suporte orice altă sancțiune civilă, după caz.

Sintagma *dreptul la acțiune* are în vedere două noțiuni distincte, și anume: o noțiune de *drept procesual* și una de *drept material*.

Titularul dreptului subiectiv (persoană fizică sau juridică) își poate valorifica dreptul la acțiune în sens material – adică poate apela la organele de jurisdicție pentru apărarea dreptului încălcat- într-o perioadă limitată în timp..

În plan opus se situează dreptul la acțiune în *sens procesual*, întrucât acesta poate fi exercitat oricând, nefiind limitat de anumite termene. Posibilitatea unei persoane de a se adresa justiției nu este afectată de trecerea timpului, această cale fiindu-i oricând deschisă.

În înțelegerea prescripției extinctive trebuie pornit de la *dreptul subiectiv*.

Încălcarea dreptului subiectiv dă posibilitatea titularului ca, în temeiul legii, să poată cere protecția organului de jurisdicție în sensul restabilirii dreptului său încălcat, nesocotit și eventual constrângerea celui care l-a încălcat pentru a-l respecta (executa).

Această posibilitate recunoscută întotdeauna de lege se bazează pe de o parte, pe faptul că orice drept subiectiv cuprinde posibilitatea de a se cere realizarea lui în caz de nevoie (atunci când acesta este nesocotit, încălcat, contestat etc.) prin intermediul organului jurisdicțional competent și pe de altă parte, pe faptul că nimeni nu-și poate face singur dreptate, astfel încât este necesară, pentru restabilirea dreptului încălcat, apelarea la organul jurisdicțional a cărui finalitate este tocmai rezolvarea unor astfel de situații.

În asemenea situații – a unor litigii între titularul dreptului subiectiv încălcat și cel al obligației corelative neexecutate – este necesar ca titularul dreptului subiectiv nesocotit să-l acționeze pe autorul încălcării în judecată într-un interval de timp, socotit de lege ca necesar și suficient pentru a se ajunge la restabilirea dreptului subiectiv încălcat.

Reglementarea prescripției extinctive în dreptul civil face obiectul Cărții a VI-a Titlul I C. civ., art. 2500-2544.

În viziunea actualului Cod civil prescripția extinctivă este *de ordine privată*.

Actualul Cod civil permite celui în folsul căruia curge prescripția să poată *renunța* la ea, așa cum rezultă din prevederile art. 2507 C.civ, în sensul că „Nu se poate renunța la prescripție cât timp nu a început să curgă, dar se poate renunța la prescripția împlinită, precum și la beneficiul termenului scurs pentru prescripția începută și neîmplinită”.

Potrivit art. 2508 C.civ., renunțarea la prescripție poate fi *expresă* sau *tacită*. Renunțarea tacită trebuie să fie neîndoielnică și să rezulte numai din manifestări neechivoce.

Renunțarea la prescripție are ca efect începerea unei noi prescripții, de același fel ca și cea la care s-a renunțat, adică are același efect ca și în cazul întreruperii cursului prescripției extinctive. Este tocmai ceea ce precizează și art. 2510 C.civ.: „(1) După renunțare, începe să curgă o nouă prescripție de același fel. (2) Dacă partea îndreptățită renunță la beneficiul termenului scurs până la acea dată, sunt aplicabile dispozițiile privind întreruperea prescripției prin recunoașterea dreptului”.

De asemenea, în deplin acord cu caracterul preponderent dispozitiv al normelor ce reglementează prescripția extintivă, art.2515 alin. (3) C. civ. permite părților care au capacitatea deplină de exercițiu, prin acord expres, *să modifice durata termenelor de prescripție sau să modifice cursul prescripției prin fixarea începutului acesteia ori prin modificarea cauzelor legale de suspendare ori de întrerupere a acesteia, după caz.*

Alineatul (4) al aceluiași articol prevede că termenele de prescripție pot fi reduse sau micșorate, prin acordul expres al părților, fără însă ca noua durată a acestora să fie mai mică de un an și nici mai mare de 10 ani, cu excepția termenelor de prescripție legale de 10 ani sau mai lungi, care pot fi prelungite până la 20 de ani. Potrivit alin. (5) al art. 2515 C. civ., prevederile de mai sus nu se aplică în cazul drepturilor la acțiune de care părțile nu pot să dispună și nici acțiunilor derivate din contractele de adeziune, de asigurare și cele supuse legislației privind protecția consumatorului.

Codul civil actual reglementează *numai prescripția dreptului la acțiune.*

2. Natura juridică a prescripției extinctive

Stabilirea naturii juridice a prescripției extinctive este determinată de faptul că această instituție operează în toate ramurile dreptului, deci ea trebuie stabilită în cadrul normei de drept respectiv.

Ramura dreptului civil are în vedere prescripția dreptului la acțiune (în sens material, substanțial).

Prescripția extintivă *este o sancțiune* prin care se sancționează pasivitatea titularului unui drept subiectiv civil sau a altei situații juridice ocrotite de lege, dreptul subiectiv și obligația corelativă nu mai pot fi apărute prin acțiune în justiție.

3. Efectul prescripției extinctive

3.1. Considerații introductive. Consecințe

Dreptul la acțiune are un aspect *material* și un sens *procesual*. Potrivit art. 2500 C. civ. ceea ce se stinge prin prescripție este *dreptul la acțiune în sens material*. Dreptul la acțiune în sens procesual nu se stinge, acesta fiind imprescriptibil.

Dreptul subiectiv civil poate beneficia de protecție pe cale de acțiune de fiecare dată când prescripția extintivă nu este invocată în termenul prevăzut de lege, (art. 2513 C.civ. dispune că prescripția

poate fi opusă numai în primă instanță prin întâmpinare, sau în lipsa invocării, până cel mai târziu la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate), de către cel în folosul căruia a curs prescripția sau de persoanele prevăzute în art. 2514 C.civ.

După împlinirea termenului de prescripție dreptul subiectiv, (și obligația corelativă), supraviețuiește, dar *nu mai are prerogativa dreptului la acțiune în sens material, fiind rămas fără posibilitatea de a fi apărut, fără ca titularul unui astfel de drept să mai poată apela la forța de constrângere a statului în caz de nerespectare.*

După împlinirea termenului de prescripție cel obligat poate să refuze executarea prestației, titularul dreptului subiectiv *nu mai poate apela la forța de constrângere* a statului în vederea realizării dreptului încălcat, dar dacă cel obligat își execută de bunăvoie obligația corelativă, după termenul de prescripție, acesta nu va putea cere restituirea, chiar și atunci când, la data executării, cel în folosul căruia a curs prescripția nu știa că termenul de prescripție era împlinit.

Potrivit prevederilor art. 2507 C. civ., cel în folosul căruia curge sau a curs prescripția poate să *renunțe* la prescripția împlinită sau la beneficiul termenului scurs pentru prescripția începută și neîmplinită. Renunțarea poate fi *expresă* sau *tacită*, cu precizarea că renunțarea tacită trebuie să fie neîndoieșnică și să rezulte numai din manifestări neechivoce (art. 2508 C. civ.).

Persoanele care nu pot renunța la prescripție sunt cele lipsite de capacitatea de a înstrăina sau, după caz, de a se obliga (art. 2509 C. civ.).

Efectele renunțării la prescripție sunt cele prevăzute în art. 2510 C. civ. și anume:

- dacă se renunță la prescripția împlinită, începe să curgă o nouă prescripție de același fel;
- dacă partea îndreptățită renunță la beneficiul termenului scurs până la acea dată, sunt aplicabile dispozițiile privind întreruperea prescripției prin recunoașterea dreptului.

Renunțarea la prescripție are un *caracter personal*, ea producându-și efectele numai în privința celui care a făcut-o, neputând fi invocată împotriva codebitorilor solidari ai unei obligații indivizibile sau împotriva fidejursorilor, (art. 2511 C. civ.).

3.2. Principiile efectului prescripției extinctive

Principiile efectului prescripției extinctive (stingerea dreptului la acțiune) sunt:

Stingerea dreptului la acțiune privind un drept subiectiv principal atrage și stingerea dreptului la acțiune privind un drept accesoriu (accessorium sequitur principale).

Consecințele ce decurg din acest principiu sunt:

- imprescriptibilitatea dreptului subiectiv principal are ca efect imprescriptibilitatea dreptului subiectiv accesoriu;
- stingerea dreptului la acțiune privind un drept subiectiv accesoriu nu atrage și stingerea dreptului la acțiune privind un drept principal;

Stingerea printr-o prescripție distinctă a dreptului la acțiune privind fiecare prestație în cazul obligațiilor cu executare succesivă.

Dispozițiile legale de mai sus *nu sunt aplicabile* (deci ne aflăm în prezența unei excepții) în situația în care prestațiile succesive, prin finalitatea lor, alcătuiesc *un tot unitar*, rezultat din lege sau din convenție, [art. 2503 alin. (3) C. civ.].

Art. 2504 alin. (1) C. civ. instituie o excepție de la regula de mai sus, în sensul că prescripția dreptului la acțiune *privind creanța principală* nu atrage și stingerea *dreptului la acțiune ipotecară*. În acest din urmă caz, creditorul ipotecar va putea urmări, în condițiile legii, doar bunurile mobile sau imobile ipotecate, însă numai în limita valorii acestor bunuri.

Excepția de mai sus *nu se aplică* prescripției dreptului la acțiune pentru plata dobânzilor și a altor accesorii ale creanței ipotecare, care, în afara capitalului nu mai pot fi acoperite după împlinirea prescripției din valorificarea, pe cale silită, a bunului grevat, [art. 2504 alin. (2) C. civ.].

4. Sfera de aplicare a prescripției extinctive

4.1. Noțiuni și criterii de determinare

4.1.1. Noțiunea domeniului prescripției extinctive

Domeniul prescripției extinctive reprezintă *sfera (totalitatea) drepturilor subiective civile ale căror acțiuni cad sub incidența acestei instituții (a prescripției extinctive)*.

A determina domeniul prescripției extinctive înseamnă, de fapt, a stabili drepturile subiective civile *prescriptibile extintiv* și cele *imprescriptibile extintiv*, adică a stabili dreptul material la acțiune, supuse prescripției extinctive și a-l deosebi de dreptul material la acțiune care nu intră sub incidența prescripției (imprescriptibil).

4.1.2. Criteriile de determinare a domeniului prescripției extinctive

Sfera drepturilor subiective supuse prescripției extinctive este determinată prin utilizarea combinată a următoarelor criterii:

Un prim criteriu îl reprezintă *natura drepturilor subiective civile*, în raport cu care deosebim:

- *domeniul prescripției extinctive în categoria drepturilor patrimoniale* (care se subdivide în: - domeniul prescripției extinctive în categoria drepturilor de creanță; - domeniul prescripției extinctive în categoria drepturilor reale accesorii; - domeniul prescripției extinctive în categoria drepturilor reale principale);

- *domeniul prescripției extinctive în categoria drepturilor nepatrimoniale.*

Cel de al doilea criteriu este cel care se referă la *actul normativ care reglementează prescripția extinctivă*, în raport cu care se disting:

- domeniul prescripției extinctive reglementat de Codul civil;
- domeniul prescripției extinctive cârmuit de alte acte normative.

4.2. Domeniul prescripției extinctive în categoria drepturilor patrimoniale

4.2.1. Prescripția extinctivă și drepturile de creanță

Drepturile de creanță, indiferent de izvorul lor (acte juridice, fapte juridice licite, fapte juridice ilicite) sunt supuse prescripției extinctive, în principiu.

Regula de mai sus rezultă din prevederile art. 2501 alin.(1) C.civ., potrivit cu care drepturile la acțiuni având un obiect patrimonial sunt supuse prescripției extinctive, în afara cazului în care prin lege nu se dispune altfel.

De la principiul exprimat mai sus – potrivit căruia acțiunile personale sunt supuse prescripției extinctive - există și unele *exceptii*, potrivit cărora acțiunile personale devin imprescriptibile.

4.2.2. Prescripția extinctivă și drepturile reale accesorii

Interpretarea prevederilor art. 2501 alin.(1) C. civ. ne conduce la concluzia că acțiunile ce apără drepturile reale accesorii sunt supuse prescripției extinctive.

Aceeași soluție se desprinde și din prevederile și art.2503 alin.(1) C. civ., potrivit căruia, în afară de situația în care prin lege se dispune altfel, dreptul la acțiune privind drepturile accesorii se stinge odată cu stingerea dreptului la acțiune privind un drept principal.

4.2.3. Prescripția extinctivă și drepturile reale principale

În materia drepturilor reale principale *regula* este că majoritatea acțiunilor reale sunt *imprescriptibile extinctiv*, iar prescriptibilitatea este excepția. Acțiunile prin care se urmărește protecția drepturilor reale principale sunt denumite *acțiuni reale*.

Art. 2502 alin. (1) C.civ. prevede că dreptul la acțiune este imprescriptibil în cazurile prevăzute de lege, precum și ori de câte ori prin natura sau obiectul dreptului subiectiv ocrotit, exercițiul său nu poate fi limitat în timp.

Sunt considerate *imprescriptibile extinctiv* următoarele acțiuni reale:

- acțiunea în revendicare, imobiliară sau mobilă, întemeiată pe dreptul de *proprietate publică*, indiferent dacă titularul dreptului de proprietate publică este statul sau o unitate administrativ-teritorială, [art. 865 alin.(3) C.civ.]:

- acțiunea în revendicare, imobiliară și mobilă, întemeiată pe dreptul de *proprietate privată*, [art. 563 alin. (2) din C.civ.] deși imprescriptibilă extinctiv, această acțiune poate fi paralizată prin invocarea *uzucapiunii*, în ceea ce privește bunurile mobile și imobile, (art. 928, 929, 930-934, 939 C.civ.) sau prin invocarea posesiei de bună-credință, de către pârât, a bunului mobil revendicat, [art. 937 alin. (1) C. civ.];

- acțiunea negatorie (art. 564 C. civ.);

- acțiunea confesorie, prin care se urmărește apărarea unui drept de superficie (art. 696 C. civ.);

- acțiunea de partaj – prin care se cere împărțirea bunurilor aflate în proprietate comună (art. 669 C.civ.);

- acțiunea în grănițuire (art. 560- 561 C. civ.);

- petiția de ereditate (art. 1130 C. civ.).

Sunt considerate *prescriptibile extinctiv* următoarele acțiuni reale:

- acțiunea în revendicare imobiliară în cazurile prevăzute de art. 572 C. civ. privind avulsunea, cu excepția cazurilor când imobilul revendicat este proprietate publică;

- acțiunea confesorie prin care se urmărește apărarea dreptului de uzufruct [art. 746 alin. (1) lit. e), C. civ.], a drepturilor de uz sau abitație (art. 754 C. civ.) și a dreptului de servitute [art. 770 alin. (1) lit. f), C. civ.];

- acțiunea în revendicare a animalelor domestice rătăcite pe terenul altuia [art. 576 alin. (1) C. civ.];

- acțiunea care are ca obiect apărarea dreptului de administrare, a dreptului de concesiune și de folosință cu titlu gratuit [art. 866, art. 870, art. 873 și art. 875 coroborate cu art. 696 și raportate la art. 2501 alin. (1) C. civ.].

4.3. Domeniul prescripției extinctive în cadrul drepturilor nepatrimoniale

4.3.1. Regula imprescriptibilității drepturilor nepatrimoniale

Potrivit acestei reguli, protecția drepturilor nepatrimoniale, pe calea unei acțiuni în justiție, nu este limitată în timp, realizarea lor putându-se obține oricând.

Acest principiu se întemeiază pe caracterul perpetuu al drepturilor personale nepatrimoniale și sunt inseparabile de calitatea de subiect de drept (persoana fizică sau persoana juridică).

În sensul celor prezentate mai sus *sunt imprescriptibile* extinctiv acțiunile cu caracter nepatrimonial privind:

- acțiunile referitoare la apărarea valorilor intrinseci ale ființei umane, respectiv dreptul la viață, sănătate, integritatea fizică și psihică, intimitatea vieții private, libertatea de conștiință, creația științifică și artistică, literară sau tehnică (art. 252 C. civ.);

- acțiunile ce privesc apărarea dreptului la nume sau la pseudonim [art. 254 alin. (2) și (3) C. civ.];
- acțiunea în contestarea recunoașterii voluntare de maternitate sau de paternitate (art. 420 C. civ.);
- acțiunea în stabilirea filiației față de mamă [art. 423 alin. (4) C. civ.];
- acțiunea în stabilirea paternității introdusă în timpul vieții copilului [art. 472 alin. (1) C. civ.];
- acțiunea în tăgada paternității introdusă de către copil [art. 433 alin. (2) C. civ.];
- acțiunea în tăgada paternității introdusă de tatăl biologic [art. 432 alin. (2) teza I C. civ.] etc.

4.3.2. Excepții de la regulă

Legislația civilă reglementează și unele situații în care acțiunile, deși au un obiect nepatrimonial, sunt totuși prescriptibile :

- *acțiunea în nulitatea relativă a unui act juridic civil nepatrimonial*, [art. 1249 alin. (2) C.civ., potrivit căruia nulitatea relativă poate fi invocată pe cale de acțiune numai în termenul de prescripție stabilit de lege. Totuși, partea căreia i se cere executarea contractului poate opune oricând nulitatea relativă a contractului, chiar și după împlinirea termenului de prescripție a dreptului la acțiunea în anulare];

- *acțiunea în nulitate relativă a căsătoriei* [art. 301 alin. (1) și (3) C. civ.];

- *acțiunea în tăgăduirea paternității* introdusă de către soțul mamei sau moștenitorii acestuia (art. 430 C. civ.), de către mamă sau moștenitorii acesteia (art. 431 C. civ.), precum și de către moștenitorii tatălui biologic [art. 432 alin. (5) C. civ.];

- *acțiunea în stabilirea filiației față de mamă*, atunci când este pornită după decesul copilului de către moștenitorii acestuia [art. 423 alin. (5) C.civ.];

- *acțiunea în stabilirea paternității*, atunci când este pornită după decesul copilului de către moștenitorii acestuia [art. 427 alin. (2) și art. 423 alin. (2) C. civ.];

- *acțiunea în nulitate relativă a recunoașterii filiației* (art. 419 C. civ.).

5. Probleme speciale privind domeniul prescripției extinctive

5.1. Apărarea dreptului subiectiv civil pe calea excepției

Definiția dată dreptului subiectiv civil evidențiază faptul că esența acestuia o constituie posibilitatea (facultatea) recunoscută titularului de a recurge, în caz de nevoie la forța corectivă a statului. Realizarea dreptului subiectiv civil se poate face atât pe calea ofensivă a acțiunii, cât și pe calea defensivă a *excepției*.

Excepțiile sunt: *de procedură* (procesuale), care sunt reglementate de Codul de procedură civilă, sancțiunea lor fiind de regulă *decăderea* și nu prescripția (nu fac obiectul studiului dreptului civil); *de fond* (de drept material, substanțial) studiate de dreptul civil (de exemplu: excepția nulității, excepția prescripției, excepția rezoluțiunii etc.).

Valorificarea unui drept subiectiv civil pe cale de excepție presupune că titularul dreptului fiind chemat în judecată, se prevalează de acel drept spre a obține respingerea pretenției formulate împotriva sa, fără însă a urmări să obțină obligarea adversarului procesual să execute o anumită prestație față de el.

Actualul Cod civil mai reglementează și o serie de *cazuri speciale*, când excepția este imprescriptibilă deși dreptul la acțiune este prescriptibil. Astfel de situații sunt prevăzute în:

-art. 369 alin. (4) C. civ., [„Creditorii prevăzuți la alin. (3) pot invoca oricând, *pe cale de excepție*, inopozabilitatea modificării sau lichidării regimului matrimonial făcute în fraudă intereselor lor”];

-art.1095 alin. (1)-(3), C.civ.,[„(1) Dreptul la acțiunea în reducere a liberalităților excesive se prescrie în termen de 3 ani de la data deschiderii moștenirii sau, după caz, de la data la care moștenitorii rezervatari au pierdut posesia bunurilor care formează obiectul liberalităților.(2) În cazul liberalităților excesive a căror existență nu a fost cunoscută de moștenitorii rezervatari, termenul de prescripție începe să curgă de la data când au cunoscut existența acestora și caracterul lor excesiv.(3) *Excepția de reducere este imprescriptibilă extinctiv*”];

-art. 1223 alin. (1) și (2) C. civ.,[„(1) Dreptul la acțiunea în anulare sau în reducerea obligațiilor pentru leziune se prescrie în termen de un an de la data încheierii contractului. (2) Anulabilitatea contractului nu poate să fie opusă pe cale de excepție când dreptul la acțiune este prescriptibil”].

Concluzia este aceea că dacă prin lege nu se prevede altfel, atunci când acțiunea în valorificarea unui drept subiectiv este prescriptibilă sau imprescriptibilă și excepția este prescriptibilă sau imprescriptibilă, întocmai cum s-a statuat în opinia doctrinară majoritară.

5.2. Acțiunea în constatare

Acțiunea în constatare este acea acțiune în justiție prin care reclamantul solicită instanței să constate numai existența unui drept subiectiv al său față de pârât ori, după caz, inexistența unui drept subiectiv al pârâtului împotriva sa.

Actualul Cod civil în art. 2502 alin. (2) consacră expres faptul că acțiunea în constatarea existenței sau inexistenței unui drept este imprescriptibilă.

Imprescriptibilitatea acțiunii în constatare este întemeiată pe imprescriptibilitatea dreptului la acțiune în sens procesual și aceasta rezultă și din faptul că, reclamantul nu urmărește obligarea pârâtului la executarea unei anumite prestații, ci numai ca instanța să constate existența sau inexistența unui drept subiectiv civil. (exemplu :acțiunea în constatarea nulității absolute a unui act juridic, acțiunea în partaj).

5.3. Acțiunile mixte

Acțiunile mixte sunt acele acțiuni în justiție care au caracteristici de acțiuni reale, personale ori în constatare, prescriptibilitatea sau imprescriptibilitatea lor determinându-se de la caz la caz în funcție de calificarea dată în concret acțiunii, după scopul urmărit de declanșarea ei (de exemplu, petiția de ereditate, predarea unui imobil, plata unei creanțe etc.).

Petiția de ereditate desemnează acțiunea civilă prin care o persoană cere instanței judecătorești recunoașterea titlului său de moștenitor legal sau legatar (universal sau cu titlu universal) și obligarea la restituirea bunurilor succesoriale a persoanei care, pretinzându-se de asemenea moștenitor universal sau cu titlu universal, – deține aceste bunuri sau unele din ele, în această calitate, drepturile pretinse de cele două părți fiind inconciliabile (art. 1130 C. civ.). Acțiunea în petiție de ereditate se aseamănă cu o acțiune în revendicare, care este o acțiune reală, cu o acțiune personală în executarea creanței, pe care reclamantul a dobândit-o prin moștenire și cu partajul.

5.4. Dualitatea de acțiuni

Problema dualității de acțiuni apare în situația în care titularul dreptului are la dispoziție două acțiuni pentru realizarea aceluiași drept al său, având posibilitatea de a opta pentru oricare dintre ele. Regimul fiecărei acțiuni este diferit în ceea ce privește prescriptibilitatea.

De exemplu, în cazul depozitului, deponentul are la îndemână două acțiuni, împotriva depozitarului, pentru restituirea bunurilor încredințate și anume:

- o acțiune personală, izvorâtă din contractul de depozit, supusă prescripției;
- o acțiune reală în revendicare, bazată pe dreptul său de proprietate, prescriptibilă sau imprescriptibilă.

5.5. Acțiunea în repararea (compensarea) unui prejudiciu moral

Dacă prejudiciul este moral (nepatrimonial în sine), repararea (compensarea) acestuia poate fi atât nepatrimonială (cum ar fi publicarea unei dezmințiri într-un ziar național sau local), cât și patrimonială (acordarea de daune –interese).

Potrivit art. 253 alin.(1) și art. 2502 alin. (2) pct. 2 C.civ., acțiunea în repararea unei daune morale este imprescriptibilă extinctiv.

Acțiunea în repararea (compensarea) patrimonială a unui prejudiciu moral (fiind o acțiune în justiție prin care se valorifică un drept de creanță, deci o acțiune patrimonială și personală) atrage reglementările legale care guvernează prescripția extinctivă în categoria drepturilor de creanță și pe cale de consecință este prescriptibilă extinctiv [art. 253 alin. (4) C. civ.].

5.6. Acțiunea în restituire ca urmare a anulării unui act juridic

Acțiunea în nulitate – prescriptibilă când este vorba de nulitate relativă și imprescriptibilă când se cere nulitatea absolută- nu se confundă cu acțiunea în restituire, totală sau parțială, a prestațiilor executate în temeiul actului juridic civil anulat. Această acțiune în restituire are o natură patrimonială. Caracterul ei, prescriptibil sau imprescriptibil, este diferit și depinde de natura dreptului patrimonial: real sau de creanță.

În celelalte cazuri, acțiunea în restituire are natura unei acțiuni patrimoniale și personale, fiind, în consecință prescriptibilă.

5.7. Acțiunile privind un drept secundar (potestativ)

Sunt incluse în categoria drepturilor secundare (potestative) pe acele drepturi subiective civile care nu dau naștere direct unui drept la acțiune, adică acele prerogative constând în puterea de a da naștere, prin act juridic unilateral, unui efect juridic ce afectează și interesele altei persoane precum: dreptul de alegere în cazul obligații alternative; dreptul de denunțare unilaterală a unui contract, în cazurile admise de lege; dreptul de opțiune al utilizatorului în contractul de leasing, având posibilitatea de a solicita achiziționarea bunului, restituirea acestuia sau prelungirea contractului; dreptul terților de bună credință de a opta între actul aparent și actul real în cazul simulației etc.

Domeniul de aplicare a *prescripției extinctive* cuprinde și alte asemenea acțiuni care prezintă unele particularități cum sunt acțiunile în materie de carte funciară sau acțiunile în materie succesorală.

Termenele de prescripție extintivă

1. Definiția și clasificarea termenelor de prescripție extintivă

1.1. Definiția termenului de prescripție extintivă

Termenul de prescripție extintivă reprezintă *intervalul de timp, stabilit de lege, înăuntrul căruia, trebuie exercitat dreptul la acțiune în sens material sub sancțiunea pierderii acestui drept.*

Termenul de prescripție are un *început* – adică data la care începe să curgă prescripția extintivă, *o durată și un sfârșit* – adică data împlinirii prescripției extinctive.

Termenul de prescripție era un *termen legal*, în vechea reglementare juridică, iar în reglementarea art. 2515 alin.(3) din actualul Cod civil termenul poate fi și *convențional*, astfel că părțile pot reduce sau mări termenele de prescripție extintivă prevăzute de lege. Totuși, noua durată a acestora nu poate să fie

mai mică de un an și nici mai mare de 10 ani, cu excepția termenelor de prescripție de 10 ani sau mai lungi care pot fi prelungite până la 20 de ani, [art. 2515 alin. (4) C. civ.].

Actualul Cod civil reglementează și un caz *legal de prorogare* a termenului de prescripție extinctivă, ceea ce constituie o excepție de la regulă. În acest sens art.1394 C.civ., în materia răspunderii civile delictuale, dispune că: „În toate cazurile în care despăgubirea derivă dintr-un fapt supus de legea penală unei prescripții mai lungi decât cea civilă, termenul de prescripție a răspunderii penale se aplică și dreptului la acțiunea în răspundere civilă”.

1.2. Clasificarea termenelor de prescripție extinctivă

Clasificarea termenelor de prescripție are la bază trei *criterii*:

- după *sfera de aplicare*, termenele de prescripție se împart în: *termene generale* de prescripție extinctivă – prevăzute de norma generală (legea generală) și termene de prescripție extinctivă *speciale*, adică cele reglementate prin norme *speciale*. Corelația dintre aceste două categorii de norme generale și speciale este cârmuită de regulile: *generalia specialibus non derogant* și *specialia generalibus derogant*;
- după *izvorul lor*, distingem termene *legale* și termene *convenționale*;
- după *actul normativ* care le reglementează, termenele de prescripție se clasifică în termene prevăzute de Codul civil și termene de prescripție prevăzute de alte acte normative ;
- *în funcție de mărimea sau întinderea lor*, termenele speciale se împart în: termene *mai mari decât* termenul general; termene *egale cu* termenul general; termene *mai mici decât* termenul general.

2. Termenul general de prescripție extinctivă

Termenul general de prescripție extinctivă este acel termen care se aplică atunci când nu își găsește aplicabilitate un termen special de prescripție extinctivă într-un anumit caz dat sau atunci când părțile nu au stabilit un alt termen.

Conform prevederilor art.2517 C. civ. termenul general de prescripție este de 3 ani, dacă legea nu prevede un alt termen.

Termenul general de prescripție extinctivă pentru acțiunile (cererile) personale (acelea prin care se urmărește realizarea unui drept de creanță) este de 3 ani (art. 2517 C. civ.). Acest termen se aplică tuturor acțiunilor personale cu excepția cazurilor pentru care legea prevede termene speciale de prescripție sau părțile au convenit un alt termen, indiferent de izvorul concret al raportului juridic obligațional (act juridic sau fapt juridic).

Termenul general de prescripție de 3 ani nu se va aplica în cazurile în care printr-o dispoziție legală expresă se instituie un termen special de prescripție tot de 3 ani.

3. Termenele speciale de prescripție extinctivă

Termenele speciale de prescripție sunt reglementate atât în Codul civil, cât și prin alte acte normative.

Potrivit prevederilor art. 2518 C. civ. se prescrie în *termen de 10 ani* dreptul la acțiune cu privire la:

- drepturile reale care nu sunt declarate prin lege imprescriptibile ori nu sunt supuse altui termen de prescripție;

- repararea prejudiciului moral sau material cauzat unei persoane prin tortură sau acte de barbarie ori, după caz, a celui cauzat prin violență ori agresiuni sexuale comise contra unui minor sau asupra unei persoane aflate în imposibilitate de a se apăra ori de a-și exprima voința;

- repararea prejudiciului adus mediului înconjurător;

- dreptul la acțiune privind nulitatea societății, cu excepția nulității pentru obiectul ilicit al societății, care este imprescriptibil, [art. 1933 alin. (3) C.civ.].

Termenul special de 3 ani [care deși este similar ca durată cu termenul general, are un caracter special tocmai pentru că are o reglementare specială cuprinsă în art. 2520 alin. (1) pct. 6 C.civ. și respectiv art. 2521 alin. (3) C.civ.] și care se referă la :

- acțiunea avocaților, împotriva clienților pentru plata onorariilor și cheltuielilor; termenul de prescripție se va calcula din ziua rămânării definitive a hotărârii sau din aceea a împăcării părților, ori a revocării mandatului; în cazul afacerilor neterminate nu se vor putea cere onorarii și cheltuieli mai vechi de 3 ani de la data ultimei prestații efectuate;

- dreptul la acțiunea izvorâtă dintr-un contract de transport de bunuri terestru, aerian sau pe apă, îndreptată împotriva transportatorului; termenul de prescripție este de 3 ani, atunci când contractul de transport a fost încheiat spre a fi executat succesiv sau după caz, combinat, cu același mijloc de transport sau cu mijloace de transport diferite.

Termenul de 2 ani, potrivit art. 2519 C. civ., se aplică:

- dreptului la acțiune întemeiat pe un raport de asigurare sau reasigurare;

- dreptului la acțiune privitor la plata remunerației cuvenite intermediarilor pentru plata serviciile prestate în baza contractului de intermediere.

Termenul de un an reglementat de art. 2520 și 2521 C. civ., se aplică acțiunilor care au la bază raporturi izvorâte din prestații de servicii, următorilor:

- profesioniștilor din alimentația publică sau hotelierilor, pentru serviciile pe care le prestează;

- profesorilor, institutorilor, maștrilor și artiștilor, pentru lecțiile date cu ora, cu ziua sau cu luna;

- medicilor, moașelor, asistentelor și farmaciștilor, pentru vizite, operații sau

medicamente;

- vânzătorilor cu amănuntul, pentru plata mărfurilor vândute și a furniturilor livrate;

- meșteșugarilor și artizanilor, pentru plata muncii lor;

- notarilor publici și executorilor judecătorești, în ceea ce privește plata sumelor ce le sunt datorate pentru actele funcției lor; în acest caz termenul de prescripție se va socoti din ziua în care aceste sume au devenit exigibile;

- inginerilor, arhitecților, geodezilor, contabililor și altor liber-profesioniști, pentru plata sumelor ce li se cuvin; termenul prescripției se va socoti din ziua când s-a terminat lucrarea;

- dreptul la acțiune privitor la restituirea sumelor încasate din vânzarea biletelor pentru un spectacol care nu a mai avut lor;

- aplicabil dreptului la acțiunea în revendicare imobiliară în cazul avulsii, potrivit art. 572 C.civ.

Termene speciale de prescripție extinctivă prevăzute în *alte acte normative*:

- termenul *de 6 luni* pentru acțiunile prin care se solicită anularea unui act administrativ individual, a unui contract administrativ, recunoașterea dreptului pretins și repararea pagubei cauzate, [art. 11 alin. (1) din Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ];

- termenul *de 1 an*, prevăzut de art. 12 din Legea nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale aplicabil dreptului la acțiune pentru repararea daunelor patrimoniale sau morale cauzate prin fapte de concurență neloială;

- termenul de 6 luni (în cazul trimitărilor poștale interne) sau de 1 an (în cazul trimitărilor poștale internaționale), reglementat de art. 41 din Ordonanța Guvernului nr. 31/2002 privind serviciile poștale, pentru acțiunea în răspunderea operatorilor pentru prestarea serviciilor poștale;

- termenul de 3 ani (de la publicarea în Monitorul Oficial a datei începerii plății) pentru prezentarea procesului - verbal de rechiziție la lichidare în vederea plății despăgubirilor [art. 28 alin. (2) și (3) din Legea nr. 132/1997 privind rechizițiile de bunuri și prestările de servicii în interes public];

- termenul de 3 ani pentru acțiunea privind repararea pagubelor generate de produsele defecte destinate uzului sau consumului privat al persoanelor fizice și juridice, (art. 11 din Legea nr. 240/2004 privind răspunderea producătorilor pentru pagubele generate de produsele cu defecte.);

- termenul 90 de zile, prevăzut de art. 40, alin. (1), din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 158/2005 privind concediile și indemnizațiile de asigurări sociale de sănătate, referitoare la acordarea indemnizațiilor și recuperarea acestora;

- termenele de prescripție extinctivă de 30 de ani și de 10 ani stabilite de art. 12 alin. (1) din Legea nr. 703/2001 privind răspunderea civilă pentru daune nucleare; primul termen este aplicabil în ipoteza în care acțiunea în răspundere civilă se referă la o daună nucleară legată de deces sau rănire, iar cel de-al doilea termen fiind aplicabil în celelalte cazuri de daune nucleare potrivit art. 3, lit. d), pct. 2-5 și 7 din același act normativ.

Rezumat

Studiul acestui capitol urmărește fixarea următoarelor probleme în materia prescripției extinctive : noțiuni, natură juridică, efectul produs, principiile efectului prescripției extinctive, sfera de aplicare a

acesteia – criteriile de determinare a domeniului prescripției extinctive, în categoria drepturilor patrimoniale, privind drepturile accesorii, prescripția extintivă și drepturile reale principale; domeniul prescripției extinctive în cadrul drepturilor nepatrimoniale. Sunt prezentate și unele probleme speciale privind domeniul prescripției extinctive : apărarea dreptului subiectiv civil pe cale de excepție, acțiunea în constatare, acțiunile mixte, dualitatea de acțiuni, acțiunea în repararea unui prejudiciu moral, acțiunea în restituire ca urmare a anulării unui act juridic, acțiunile privind un drept secundar. Apoi sunt prezentate termenele de prescripție extintivă.

Test de autoevaluare

1. Este imprescriptibilă extintiv :
 - a. acțiunea confesorie prin care se urmărește apărarea dreptului de uzufruct
 - b. acțiunea confesorie prin care se urmărește apărarea dreptului de servitute
 - c. acțiunea în revendicare imobiliară întemeiată pe dreptul de proprietate publică, indiferent că titularul dreptului de proprietate publică este statul sau o unitate administrativ-teritorială
2. Este imprescriptibilă extintiv :
 - a. acțiunea în nulitate relativă a căsătoriei
 - b. acțiunea prin care se solicită înregistrarea tardivă a nașterii
 - c. acțiunea în tăgăda paternității atunci când este introdusă de soțul mamei sau moștenitorii acestuia

Bibliografie selectivă

- G. Boroi, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București , 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020
- A. Pop, Gh. Beleiu, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
- C.T. Ungureanu, I.Al. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția aV-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:

- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea general. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea general. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017
- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilesu, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc, (coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea general, Editura Universul Juridic, București, 2018

CAPITOLUL XIV

Cursul prescripției extinctive și decăderea

Introducere

Studiul dedicat acestui capitol are în vedere analiza cursului prescripției extinctive în situații speciale, suspendarea cursului prescripției extinctive, întreruperea cursului prescripției extinctive, repunerea în termenul de prescripție, calculul prescripției extinctive și decăderea.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

Conținut

1. Începutul prescripției extinctive

1.1. Regula generală privind începutul cursului prescripției extinctive

Cursul prescripției extinctive reprezintă începutul, durata și sfârșitul termenului de prescripție.

Regula izvorâtă din prevederile legale anterioare conținea un criteriu obiectiv de determinare a momentului începerii prescripției extinctive și anume prescripția extinctivă începe să curgă de la data nașterii dreptului la acțiune.

Potrivit reglementărilor art. 2523 C.civ., *prescripția începe să curgă de la data când titularul dreptului la acțiune a cunoscut sau, după împrejurări, trebuia să cunoască nașterea lui.*

Din conținutul regulii de mai sus rezultă că două sunt momentele distincte de început al prescripției și anume:

- data la care titularul a cunoscut nașterea dreptului la acțiune, care este un *criteriu subiectiv*;
- data la care, după împrejurări, titularul trebuia să cunoască nașterea dreptului său la acțiune, moment *parțial obiectiv și subsidiar*.

1.2. Reguli speciale privind începutul cursului prescripției extinctive

1.2.1. Situația dreptului la acțiune în executarea obligațiilor *de a da* sau *de a face*

Conform dispozițiilor art. 2524 alin.(1) C. civ., în cazul obligațiilor contractuale *de a da* sau *de a face*, prescripția începe să curgă de la data când obligația devine exigibilă și debitorul trebuia astfel s-o execute.

Regula enunțată mai sus se aplică, în principiu, în situația drepturilor subiective pure și simple, al drepturilor subiective afectate de un termen extinctiv, precum și celor afectate de o condiție rezolutorie. În cazul în care obligația este afectată de un *termen suspensiv*, prescripția începe să curgă de la data împlinirii termenului, sau după caz, de la data renunțării beneficiului termenului stabilit exclusiv în favoarea creditorului, [art. 2524 alin.(2) C. civ.]; dacă obligația este afectată de o *condiție suspensivă*, prescripția începe să curgă de la data când s-a îndeplinit condiția [art. 2524 alin. (3) C. civ.].

1.2.2. Situația dreptului la acțiunea în restituirea prestațiilor

Potrivit prevederilor cuprinse în art. 2525 C. civ., prescripția dreptului la acțiune în restituirea prestațiilor făcute în temeiul unui act anulabil ori desființat pentru rezoluțiune sau altă cauză de ineficacitate începe să curgă *de la data rămânării definitive a hotărârii prin care s-a desființat actul*, cu excepția situației în care acțiunea în restituirea prestației are caracterul unei acțiuni reale imprescriptibile extinctiv. Dacă este vorba despre o nulitate amiabilă, atunci prescripția începe să curgă de la data la care *declarația de rezoluțiune sau de reziliere a devenit irevocabilă*.

1.2.3. Situația dreptului la acțiunea în executarea prestațiilor succesive

Conform prevederilor art. 2526 C.civ. atunci când este vorba de prestații succesive, prescripția dreptului la acțiune începe să curgă de la data la care fiecare prestație devine exigibilă, iar dacă prestațiile alcătuiesc un tot unitar, de la data ultimei prestații neexecutate.

Din regula de mai sus rezultă că:

- atunci când prestațiile succesive au un caracter individual, (de exemplu: sunt dobânzi, penalități de întârziere etc.) pentru fiecare prestație curge o dobândă diferită;
- în situația în care prestațiile succesive alcătuiesc un tot unitar, în baza legii sau a convenției părților, (de exemplu, plata prețului în rate într-un contract de vânzare) atunci prescripția curge pentru întreaga sumă de la data achitării ultimei rate din preț.

1.2.4. Situația dreptului la acțiune în materia asigurărilor contractuale

Potrivit prevederilor cuprinse în art. 2527 C.civ., în cazul asigurării contractuale, prescripția „începe să curgă de la *expirarea termenelor prevăzute de lege ori stabilite de părți pentru plata primei de asigurare, respectiv pentru plata indemnizației sau, după caz, a despăgubirilor datorate de asigurător*”.

1.2.5. Situația dreptului la acțiunea în repararea pagubei cauzate printr-o faptă ilicită și cazuri asimilate

Conform art. 2528 C.civ., prescripția dreptului la acțiune în repararea unei pagube care a fost cauzată printr-o faptă ilicită *începe să curgă de la data când păgubitul a cunoscut sau trebuia să cunoască atât paguba, cât și pe cel care răspunde de ea*.

Regula specială este caracterizată prin stabilirea a două momente alternative la care prescripția poate începe să curgă, și anume:

- *un moment subiectiv*, respectiv acela al cunoașterii pagubei și a celui care răspunde de ea (moment ce se poate stabili prin orice mijloc de probă);
- *un moment obiectiv* (care urmează a fi determinat de instanță) respectiv, al datei la care păgubitul putea ori trebuia să cunoască aceste elemente.

Art. 2528 alin. (2) C.civ., extinde aplicarea acestei reguli și *faptelor licite*, adică acțiunii în restituire întemeiate pe îmbogățirea fără justă cauză, plata nedatorată, gestiunii de afaceri.

Prescripția extinctivă a acțiunii în răspundere pentru daunele cauzate prin fapte de concurență neloială, conform art.12 din Legea nr. 11/1991 pentru combaterea concurenței neloiale, prezintă o anumită particularitate. Astfel, potrivit prevederilor acestui articol „Dreptul la acțiune prevăzut de art. 9 (care se referă la acțiunea în răspundere civilă) se prescrie în termen de 1 an *de la data la care păgubitul a cunoscut sau ar fi putut să cunoască* dauna și pe cel care a cauzat-o, dar nu mai târziu de 3 ani de la data săvârșirii faptei”.

Regula de mai sus are aplicabilitate și în situațiile reglementate de alte acte normative, precum: art. 11 din Legea nr. 240/2004 privind răspunderea producătorilor pentru pagubele generate de produsele cu

defecte; art. 12 alin. (1) și (2) din Legea nr. 703/2007 privind răspunderea civilă pentru daune nucleare; art. 18 din Legea nr. 158/2008 privind publicitatea înșelătoare sau comparativă, etc.

1.2.6. Situația dreptului la acțiunea în anularea actului juridic

Această regulă este stabilită prin art. 2529 C.civ., potrivit căruia prescripția dreptului la acțiune în anularea unui act juridic începe să curgă la momente diferite în funcție de cauza de nulitate relativă.

Astfel, conform prevederilor art. 2529 alin. (1) C. civ., prescripția dreptului la acțiunea în anularea unui act juridic începe să curgă:

- a) în caz de violență, din ziua când aceasta a încetat;
- b) în cazul dolului, din ziua când a fost descoperit;
- c) în caz de eroare ori în celelalte cazuri de anulare, din ziua când cel îndreptățit, reprezentantul său legal ori cel chemat de lege să-i încuviințeze sau să-i autorizeze actele a cunoscut cauza anulării, însă nu mai târziu de împlinirea a 18 luni din ziua încheierii actului juridic.

În ceea ce privește cazul de la lit. c), legea fixează două momente alternative:

- *un moment subiectiv*, al cunoașterii cauzei de anulabilitate, cuprins în intervalul dintre încheierea actului juridic și momentul împlinirii celor 18 luni de la încheierea actului;

- *un moment obiectiv*, al expirării celor 18 luni de la data încheierii actului juridic. Termenul de 18 luni, prevăzut la art. 2529 alin. (1) lit. c) C. civ., nu este un termen de prescripție, ci un termen legal, stabilit cu scopul de a nu fi prelungită prea mult durata cuprinsă între momentul în care are loc încheierea actului juridic și începutul prescripției.

Art. 2529 alin. (2) C. civ., prevede că în cazurile în care nulitatea relativă poate fi invocată de o *terță persoană*, prescripția începe să curgă de la data când *terțul a cunoscut existența cauzei de nulitate*, dacă prin lege nu se dispune altfel.

Dreptul la acțiune în anularea unui act juridic poate începe să curgă și de la *alte momente* decât cele prevăzute în art. 2529 C. civ., dacă prin lege se dispune altfel. Spre exemplu, prezentăm prevederile art. 301 C. civ., potrivit căruia termenul de prescripție de 6 luni pentru acțiunea în anularea căsătoriei începe să curgă:

- în cazul lipsei încuviințărilor sau a autorizărilor, (art. 297 C. civ.), termenul curge de la data la care cei a căror încuviințare sau autorizare era necesară pentru încheierea căsătoriei au luat cunoștință de aceasta;

- în cazul nulității pentru vicii de consimțământ ori pentru lipsa discernământului, termenul curge de la data încetării violenței sau, după caz, de la data la care cel interesat a cunoscut dolul, eroarea ori lipsa vremelnică a discernământului;

- în cazul căsătoriei încheiate între tutore și persoana minoră aflată sub tutela sa, (art. 300 C.civ.), termenul curge de la data încheierii căsătoriei.

1.2.7. Situația dreptului la acțiunea în răspundere pentru vicii aparente

Conform prevederilor art. 2530 alin.(1) C.civ., atunci când prin lege nu se prevede altfel, prescripția dreptului la acțiune izvorât din transmiterea unor bunuri sau executarea unor lucrări cu vicii aparente, în cazurile în care legea sau contractul obligă la garanție și pentru asemenea vicii, începe să curgă de la data predării sau recepției finale a bunului ori a lucrării sau, după caz, de la data împlinirii termenului prevăzut de lege ori stabilit prin procesul-verbal de constatare a viciilor, pentru înlăturarea de către debitor a viciilor constatate.

Regula se aplică și în cazul lipsei calităților convenite ori a lipsurilor cantitative, însă numai dacă oricare dintre aceste lipsuri puteau fi descoperite, fără cunoștințe speciale, printr-o verificare normală [art. 2530 alin. (2) C.civ.].

Rezultă două momente de la care prescripția începe să curgă, și anume: *data predării sau recepției finale* a bunului ori a lucrării, ceea ce constituie momentul principal și unul secundar, care constă în *data împlinirii termenului* legal sau, după caz, voluntar pentru înlăturarea viciilor constatate, respectiv a calităților ori a cantităților convenite.

1.2.8. Situația dreptului la acțiunea în răspundere pentru vicii ascunse

Potrivit art. 2531 C. civ., dacă prin lege nu se prevede altfel, prescripția dreptului la acțiune pentru viciile ascunse începe să curgă:

a) în cazul unui bun transmis sau al unei lucrări executate, alta decât o construcție, de la împlinirea unui an de la data predării ori recepției finale a bunului sau a lucrării, cu excepția cazului în care viciul a fost descoperit mai înainte, când prescripția va începe să curgă de la data descoperirii;

b) în cazul unei construcții, de la împlinirea a 3 ani de la data predării sau recepției finale a construcției, exceptând cazul în care viciul a fost descoperit mai înainte, când prescripția va începe să curgă de la data descoperirii.

Regula specială se aplică și pentru executarea unor lucrări curente, termenele legale de garanție fiind de o lună, respectiv de 3 luni, [art. 2531 alin. (2) C. civ.], în cazul lipsei calităților convenite ori a lipsurilor cantitative, însă numai dacă oricare din aceste lipsuri nu puteau fi descoperite, fără cunoștințe speciale, printr-o verificare normală, [art. 2531 alin. 3 C. civ.], și în cazul produselor pentru care s-a prevăzut un termen de valabilitate, ca și în cazul bunurilor sau lucrărilor pentru care există un termen de garanție pentru buna funcționare [art. 2531 alin. (4) C. civ.].

Tot două sunt momentele alternative, de la care poate să înceapă curgerea prescripției stabilite și în cazul acestei reguli speciale, respectiv: - *un moment subiectiv* – constând în data descoperirii viciilor- și *un moment obiectiv* – care constă în data expirării termenului de garanție de 1 an pentru un bun ori lucrare, de

3 ani pentru construcție, de o lună pentru lucrări curente la bunuri mobile și de 3 luni pentru lucrări curente la o construcție.

Aceste termene *nu sunt termene de prescripție*, ci sunt *termene legale de garanție* cu caracter subsidiar, având înțelesul că expirarea lor marchează momentul obiectiv al prescripției, numai dacă, în cazul concret, nu își găsește aplicare un termen special de garanție (legal sau convențional).

1.2.9. Alte reguli speciale privitoare la începutul prescripției extinctive

Alte reguli speciale privitoare la începutul prescripției extinctive sunt cele care se referă la:

- acțiunea prin care se solicită restituirea darurilor primite în considerarea logodnei sau, pe durata acesteia; acțiunea în despăgubiri exercitată împotriva părții care rupe logodna în mod abuziv, termenul de prescripție de un an începe să curgă de la data ruperii logodnei, (art. 268, art. 269 și art. 270 C. civ.);

- în cazul acțiunii revocatorii exercitată de creditorii prejudiciați prin schimbarea sau lichidarea regimului matrimonial, termenul de prescripție de un an începe să curgă de la data la care au fost îndeplinite formalitățile de publicitate sau, după caz, de când au luat cunoștință mai înainte de aceste împrejurări pe altă cale, [art. 369 alin. (3) C. civ.];

- în cazul acțiunii în stabilirea maternității în ipoteza în care copilul a decedat mai înainte de a introduce acțiunea, moștenitorii săi o pot introduce în termen de un an, care începe să curgă de la data decesului copilului, [art. 423 alin. (5) C. civ.];

- în cazul acțiunii în stabilirea paternității copilului care a decedat mai înainte de introducerea acțiunii, moștenitorii acestuia o pot introduce în termen de un an de la data decesului acestuia, [art. 427 alin. (2) și art. 423 alin. (5) C. civ.];

- termenul de prescripție de 3 ani începe să curgă de la data nașterii copilului, în cazul acțiunii în despăgubire exercitată de mama copilului împotriva pretinsului tată pentru plata a jumătate din cheltuielile nașterii, ale lehziei și cele efectuate cu întreținerea ei în timpul sarcinii și în perioada de lehzie, [art. 428 alin. (3) C. civ.];

- termenul de un an privind prescripția dreptului la acțiunea posesorie stabilită de art. 951 alin. (1) C. civ., începe să curgă de la data tulburării sau depozitării;

- în cazul acțiunii privind revendicarea animalelor domestice rătăcite pe terenul altuia, termenul de prescripție de 30 de zile începe să curgă de la data declarației făcute la primărie de către proprietarul terenului, [art. 576 alin. (1) C. civ.];

- în cazul acțiunii în revocarea donației pentru neexecutarea sarcinii, termenul de prescripție de 3 ani începe să curgă de la data la care sarcina trebuia executată, [art. 1027 alin. (3) C. civ.];

- dreptul la acțiune izvorând din contractul de expediție se prescrie într-un termen de un an socotit din ziua predării bunurilor la locul de destinație sau din ziua în care ar fi trebuit să se facă predarea lor, cu excepția

dreptului la acțiunea referitoare la transporturile care încep sau se termină în afara Europei, care se prescrie în 18 luni, (art. 2071 C. civ.;

- dreptul la acțiunea în restituirea soldului creditor rezultat la închiderea contului curent se prescrie în termen de 5 ani de la data închiderii contului curent. În cazul în care contul curent a fost închis din inițiativa instituției de credit, termenul de prescripție se calculează de la data la care titularul sau, după caz, fiecare cotitular al contului a fost notificat în acest sens prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire la ultimul domiciliu sau sediu adus la cunoștința instituției de credit (art. 2190 C. civ.).

2. Suspendarea cursului prescripției extinctive

2.1. Definiția suspendării cursului prescripției extinctive

Suspendarea cursului prescripției extinctive reprezintă *acea modificare a cursului acesteia ce constă în oprirea de drept a curgerii termenului de prescripție, pe timpul cât durează situațiile, limitativ prevăzute de lege, care îl pun în imposibilitatea de a activa pe titularul dreptului la acțiune.*

În stituția în care aceste împrejurări intervin mai înainte de începerea cursului prescripției extinctive, efectul produs va fi acela de amânare a începutului prescripției extinctive.

2.2. Cauzele de suspendare

2.2.1. Cauze generale de suspendare

Caracterele juridice ale cauzelor de suspendare ale prescripției extinctive sunt următoarele:

- *sunt legale* – sunt stabilite numai prin lege;
- *sunt limitative* – adică, fiind prevăzute de lege sunt limitate ca număr și sunt de strictă interpretare și aplicare nefiind susceptibile de aplicare prin analogie;
- *produc efecte de drept (ope legis)* – organul de jurisdicție având numai sarcina constatării producerii lor.

Prevederile art.2532 C.civ. stabilesc următoarele *cauze generale* de suspendare a prescripției extinctive, dispunând că prescripția nu începe să curgă, iar, dacă a început să curgă, ea *se suspendă*:

1. *Între soți, cât timp durează căsătoria și nu sunt separați în fapt;* (în reglementarea anterioară, între soții separați în fapt, prescripția curgea; modificarea a intervenit din necesități de ordin practic); există o imposibilitate morală de a acționa.

2. *Între părinți, tutore sau curator și cei lipsiți de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă ori între curatori și cei pe care îi reprezintă,* cât timp durează ocrotirea și socotelile nu au fost date și aprobate; potrivit art. 162 C. civ., descărcarea de gestiune este dată de instanța de tutelă; în acest caz avem de a face cu o imposibilitate morală de acțiune.

3. *Între orice persoană care, în temeiul legii, al unei hotărâri judecătorești sau al unui act juridic, administrează bunurile altora și cei ale căror bunuri sunt astfel administrate, cât timp administrarea nu a încetat și socotelile nu au fost date și aprobate; această cauză de suspendare trebuie analizată în strânsă legătură cu prevederile art. 792-857 C.civ., privind administrarea bunurilor altuia, în materia contractului de depozit și a contractului de fiducie, art. 773-791 C.civ.*

4. *În cazul celui lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, cât timp nu are reprezentant sau ocrotitor legal, în afară de cazurile în care există o dispoziție legală contrară; în acest caz există o imposibilitate juridică de a acționa. Cauza de suspendare operează pe durata lipsei reprezentantului legal ori a ocrotitorului legal, după caz.*

5. *Cât timp debitorul, în mod deliberat, ascunde creditorului existența datoriei sau exigibilitatea acesteia; acest caz nu se regăsește în reglementarea anterioară, având drept finalitate sancționarea debitorului vinovat care, prin demersurile sale, urmărește să împiedice pe creditor să își exercite dreptul la acțiune.*

6. *Pe întreaga durată a negocierilor purtate în scopul rezolvării pe cale amiabilă a neînțelegerilor dintre părți, însă numai dacă acestea au fost ținute în ultimele 6 luni înainte de expirarea termenului de prescripție; această nouă cauză de suspendare a prescripției, comparativ cu reglementarea anterioară, urmărește soluționarea pe cale amiabilă a litigiilor și s-a impus din necesități practice, mai ales în sfera raporturilor comerciale. Reținem că suspendarea operează numai dacă negocierile au avut loc în ultimele 6 luni, înainte de împlinirea termenului de prescripție sau au început mai devreme și au continuat în ultimele 6 luni. De exemplu, în situația în care negocierile au început în ultimele 5 luni și au durat timp de o lună, după care au fost întrerupte și nici nu au mai fost reluate, prescripția este suspendată pe perioada intervalului de timp de o lună și nu se împlinește decât după trecerea a 6 luni de la data când a încetat cauza de suspendare, adică de la data întreruperii negocierilor.*

7. *În cazul în care cel îndreptățit la acțiune trebuie sau poate, potrivit legii ori contractului, să folosească o anumită procedură prealabilă, cum sunt reclamația administrativă, încercarea de împăcare sau altele asemenea, cât timp nu a cunoscut și nici nu trebuia să cunoască rezultatul acelei proceduri, însă nu mai mult de 3 luni de la declanșarea procedurii, dacă prin lege sau contract nu s-a stabilit un alt termen; situațiile de mai sus îl pun pe titular într-o imposibilitate juridică, legală de a acționa, deoarece acesta nu se poate adresa instanței de judecată, înainte de parcurgerea fazei obligatorii a procedurii prealabile; în acest caz există o imposibilitate juridică.*

8. *În cazul în care titularul dreptului sau cel care l-a încălcat face parte din forțele armate ale României, cât timp acestea se află în stare de mobilizare sau de război. Sunt avute în vedere și persoanele civile care se găsesc în forțele armate pentru rațiuni de serviciu impuse de necesitățile războiului. Referitor la participarea la forțele armate ale României, care sunt în stare de mobilizare sau de război, această situație poate să îl privească fie pe creditor, fie pe debitor, fie pe ambii. Un asemenea caz este aplicabil și în cazul persoanelor care participă la misiuni militare în cadru ONU sau NATO.*

9. *În cazul în care, cel împotriva căruia curge sau ar urma să curgă prescripția, este împiedicat de un caz de forță majoră să facă acte de întrerupere*, cât timp nu a încetat această împiedicare; când este temporară forța majoră nu constituie o cauză de suspendare a prescripției decât dacă survine în ultimele 6 luni înainte de expirarea termenului de prescripție; forța majoră este orice eveniment extern, imprevizibil, absolut invincibil și inevitabil [art. 1351 alin. (2) C. civ.], care îl pune pe titularul dreptului la acțiune într-o imposibilitate materială de a acționa. Forța majoră, pentru a suspenda cursul prescripției, trebuie să îl privească pe titularul dreptului la acțiune (pe cel împotriva căruia curge prescripția) împiedicându-l să formuleze cererea de chemare în judecată.

10. Suspendarea prescripției poate avea loc și *în alte cazuri prevăzute de lege*.

2.2.2. Cauze speciale de suspendare

Cauzele speciale de suspendare sunt cele reglementate atât de Codul civil, cât și cele cuprinse în alte acte normative.

Astfel, în art. 2533 alin. (1) C. civ., se dispune că prescripția nu curge *contra creditorilor defunctului* în privința creanțelor pe care aceștia le au asupra moștenirii cât timp aceasta nu a fost acceptată de către succesibili ori, în lipsa acceptării, cât timp nu a fost numit un curator care să îi reprezinte.

Prescripția nu curge nici *contra moștenitorilor defunctului* cât timp aceștia nu au acceptat moștenirea ori nu a fost numit un curator care să îi reprezinte [art. 2533 alin. (2) C. civ.].

De asemenea, prescripția nu curge, *contra moștenitorilor*, în privința creanțelor pe care aceștia le au asupra moștenirii, de la data acceptării moștenirii și până la data lichidării ei [art. 2533 alin. (3) C. civ.].

Potrivit art. 430 alin. (1) C. civ., soțul mamei poate introduce acțiunea în tăgada paternității în termen de 3 ani, care curge fie de la data la care soțul a cunoscut că este prezumat tată al copilului, fie de la o dată ulterioară, când a aflat că prezumția nu corespunde realității. Cu toate acestea, termenul de prescripție de 3 ani nu curge împotriva soțului pus sub interdicție judecătorească pe durata de timp cuprinsă între punerea sub interdicție și ridicarea interdicției, indiferent dacă acesta are sau nu un tutore [art. 430 alin. (2) C. civ.].

Conform prevederilor art. 591 alin. (1) C. civ., în domeniul accesii imobiliare artificiale, prescripția dreptului la acțiune al autorului lucrării privind plata indemnizației nu curge cât timp el este lăsat de proprietar să dețină imobilul.

Potrivit dispozițiilor art. 695 alin. (3) teza a II-a C. civ., în cazul superficiarului care a modificat structura construcției, proprietarul acesteia poate solicita repunerea în situația anterioară. Prescripția dreptului la acțiunea proprietarului, în acest caz, este suspendată până la expirarea duratei superficiei.

Conform dispozițiilor cuprinse în art. 915 alin. (2) C. civ., privind ținerea defectuoasă a cărții funciare, exercitarea acțiunilor și căilor de atac prevăzute de lege pentru înlăturarea efectelor faptei păgubitoare (determinată de ținerea defectuoasă a cărții funciare) suspendă prescripția dreptului la acțiune.

Prescripția dreptului la acțiune cu privire la repararea prejudiciului cauzat prin vătămarea integrității corporale sau a sănătății ori prin decesul unei persoane, este suspendată până la stabilirea pensiei sau a ajutoarelor ce s-ar cuveni, în cadrul asigurărilor sociale, celui îndreptățit la reparație (art. 1395 C. civ.).

Art. 29 alin.(1) din Legea nr. 85/2014 privind procedura de prevenire a insolvenței și de insolvență prevede: „De la data comunicării hotărârii de omologare a concordatului preventiv se suspendă de drept urmărirea individuală ale creditorilor semnatori asupra debitorului și curgerea prescripției dreptului de a cere executarea silită a creanțelor acestora contra debitorului”.

2.3. Efectele suspendării cursului prescripției

2.3.1. Efectele generale ale suspendării cursului prescripției extinctive

Conform prevederilor art. 2534 alin. (1) C. civ., de la data când cauza de suspendare a încetat, prescripția își reia cursul, socotindu-se pentru împlinirea termenului și timpul scurs înainte de suspendare.

Pornindu-se de la această dispoziție legală, se distinge între:

- efectul anterior cauzei de suspendare;
- efectul pe durata cauzei de suspendare;
- efectul ulterior cauzei de suspendare.

Pentru perioada *anterioară* cauzei – *suspendarea nu produce nici un efect juridic*, întrucât intervalul de timp cuprins între momentul începerii cursului prescripției extinctive și până la data apariției cauzei de suspendare, intră în calculul termenului de prescripție extintivă.

Pe *durata cauzei de suspendare* efectul constă în oprirea cursului prescripției extinctive, deci acest interval de timp (situat între momentul începerii cauzei de suspendare și momentul încetării cauzei de suspendare) nu intră în calculul termenului de prescripție extintivă.

După *încetarea cauzei de suspendare*, efectul ce se produce este cel al reluării cursului prescripției, luându-se în calculul termenului și timpul scurs înainte de suspendare.

2.3.2. Efectul special

Efectul special al suspendării cursului prescripției extinctive este prevăzut în art. 2534 alin. (2) C. civ., care stabilește că „Prescripția nu se va împlini mai înainte de expirarea unui termen de 6 luni de la data când suspendarea a încetat, cu excepția prescripțiilor de 6 luni sau mai scurte, care nu se vor împlini decât după expirarea unui termen de o lună de la încetarea suspendării.”

Din prevederile legale de mai sus se poate observa că efectul special de suspendare nu se produce întotdeauna așa cum se produc efectele generale, ci numai în cazurile în care:

- până la împlinirea termenului de prescripție a rămas mai puțin de 6 luni, dacă termenul de prescripție aplicabil este mai mare de 6 luni (de exemplu, termenul general de 3 ani);

- până la împlinirea termenului de prescripție a rămas mai puțin de 1 lună, dacă termenul de prescripție aplicabil este mai mic de 6 luni.

Efectul special al suspendării prescripției constă în esență în prelungirea (prorogarea) momentului împlinirii termenului de prescripție extinctivă astfel încât între momentul încetării cauzei de suspendare și momentul împlinirii termenului de prescripție să se asigure 6 luni ori o lună, după cum termenul de prescripție aplicabil este mai mare ori mai mic de 6 luni.

De la regula instituită prin art. 2535 C. civ., sunt unele cazuri prin care *legea dispune altfel*, în sensul că suspendarea prescripției poate fi invocată și de alte părți decât cea care a fost împiedicată să facă acte de întrerupere.

Astfel, suspendarea prescripției față de debitorul principal ori față de fidejutor produce efecte în privința amândurora, în situația în care obligația corelativă dreptului supus prescripției a fost garantată de un fidejutor (art. 2536 C. civ.).

Conform prevederilor art. 1433 alin.(1) C. civ., în cazul obligațiilor indivizibile suspendarea prescripției față de unul dintre creditorii sau debitorii unei obligații indivizibile produce efecte și față de ceilalți.

În cazul obligațiilor solidare, potrivit art. 1441 alin. (1) C. civ., suspendarea prescripției în folosul unuia dintre creditorii solidari poate fi invocată și de către ceilalți creditori solidari, iar conform art. 1449 alin.(1) suspendarea prescripției față de unul dintre debitorii solidari produce efecte și față de ceilalți codebitori.

3. Întreruperea cursului prescripției extinctive

3.1. Definiție

Întreruperea prescripției *este acea modificare a cursului prescripției extinctive care constă în înlăturarea prescripției scursă înainte de apariția unei cauze întrerupătoare și începerea unei noi prescripții extinctive.*

3.2. Cauzele de întrerupere a cursului prescripției extinctive

Caracterele juridice ale întreruperii prescripției (ca și cele privind suspendarea) sunt: *legale, limitativ prevăzute de lege și produc efecte de drept (ope legis)*, organului de jurisdicție revenindu-i sarcina doar de a constata existența lor.

Conform art. 2537 C.civ., prescripția se întrerupe:

1. *Printr-un act voluntar de executare sau prin recunoașterea*, în orice alt mod, a dreptului a cărui acțiune se prescrie, făcută de către cel în folosul căruia curge prescripția.

Potrivit art. 2538 alin. (1) C. civ., recunoașterea se poate face *unilateral* sau *convențional* poate fi *expresă* sau *tacită*. Când recunoașterea este *tacită*, ea trebuie să rezulte fără echivoc din manifestări care să ateste existența dreptului celui împotriva căruia curge prescripția. Constituie acte de recunoaștere tacită plata parțială a datoriei, achitarea, în tot sau în parte, a dobânzilor sau penalităților, solicitarea unui termen de plată și altele asemenea. Poate invoca recunoașterea tacită și cel îndreptățit la restituirea unei prestații făcute în executarea unui act juridic ce a fost desființat pentru nulitate, rezoluțiune sau orice altă cauză de ineficacitate, atât timp cât bunul individual determinat, primit de la cealaltă parte cu ocazia executării actului desființat, nu este pretins de aceasta din urmă pe cale de acțiune reală ori personală, [art. 2538 alin. 2 și alin. (3) C. civ.].

2. *Prin introducerea unei cereri de chemare în judecată sau arbitrale*, prin înscrierea creanței la masa credală în cadrul procedurii insolvenței, prin depunerea cererii de intervenție în cadrul urmăririi silite pornite de alți creditori ori prin invocarea, pe cale de excepție, a dreptului a cărui acțiune se prescrie;

3. *Prin constituirea ca parte civilă pe parcursul urmăririi penale sau în fața instanței de judecată, până la citirea actului de sesizare*; în cazul în care despăgubirile se acordă, potrivit legii, din oficiu, începerea urmăririi penale întrerupe cursul prescripției, chiar dacă nu a avut loc constituirea ca parte civilă.

Art. 2539 C. civ. face o serie de precizări cu privire la cazurile de întrerupere prevăzute la pct. 2 și 3 ale art. 2537 C. civ. Astfel, în alin. (1) se dispune că prescripția este întreruptă chiar dacă sesizarea a fost făcută la un organ de jurisdicție ori de urmărire penală incompetent sau chiar dacă este nulă pentru lipsă de formă.

Prescripția extinctivă nu este întreruptă când cererea de chemare în judecată a fost introdusă la un organ fără activitate jurisdicțională, un astfel de organ neputând fi asimilat unei instanțe judecătorești.

Potrivit art. 2539 alin. (2) teza I, C. civ., prescripția nu este întreruptă dacă cel care a făcut cererea de chemare în judecată sau de arbitrare ori de intervenție în procedura insolvenței sau a urmăririi silite a renunțat la ea, nici dacă cererea a fost respinsă, anulată ori s-a perimat printr-o hotărâre rămasă definitivă, dar dacă, conform dispoziției legale cuprinse în teza a II-a, reclamantul, în termen de 6 luni de la data când *hotărârea de respingere sau de anulare a rămas definitivă, introduce o nouă cerere*, prescripția este considerată întreruptă prin cererea de chemare în judecată sau de arbitrare precedentă, cu condiția însă ca noua cerere să fie admisă.

Prescripția nu este întreruptă nici dacă hotărârea judecătorească sau arbitrală și-a pierdut puterea executorie prin împlinirea termenului de prescripție a dreptului de a obține executarea silită. În acest caz însă, dacă dreptul la acțiune este imprescriptibil sau nu s-a prescis încă, se va putea face o nouă cerere de chemare în judecată ori de arbitrare, fără a se putea opune excepția autorității de lucru judecat.

Dispozițiile alin. (1)-(3) ale art. 2539 C. civ., se aplică, în mod corespunzător, și atunci când prescripția a fost întreruptă prin invocarea, pe cale de excepție, a dreptului a cărui acțiune se prescrie.

4. *Prescripția se întrerupe prin orice act prin care cel în folosul căruia curge prescripția este pus în întârziere.*

5. De asemenea, *prescripția se întrerupe și în alte cazuri prevăzute de lege.*

3.3. Efectele întreruperii cursului prescripției extinctive

Efectele întreruperii cursului prescripției extinctive sunt cuprinse în art. 2541 C. civ., potrivit căruia întreruperea șterge prescripția începută înainte de a se fi ivit cauza de întrerupere, iar după întrerupere începe să curgă o nouă prescripție. Natura noii prescripții extinctive care începe să curgă, după întrerupere, diferă în funcție de cauza de întrerupere.

Asfel, dacă întreruperea prescripției a avut loc prin *recunoașterea dreptului de către cel în folosul căruia curgea*, va începe să curgă o *nouă prescripție de același fel* [art. 2541 alin. (3) C. civ.], adică o prescripție a dreptului material la acțiune.

Dacă întreruperea rezultă din *intervenția făcută în procedura insolvenței* sau a urmăririi silite, prescripția va reîncepe să curgă de la data la care există din nou posibilitatea legală de valorificare a creanței rămase neacoperite [art. 2541 alin. (5) C. civ.].

Conform prevederilor art. 2542 alin. (1) C. civ. *efectele întreruperii prescripției* profită celui de la care emană actul întreruptiv și nu pot fi opuse decât celui împotriva căruia a fost îndreptat un asemenea act, afară de cazul în care *prin lege se dispune altfel*. Atunci când prescripția a fost întreruptă prin recunoașterea dreptului de către cel în folosul căruia curgea, efectele întreruperii profită celui împotriva căruia a curs și nu pot fi opuse decât autorului recunoașterii.

Întreruperea prescripției față de debitorul principal ori față de fidejutor produce efecte în privința amândurora, în situația în care obligația corelativă dreptului supus prescripției a fost garantată de un fidejutor (art. 2543 C. civ.).

În cazul *obligațiilor indivizibile* întreruperea prescripției în privința unuia dintre creditorii sau debitorii unei obligații indivizibile produce efecte și față de ceilalți [art. 1433 alin. (2) C. civ.].

În situația *obligațiilor solidare* întreruperea prescripției față de unul dintre debitorii solidari produce efecte și față de ceilalți codebitori [art. 1449 alin. (1) C. civ.], dar întreruperea prescripției față de un moștenitor al debitorului solidar nu produce efecte față de ceilalți codebitori decât pentru partea acelui moștenitor, chiar dacă este vorba despre o creanță ipotecară [art. 1449 alin. (2) C. civ.].

Efectele întreruperii prescripției extinctive se produc *ope legis* (deplin drept) ca și în cazul efectelor suspendării prescripției extinctive, instanța urmând să constate doar producerea lor.

Demn de reținut este și faptul că pentru a putea opera întreruperea este necesar ca motivul (cauza) întreruperii prescripției extinctive să intervină până la împlinirea termenului de prescripție.

4. Repunerea în termenul de prescripție

4.1. Definiție

Repunerea în termen este reglementată, cu caracter general, în art. 2522 alin. (1) C. civ., conform căruia cel care, din motive temeinice, nu și-a exercitat în termen dreptul la acțiune supus prescripției, poate cere organului de jurisdicție competent, repunerea în termen și judecarea cauzei, fiind un beneficiu *acordat de lege titularului dreptului la acțiune care, din motive temeinice, nu a putut formula acțiunea în justiție înăuntrul termenului de prescripție*. În acest caz instanța este îndreptățită să soluționeze, în fond, cererea de chemare în judecată, deși a fost introdusă în afara termenului de prescripție.

Din conținutul definiției rezultă *elementele caracteristice* ale instituției repunerii în termenul de prescripție și anume:

- repunerea în termenul de prescripție este un *beneficiu*, o favoare recunoscută de lege titularilor drepturilor subiective civile supuse acțiunii prescripției extinctive;
- este recunoscută *numai în cazurile și condițiile prevăzute de lege*;
- titularii drepturilor subiective, în temeiul repunerii în termenul de prescripție, sunt în măsură să le valorifice (pe cale judiciară sau extrajudiciară) deși termenul de prescripție s-ar fi împlinit – adică efectul prescripției extinctive, practic, nici nu s-ar fi produs.

Caracteristicile repunerii în termen sunt :

- *generalitatea* – în sensul că aceasta este aplicabilă atât drepturilor patrimoniale, cât și celor extrapatrimoniale, care sunt supuse prescripției extinctive;
- *caracter excepțional* – este admisibilă numai în situațiile în care depășirea termenului de prescripție se datorează unor motive *temeinic justificate*, neimputabile titularului dreptului material la acțiune;
- *caracter jurisdicțional* – repunerea în termen nu operează *ope legis*, ci numai ca urmare a unei hotărâri luate de organul jurisdicțional competent la cererea titularului dreptului la acțiune.

4.2. Domeniul repunerii în termen

Conform prevederilor art. 2522 alin.(1) C.civ., „Cel care, din motive temeinice, nu și-a exercitat în termen dreptul la acțiune supus prescripției, poate cere organului de jurisdicție competent, repunerea în termen și judecarea cauzei”. Din cele prezentate mai sus nu rezultă care ar fi cauzele de repunere în termen, făcându-se trimitere la *motive temeinice* ceea ce presupune că astfel de cauze rămân la aprecierea organului jurisdicțional.

Domeniul repunerii în termenul de prescripție începe unde încetează culpa și încetează unde începe forța majoră.

Au fost apreciate drept cauze care justifică repunerea în termen:

- existența unor împrejurări speciale în care s-a găsit moștenitorul, care l-au împiedicat să afle despre deschiderea succesiunii la care era chemat;
- spitalizarea îndelungată sau repetată a mamei împreună cu copilul în numele căruia urma să introducă acțiunea în stabilirea paternității;
- părăsirea minorului de către reprezentantul legal;
- cunoașterea unor fapte stabilite de organul de urmărire penală numai după împlinirea termenului de prescripție extinctivă;

De asemenea, au fost apreciate ca fiind *cauze care nu justifică repunerea în termen*:

- eroarea de drept invocată de titularul dreptului subiectiv;
- depășirea culpabilă a termenului de acceptare a moștenirii, în sensul că, la data decesului, succesibilul se afla într-o altă localitate sau rupsesse legătura cu *deculus*, ori că anterior deschiderii succesiunii succesibilul s-a stabilit în străinătate și nu a mai întreținut relații cu rudele din țară;
- absența ori aglomerarea cu probleme a conducătorului persoanei juridice sau a consilierului juridic al acesteia, boala consilierului juridic etc.

4.3. Termenul de repunere în termenul de prescripție extinctivă

În art. 2522 alin. (2) C. civ. se stabilește că: „Repunerea în termen nu poate fi dispusă decât dacă partea și-a exercitat dreptul la acțiune înainte de împlinirea unui termen de 30 de zile, socotit din ziua în care a cunoscut sau trebuia să cunoască încetarea motivelor care au justificat depășirea termenului de prescripție.”

Din conținutul articolului citat rezultă că acest termen de repunere în termenul de prescripție trebuie privit sub două aspecte și anume:

- *durata lui* – care este de o lună;
- *începutul acestui termen* – care este socotit din ziua în care a cunoscut sau trebuia să cunoască încetarea motivelor care au justificat depășirea termenului de prescripție

Termenul de o lună privește atât *cererea de repunere în termen* formulată de reclamant, cât și *introducerea unei cereri de chemare în judecată*.

4.4. Efectul repunerii în termenul de prescripție extinctivă

Efectul repunerii în termenul de prescripție constă în aceea că prescripția extinctivă este considerată ca fiind neîmplinită, cu toate că termenul de prescripție a expirat. În această situație organul de jurisdicție poate să treacă *la judecarea în fond a cauzei*, neputând respinge acțiunea ca prescrisă.

În sistemul consacrat de actualul Cod civil, repunerea în termen a termenului de prescripție *are un caracter judiciar* – adică este necesară pronunțarea unei hotărâri de către organul de jurisdicție competent.

5. Împlinirea (calculul) prescripției extinctive

Împlinirea prescripției extinctive este de fapt determinarea, stabilirea, calcularea, momentului în care expiră, se împlinește, termenul de prescripție.

Stabilirea momentului în care se împlinește prescripția extintivă presupune cunoașterea următoarelor elemente:

- termenul de prescripție extintivă aplicabil în speță;
- data la care începe să curgă termenul;
- dacă a intervenit sau nu vreo cauză de suspendare sau de întrerupere a prescripției extinctive;
- regulile în funcție de care se determină momentul la care se împlinește prescripția extintivă.

În art. 2551-2556 C. civ., sunt reglementate regulile în funcție de care se stabilește momentul împlinirii oricărui termen, inclusiv cel al termenelor de prescripție extintivă.

În legislația civilă sunt cuprinse *reguli de calcul al termenelor* de prescripție stabilite pe zile, săptămâni, luni și ani.

În situația *termenelor stabilite pe zile*, potrivit art. 2553 alin. (1)-3 C.civ., se prevede că atunci când termenul se stabilește pe zile, nu se ia în calcul prima și ultima zi a termenului. Termenul se va împlini la ora 24 a ultimei zile. Totuși, în situația în care este vorba de un act ce trebuie îndeplinit într-un loc de muncă, termenul se va împlini la ora la care încetează programul normal de lucru.

Potrivit art. 2555 C.civ., atunci când termenul *se stabilește pe ore*, nu se iau în calcul prima și ultima oră a termenului.

În cazul *termenelor stabilite pe săptămâni luni sau ani*, conform regulilor stabilite prin art. 2552 C. civ., termenul de prescripție extintivă se socotește împlinit în ziua corespunzătoare din ultima săptămână ori lună sau din ultimul an al perioadei. Dacă ultima lună nu are o zi corespunzătoare celei în care termenul a început să curgă, termenul se împlinește în ultima zi a acestei luni. Mijlocul lunii se socotește a cincisprezecea zi. Dacă termenul este stabilit pe o lună și jumătate sau pe mai multe luni și jumătate, cele 15 zile se vor socoti la sfârșitul termenului.

Conform prevederilor art. 2554 C. civ., dacă ultima zi a termenului este o zi nelucrătoare, termenul se consideră împlinit la sfârșitul primei zile lucrătoare care îi urmează.

Actele de orice fel se socotesc făcute în termen, dacă înscrisurile care le constată au fost predate oficiului poștal sau telegrafic cel mai târziu în ultima zi a termenului până la ora când încetează în mod obișnuit activitatea la acel oficiu (art. 2556 C. civ.).

6. Decăderea

Codul civil consacră decăderea în Titlul II din Cartea a VI-a intitulat „Despre prescripția extintivă, decăderea și calculul termenelor” (art. 2545-2550).

Decăderea reprezintă *o sancțiune de drept civil care constă în stingerea dreptului subiectiv civil neexercitat în termenul prevăzut de lege*. Izvorul definiției se regăsește în conținutul art.2545 alin.(2) C. civ., potrivit căruia: „Neexercitarea dreptului subiectiv înăuntrul termenului stabilit atrage pierderea lui, iar în cazul actelor unilaterale, împiedicarea, în condițiile legii, a săvârșirii lor”.

Art. 2545 alin.(1) C. civ., stabilește că termenele de decădere pot fi *legale*, adică prevăzute de lege, și *convenționale*, adică cele stabilite prin voința părților, („Prin lege sau prin voința părților se pot stabili termene de decădere pentru exercitarea unui drept sau săvârșirea unor acte unilaterale”). Clauza prin care se stabilește un termen de decădere ce ar face excesiv de dificilă exercitarea dreptului sau săvârșirea actului de către partea interesată este lovită de nulitate absolută, (art. 2546 C. civ.).

Atunci când termenul de decădere a fost stabilit prin contract sau instituit printr-o dispoziție legală care *ocrotește un interes privat*, cel în favoarea căruia a fost stipulat ori instituit *poate să renunțe*, după împlinirea termenului, la beneficiul decăderii. În situația în care renunțarea intervine înainte de împlinirea termenului, sunt aplicabile regulile privitoare la întreruperea prescripției prin recunoașterea dreptului. Totuși, părțile nu pot renunța, nici anticipat și nici după începerea cursului lor, la *termenele de decădere de ordine publică* și nici *nu le pot modifica*, micșorându-le sau mărindu-le, după caz, (art. 2549 C. civ.).

Potrivit art. 2547 C. civ., dacă din lege nu rezultă în mod neîndoielnic că un anumit termen este de decădere, sunt aplicabile regulile de la prescripție.

Referindu-ne la *regimul termenelor de decădere* reținem că, potrivit prevederilor art. 2548 C. civ., acestea *nu sunt supuse suspendării și întreruperii*, dacă prin lege nu se dispune altfel. Totuși prin alin.(2) și (3) din art. 2548, se stabilesc *două excepții* de la regulă, în sensul că:

- *forța majoră* împiedică, în toate cazurile, curgerea termenului, iar dacă termenul a început să curgă, el se suspendă, în aceleași condiții ca și termenul de prescripție [art. 2534 alin. (1) C.civ.]. Termenul de decădere nu se socotește însă împlinit decât după 5 zile de la data când suspendarea a încetat.

- atunci când realizarea dreptului presupune exercitarea unei acțiuni în justiție, *termenul este întrerupt* pe data introducerii cererii de chemare în judecată sau de arbitrare ori de punere în întârziere, după caz, dispozițiile privitoare la întreruperea prescripției fiind aplicabile în mod corespunzător.

Termenele de decădere pot fi prevăzute *expres* de lege sau pot fi *implicite* sau *tacite*, atunci când acestea rezultă neîndoielnic din lege sau din actul juridic, (art. 2547 C. civ.).

Regulile privind determinarea momentului împlinirii termenului de prescripție extinctivă, cuprinse în art. 2551-2556 C. civ., se aplică și termenului de decădere.

Efectul decăderii este pierderea dreptului subiectiv neexercitat în termen ori, după caz, împiedicarea efectuării actului unilateral după împlinirea termenului.

Instituția prescripției extinctive cât și decăderea, sunt sancțiuni cu efect extinctiv care presupun termene, dar prescripția extinctivă stinge numai dreptul material la acțiune nu și dreptul subiectiv civil, care supraviețuiește, pe când decăderea stinge însuși dreptul subiectiv civil, [art. 2545 alin.(2) C. civ.].

Potrivit art. 2550 alin.(1) coroborat cu art. 2513 C. civ., partea interesată poate opune decăderea numai la judecata în primă instanță, cel mai târziu la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate.

Art. 2550 alin. (2) C.civ. prevede că instanța este obligată să invoce și să aplice din oficiu termenul de decădere, indiferent dacă cel interesat îl pune sau nu în discuție, cu excepția cazului când acesta privește un drept al părților de care acestea pot dispune liber.

Din cele prezentate mai sus se poate observa că spre deosebire de prescripție, la care legiuitorul a limitat intervenția instanței, în cazul decăderii, organul de jurisdicție *este obligat să invoce și să aplice din oficiu* termenul de decădere.

Sanțiunea de drept material a decăderii, nu trebuie confundată cu decăderea ca sancțiune de drept procesual civil, prevăzută de art.103 Cod de procedură civilă, care intervine în cazul neexercitării oricărei căi de atac și neîndeplinirea oricărui alt act de procedură în termenul legal.

Rezumat

Problemele studiate în acest capitol au în vedere începutul prescripției extinctive (regula generală și reguli speciale – situația dreptului la acțiune în executarea obligațiilor de a da sau de a face, situația dreptului la acțiune în restituirea prestațiilor, situația dreptului la acțiune în executarea prestațiilor succesive, situația dreptului la acțiune în materia asigurărilor contractuale, situația dreptului la acțiune în repararea pagubei cauzate printr-o faptă ilicită și cazuri asimilate, situația dreptului la acțiune în anularea actului juridic, situația dreptului la acțiune în răspundere pentru vicii aparente, situația dreptului la acțiune pentru vicii ascunse). Au fost studiate suspendarea cursului prescripției extinctive (noțiune, cauze de suspendare, efecte), întreruperea cursului prescripției extinctive (noțiune, cauze de întrerupere, efecte), repunerea în termenul de prescripție (noțiune, domeniul repunerii în termen, termenul de repunere în termen, efect). Studiul a continuat cu calculul prescripției extinctive și cu decăderea.

Test de autoevaluare

1.Întreruperea cursului prescripției extinctive are ca efect :

- a. oprirea de drept a curgerii termenului de prescripție, pe timpul cât durează cauza de întrerupere
- b. reluarea cursului prescripției din momentul în care a fost oprit, socotindu-se și timpul scurs înainte de apariția cauzei de întrerupere
- c. stingerea prescripției extinctive începute înainte de apariția cauzei de întrerupere și începerea, după întrerupere, a cursului unei noi prescripții, dacă întreruperea s-a produs ca urmare a recunoașterii dreptului a cărui acțiune se prescrie

2.Suspendarea cursului prescripției extinctive are ca efect :

- a. de la data la care cauza de suspendare a încetat prescripția își reia cursul, socotindu-se pentru împlinirea termenului și timpul scurs înainte de suspendare
- b. ștergerea prescripției începută înainte de a se fi ivit cauza de suspendare
- c. începerea unei noi prescripții, după încetarea cauzei prevăzute de lege

Bibliografie selectivă

- G. Boroî, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București , 2009
- I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020
- A. Pop, Gh. Beleiu, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
- C.T. Ungureanu, I.Al. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția aV-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
- P. Trușcă, A. M. Trușcă, Drept civil. Partea general. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
- R. Matefi, Sinteze și aplicații de drept civil. Partea general. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2024
- O. Ungureanu, C. Munteanu, Drept civil. Partea generală, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Universal Juridic, București, 2017
- I.O. Călinescu, S. Diaconescu, L.C. Gavrilescu, G.A. Ilie, R.S. Lazăr, O.A. Motica, C. Paziuc, (coordonatori S. Cercel, C. Munteanu), Fișe de drept civil. Partea general, Editura Universul Juridic, București, 2018

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

- 1.G. Boroî, Curs de Drept civil Partea generală, Ed. Hamangiu, București, 2011;
2. G. Boroî, C. A. Anghelescu, Curs de drept civil. Partea generală. Ed. Hamangiu, București, 2012
- 3.Gh. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Editura Universul Juridic. Ediție actualizată 11.12.2009, București , 2009
4. I. Ciochină-Barbu, C. Jora, Drept civil. Partea generală, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2020

- 5.A. Pop, Gh. Beleiu, Drept civil. Teoria generală a dreptului civil, Tipografia Universității București, 1980;
6. C.T. Ungureanu, Drept civil. Partea generală. Persoanele, ediția a II-a, Editura Hamangiu, București, 2013;
7. P. Trușcă, A.M. Trușcă, Drept civil. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2012;
8. C.T. Ungureanu, I.Al. Toader, Drept civil. Partea generală, Persoanele, ediția aV-a revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2022;
- 9.M. Fodor, S. Popa, Drept civil. Teoria generală. Persoanele. Note de curs, Editura Universul Juridic, București, 2017:
10. Tr. Ionașcu și colab., Tratat de drept civil, Vol. I, Partea generală, Editura Academiei, București, 1967
11. P. Trușcă, Drept civil. Partea general. Curs universitar, Ediția a 3-a, Editura universal Juridic, București, 2024
12. G. Boroî, Drept civil. Partea generală. Persoanele, Editura Hamangiu, București, 2008
13. G. Boroî, *Drept civil. Partea generală – explicații teoretice, spețe și grile*, Editura Hamangiu, București, 2008
14. R. Matefi, *Sinteze și aplicații de drept civil. Partea general. Persoanele*, Editura hamangiu, București, 2024
15. M. Nicolae, *Drept civil. Teoria general, Vol. I, Teoria dreptului civil*, Editura Solomon, București, 2017
16. L. Dogaru, A.D. Dogaru, *Drept civil. Partea general*, Editura pro Universitaria, București, 2021
17. O. Ungureanu, C. Munteanu, *Drept civil. Partea general*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura universal juridic, București, 2017
18. Constituția României – Modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției Romaniei nr. 429/2003, publicată în Monitorul Oficial al Romaniei, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003 ;
19. Codul civil – republicat- Legea 287/2009- publicată in Monitorul Oficial al României, Partea I nr.505 din 15.07.2011, cu modificările și completările ulterioare